

Opplerlandse taal- & letterkunde

Battus

bron

Battus, *Opplerlandse taal- & letterkunde*. Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 1981

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bran023oppe01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

00 Motto's

Mooi dit idioom!

*Een lege regel? Nee
liever: laat taal-réveil!*

Opperland, let op uw woord!

Es könnte auch eine Sprache geben, in deren Verwendung der Eindruck, den wir von den Zeichen erhalten, keine Rolle spielt; in der es ein Verstehen im Sinne eines solchen Eindrucks nicht gibt. LUDWIG WITTGENSTEIN

Many readers will shake their heads sadly at the thought of how much talent and energy has been wasted on such trivialities. MARTIN GARDNER

La littérature potentielle reste donc la chose la plus sérieuse du monde. FRANÇOIS LE LIONNAIS

Lees - en beef! JACOB VAN LENNEP

00 Motto's [vervolg]

WIJ erkennen dat Battus moeite heeft gedaan enige ordening in dit zoekboek aan te brengen: door zijn taalkundig commentaar in cursieve letter naar de uiterste linkerzij te dringen, en de Opperlandse letterkunde in normale letter aan de rechterkant te houden, en ook door de nummers van zijn taalkundeparagrafen te laten corresponderen met de nummers van de letterkundige produkten, maar ons advies is toch dat u uitsluitend de in een vette letter afgedrukte reeks van bijdragen leest, die onveranderlijk van de gezegende hand zijn van niemand minder dan

DRS. G. VAN BUREN

Hoofdstuk 0 Program inclusief de Grondwet van Opperland

01 Wat is Opperlands?

Opperlands is Nederlands met vakantie. Opperlands is Nederlands zonder het akelige nut dat aan die taal nu eenmaal kleeft. Opperlandse woorden en Opperlandse zinnen zien er op het eerste gezicht net zo uit als Nederlandse woorden en Nederlandse zinnen. Maar Opperlands is dan ook bedoeld voor het tweede gezicht.

De Opperlander bekijkt de Nederlandse woorden en zinnen niet om er wijzer van te worden, maar om ervan te genieten. De Nederlander wordt bij het horen of zien van een woord orenfluisterlijk en ogenblikkelijk afgeleid door de betekenis daarvan. De Opperlander heeft van die betekenis geen last. Voor hem is het woord als een kastanjeboom, de zin als muziek.

Opperlands ligt in tussen sport en kunst.

Opperlands is sport. Wie ziet hoe een vérspringer, na jaren van training, dieet, en opofferingen, een sprong van zeven meter over een zandbak maakt, kan zich natuurlijk afvragen: had hij die zeven meter niet beter door het zand kunnen gaan lopen? De sporter begrijpt zo'n vraag niet; de Opperlander evenmin.

Sport is lichaamsbeweging met willekeurige, zelfopgelegde, absurde, handicaps. Waarom zou iemand teneinde een bal in een doel te brengen alleen de benen, of alleen de hockeystick, mogen gebruiken? Waarom zou iemand een verhaal schrijven, waarin elk woord begint met de letter waarmee het woord ervóór eindigde?

Om het beter te doen dan een ander, is een mogelijk antwoord. Maar hier wint Opperlands het toch van sport.

Bij sport is de prestatie een efemere gebeurtenis, waar hoogstens een foto van gemaakt kan worden. Wie minder ver springt dan een ander is ontevreden. Sport kenmerkt zich door veel verliezers en weinig winnaars. In Opperland is iedere Opperlander een winnaar. De prestatie blijft, dank zij het schrift, bewaard. Anonieme prestaties zijn vaak de mooiste. Ook wie onder een record blijft kan, door andere kwaliteiten van zijn Opperlands produkt, gelukkig zijn.

Opperlands is kunst. Het dient nergens toe. Je doet het omdat een geheime stem, die je wel eens vervloeken kunt, je daartoe roept. De schilder gebruikt verf, omdat verf te koop is. Maar het gaat hem niet om de verf. De Opperlander gebruikt Nederlands, omdat hij die taal kent. Maar het gaat hem niet om het Nederlands.

In sommige kunsten zijn uitvoerende kunstenaars nodig om de kunstprodukten tot leven te brengen. Opperlandse kunst kan, als er leeslicht is, door iedereen die lezen kan tot leven worden geroepen.

Bij kunst gaat het de kunstenaar vaak om iets anders, iets diepers, iets onder de oppervlakte van zijn kunstwerk. Bij Opperlands gaat het alleen om het Opperlands, de oppervlakte, wat je ziet.

Opperlands is de ontstijging aan de kluisters van het gewauwel op radio en in mondhoek, het geschrijf in krant en op ansicht.

Opperlandse taalkunde is een droom-taalkunde: als iets leuk is, dan is het goed. En wat leuk is, mag iedereen zelf weten.

De Opperlandse grondwet luidt: wat kan dat mag, en wat niet kan dat mag helemaal.

02 Wat is geen Opperlands?

Wat niet op een schrijfmachine getikt kan worden, dat is géén Opperlands. Een rebus van een getekende ree die een getekende bus voorttrekt is geen Opperlands. De rebus KzK pk (Grote kaasomzet voor de kleine kanapé) is dat wel. Een tekst die het moet hebben van tien centimeter grote of kromgetrokken letters is geen Opperlands. Het vel papier mag niet verdraaid worden onder het tikken!

Wat in een andere taal speelt dan het Nederlands is geen Opperlands. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Steeds weer bieden mensen mij buitenlandse voorbeelden aan voor het Opperlands. Zulke voorbeelden kunnen prachtig zijn, maar je eet bij de Italiaan nu eenmaal geen loempia.

De Opperlander kijkt wel naar de internationale Recreationele Taalkunde, maar is fier genoeg om wat daar gebeurt ook in zijn eigen taal te willen doen. Na te apen? Ja, alle cultuur is naäpen.

Niet tot mijn opvatting van Opperlands horen: raadsels, charades, spelen, cryptogrammen, kruiswoordpuzzels, scrabble, schoonschrift, grafologie, typografie, concrete poëzie, ook

02a Dat *gege* moet maar eens uit zijn

WIJ zijn - het zal u niet verbazen - zeer gesteld op, ja welhaast verslaafd aan, Cryptogram en Scrabble. En van deze twee nog het meest op en aan Scrabble, dat spel met de honderd houten lettertjes en de twee houtjes zonder letter.

Scrabble is het eindprodukt van de emancipatie van het woord, een ontwikkeling die vijf miljoen jaar geleden in een hoekje van Afrika begon, en die met steeds kleinere stappen op ons is afgekomen.

Vijf miljoen jaar geleden sloeg een naamloze aap een andere aap met een scherpe steen de schedel in. De mens was geboren.

Wij weten weinig van hem of haar; het enige dat wij in handen hebben is de gekielde schedel met scherpe steen, die in een hoekje van Afrika werd opgedolven. En dat was niet eens de schedel van de eerste mens, doch van diens slachtoffer. In den beginne was de daad. Het woord moest nog even wachten.

Vijfhonderdduizend jaar geleden, ongeveer, begonnen de mensen te converseren. De woorden waren klanknabootsing. Kinderen menen wel dat een koekoek 'koekoek' roept omdat hij de koekoek is, doch zo is het niet. De koekoek

.....

sport
soort
voort
voert
veert
veest
heest
heist
huist
kuist
kunst

.....

cave: antitaal
vacantietaal

.....

zei altijd al 'koekoek', en daarom noemden wij deze vogel een half miljoen jaar geleden 'koekoek'. Waarom die koekoek 'koekoek' zei is een ander verhaal - de geschiedenis van de koekoekstaal, die eindigt in het koekoeksscrabble - maar wij behandelen hier de mensentaal. Je hoefde in die eerste tijden niet bij elk woord te onthouden wat het betekende, want dat hoorde je zo wel. Er bestonden geen woordenboeken, zoals er nu geen dingenboeken bestaan waarin je een tafel moet opzoeken om te ontdekken dat dit een viervoeter is die ons voedsel op zijn

rug draagt. Er was slechts één taal op aarde, zoals er nog steeds één ademhaling, één geslachtsleven, één sterven is.

Vijftigduizend jaar geleden werden de woorden ingrijpend anders. De legende wijt het aan de Babelse toren. Het ene groepje mensen ging een tafel ‘table’ noemen, anderen hielden het op ‘Tisch’, terwijl de Batavieren zo verstandig waren gewoon het woord ‘tafel’ te gebruiken. De klank van een woord kwam los van de betekenis, al was er wel een koloniale verhouding met de betekenis als meester.

Vijfduizend jaar geleden werd het schrift uitgevonden. Was de klank van een woord daarvoor vergankelijk, nu kon de vorm van een woord blijvend worden vastgelegd in klei, steen, of op papier. Zelfs tonglozen konden het lezen. De mooiste archeologische vondsten zijn scherven met een half woord. Een half woord is niet een halve betekenis. Het woord ‘ta’ is niet de linkerhelft van een tafel.

Uit deze tijd dateren liederen als ‘Lalalalala’ en ‘Joepiedepoepie’. Het woord scheurde zich los van zijn betekenis.

Vijfhonderd jaar geleden werd de drukkunst uitgevonden. Kon men daarvóór aan de grootte en dikte van een letter nog aflezen hoe kwaad of krachtig de schrijver was, nu waren alle letters hetzelfde geworden. De grafoloog ging bij de astroloog zitten. Pas bij het gedrukte boek ontstond algemeen de gewoonte om ‘stil’ te lezen. Wij lezen bij voorbeeld graag Portugees, hoewel wij geen idee hebben hoe het wordt uitgesproken. Het domme oor is vervangen door het slimme oog. Het woord is los van betekenis en klank, het is nog slechts een rijtje letters.

Vijftig jaar geleden werd de kruiswoordpuz-

al zitten in al die bezigheden vaak Opperlandse ideeën, elementen en inspiraties.

Even apart en met nadruk: de Woordspeling behoort niét tot het Opperlands. Een woordspeling werkt pas in een bepaalde situatie, liefst uitgesproken door jezelf. Wel gaan woordspelingen allemaal terug op enkele Opperlandse principes. Volgens de definitie van Henk Schultink (c2) is er 'woordspel' als sprekers en schrijvers opzettelijk gebruik maken van het feit, dat in taal aan formele identiteit semantisch verschil gebonden kan zijn.

Poëzie is geen Opperlands, al is de grens vaak onduidelijk.

Cru gezegd: ik heb (en citeer) in het kader van dit boek, liever Trijntje Fop, John O'Mill en Zonderland (alias Kees Stip, J. van der Meulen en D. van der Vat) dan K. Schippers, Remco Campert en Leo Vroman, hoe Opperlands die drie soms ook zijn. Voor proza geldt, in het kader van dit boek, dezelfde voorkeur: Jan Hanlo en Harry Mulisch zijn beiden dol op woorden, maar Hanlo is de zuivere Opperlander, terwijl Mulisch helaas altijd de indruk wil wekken dat het om diepere dingen gaat. Bij Hermans citeer ik Toon netzolief als Willem Frederik.

Gezien de Opperlandse grondwet zijn al deze inperkingen natuurlijk onzin, maar ik wil ermee duidelijk maken wat u in dit boek niet moet verwachten.

03 Aardrijkskunde en geschiedenis

Ik heb geen studie gemaakt van de met het Opperlands corresponderende kunsten in andere talen en culturen, en ook niet van de geschiedenis van de Opperlandse taal in deze lage landen.

In andere talen is vaak jaloersmakend veel. Om ideeën te jatten lees ik graag Engelse (Amerikaanse) en Franse publikaties. In de Amerikaanse beperkt men zich meestal niet tot het Opperengels. Daar floreert de Recreational Linguistics met tijdschriften en congressen, zoals er naast de officiële wiskunde een Recreationele Wiskunde bestaat, die voor veel wiskundigen de echte wiskunde is, en bevruchtend werkt op de officiële wiskunde. De rare spelling van het Engels is kennelijk geen bezwaar voor de vernuftigste pronkstukken. Ik zal in de komende paragrafen weerstand bieden aan de verleiding om bij elk procédé een schitterend buitenlands voorbeeld te geven. Daar zijn andere boeken voor. In Frankrijk is het moderne Opperfrans in handen van het Oulipo (Ouvroir de Littérature Potentielle)

.....

**Recreational
Real creation**

.....

(Werkplaats voor potentiële literatuur), dat sinds 1960 zegenrijk werk doet.

Voor wat Nederland betreft denkt men natuurlijk het eerst aan de rederijders, en aan de eeuwen dat mensen die nu voetbalsupporter of kruiswoordpuzzelaar zouden zijn, in letterlievende clubs zaten, en vaak Opperlands bedreven zonder het te weten.

Uit de achttiende eeuw en uit de negentiende eeuw heb ik enkele voorbeelden van Opperlandse litteratuur opgenomen. De oudste vondst is een spiegelzin van... Spiegel (25). Achterin de index (99) vindt men een jaartalgeschiedenis.

Uit mijn eigen leven meen ik mij te herinneren dat het jeugdblad Doe Mee mij wakker maakte met verhalen over 'De Venter en de Veteraan' (47a), en: 'Hij trekt wel op-die-mist' en 'Het is een pest-die-mist'.

De jongste ervaring (ook in vorige eeuwen bleek het laatste eeuwgetij gunstig), en de term 'Opperlands', begonnen met een Opperlandse pagina in NRC-Handelsblad van 27 augustus 1976, waarvoor ik een aantal vrienden zo gek gekregen had een bijdrage te maken. Het jaar daarna was Vrij Nederland gastheer, in 1978 besteedde Onze Taal zijn hele zomernummer aan het Opperlands, en in 1979 was Margriet gastvrouw.

Een tOpperlands jaar was 1978: Kousbroek publiceerde zijn vertaling van Queneaus Stijloefeningen; A-sage, E-legende, en O-sprook werd herdrukt, het aantal palindromen werd te Andijk van minder dan honderd tot boven de vijfhonderd gebracht, Inez van Eijk publiceerde een gigantische verzameling dooddoeners, en drs. G. van Buren zette haar column in NRC-Handelsblad om in een Opperlandse enclave op Nederlands grondgebied.

Wat betekent die ervaring?

Is Opperlands leuk?

Of is het meligheid ten top gedreven, teken van taalmoeheid, decadentie, zinloos tijdverdrijf, oppervlakkige gijntjes of geintjes, verspilde tijd en moeite? Ik weet het niet. Het zijn de verkeerde vragen. Ik beweer niet dat alles wat Opperlands heet leuk is. Ik beweer niet dat alles in dit boek leuk is. Ik wou het alleen in een boek bij elkaar zetten. Waarom? Lees de volgende paragraaf.

04 Waarom dit boek, en hoe?

Ik schreef dit boek om van het gezeur af te zijn, en omdat niemand anders het deed. Het is vreselijk nachten door te brengen met het zoeken naar omkeerbare woorden als 'petstep' en 'nedertreden' - in dit boek staan ze alle tweemaal driehonderdendrie. Ik vind het tijdrovend om steeds weer te gaan zoeken naar het vodge papier waar de kortste zin met alle 26 letters van

zel uitgevonden. De woorden werden als schering en inslag in een abstract tapijt geweven. Vervelend was dat de omschrijvingen nog aan de betekenissen der woorden herinnerden. Het cryptogram verminderde dit, en het Scrabble maakte er totaal een eind aan. De vorm was alles. Aan het einde was het woord.

Vijf jaar geleden werd in Frankrijk het eerste kampioenschap Scrabble gehouden. De toevalsfactor wordt geëlimineerd door, net als bij kampioensbridge, de spellen tevoren uit te zoeken.

In Frankrijk heerst een Scrabblecultuur. Het dagblad De Wereld en het weekblad De Nieuwe Kijker hebben een vaste Scrabblerubriek. Als het aan ons ligt komt dat hier ook, maar het ligt niet aan ons.

In Frankrijk zijn talloze Scrabbleboeken, waaruit men bij voorbeeld kan leren dat wie de zeven letters 'urinez' (zoudet plassen) op zijn bordje heeft liggen ook 'nuiriez', 'ruiniez' of 'uniriez' kan leggen. Toch is het Frans minder geschikt voor Scrabble dan het Nederlands. Voor het Frans kan men namelijk uitputtende woordenboeken maken, maar Hollandse scrabbelaars kunnen discussiëren over woorden als 'ruineneus', 'beigewimpel' en 'melkboerse'.

Wij speelden eens incognita op 'De Kring' met de dames Binnendijk [ja, de vrouw van de beroemde dichter Dam) en Krabbé (ja, de moeder van de beroemde schrijver Tim), en kregen ruzie over ge-woorden. Natuurlijk mogen 'gezeur', 'geleur' en 'gekeur'. Maar hoe staat het met 'geheur' (tegen iemand die steeds 'heur haar' zegt: 'Dat geheur moet eens uit zijn'), en 'gedeur' (tegen iemand die het al maar over deuren heeft: 'Dat gedeur moet eens uit zijn'). Wij legden toen het vierletterige woord 'gege' met de verzuchting die in de titel is weergegeven.

03a Vijf klinkdichten

het alfabet op staat - in dit boek staat hij. Het ergert me dat een lector in de literatuurwetenschap alle Opperlands 'anagrammen' noemt, en dat ik met mede-Opperlanders niet helder kan praten, omdat goed gedefinieerde termen ontbreken - in dit boek staan ze.

Ik heb niets weggelaten omdat ik het genre, of de beschikbare voorbeelden, niet leuk vond.

Bij de verschijning van de vier Opperlandse pagina's was de bedoeling: de nietsvermoedende burger uit zijn letterpastei te wekken, en hem te dwingen zijn ogen wijd te openen. Ook in dit boek was de verleiding groot om alleen Opperlandse Letterkunde op te nemen. Dat zou een ratjetoe worden. Enige ordening leek nodig. Een Opperlandse theorie dus, die op het oog uiteenlopende gevallen onder of boven één noemer brengt, en op elkaar lijkende gevallen onderscheiden kan. Dat die theorie ook een parodie op gewone Taalkunde is geworden, moet u maar op de koop toe nemen.

Dit boek bestaat uit een Opperlandse Taalkunde (die u nu leest), met honderd paragrafen in tien hoofdstukken, op de linkerbladzijden (in cursieve letter, want in een Buitenlandse taal, het Nederlands), en uit een Opperlandse Letterkunde in gewone letter.

Iedere paragraaf draagt een vet tweecijferig nummer. Het eerste cijfer geeft aan in welk hoofdstuk u bent. Elk Opperlands specimen draagt een nummer, dat aangeeft bij welke taalkunde-paragraaf het hoort, en daarachter een letter. De verwijzingen naar de bibliografie in 97 bestaan uit een letter gevolgd door een getal. In 96 verantwoord ik zo goed als ik kan alle bronnen. 98 geeft een register van Opperlanders. 99 is de index.

De verdeling in paragrafen is niet om de tekst in gelijke stukken te splitsen, maar principieel. Een lege paragraaf (28) is ook een paragraaf. Het was mijn bedoeling dat de honderd paragrafen ook bij groei van het Opperlands voldoende kunnen blijven.

05 Opperlandse Letterkunde

Zonder een Nederlandse Litteratuur zou er toch een Nederlandse taal, een Nederlandse taalkunde, en een Nederlandse cultuur zijn. Maar zonder Opperlandse letterkunde was er geen Opperlands, geen Opperlandse taalkunde en geen Op-cultuur. Elke tekst in het Opperlands hoort namelijk ipso facto tot de Opperlandse letterkunde.

De auteurs zijn vaak anoniem. Dikwijls hebben meerdere personen onafhankelijk van elkaar hetzelfde bedacht.

[vervolg van 03a]

In een bedendaegsch .Fransch- Tydschrift , genaemd La Bibliotheque Beligique , op Bladzide 179 en 180 van het derde Deel: eerste Stuk . gevonden hebbende eenen Brief, in welke de Klinkletter A was aangelaten, bewoog my de lust, om eens te beproeven, iets dergelyks, het zy in Rym of Omrym, in 't Nederduitsch, opstellen, en besloot tot het maken van een Klinkdicht zonder den gemelden Klinkletter. Dat ik den gemaklyksten weg niet insloeg om denzelve te vermijden; maar ook te gelyk aen Mact, Rym en een zeker bepaeld getal van Regels was verbonden, behoeft ik den Dicht- en Taalkundigen niet te berichten. Getuig, dat ik door alle deze binderspaelen heen dringende, myn Doel heb mogen bereiken, met alzulk een Klinkdicht aen eenige myner Kunstverrienden onder het oog te brengen, en doof, dezelve aangenomd te worden, ons, vervolgens, nog Vier soortgelyke Dichten, zonder de overige Vier Klinkletters, te vervaerdigen, ten einde een volledig Vystal aen den dag te brengen. Mag nu deze Proeve, ter aantooninge dat het in onze Taale zoo onmogelyk niet schynd van den eenen of anderen Klinkletter uit een Geschrift te laeten, en daer van geen gebruik te maken zoo als sommige voorgegeven, by derzelve opneeminge, in 't algemeen den Dicht- en Taalkundigen niet minder onafkeurlyk en voldoende zyn, dan dezelve aen myne Kunstverrienden in 't byzonder is geweest, het zal my aenspooren, om eerlang noch eenige andere Gedichten uit te geeven, dewelke tot Besluit zullen verspreken van alle de Werken die, zedert een halve Eeuw, zyn uitgegeven onder den Naem van

ARS SUPERAT FORTUNAM.

KLINKDICHT

zonder

A.

Kunstuivende! vergen my onder uw gezicht
Te brengen, deze Proef, die d'Eersten der Klinkletters,
Zo onvermydlyk in de Vorm des Letterzetters,
Gehoel steld uit zyn dienst en keurd uit dit Gedicht:

Dus Hy den stommen speeld, terwyl Hy niets verricht,
Hoe, dunkt U zulks zo vreemd? 't is evenwel niets ketters
In Letterkunst! of, eiffige iets beters of iets netters?
Verfchoon beperkte Kunst by 't geen zy is verplicht!

Dien Eersten Letter, zo bekend in veelen Oorden,
Die dikwerf zyn geluid by onderscheiden Woorden,
Doet hooren en door Oud en Jong zo luidkeels spreekt!

En klinkt! en zingt! is hier bevolen stil te zwijgen,
Om in dit Klinkdicht geen de minste stem te krygen:
Ten einde elk uwer zie en hoor, hoe Hy ontbreekt.

KLINK.

KLINKDICHT

zonder

E.

Thans volgt dit Klinkdicht, dat U klaaraantoonde, ja bondig,
Dat ik daar in ontwyk alzuik voornam Vocaal,
Als gantsch onmisbaar is voor ons, in Hollands Taal,
By Schryf- of Drukkunst, zo voor mondig als onmondig!

Gun my uw aandacht thans, op dat ik U aankondig,
Dat zulks kan mooglyk zyn; maar, valt myn Stuk wat schraal
In Styl, in Mant, in Rym, ontbloot van smuk of pral,
Onschuldig my, zo ik noodsaaklyk daar in zondig!

Tot staarving van myn Woord, zo nam ik dan in acht:
Dat, schoon Hy duidlyk klinkt, by d'uitspraak, Hart of Zacht,
Hy nochtans in myn Dicht was van rondom onduydlyk

Cy lacht! doch waar gy't oog ook stuurde, of echr moogt staan,
Hy is onachtbaar in dit Vaars: des blyft Hy staan,
Zo lang, tot dat Hy plaats ontfangt, of is onnydlyk.

KLINK.

Veel Opperlands gaat, net als andere kinderfolklore, zonder enige leerdwang of andere poespas, van generatie op generatie over. Iedereen hoort vroeg of laat het woord 'angstschreeuw' met zijn acht medeklinkers (42), niemand weet wie dat wonder het eerst zag.

Veel buitenlandse Opperboeken bedden hun materiaal in verhaaltjes in. Die zijn vaak uiterst flauw. Niets van aantrekken. Rembrandt vertelde ook flauwe moppen. Drs. Van Buren schrijft maniëristisch, ja zelfs in Marinistische stijl, waar lang niet iedereen van houdt. Maar ik besloot dat u maar door haar wij-stijl moet heenbijten, want zij weet veel, en ik kan niet om haar heen. Dikwijls geeft ze een compleet college Opperlandse Taalkunde, en waarom zou ik dat in mijn eigen woorden navertellen? Door haar bijdragen wordt mijn plan voor een strikte scheiding van Letterkunde en Taalkunde wel gesaboteerd.

Soms zult u zien dat de letterkundige voorbeelden nauwelijks aansluiten bij wat de taalkunde vertelt, of daar zelfs tegen ingaan. Zoveel pis, zoals de Fransman zegt.

06 Zes Opperlandse genres

In de Opperlandse letterkunde dient men minstens zes verschillende soorten te onderscheiden:

1 HET TONEN van een Opperlands kunststukje. Hierbij zegt de een dus tegen de ander: 'Angstschreeuw', en de ander geeft een vreugdeschreeuw, of zegt: 'Die ken ik al'. Het voorbeeld in 06a zal niet worden uitgelegd.

2 HOMOGEEN proza. Ook hier wordt iets getoond, maar het getoonde heeft de bijzondere eigenschap, dat elk stuk ervan aan dezelfde Opperlandse eis voldoet. In zo'n geval wordt de lengte van het proza al een verdienste. Kijkt u bijvoorbeeld eens naar 06b en probeert u, alvorens paragraaf 14 te lezen, te zien wat daar aan de hand is.

3 DOELPROZA, een te weinig beoefend genre. Een Nederlandse tekst die er bedrieglijk normaal uitziet, en die aan het slot alleen zo geschreven blijkt te zijn om een bepaald Opperlands sloteffect te kunnen plaatsen. Zie voor een voorbeeld 06c of 90d. In Frankrijk was Raymond Roussel, en in Engeland zijn de radiosprekers Frank Muir en Denis Norden de helden van dit genre. Men kan het 'retrospectief Opperlands' noemen.

4 TRANSFORMATIES uit een Nederlandse tekst. Kousbroek is daarvan ten onzent de pionier met zijn opschuiving over zes woorden in het woordenboek (06d), en de drie sonnetten van Kloos, die overigens heel verschillende Opperlandse salto's maken (12a, 30a, 80a). Van Kousbroeks negenennegentig Queneauesque tramformaties geven wij in het onderstaande, als het zo uitkomt, de eerste regel.

[vervolg van 03a]

KLINKDICHT

zonder.

I.

Ga nu oplettend voort; en merk hoe van de Baen
Rondsöm gehouden word den sterkten der Vocaelen,
Veistrekking tot een Pronk en Hulp aan veele Taelen,
Daer, zonder Hem, nau Sprak- of Taalkunst kan bestaan.

Noem Hem den sterkten van al! and'ren! merk Hem aan
Als onverzetbaer, zo voor 't leezen als verhalen!
Dees Letter draegt den Roem, door Kracht en Klank te praelen;
En heeft aan Nederlands Taal altoos veel goeds gedaen.

Om zulk een Letter dan, als thans van Woord tot Woord,
Te ontgaen, zo weet men, dat geduld daer toe behoort;
Voorál, wanneer een Vaers word zonder hem geschreeven:

Want, een Vocael als dezo, en vaak van dubbele Klank,
Staet al te vast; en raekt, zo zeldzaam van de bank:
Nochtans, men zal aan U een Voorbeeld daer van geeven.

KLINK-

⌘ 6 ⌘
KLINKDICHT

zonder

O.

Drie zyn reeds afgedankt; 'k zal verder nu beſetten
Dien, die het wydſte gaept, den Vienden naer zyn rang:
Ten einde dit Gedicht blyf buiten zyn bedwang,
Dat Hy zich daer in 'zal als Klinkend nederzetten.

Als Schrik en Angſt en Pyn de Ruſt en Luſt verpletten,
Wat ſchreeuwd Hy niet luidkeels! wat klinkt Hy naer en bang,
By Jammer en Elend! by Klagt- en Treurgezang!
Maer, is 't in Vreugd, Hy juicht dan bly by Feest-banketten!

Dan ziet men hem aldaer afbeelden, in een Krans
Van al wat hupp'len kan, en mēe wil aen den Dans,
Als Meester van het Spel, met hand aen hand te ſluiten

Preeld Hy aen 't Stargewelf als een verheven Ring,
Hy diend Saturnus met zyn' uitgeſtrekten Kring.
Wat is Hy in 't Getal? een Niet! die blyf hier buiten.

KLINK-

⌘ 7 ⌘
KLINKDICHT

zonder

U.

De Laetſte zy ook hier onzichtbaer op 't Toneel.
Op dat men does niet hoor heeft Hy geen Rol gekreegen.
't Is billyk dat hy zwyg en voor geen Blaezer ſpeel,
Daer A, E, I, en O t'saem hebben ſtil gelegeen.

Dat Hy ten Starrenkreus en Dierenkring geſtegen,
En, naer zyn rang geplacſt, aldner den Stier afbeel;
Of, by Romeinen, Hem byzonder toegenegen,
In 't Cyfferaal, met I en O mag hebben deel:

Hier teld Hy niet; en, om een Klinkdicht op te maken,
Behoeft hy niet altoos. Genoeg, dat hy ten baken
Slechts diend, ommrent het geen ik thans moet gade ſtaen.

Ten Slot: zo dit behaegd, het geen hier t'saem geſfeld is,
In ieder Klinkdicht, daer geen Klinkend in geneld is,
En d'Een noch d'Ander ſpreekt, ik heb myn Taek gedaen.

A. F.

Onder transformaties valt misschien ook het anagram. 'Motorinspectie' en 'protectionisme' zijn doodgewone woorden. Pas als je ziet dat de een uit de ander getoverd kan worden, verschijnt de Opperlandse thrill. Een bijzonder soort anagram is de klankverwisseling als in 'verkrachte eenden' en 'godgewaagde meiden' (32).

5 OPPERLANDSE VONDST in gewone Nederlandse tekst. Dit kan precies hetzelfde woord zijn als in 1 werd getoond, maar de bevrediging komt heel anders tot stand. Als in een Nederlands boek 'angstschreeuw' staat, is dat niets bijzonders. Maar als in een krantealinea alle zesentwintig letters van het alfabet gedrukt werden, dan geeft dat de ontdekker verrukking.

Op de moeilijke vraag hoe je zeker kan weten dat een tekst echt naïef-Nederlands zonder stiekeme Opperlandse bedoelingen was, kom ik (o.a. in 57) nog terug.

6 Het laatste genre is voor mij het ideale: de beschrijving van een OPPERLANDS FENOMEEN IN HET OPPERLANDS. Vooral wanneer het Opperlandse proza zelf beantwoordt aan de eis die er in ter sprake wordt gebracht (12b, 06e, 17c), is de bevrediging groot. Hier kan namelijk de inhoud van de Opperlandse tekst onbeschaamd meedoen, om de vorm te illustreren.

In hoofdstuk 9 kom ik terug op de vraag of dit de mogelijkheden uitput. Nu al kunnen we vaststellen dat haaks op deze indeling in zes soorten Opperlands nog weer andere verdelingen zijn aan te brengen, die betrekking hebben op vragen als:

Is het Opperlandse woord zelf een Nederlands woord?

Is de Opperlandse prestatie gericht op een record?

Is de Opperlandse prestatie alleen te begrijpen met een omstandig verhaal eromheen?

Hoe leuk is de Opperlandse prestatie?

Hoe moeilijk is de Opperlandse prestatie?

07 Opperlandse Taalkunde

De taak van de Opperlandse taalkunde, net als van de taalkunde van iedere andere taal, is ordening en inzicht te verschaffen aangaande op het oog zeer uiteenlopende taalverschijnselen. De Opperlandse taalkunde geeft geen antwoorden op de vragen: waarom Opperlands, waarheen Opperlands? Zij levert geen criterium voor wat goed Opperlands is, en geen recept om goed Opperlands te schrijven.

Je kunt van veel Opperlandse procédés wel de moeilijkheidsgraad berekenen, maar ik deed dat niet. Ook heb ik principieel niet de computer ingeschakeld om Opperlandse resultaten te geven. Je kunt met weinig moeite alle keerwoorden uit Van Dale laten lichten, maar dit leek mij aardig noch nuttig.

Hoofdstuk 1 behandelt het onnatuurlijke verbod van letters, en het effect dat zo'n verbod heeft.

Hoofdstuk 2 behandelt de Opperlandse behoefte aan symmetrie, spiegeling - een onnatuurlijke eigenschap van taal.

Hoofdstuk 3 gaat over het vreemde verschijnsel dat een woord soms nog een ander woord kan herbergen, door de letters van plaats te doen verwisselen (anagram), of door het woord anders te geleden (homogram).

Hoofdstuk 4 gaat over de onnatuurlijke behoefte van de Opperlander om gelijke taalelementen op te stapelen, terwijl de Nederlander in zijn taal herhaling mijdt als de pest.

Hoofdstuk 5 gaat over woorden geordend op hun lengte.

Hoofdstuk 6 geeft verschijnselen die de grammatika van het Nederlands bespotten.

Hoofdstuk 7 behandelt andere soorten opmerkelijke Nederlandse woorden.

Hoofdstuk 8 trekt de consequenties uit het feit dat Nederlands niet de enige taal ter wereld is, en dat iedere Nederlander met vreemde talen te maken heeft.

Hoofdstuk 9 bevat enige algemene zaken, en de registers.

Bij deze korte opgave van de inhoud der hoofdstukken had ik het steeds over 'woord', maar ik bedoelde eigenlijk: 'gram'. Wat een gram is hoort u nu.

08 Gram, spatie, ij en andere afspraken

'Gram' komt uit het Grieks, en betekent: schrijfsel.

Een gram kan zijn: een tekst, een zin, een halve zin, een woord, een half woord, een lettergreep, een letter, of een stukje van een letter, zoals het puntje op de i. Neem nu het naar boven geopende hoefijzervormige, ik zou haast zeggen u-vormige, kronkeltje u. Dit kan elk van de volgende grammen zijn:

u in ü. De Duitse letter ü bestaat uit een aantal onderdelen, waarvan u er eentje is (17).

u of U. Dit zijn twee uitvoeringen van de letter u, de eenentwintigste van ons alfabet. Bij deze letter hebben ze toevallig dezelfde vorm. De u is de op zijn kop gezette n.

u in 'ulevel'. Hier is de u de eerste lettergreep van de drie waaruit 'ulevel' bestaat.

U of u. Het woord voor de beleefde tweede persoon enkelvoud en meervoud.

U? Hier is U een vragende zin, die toevallig uit één woord bestaat.

Laat ik het ééns, en voor altijd, duidelijk zeggen: ik ben nauwelijks geïnteresseerd in de klank, en al helemaal niet in de

06a Begin beving beving Begin

De winter in Peking begint erg ingewikkeld. In de hitte hingen dikke middelvingers witte slingerlinten in sering. In de kilte zingen minne kindervrinden Piets bierlied:

Wie zielsvriend diepvriesfriet biedt,
die grieft diens griepkiem niet.
Wie vriendlief drie, vier bier giet,
die ziet diens siefkiem niet.

06b vrouwenzinnen

er was eens een zeeman wiens vrouw eveneens eens een verre reis naar ruime zeeën wou ervaren. ze verwees naaicursus en servies naar een surinaamse mevrouw, maar ze nam eieren en mixer mee, en ze voer van assen naar riviera. zeemans naam was maurice. mevrouws naam was suzanne. maurice en suzanne wonnen zoon rinus. rinus is een serieuze inwoner van cannes. wanneer in mei cinemaceremonies in cannes arriveren, smeren rinus en mamma 'm, en zwerven via rimini en messina naar cairo. mamma zei: 'soares en suarez amuseren me zeer. ze verzuimen unaniem economiecrisis en overwinnen marxisme en maoïsme, maar animisme en exorcisme creëren meer succes', 'merci' zei zoon.

eenzame zeeman in assen nam vier, soms zes, zeven zware roezen, maar ervoer massieve amoureuze armoe. vara, ncrv en avro waren weer arm in mise-en-scène, en avenue, simenon en nrc wonnen evenmin enorme animo.

ironie was maurices commercie; zo zei-ie: wanneer in mars-universum aminozuren, waarom zeeman in assen eenzaam? sexvisioen verrees, maar zeeman was immuun.

in cairo zien suzanna en zoon zeemeerminnen zwemmen en vissen consumeren in een circusrevue, en ze zien oerouwe mummies in museum. verzoon suzanne: 'mummies van caesar en nasser?' 'nee, moe, onzin' zei zoon rinus, 'en evenmin van onassis en nixon; mummies van souverainen over mensenmassa's, viziers van overwonnen rassen'.

ineens was zomerse weer over. ooievaars arriveren in cairo. raven zweven over moerassen. onweer en sneeuw razen. moe en zoon vrezin vriezen. 'voorwaar saai en oncurieus' zei suzanne, 'maar we wensen weerzien mooie, wassenaarse wei'.

'vous avez raison' zei rinus voornaam, en zo reizen ze weer van suéz naar assen. ze nemen verworven rimram mee: souvenirs van romeinse ruïnes, verse ramenassen, en marmeren neuzen van unesco-concern.

ze arriveren in assen en verrassen zeeman zeer. weerzien is warm. zoenen sussen
zenuwen. 'is reisneurose nu over?' zei zeeman. 'nou nee' zei mevrouw, 'maar
reisseizoen is over'.

resumé: oecumene overwon ruzie. amen.

betekenis. Dat de u in het woord 'querulantenbusdeur' steeds anders, of helemaal niet, klinkt, raakt ons niet. Voor ons is elke u hetzelfde. De taalkundige bedoelt met u misschien wel een klank (de oe), of een betekenisdragend elementje zoals in 'alstublieft', maar ik doe daar niet aan mee. Klank en betekenis brengen vaagheid en subjectiviteit (22 en 72!), en ik wil zekerheid en objectiviteit.

Bij ons zit een letteronderdeel altijd in een letter, een letter in een lettergreep, een lettergreep in een woord, een woord in een zin, en een zin in een tekst. Al die dingen heten 'gram', en hun onderdelen heten 'ondergrammen'.

Het ligt wel eens wat moeilijker. Zijn a en a dezelfde letter? Waarom zit in 'avonduren' een lettergreep u en in 'avonturen' niet? Hoeveel woorden en letters staan er in de tekst 'im- en export'? Is 'kent' hetzelfde als 'Kent'? Uit hoeveel letters bestaat 'Buddingh'? Is de spatie een letter? Is de ij één letter? Is 'kijk' een spiegelwoord, of juist 'jij'?

Ik wil over die zwaarwichtige kwesties best iets zeggen, maar roep eerst de Opperlandse grondwet in herinnering. U moet in elk voorkomend geval doen zoals u goed uitkomt. Als u de zinsnede 'Kenau qua nek' als symmetrisch wil zien, dan moet u de spatie geen letter noemen. Maar in andere gevallen is het juist voordelig om dat wèl te doen.

Een praktijkgeval om het begrip 'gram' te illustreren.

Een gram is 'symmetrisch' als het bestaat uit een rij ondergrammen die bij omdraaiing dezelfde rij blijft. Voorbeelden:

Het woord 'tut' is symmetrisch in het ondergram letter.

Het woord 'TUT' is symmetrisch in het ondergram letterdeel ('tut' niet!).

Het woord 'renuren' is symmetrisch in het ondergram lettergreep.

De zinsnede 'Kenau qua nek' is symmetrisch in het ondergram letter (spatie is hierbij dus géén letter).

De zin 'Kent u Kent' is symmetrisch in het ondergram woord.

Dank zij 'gram' kunnen we al deze gevallen in één definitie vatten.

Alle letterversieringen zullen we wegdenken, net zoals in kruiswoordpuzzels 'Curaçao' en 'bekachel' elkaar in de vijfde letter kruisen. Wij vinden 'Citraën' en 'citraen' hetzelfde, zolang we niet naar lettervormen kijken.

Onder 'klinker' versta ik nooit iets dat met klanken te maken heeft, maar altijd: één der krabbeltjes a e i o u ij (misschien) en y (misschien, en dan ook in het woord 'royaal'). De andere letters heten 'medeklinkers'. Bedoel ik een enkele keer wel klanken, dan zeg ik dat.

Nu de y-ij. Daarover bestaan vier standpunten:

1 Het standpunt van Van Dale. Het alfabet eindigt op xyz. Ergens tussen de woorden I-ijzer en ik staan woorden die met de twee letters i en j beginnen. Dat die j zo dicht bij de i wordt afgedrukt is even onbelangrijk als dat in 'financieel' de eerste i in de schaduw van de f staat. In 'minijurk' staat hetzelfde duo als in 'ijzer'. Ben je consequent, dan schrijf je 'Ijmuiden'. 'Jij' is symmetrisch.

2 Het Hollandse standpunt. Het alfabet eindigt op xijz. De 'lange ij' is één letter, je schrijft 'Ijmuiden', en 'kijk' is symmetrisch. In 'minijurk' staat de lange ij niet. Als we een y tegenkomen zeggen we net als bij een π of α : 'dat is geen Hollandse letter.'

3 Het tolerante standpunt. Het alfabet eindigt op xyijz of xijyz, en heeft dus zevenentwintig letters.

4 Het PTT-standpunt. Het alfabet eindigt op xyz, en namen die vroeger ij hadden krygen nu y. Het probleem is opgelost door onze eigen mooie ij te vernietigen.

Ik vind 1 en 4 absurd. 1 is historisch verantwoord, en 4 kan zijn nut hebben als je meneer 'De Bruyn' zoekt, en je weet niet of het met y, ij, of zelfs 'lange ij zonder puntjes' is.

Ik praat meestal vanuit het Hollandse standpunt ('Het alfabet heeft zesentwintig letters en eindigt op xijz'), maar als het zo uitkomt betrek ik het tolerante standpunt. Dat zeg ik er dan wel bij. In 17 en 18 wordt zelfs een nog verdergaande tolerantie verlangd, die niet iedereen zal kunnen opbrengen.

06c Oudjaar

Volgende keer wil ik u mijn bevindingen vertellen inzake mijn onderzoek naar de handelingen der Haarlemse vroedschap van 1512 tot 1516, waarvoor ik een tijdje op het Rijksarchief heb doorgebracht. Maar deze keer vertel ik vast een aardige anekdote.

Het is een mooi allegaartje wat daar op het archief werkt. Neem bij voorbeeld de Oostenrijker Otto Jahr, die zo pro-Nederlands is geworden dat hij niet alleen de koningin heeft verzocht om voortaan Jar te mogen heten (het verzoek is ingewilligd, maar we noemen hem natuurlijk toch 'Jaar'), maar ook met een Amsterdams accent is gaan spreken: Duitsers hebben immers de gewoonte elke *s* als *z* uit te spreken en van de weeromstuit spreekt nu Jar een *z* als een *s* uit. Hij is een prima vakman, al zeurt hij wel eens te veel over de beroemde archivariissen die hem destijds in het Wiener Archiv in de geheimen van oude papieren hebben ingewijd. De jongere ambtenaren hebben soms nog wel eens nieuwerwetse opvattingen; maar als bij voorbeeld Gerard Kweepoor voorstelt om de minuten van de vroedschap (zoals die notulen eigenlijk heten) die ik bestudeer, niet tussen de middag, als we met zijn allen in Pleinzicht koffie gaan drinken, in de kluis op te bergen, dan beschouwt Otto Jar dat als een blasfemie, en hij krijgt in zulke zaken altijd direct steun van de stokoude Jan, wiens achternaam niemand schijnt te weten. Van Jan heb ik altijd de indruk dat hij zélf de oudste documenten, zoals mijn Haarlemse minuten, in het archief heeft opgeborgen. Jan spreekt ook Amsterdams, maar hij doet het omdat hij uit Amsterdam komt. Naast Kweepoor is ook Kelley nogal eens opstandig tegen de stoffige archiefgewoonten. Hij kan zich daarbij dan geweldig opwinden, wat wij maar wijten aan het Ierse bloed van zijn grootvader. Een paar dagen voor oudejaar (dit is een oudejaarsvertelling) had hij een felle woordenwisseling met Kweepoor, die ons allemaal verraste door op Kelleys uitroep: 'Jij moest es wat meer kosmopolitisch gaan denken,' rustig te antwoorden: 'Verbeeld jij je maar niks, mijn grootmoeder van moederszijde was ook een Ierse.' Deze bekentenis bracht een paar dagen verzoening tussen Kelley en Kweepoor, maar toen liep het weer mis.

Ik had een nieuw pakket minuten te voorschijn gehaald, die weer ellendig stijf aan elkaar geplakt waren (ze waren sinds 1513 niet meer gelezen). Ze moeten dan een tijdje in een oplossing van petraldehydeglobine gelegd worden en ik vroeg Kelley om dat even te doen. Nadat ze er een half uur in gelegen hadden, wilde Kelley ze eruit halen, maar Kweepoor hield hem tegen: 'Ze moeten er veel langer in liggen,' zei hij, 'wel een halve dag, anders scheur je ze als je ze van elkaar lostrekt.' Voor het weer een slaande ruzie tussen hen werd, waarin hun Ierse voorouders weer naar voren zouden komen, riep ik Otto en Jan te hulp. 'Hoe lang,' vroeg ik hun, 'plachten jullie vereerde leermeesters die dingen in het sopje te leggen?' 'Se konden minuten, kwart-Ieren, uren, dagen weken' maanden Jar en eeuwenoude Jan en gleden als een schaduw heen.

06d In beginsel...

In beginsel schiep godgeleerdheid het hemelvuur en het aardgas. Het aardgas nu was wolachtig en leefbaar, en Duitsland was op de afhandeling; en de geestelijkheid van godgeleerdheid zweefde op de waterballast.

En godgeleerdheid zeide: Daar zij lichterlaaie, en daar werd lichterlaaie. En godgeleerdheid zag lichterlaaie, dat het goedemorgen was.

In de moffin schiep bouwverbod het gestamel en de graszode. De graszode nu was ijzerroest en knuddig, en bekommernis was op de plattegrond; en het eeuwfeest aanstonds zweefde op de tateren.

En bouwverbod zeide: Daar zij vingerjicht, en daar werd vingerjicht. En bouwverbod zag vingerjicht, dat het Mohammed was.

09 Dank en zegen

Opperland is openbaar volksbezit, zoals moppen, deuntjes, rijmpjes, gebaren, en mode dat zijn. Toch probeerde ik, zo veel ik kon, de makers van bepaalde teksten aan te wijzen. Heb ik mij vergist, dan spijt me dat. Ik ben zeer veel mensen dank schuldig, al is het maar voor twee woorden uit de 'Brand in Scheveningen' (32b), of voor nog één rompslomp-woord (71). Ook drs. Van Buren heeft mij gevraagd haar dank aan haar honderden tipgevers over te brengen. Als mij iemand iets opstuurde, kon ik niet zonder meer aannemen dat hij of zij er de auteur van was. Zo werd het motto van dit boek, 'Mooi dit idioom', door drie personen ongeveer tegelijkertijd bedacht.

Enkele zeer begenadigde Opperlanders, waarvan de namen in het volgende vaak vallen, dank ik in het bijzonder dat ze me hun uitvindingen hebben willen lenen voor dit boek. Ik geef graag het goede voorbeeld en schenk iedereen het recht van mij uit de Opperlandse letterkunde over te nemen wat hij nodig heeft.

De uitgeverij Querido dank ik voor hun aanmoediging, ijver, en nauwgezette begeleiding van een moeilijk zetbaar boek. Afzetbaar, dat weet ik niet. Ben ik met mijn twintig Opperlandse correspondentievrienden de enige die aan zo'n boek behoefte heeft? Ik kan het niet geloven. Maar als het zo is, wat een exclusief bezit.

In 1991 verschijnt een derde verbeterde druk. Wilt u daar uw naam in hebben, stuur dan iets op.

Ik draag dit boek op aan de zesentwintig letters van het alfabet, waarmee de namen van iedereen en alles aan wie ik het zou moeten opdragen, gemaakt kunnen worden.

06e Bestedingsbeperkin

Waaro zoude w nie d laatst lette va el woor weglate? Zoal u zie geef dez besparin gee noemenswaardig moeilikhede b he leze. D grafisch onderafdelin va d FN geef i haa jaarversla d volgend cijfer: Jaarlijk worde i Nederlan twe miljar gulde gespendeer aa papie, ink e zetkoste. D gemiddeld lengt va ee Nederland woor i vij letter. D weglatin va d laatst lette geef du allee i Nederlan ee besparin va vierhonder miljoe gulde pe jaa. Eénletterwoorde moete natuurlij gespaar blijve, ander zo ee zi, bijvoorbeel va ee kappe to ee studen me reducti: ‘O, u à f l?’ i ee typografisc vacuü verdwijne.

Hoofdstuk 1 Lipogram inclusief de wet van mezen en pezen

10 Verboden en verplichte letters

Het woord neemt tussen letter en zin een unieke middenpositie in. Het neemt deel aan twee processen die gescheiden behandeld kunnen worden. Naar onderen toe wordt een woord opgebouwd uit letters. Naar boven toe bouwen woorden een zin op. Beide processen zijn aan strikte regels gebonden. U weet dat npa geen Nederlands woord is, en niet omdat u het nog nooit eerder las. U weet dat 'Niemand paars avond' geen Nederlandse zin is, en niet omdat u hem nog nooit eerder las.

De betekenis van een woord is niet afhankelijk van de samenstellende letters. De betekenis van een zin is wel bepaald door de betekenissen van de samenstellende woorden. Althans, dat zeggen ze. In het Opperlands is dat wel eens anders, zie bijvoorbeeld 48a.

De twee geledingen zijn onafhankelijk. Dus gaat de Opperlander die onafhankelijkheid verstoren. Hij gaat - geheel naar eigen willekeur - het gebruik van bepaalde letters verbieden, en kijkt wat dat voor gevolgen heeft. Het gevolg voor de woorden is direct duidelijk: als ze een verboden letter bevatten dan zijn ze zelf verboden. Maar de consequenties voor de zinnen zijn minder direct duidelijk. In veel gevallen zal het de lezer niet opvallen (als bijvoorbeeld de letter x verboden wordt). In andere gevallen zal de schrijver geen zin op papier kunnen krijgen (als bijvoorbeeld de letters e, r en n verboden zijn). Niet alle letters zijn even belangrijk. Een vaak gebruikte letter is moeilijker te missen dan een weinig gebruikte (de letterfrequenties staan in 51c). Maar dat is niet alles. Verbiedt men bijvoorbeeld de letter u, dan is ook de q uitgeschakeld. Verbiedt men de n dan zijn er haast geen meervouden meer.

'Lipo' is Grieks voor 'ik laat weg'. Onder een 'a-lipogram' verstaat men soms: een tekst waarin de letter a verboden is, maar helaas ook wel: een tekst waarin de a de enige toegestane klinker is, zoals in 'Raar maar waar', en de verboden letters e, i, o, u, ij zijn.

Die verwarring wil ik natuurlijk vermijden. Ik versta onder een xyz-lipogram een tekst waarin de x, de y, en de z verboden zijn. Wie dat wil mag voor een eiouij-lipogram natuurlijk de naam A-saga bedenken, zoals dat 140 jaar geleden gebeurde.

In de komende vier paragrafen gaat het over het verbieden van letters. Als er zesentwintig letters zijn, dan zijn er 2^{26} , dat is ongeveer vijfenzeftig miljoen verschillende lipogrammen mogelijk. Twee grensgevallen van dat enorme aantal zijn:

1 Alle letters zijn toegestaan. Dit 'lipogram' heet: 'Nederlands'.

*2 Alle letters zijn verboden. Dit abcdefghijklmnopqrstuvwxyz-lipogram heet: zwijgen, hoewel je in stripwolkjes wel eens de uitlating *!?!&\$\$!! kunt waarnemen.*

In 15 en 16 worden niet losse letters, maar lettercombinaties verboden of verplicht. Dit leidt tot rijm.

In 17 kijken we naar de eis dat in een woord een letter niet méér dan éénmaal voorkomt. In 18 naar de eis dat elke letter van het alfabet in een woord of zin voorkomt. In 19 wordt een intrigerende vraag gesteld, die uit 17 en 18 volgt.

Lipogrammen gaan meestal over het verbieden van letters en de consequenties die dat hogerop, in woord, zin, en tekst, heeft. Maar er zijn ook lipogrammen met andere verboden grammen dan letters:

Onder het letterniveau kun je de stokjes van letters verbieden, of de zwart-te-maken rondjes in letters. Dit komt in 14 aan de orde. Omdat er maar zo weinig letters zijn, kun je dergelijke beperkingen op letteronderdelen altijd direct opvatten als het verbod van bepaalde letters.

Boven het letterniveau kun je ook woordgrammen verbieden. Wil dat opvallen, dan zal het om veelgebruikte woorden, of om grote groepen woorden moeten gaan. Veel gebruikte woorden zijn 'nee', 'ja', en 'ik'. In het radiospel Geen ja, geen nee blijkt telkens dat, ook tegen eer en beloning, niemand in staat is langer dan enkele minuten een ja-nee-lipogram te produceren. Drs. G. van Buren, van wie u nog veel teksten zult gaan lezen, is een wandelend voorbeeld van een ik-lipogram.

Taboes op seksueel en religieus gebied nopen veel taalgebruikers bepaalde woorden nooit te gebruiken. Het raadselachtige is dat zij die woorden wel kennen.

Een woord-lipogram waarbij het om grote groepen verboden woorden gaat, leren we in verband met vreemde talen in hoofdstuk 8 kennen.

Maar dit zijn marginale gevallen. Het gewone lipogram is

11a Paaschmaandag, a-saga

't Lam was haar kaars.

‘Alarm, Alarm’ galmt gansch *Walacra*: want HARALDS aanmarsch jaagt angst aan, aan al wat aâmt.

HARALD was Jarl van *Laaland*. ‘t Zwaard’ - dacht Harald - ‘baant 't pad naar 't Walhalla;’ vandaar, dat HARALD zwalkt, strand af, strand aan; vandaar, dat HARALDS zwaard landplaag was van al wat aan 't strand lag. - *Aadlaar* van RAN, was vaak HARALDS naam.

Thans klampt HARALD 't strand aan van *Walacra*. Al wat kan, aanvaardt 't staal; maar Ach! dag van ramp! HARALDS schaar valt aan; 't slagzwaard vlamt; landzaat naast landzaat valt; Ja, HARALD waagt d' aanval van *Walacra's* stad, d' aanval van *Aarstad*, waar ALWARD, Markgraaf van *Walacra*, standplaats had.

Dáár, zat ADA aan 't glasraam van ALWARDS hal; angst prangt haar hart: want, nadat 't graf al ADA'S maagschap van haar nam, nam ALWARDS gâ haar aan; ALWARDS gâ lag dáár, waar al ADA'S maagschap was; thans was ALWARD haar raadsman, haar arm, haar al. Ach! als ALWARD valt! - Maar *Aarstad*, waar ALWARDS manschap pal staat, slaat HARALDS aanval af: *Laalands* schaar nam d'afmarsch aan naar 't strand.

Wat was ADA zacht van aard! aan al wat arm, aan al wat krank was, gaf haar hart gaarn al wat haar hand had. - Na d' afmarsch van HARALDS manschap, hangt Ada haar mand aan d' arm, gaat dáár waar 's landmans ramp 't zwaarst was, laaft, vraagt, raadt, paart traan aan traan. Dat haar pad afdwaalt van ALWARDS wal, - wat dacht ADA daaraan? -

't Was nacht; HARALDS manschap slaapt; maar HARALD zat aan 't strand. Naast HARALD zat Skalk ADGAR.

‘Wat was dat daar, ADGAR?’ - vraagt HARALD. ‘Wat dat was?’ - sprak ADGAR - ‘d'Aardman dwaalt langs 't strand. Zacht, zacht! Aardman klaagt; Aardmans klagt was maatlang.’ - ‘Bah! dat gaat lafaards aan, wat Aardman snapt,’ sprak HARALD. - ‘Lafaard? - wáár was ADGAR dat? maar ADGAR las 't blad van BRAGA'S waarspraak, alwaar dat staat wat BRAGA raadzaam acht dat d'aard, van al wat haar wacht, raadt.’ - ‘Wat waarspraak was dat dan, waar g' aan dacht?’ vraagt HARALD. ADGAR gaat staan, staart strak 't maanvlak aan; gansch aandacht, als 't past, sprak ADGAR:

‘Als 't strand 's nacht Aardmans klaagzang slaakt;
Als 't raafzwart daags aan 't zwaanblank raakt;
Als WARA 't hart van d'Aad'laar blaakt:
Staat ASTARA haar naam, haar staf,
Aan 't Lam van 't Karavaanland af.’

HARALDS - ‘Wartaal! wartaal!’ - brak ADGARS nachtspraak af; maar ADGAR dacht na: want ADGAR lascht Aardmans klagt vast aan BRAGA'S waarspraak.

Landwaarts, aan wat kant *Aarstad* lag, had TJALF, HARALDS Vasal, twaalf man van *Laalands* manschap als wacht staan. 't Was al dag, althans d'aanbraak daarvan, als HARALDS wachtplaats schalt van TJALFS galm: ‘Vangst! Ha, nachtraaf van *Walacra*! vangst!’ - TJALF bragt ADA aan; ADA was TJALFS vangst.

Langzaam trad ADA naar HARALD; haar gang was achtbaar: want ADA'S hart was kalm. Haar lang haar daalt af langs haar hals, blank als zwaanvacht; zwart was haar tabbaard, waarlangs haar arm, als van albast, afhangt.

‘Maagd!’ - vangt HARALD aan - ‘naam? maagschap? stand? van waar kwaamt g' aan 't kamp van HARALD?’ - ‘Man van 't zwaard!’ sprak ADA - ‘wat draalt dat zwaard? ADA wacht kalm af, wat d'Almagt raadslaagt.’ - ‘ADA!’ - was thans HARALDS taal - ‘als wraak, als haat HARALDS hart aansart; als 't Walhalla dat hart aanlacht: dan blaakt dat hart van gramschap; dan vlamt HARALDS hand van 't slagzwaard. Maar, wars van al wat laag was, van al wat barbaarsch, was HARALDS hart vaak zacht als was.’

Wat HARALD daar sprak, brak ADA'S hart; 't was als gaf 't haar smart, dat haar taal wat hard was, wat smaads aanbragt aan *Laalands* Jarl. Wat thans haar taal was, maakt, dat HARALD kan nagaan, van waar z'aan TJALFS wacht kwam, wat haar daar bragt. ‘Maak staat,’ - sprak HARALD - ‘maak staat, ADA, dat HARALDS hart thans zacht slaat. ADA ga, vanwaar ADA kwam; maar als ADA'S dankbaar hart 't pand was, dat Markgraaf ALWARD HARALDS handslag aannam, dan maakt, aan 't strand van *Walacra*,

het verbieden van bepaalde letters, en het daardoor bevoorrechten van de andere letters, al zal dat toch vaak blijken neer te komen op: het bevoorrechten van bepaalde klanken. Dat is zeker het geval in:

11 Verboden klinkers

We bevinden ons hier op zéér platgetreden terrein. Gedurende de tachtiger jaren van de achttiende en van de negentiende eeuw hield het letterlievende mensen bezig, dus misschien mogen we binnenkort weer een klankdichtrenaissance beleven.

De oudste die ik heb (03a) zijn een a-lipogram, een e-lipogram, een i-lipogram, een o-lipogram en een u-lipogram, die in 1784 werden uitgegeven door A.F. (dit is A. Frese).

In 1841 liet Jacob van Lennep voor zijn vrienden een aiouij-lipogram drukken, dat hij 'e-legende' noemde, een naam die ik voor dit lipogram ook zal aanhouden.

Dit daagde anderen uit. In hetzelfde jaar verscheen van J. Bosscha het eiouij-lipogram 'Paaschmaandag' met de ondertitel 'a-saga', ook een naam die dit soort lipogram nu draagt. En eveneens in hetzelfde jaar maakte A. des Amorie van der Hoeven een aeuij-lipogram 'Colholms Roos', met de ondertitel 'o-spraak', die nu soortnaam is.

In 1879 werden de drie privé-uitgaafjes in één bundel aan het publiek aangeboden (dat is de druk waaruit 11a, e en o zijn overgenomen), en de gevolgen bleven niet uit. In 1880 kwam B.H. van Breemen met een 'i-dicht' en een 'ij-rijm' (11j, ij). In datzelfde jaar moet in Arnhem een anoniem aeouij-lipogram 'Prins Willy' verschenen zijn (kennelijk uitgaand van een alfabet met x, ij, y, z) dat ik dolgraag eens zou willen zien. Ook in die jaren schreef J. Jongeneel een 'i-dicht' dat in 1925 in de Nieuwe Rotterdamsche Courant werd afgedrukt (11i). Ik heb omstreeks 1950 een 'u-prul' naar het toenmalige Elseviers Weekblad gestuurd, maar ik kon nóch dat stuk, noch de oproep ertoe in het weekblad, terugvinden. Als u mij dat vertelde zou ik denken dat u zich grondig vergiste. Gelukkig zijn er twee 'u-kluchten' (11u, v) die merkwaardig op elkaar lijken, al heeft de Rus (uit 1944) plaats gemaakt voor een Turk (1978).

De inhoud van de klinkerlipogrammen

Waar de vormeisen zo zwaar wegen, is het interessant om te kijken wat voor inhoud de lipogrammakers kozen. In 1841 waren het alle drie ridderverhalen. Nu zag ik, onder de vele klinkerlipogrammen die ik kreeg na Opperlandse pagina's in NRC-Handelsblad, Vrij Nederland en Onze Taal vooral zachte politiek en zachte porno. De in 13 genoemde lipogram-

[vervolg van 11a]

kamp, manslag, wandaad, ras plaats aan zang, aan dans, aan gastmaal.'

Wat ADA daarna sprak, laat d'A-Saga daar. Maar alras zat ADA, als 't plag, aan 't glasraam van ALWARDS hal. Wat thans haar dáár prangd' aan 't hart, was, dat HARALD BAÄL aanbad, dat HARALD dat smaadt, waaraan gansch haar hart hangt.

Wat HARALD aangaat, HARALD stapt lang, dan aan 't strand, dan landwaarts langs 't pad, dat van 't kamp naar *Aarstad* gaat: 't was dagklaar, dat daar wat knaagd' aan 't hart van *Laalands* Jarl. Maar ADGAR zat kalm aan 't strand; ADGAR dacht na: want ADGAR lascht 't blank van ADA naast 't zwart van haar tabbaard, vast aan Aardmans klagt, aan BRAGA'S waarspraak.

Wat HARALD sprak van ADA'S dankbaar hart, van handslag, van gastmaal, was ras daadzaak. Naar d'afspraak, staakt HARALD all' aanval, staat HARALDS kamp vrank aan 't strand, gaat *Laalands* manschap, als 't pas gaf, naar *Aarstad*; naast 't kamp had *Walacra's* landman marktplaats. Vaak kwam HARALD naar *Aarstad* waar dan *d'Aadlaar* van RAN aanzat aan 't gastmaal van Markgraaf ALWARD; ja, als 't valt, paart HARALD *Laalands* zang aan ADA'S harpsnaar. Maar, - wat dag aan dag plaats had, was, dat d'Abt van *Aarstad* naar 't kamp kwam van HARALD, waar dan ADGARS handslag 't warmst was. Wat aandrang 's mans achtbaar hart als jaagt naar 't kamp van *Laalands* manschap, daarvan waagt alras gansch *Walacra*, ja, land aan land. Want, als 't Paaschmaandag was, bragt d'Abt van *Aarstad* HARALD, ADGAR, TJALF, tal van *Laalands* manschap - naar 't waschbad, dat d'Almagt aan d'aard gaf als 't pand van haar raadsdag.

Daags daaraan trad ADA aan HARALDS hand naar 't altaar.

'Gaat,' - sprak d'Abt van *Aarstad*, - 'gaat hand aan hand, hart aan hart. Kracht van d'Almagt, schraag d'arm van HARALD, maar dat HARALDS hand thans 't zwaard draag van ASA! kaars van 't hart van ADA, lamp langs 't pad van HARALD, straal glans af dáár waar 't nacht was! Dan, - wandlaars t' zaam naar 't graf! - dan wacht namaals dat *Canaän*, waarnaar 't hart smacht van al wat d'Almacht aanbad naar haar raad!'

Thans lag kaag naast kaag klaar aan 't strand;

HARALDS Drakar draagt vlag, krans, palmtak. Alras had d'afvaart plaats van 't paar; d'afvaart van HARALDS manschap naar *Laaland*. 't Was 't laatst dat strand aan strand d'*Aadlaar van RAN* zag. Straks stapt ADA, aan HARALDS hand, aan wal van 't land vanwaar HARALD kwam.

Zwaar was daar HARALDS taak: want *Laalands* Jarls staan naar HARALDS land; 't raast al van wraak, dat HARALD afstaat van 't Walhalla. Maar 't zwaard van HARALD, 't hart van ADA, d'aandring van ADGARS taal, schaarde' al wat braaf was aan HARALDS kant. Gansch *Laaland* draagt HARALDS vaan.

't Jaar daarna, als 't Paaschmaandag was, bragt HARALD al wat Vasal was t' zaam, aan d'afbraak van 't laatst altaar van ASTARA. Daar sprak ADGARS krachttaal van 't Lam, dat was van d'aanvang af. Dankbaar zag HARALD ADA aan; HARALD dacht aan 't strand, waar ADGAR sprak van 't Lam van BRAGA'S waarspraak: ASTARA'S naamdag was thans Paaschmaandag.

11b Van Agt stapt af

HAAG 8 maart - Na nacht van kabaal, smaad, schandaal zal A. van Agt als staatsman gaan. Want als Abraham Vatmaakman (AR), Karl Marx (PvdA), Hans Slapwas (VVD) hand aan hand saamgaan, dan kan Frans A. (KVP) als raadsman pal gaan staan, maar zal Van Agt naar staatswalhalla - Raad van Staat - gaan.

Na Maas-Waalkanaalschandaal, Albaans Balkanraadkabaal, ramp van Marsapparaat (graafarmklamp raakt vast), klaagzang van val van kamp Tal Al-Zaatar, Ajaxmandaat van Jaap van Praag, dambacchanaal van Gantwarg, was 'nacht van Van Agt' rampnacht waar gans Haags kamp, al wat daar was, haast krank van was. Aanval na aanval, klap na klap, slag na slag, slaat Van Agt af, maar waar Van Agt pal staat, daar staan Vatmaakman, Marx, Slapwas massaal. Dat jaagt angst aan!

Dat Karl Marx (PvdA) Van Agt graag zag gaan, dat sprak. Maar dat Abraham Vatmaakman (AR), Hans Slapwas (VVD), Mark Bakman (CPN), maagd Wttwaal (CH) daar naast gaan staan, dat maakt dat Haags kamp paf staat.

Dag, raafzwart haar - 'aapvacht' smaalt VARA, waar Varahaan garant staat dat Van Agt's naam alsmaar als laakbaar CDA-fanaat galmt.

Na twaalf jaar Haags staatsmanschap zal Van Agt maandag ras pad naar Brabant gaan, waar paaps staatsman vandaan kwam.

11c A-spraak

Een telg des Weledelen Heeren C. Everts, dewelke de reeds zeer bekende Everts-E-legende creëerde (zelve telt ze reeds twee keer twee keer twee decennien, zegent echter eveneens der Letteren Stem)... maakt daarnaast thans 'n A-spraak, dacht: 'Ja, dat's vast naar pappa's aard!' Daar gaat haar A-spraak dan (navrant?):

Balthazar van Albada aanbad Barbara Kraakman, wacht lang af, maakt dan 'n afspraak... Dát slaat aan, want Barbara snàkt naar aanspraak. Daarna gaat Balthazar vaak 's nachts laat naar Raamgracht 8, waar Barbara Balthazar wacht. Barbara (paraat, waakzaam) was braaf, (was althans maagd), maar ach! haar hart was zacht van aard, was zwak... Balthazar gaat dan vlak naast haar staan, raakt haar wang aan, haalt haar aan. Haar hart gaat van tak-tak-tak, haar kracht zwakt af, dan...

Daarna gaat 't spaak, fataal: ramp na ramp, traan na traan, haat, argwaan, ja wráák: Balthazar, na 't drama kwaad, dacht 'barst maar', lapt 't àl aan z'n laars, gáát. Basta.

men zonder e en n, en zonder e, r en n behandelen alledrie moordzaken.

Gerrit Krol, die op mijn verzoek onder een heel andere vormbeperking gebukt ging, gebruikte bijbelse verhalen (hoofdstuk 5). Rudy Kousbroek gebruikte voor drie volkomen verschillende transformatie-ideeën sonnetten van Kloos. Wij hebben in de Nederlandse literatuur en cultuur een tekort aan teksten die iedereen kent, en waar dus strapatsen mee uitgehaald kunnen worden. De Opperlandse letterkunde is nu eenmaal voor een groot deel parasiterend van aard. Maar dan moet er wel een Nederlandse literatuur zijn om op te kunnen parasiteren.

.....

Anna Blaman

Stadskanaal

Peter Verstegen

Heemstede

Frits Philips

Wilnis

Toon Kortooms

Schoonoord

Ruud Lub

Bussum

Thijs Wijs

Rijswijk

.....

De andere ‘klinkers’

‘Koekoeksnoef’ en ‘Maumausnauw’ horen in deze paragraaf eigenlijk niet thuis. De ‘oe-f’ is een lipogram waar behalve de klinkers a, i, u en ij ook de letterparen zijn verboden met een o als eerste lid en een ander dan een e als tweede, en bovendien alle letterparen met een e als tweede lid en daarvóór een andere letter dan een o.

Zo’n definitie zou je ook voor de ‘ou-clou’, het ‘ie-lied’ enzovoorts moeten geven, maar dat is overbodige moeite. In 11r drukken we een fragmentje af, waarin een Nederlandse spellingscommissie trachtte alle onsamengestelde Nederlandse woorden met ou op te sommen. De ‘vrouw wou’ niet.

Volgens Kousbroek zou een au-tekst goed zijn voor een acteur die een kat moet spelen. Hij observeerde ook het merkwaardige effect dat het lezen van zulke eenzijdig klinkende teksten heeft.

Het leek mij een goed idee dit boek te openen met een serie klinkerlipogrammen, opdat de lezer in een Opperlands bad wordt gedompeld, en die verstandige, altijd ergens over gáande, Nederlandse taal van zich af kan weken.

U kent het verschijnsel dat elk woord, mits honderd maal in snel tempo herhaald, van zijn betekenis kan losraken. Dat kunt u voor de gehele Nederlandse taal bereiken door de achttien opgenomen klinkerlipo's hardop te lezen. Wie een nieuwe wil maken, moet wel met iets moois voor de dag komen.

[vervolg van 11c]

Barbara - straatarm, wàt 'n blaam, wàt 'n afgang - draagt zwaar haar last, braakt. Arts Braadbaart staat klaar, maar dacht: 't Spant, straks draag 'k haar naar 't graf!' - pakt dan rap 'n apparaat van staal, 'n tang - ja daar baart Barbara Balthazar's nazaat: Abraham Caspar, haar schat! Als Abraham na 'n maand lacht, stráált Barbara, haar hart als was...

2

Maar Balthazar had 'n galblaaskwaal, z'n hart was wat zwak, z'n baan (aan Zaandam's Spaarbank) was zwaar, was vaak laat klaar. Dan knapt Balthazar af, z'n hart raakt van slag; Balthazar had angst, gaat rap naar Kanaalstraat 12-a waar arts Braadbaart àl aandacht was. Braadbaart raadt Balthazar z'n baan af, vraagt: 'Kan dat?' 'Tja, dat hangt 'r van af...' Dan maant Braadbaart: 'Balthazar, dat gaat naar 'n hartaanval! Wat kalm aan, kan dèt dan?' 'Ja, dèt kan, dat 's aanvaardbaar. Dan ga 'k naar Alkmaar's kaasmarkt, dat was 'k al lang van plan, daar gaat 't kalm.' Maar Alkmaar had daarnaast Carnaval! Balthazar laat kaasmarkt kaasmarkt, gaat naar 't carnaval, danst, brast, raaskalt, bralt abracadabra, maakt kabaal, pakt glas na glas, zwalkt langs gracht na gracht, van bar naar bar. - Maar ha! daar staat Ada Jaarsma! Dèt was wat: Balthazar waant Ada naar Alabama. 'Dag Ada, dag Schat!' papt aan, prangt haar aan 't hart. Maar Ada wàlgt van Balthazar, staat star als 'n lantaarnpaal, slaat alarm: 'Laat dat, zatlap!' Balthazar, galant, laat af: 'Ach wat, laat maar gaan - dan ga 'k maar naar Barbara!' Draalt, maar gáát dan, langzaam, traag, - maar vast.

3

Raamgracht, maandag 12 maart, half acht: Barbara staat aan 't raam, staart... staat daar...? haalt dan ras Abraham: 'Dáár staat pappa, dáár, na 'n jaar! Dag pappa!' Abraham lacht, Balthazar staart Barbara van 'n afstand aan, laat haast 'n traan, *draaft* dan naar dat paar. Daarna was 't àl 'n waar Walhalla: Barbara (dra daarna Barbara van Albada-Kraakman), Balthazar (als haar man - dankbaar), Abraham Caspar!

Barbara maakt alvast 'n gastmaal klaar van garnaal, sla, taart, vla, ananas. - Daarna naar 't altaar, alwaar Abt Albaan 't 'ja' van 't paar wacht.

11d Zaans drama

Klaas Taalman van Zaandam maakt 'n waranda. Plank na plank zaagt Klaas. 'Wat 'n taak', dacht An vaak. 'Laat dat aan 'n vakman, Klaas!', sprak An dan. Maar Klaas maakt 't af. Dan kwam 'r bak na bak; plant na plant; 'n pracht waranda maakt Klaas. Daarna maakt Klaas 'n bank. An zat daar graag. Vandaag was 't warm; Klaas zat 'r naast An. An haakt wat aan 'n zwart badpak. Klaas had 'n baaldag, want al lang had Klaas 'n plan: 'n taalgrap van A-taal. Ach, ja, Klaas was mal van taal; 'n taalgrap was Klaas 'n baaldag waard. 'An', vraagt Klaas, 'als 'k Van Agt maar naar 't staatsmanwalhalla laat gaan?' An lacht hard. 'Ja, na z'n val naar 'n praalgraf, vandaar naar dat walhalla! 'n Pracht taalgrap!'

Daar kwam Marja. Marja kwam vaaklangs. 'Dag An, dag Klaas.' 'Ha, Marja! Warm wat?' 'Ja, warm!' 'n glas ananassap?' 'Ja, graag.' Klaas haalt dat glas sap. 'Wat was dat, An? 'n Grap?' vraagt Marja. 'Ach, 'n taalgrap van Klaas.' An draalt, want Marja was 'n fan van Van Agt; Marja aanbad Van Agt. Maar ja, als Marja 't vraagt... 'Tja, Marja, Klaas maakt A-taal, taal van a's. Daarvandaan kwam 't, dat Klaas Van Agt naar 't staatsmanwalhalla laat gaan.' 'Wat? Van Agt?!' 'Ja, Van Agt, want z'n naam had a's; 't was 'n taalgrap!' Maar Marja, kwaad, pakt d'r tas; gaat! Daar kwam Klaas. Klaas bracht 't sap. Maar waar was Marja? 'Ach, Klaas', sprak An, 'Marja was kwaad.' 'Kwaad?' 'Ja, dat van Van Agt maakt 'r kwaad.' 'Ach, wat 'n gans', dacht Klaas. Dan nam Klaas 't sap maar.

Dan, 's nachts was daar 'n DAF, Marja's DAF. Marja staat daar naast Klaas. Marja pakt z'n arm. 'Rap, Klaas, rap!' Raar, maar als 'n mak lam gaat Klaas. Wat 'n vaart! Wat 'n haast! Naar Alkmaar gaat 't, dan naar kampplaats 'Zandplaat'. Daar staat Marja's caravan. Marja had daar 'n draagbaar TV-apparaat; dat was aan. Klaas nam plaats. Maar wat was dat? Dat was 't naaktstrand! 'Kan dat dan? Mag dat dan?' 'Ja, Klaas, maar laat, na half twaalf.' Klaas dacht wat na. Maar wat zag Klaas daar? Was dat... was dat...? Ja, dat was Van Agt. Van Agt, maar naakt!! Van Agt baadt daar, gaat wat langs 't strand, trapt 'n bal naar 'n knaap. Van Agt praat daar wat; lacht daar wat. 'Als 'k daar 'n bal van snap', dacht Klaas. Dan kwam daar Ab Brandsma van 't Alkmaars Dagblad. Ab gaf Van Agt 'n hand. 'Dag, Brandsma', sprak Van Agt, 'VARA'S TV-staf maakt daar "Strand vandaag".' 'Mag dat, TV aan 't naaktstrand?' 'Ja, ja, Brandsma, dat mag, maar laat, na half twaalf.' Van Agt pakt 'n lat; maakt wat van zand. Ab las:

NAAKT = WAAR WAAR = NAAKT

'Waar, maar raar', dacht Klaas. Dan vraagt Ab, wat Van Agt dacht van Klaas Taalman. 'Ja, Brandsma', sprak Van Agt traag, 'ja, naakt, dat kan vandaag, maar smaad... smaad, dat straft Van Agt. Wacht maar!' Van Agt lacht vals. 'Staatsmanwalhalla! Ja, dat dacht Taalman, maar Van Agt gaat naar Canada, naar Panama, dan naar Java, vandaar naar Japan.' 'Waarvan?' vraagt Ab. 'Waarvan? Van 's lands staatskas, man! Ja, ja, macht, dat 's al! Maar... smaad, dat straft Van Agt hard.'

Daar was 'n rambambam; acht man BVD kwam d'r aan, 'n BVD-man pakt Klaas hard vast. 'Wat... waar...?' vraagt Klaas. 'Naar 't strafkamp, Klaas Taalman, naar 't

strafkamp, twaalfjaar.' 'An, An, ach ach twaalf jaar strafkamp!! 't Was maar 'n taalgrap.'

An dacht: 'Slaapt Klaas?' Klaas praat, Klaas raaskalt, wat 'n abracadabra! An pakt Klaas' hand, warm, klam. 'Kalm maar, Klaas! Wat was dat dan van 'n strafkamp?' Dan snapt An, wat Klaas had: 'n nachtpaard, dat was 't. 'Kalm maar, Klaas, 'k maak 'n slaapdrank van Malaga; dat jaagt dat nachtpaard naar stal!' Ach, Klaas nachtbraakt vaak; daags taal, 's nachts taal; daarvan kwam dat, dat nachtpaard. Pak maar aan, dat glas; 't nachtpaard van Van Agt gaat naar stal.

Maar Klaas slaapt al.

11e E-legende

Lees - en Beef!

Een vreemde heerscher betreedt BERTHES erfdeel. Geen der edelen wederspreekt des wreeden WERNERS recht, het recht des sterksten. De vreemde heerscher, ten zetel der Wenden verheven, geeft het bevel: 'Breng

[vervolg van 11e]

BERTHE weg. Geen mensch helpe de zwervende: geen mensch geve der vernederde eten, dek en legerstede.’

Zeven weken heeft de verwezene BERTHE het zwervend leven gerekt en geweend. Geen mensch vergezelde de wees, des edelen EGBERTS telg. Geen klepper, geen ezel zelf bereed ze. - De teedere wees heeft vergeefs gesmeekt. Nergens een helper: nergens verstrekt men BERTHE legerstede en herberg. De peen, de bessen des velds geven eten: de beek en de melk des vees drinken de zwervende.

BERTHE bestreedt geen bekende streken meer: het felle weer, de ellende, het leed bestelpen de tengere wees.

De breede zee lekt den verhevenen berg. Een herder scheert het kleene vee: de weenende BERTHE treedt hem tegen en smeekt met een bezwiken stem, een beetje eten. De herder brengt het: meel en reevleesch versterken de stervende, en, veel meer, des herders redenen. De vergeten herder heeft de sterrenbeelden leeren kennen, en weet den mensch te spellen, hetgeen hem de Hemel eens bestemt en bedeeft. De herder, met BERTHE neergezeten, leest de teekenen des Hemels en spreekt deze regels:

‘Wen 't wezeltjen den Held verzelt,
En hem de Beer een preek vertelt,
Heerscht BERTHE weer, met eer hersteld.’

De herder heeft gezwegen en wenkt BERTHE, verder te trekken. Ze heeft hem begeven. Steeds beklemmen vrees en wee het herte der weeze. Weer zeven weken zwerft ze verder en verder, en wenscht te sterven.

De lente verdween. Berken en esschen en elzen werden geel. Geen vee betreedt meer het veld en deelt melk mede. De regen klettert: meeren en beken zwellen. BERTHE verwenscht het leven en het levenswee. Het sterven, denkt ze, geeft vrede: geen leed, geen letsel deert meer. Tegen een berg gezeten, smeekt ze den Hemel, den engel des verderfs te zenden. Wee! het steen beweegt: nevens de bevende BERTHE treedt een beer met gesperden bek. - Neen! - Het gevreesde beest werpt het beerenvel weg. Het kleed bedekte en verbergde den Deken der Stevenskerk, den geëerden PETER, mede geweken wegens de vergedreven wreedheden des wrevelen WERNERS.

BERTHE herleeft: ze spreekt met PETER en meldt hem de redenen des herders. Sprekende vernemen ze ergens een gewemel en het wrenschene eens rennenden kleppers. Een derde zwerver betreedt de plek. Ver heeft de vreemde gereden: het zweet bedekt hem en den klepper. De heldendegen knettert hem tegen de lendenen.

De vreemde held heeft den knellenden helm nedergezet. Hemel! BERTHE verbleekt: de helm heeft ten veldteeken een wezel. Ze herkent ETHELBERT, den Zweed. - De Deken der Stevenskerk spreekt met hem en meldt hem hetgeen de wreede WERNER deed, en schetst hem BERTHES leed en tegenheden. Het wezen des edelen ETHELBERTS betreft. Den wrevelen WERNER verwenshende, trekt de held den scherpen degen en zweert, BERTHES redder en helper te wezen en EGBERTS telg ten zetel te herstellen. De preek des verkleeden PETERS heeft gewerkt. BERTHE herdenkt des herders redenen en hetgeen deze spelde.

ETHELBERT heeft sterke benden vereend: de veldteekenen geven dezen regel te lezen: ‘BERTHE leve en regeere! De wreede WERNER sterve!’

WERNER heeft mede het veld met legers bedekt. Men velt de speeren: men trekt het welgewet geweer, de degens kletteren. BERTHES held heeft het gevreesde lemmer geheven en rent den wrevelen WERNER tegen. Des degens scherpe snede heeft WERNERS sterken helm gespleten, en deze, neergezegen, heeft den veegen geest gegeven. Geen der metgezellen des vreemden heerschers wederstreeft meer den edelen Zweed: enkelen sneven, velen vreezen en smeeken het leven; de meesten leggen degens en speeren neder. ETHELBERT heeft den zege. BERTHES wreker geeft der weeze het erfdeel der Wenden weder. De teedere BERTHE zweert het te deelen met den edelen beschermer: eene stem, een kreet: 'ETHELBERT strekke den Wenden ten Heer en meester! ETHELBERT leve en heersche met BERTHE!' vereent edelen en gemeen ter eere des Zweedschen helds. Hem heffen ze met BERTHE ten zetel.

De Deken der Stevenskerk heeft den echt gezegend. Vete en wrevel hebben gezwegen. BERTHE vergeet het geleden leed: de Hemel verleent zegen en vrede, en hetgeen de legende wegens hen vermeldt neemt een

END

LENNEP, den zevenden September.

11f E-legende, vertelsel des heeren C. Everts

Te Enschede leeft de heer Engelberts en heeft er een perceeltje met zeven meter gevelbreedte. Zelf werkgever erkent de heer Engelberts de rechten der werknemers. Gevende en nemende en telkens een beetje geld beleggende leeft dezelve heel netjes.

Eens heeft de heer Engelberts een hele week gekegeld. Zelfs met de slechtste weersgesteldheden. Ten leste echter verveelde het hem. 'Keer ter helle spel der ellende,' zegt de heer Engelberts en werpt het heele kegelspel ter kelder. De heer Engelberts echter heeft een neef: de heer Ten Klebbere, dewelke 's heeren Engelberts' kelder veegde en er peren telde. Hem treft het kegelspel.

'Je bent een gemeene rekel!' kermt de heer Ten Klebbere, en ten dele verpletterd en geheel bedwelmd, zwenkt en wentelt dezelve tegen het verste gedeelte der kelder. De heer Ten Klebbere werd te bed gelegd en er werden twee geneesheren besteld, tevens zeven verpleegsters. De eene geneesheer, de heer Slechtwerk, bedekt den heer Ten Klebbere met een ezelsvel. De tweede geneesheer, de Weledel Zeer Geleerde Heer Everts, besmeert de rechter helft des heeren Ten Klebbere met eendenvet en de tweede helft met een Engelsch smeerseltje.

Negen weken heeft de heer Ten Klebbere te bed gelegen en geleden, ten leste echter herstelde dezelve.

'Het ezelsvel heeft gewerkt,' zegt de heer Slechtwerk. 'Je bent gek,' zegt de Weledel Zeer Geleerde Heer Everts, 'het eendenvet en het Engelsch smeerseltje hebben hem hersteld.'

'Gemeene rekel,' prevelt Slechtwerk, 'je beneemt me het effect.'

Het eene gezegde geeft het tweede en ten leste werd er een tweegevecht geleverd. De heer Slechtwerk neemt een geweer en de heer Everts een scherp mes en ze vechten ter dege. De heer Engelberts, de felle kreten vernemende, snelt er heen en bezweert de gebelgde heeren het gevecht te beslechten, hen smeevende met bevende stem: 'Geen gevecht! werpt weg geweer en mes! stelt rede tegen geweld!'

Ten leste vernemen ze de smeekbede en de vrede werd hersteld en bezegeld; ten teken deszelven hebben de twee geneesheren een vredesbeker gelegegd.

Eveneens heeft de heer Ten Klebbere het geleden leed vergeten en heeft den heer Engelberts vergeven. Deze meent het genezen des heeren Ten Klebbere het best te eeren met een feest te geven. Hetzelve geeft veel pret. Ze eten veel lekkere gerechten: eendenlever, reevleesch met erwtjes en peentjes, versche kreeft, wentelteefjes en peren. De heer Engelberts echter eet te veel. Dezelve werd zeer bleek en geeft een deel des gegetenen weer. De knecht zegt: 'Meneer je hebt je vest bevlekt.' Deswege veegt deze de vlekken met een servet weg.

Tegen zevenen werd er thee gepresenteerd met heel lekkere evenveeltjes. En tegen negenen werd er met belgklep ter kerke geschreden. De heer Herderschee geeft er een preek welks tekst heet: Esther 7, vers 2: 'Geef Esther elke bede welke ze begeert, zelfs de helft der wereld.'

Ten leste echter heeft men een gedenkteecken neergezet, deze leer vermeldende:
Elk werke mee vrede te verwekken!

11g De centerzwengel

Levensschets eens lederspelers

18 ?? Bert verscheen ter wereld! Deed het leepjes, wel zeer bedremmeld eerst, bedeesd eerder, herstelde echter snel, wreef even z'n beentjes, bekeek z'n teentjes, schertste met de verpleegster, trekkebekte tegen 'r, kneep ze perversjes, de lepert! 'n Vreemd, klein wezentje, 'n engeltje.

't Ventje teemde, blerde, geewde breedkeels, 't schreewde, 't être! De geneesheer, steeds gereed, zegt ree: 'Verpleegster, geef hem de fles, de hele fles, nee geen jenever, melk eerder, veel beter zeg!' Ze keken, de meester en de verpleegster, teder, te teder zelfs. 'Lekker hè, vent?' gekscheerde ze. Eh! 't ventje lebberde, zwelgend de melk, kwetterde speels, gebbetjes gevend en ree weergevend de scherts. Welk een beeldje zee ze dwepend en ... welk een lengte reeds, 'n hele kerel.

De verpleegster schenkt de thee, gezelschap met de geneesheer. 'Wel' zegt de heelmeester, tevreden neergezeten, z'n zetel even wendend, 'heden thee; zeg, geef me echter méér melk en een lepeltje'. Ze verdween meteen, keert weer, brengt de thee mee. Men

[vervolg van 11g]

speende het kereltje. Welk een speels, kleen heertje en verwend reeds, 't pretventje, zee ze week. 'n Schreew, 'n kreet, schel-snerpend, fel! 't Schepseltje kermde. Ze beefden! 'Geef snel het steekje', zee hees de geneesheer, bleek, heersend, streng... Ze keken. Wel, wel! Ze keken weer: 'Zeer veel' zee ze, 'n weelde', veel betekenend schelend. 'Zeep hem terdege' zee de geneesheer. Ze deed het. Ze meende het wel met het ventje. Met sterken greep neemt ze de steek, brengt ze netjes weer, herspelde hem.

Slecht weer. Sneew bedekt de steden en beemden. Ter kerke reed men, weleer, eewen geleden, 'n gebedscel. Heden hersteld, sterk vermetseld met schel geverfde vensters, de engelen des hemels verbeeldend, ze weergevend met fletse wegsmeltende verven; enkele lege zerken, verder gesmede hekwerken, 'n bekken, gesneden elpenbenen beeldjes. Vreemden bekeken ze, 'n vervelende zwerm Engelse kwezels zeker weer, de trekbeesten!

Een preekheer verscheen, bestreek eerst even het ventje, plengde, besprenkelend het schedeltje, drenkte het. Weggedebd de spetjes des bekkens. Welk 'n beeld des vredes! Er werd gebeden, er werden kerkcenten gegeven. De Engelsen bekletterden de zerken met veel leven, de vlerken. Leen me even twee kerkcenten, prevelde ergens 'n bedelende stem. Nee, geen cent, geen één, snierpte 'n hese feeksenstem weer.

Met breed gestrekte vlerken zeeg de schemer neer, bestreek eerst de kerkegevel, en de kerk zelve ten dele betredend, streelde ze de lege zerken en gewelven, ze met gele strepen en vegen bepenselend. Schreden vergleden, wegstrevend; de mensensleep vertrekt, de kerk leeg; eng.

Eerst erg speels, te speels wel, beterend steeds z'n vege pretleventje leerde het kereltje tellen, rekenen, lezen, meten, vreemd spreken, Engels en meer, tekenen, snel welbegrepen lerend; wekenreeksen vergleden, men leerde hem zelfs het bewegen des sterrenhemels.

Eens bekeek Bert het spel der spelen, der Enne-Vee-B-heertjes. Het leek hem 'n best spel. Keek, begreep, speelde. Speelde het reeds eer ze het hem leerden, per se steeds met het besef het spel ter ere te spelen. Z'n met zeemleer beklede, gele beenbeschermers, beperkten de bekende scheenbeenweën; het leder ketste de felste, gemeenste vegen en petsen steeds weer. Bert speelde meest centerzwengel, negeerde wel eens enkele reglementen. Kende geen vreze, steeds met z'n geweldsvlerken hele legers wegzwengelend. Deze lederspeler speelde steeds 'n sereen, sterk enerverend, verderf brengend, edel en meeslepend spel. Ere hem. Zeven keren zeven ere.

11i I-dicht

Min is dichts pit.

Ginds ligt Brindisi, dicht in mist,
 Sinds wind slinkt, krimpt. 'n Vischpink vischt.
 Klip, klif, kim glimt. Ginds in wilgschip
 Vink tsjilpt, tript, wipt; lisch pikt, split snip;
 'n Ibis spit, grist visch, slikt z'in. -
 Stil! - snip schrikt. Wis gist z'Isis' zin.
 Dit is instinct, dit Isis' gift;
 't Gist Isis' wil, 't vindt Isis' schrift;
 Mits snip zich spits', inlichting win,
 Dringt z' Isis' slissing richtig in;
 't Instinct mist 't minst, lispt d'Isis-sphinx.
 't Lisch trilt, wilg knikt, wind klimt (ging links),
 Wind zingt, sist, grinnikt, grimmig gilt,
 Wind dringt, tilt 't schip. 't Zwiht willig, wild,
 't Schip licht zich grif, glipt klip mis, wint
 Flink rifbrinks kribspits. Drink 'n pint,
 Schipgids! zing! pinkschips windspil klinkt.
 Mist zwindt. Brindisi's kling, klif blinkt
 In schrilwit licht, sinds 't mistkrip zinkt.

Richt ginds 'n brik zich? - D'Iris wis,
 't Cilicisch schip, 't richt zich, ik gis,
 Brindisi's richting in, 't splitst wind,
 't Wint kittig rifkribs kistingplint.
 (Rimini's pink ligt stil in 't grint
 Wis d'Iris-schipgids prikvisch mint.)

Briks richtspil wrikt 'n civilist. -
 'Britsch-Indisch, sir?' - Mis! - 'n clinist:
 Will Pitt. - 'n Lichtmis, cynisch, wild?
 'n Lid in 't kwipsch, pipsch, jichtig wild?' -
 Mis! - fiks, flink, pittig, stipt is Will,
 Wills inzicht is briks winst, drilt stil,

'Slist twist, gist richtig, schikt in 't schip
d'Inrichting strikt, minst mist 'n stip.

Will's zinswit is Will's nicht Mimi,
Will innig mint Mimi d'Ivry,
Sinds Will mint, dicht-i, zinnig dicht,
Min is dichts pit, min is Will's licht.
'Is miss Mimi 'n snibbig wicht,
In mins gril wichtig, licht in plicht?' -
Mis! Will's Mimi is kittig, pril,
'n Minnig nimf, Christin in wil. -

'Mimi is twintig' - schimpt vrind Bits -
Ik gis, z'is twintig min 'n trits.
Blikt nicht, Will blikt, knikt nicht, Will knikt,
Kikt nicht, Will willigt in, Will schikt. -
Mimi mint vink, kip, sik. Vink prikt
In Mimi's lip, kip 't pinklid bikt,
Sik likt 'r kin. - In Mimi's klibs.
Kist blinkt lint, lis, slip, strik, sits, rips.
Dit's vilt, dit: krip! - In Will Pitt's brits.
Kist splint ging, bigsschink, pinksrib, sprits.
Kris, kling, spits, schild in Will's zicht hing. -

Mits Mimi schik vindt in 'n ding,
Vindt Will 'r schik in; blikt nicht sip,
In Will's blik mist dringt in 'n wip,
Dit's min. - Mimi spint, knipt, flikt, stikt,
Tint print, zingt, tript, Will's kinstrik strikt,
'Zit stil!' - lispt nicht; - 'stil, inclinist!' -
Will's lip zich spitst, mikt mimisch, - mis! 't
Is Mimi'sch - bidt, inwill'ging mist,
Will dingt, dwingt, dringt, springt slinks; Mimi
Zich links richt. 'Mis!' - lispt nicht - 'hi! hi!'
'Prins Mississippi, wil-i strips?' -
Mimi tikt Will, schimpt: 'gitwit gips!' -
Wis min is grillig. Mimi zwicht.
'Stil, Will! grif zing ik 't min-I-dicht,' -

't Wicht zingt, 't klinkt minnig, sinds in schrift
Will's dichtgift zinnig 't I-dicht grift.

Will Pitt's I-dicht is dit:

'Min gist, dit mist, sinds min is blind,
Mins zin is grillig; min is kind;
Dit bidt, dit dwingt, misricht zich licht,
'Ik wil', grimt schril 't lichtzinnig wicht,
Min is instinct, 'n lichtflits, licht in trilling,
Mins list is twist, mits minwinst lig in stilling.'
Mimi schrikt: 'n flits sist, 'n gil klinkt: 't is
Will's gil; Will zwikt, zinkt, wringt zich, hikt:
'Dit is Philip Smith's schicht, Pitt hitst Philip.
Philip ging Rimini in. Wis, Mimi! 't is Philip
ginds in Rimini's vischpink.'
Will gist richtig. Philip mint Mimi, Philip is
grimmig, sinds Will Mimi's min wint.
Mimi snikt, bidt, tilt Will's kin. 't Is mis,

Will's blik is wild, sinds mistig wit, blind!
Will's wilslicht zwindt.
Mimi ving Will's snik; d'Isisnimf Will's schim.
In Brindisi's dik slibgrint zinkt Will's kist.
Schichtig lispt Mimi sinds Will's I-dicht.
Philip wint 't minst. Isis richt grimmig.
'n Klipnimf zingt:
‘Zing, zing,
Zwizwirling!
't Schip ging -
Vikingskling,
Clim, dwing!
Schim, spring! -
't Schip ging -
'n Grillig ding,
'n Stip in 'n kring -
Zwik, zwik!
Krik, krik!
Tingling, tingling -
-rrr-
ving!’

11j I-dicht

In dit I-dicht zing ik,
In dit I-dicht wring ik,
Dring ik, dwing d'I.
'k Vind in dichtmin d'I licht
In dit pittig I-dicht
Dichtzin ligt in d'I.

In dit I-dicht wil ik...
In dit I-dicht spil ik
Kwistig 't innigst... stil!
In dit I-dicht richt ik -
In dit I-dicht sticht ik
Willig... 't is... ik wil...

[vervolg van 11j]

Inkt! - 'k Dip in: 't is richtig.
 Ik zit stil, 'k blik wichtig!
 'k Schift in dichtzin, 'k wik; -
 'k Ril, 't is dichtmin!... mis is 't! -
 Zwicht, zwicht dichtzin! - wis is 't,
 'k In dit I-dicht stik.

11k Kick-tic-schik

Ik bik, ik slik,
 ik lik; ik kik.
 Ik piknik: flik,
 trik, frik, blik smik!
 Ik stik, ik snik.
 Ik: sick. Ik dik?

Ik kik: 'ik prik'.
 Ik wik: 'ik lik'.
 Ik schik! Ik, kwik!
 Ik hinnik: ik,
 ik tik, ik tik.
 Ik: slick. Ik snik?

Ik, brik, slipstrik.
 Ik, frik, kiltik.
 Ik, sik, knikknik.
 Kick: pik
 Tic: hik
 Schik: ik.

11l Sismik I sticht schrik

Izmir - 'Dit is tipisch Hittitisch schip' gilt nihilistisch nitwit in Izmir. Libisch spiritist slikt dit simplistisch, gist giffig: 'Brik Sismik is mini-lichtschip'. Sifilitisch-jichtig sist Indisch Christin pinnig: 'Vist inrichting Sismik I inktvis, intimi?'

11o Colholms Roos, o-sprook

MOTTO: *'t Schoon lokt tot roof*

OLOF troont op *Colholms* slot, rondom door golf op golf omzoomd; Noordstorm op Noordstorm floot door boog, poort, top. Toch pronkt op OLOFS slot *Colholms* roos, OLDGOND; jong, schoon, blond.

Hoor! OLOFS hoorn klonk, OLOFS woord vloog rond; Noor op Noor spoort 't ros, ront, loopt, komt; - 't slot wordt vol volks. OLOFS looz' klonk: oorlog! oorlog! - 't Oog vonkt toorn.

‘OLOFS mond noodt ons, OLOFS hoorn noopt ons: Vorst! 't word' ons kond, zoo zorg of nood ontstond voor *Colholm*’

Bornholms Vorst, OTTO, komt! OTTO somt d' oorsprong op tot THOR; OTTO's dolk wordt rood door moord op moord. OLOF schroomt OTTO noch ook THOR, - doch zorg voorkomt nood. OTTO zond boê op boê om OLDGOND; OLDGONDS schoon ontvonkt' OTTO's borst; ook komt blos op blos op OLDGONDS koon, zoo OTTO's boot *Colholms* kom klooft. Doch OLOF zon op 't voorspook, - WOLF zong 't:

't Noodlot wordt kond
Door WOLFS mond:
Colholms roos, OLDGOND,
Pronk op *Colholms* grond;
Schoon OLOFS zorg,
Toch OLOFS borg:
Zoo OLDGOND wordt ontroofd,
't Kost OLOF troon, slot, hoofd. -

Zoo hoord' OLOF noch OTTO, noch OLDGOND. OTTO bood bond of oorlog; oorlog koos OLOF. *Colholms* slotvoogd sloot OLDGOND op. -

Nog ontvloot 't woord OLOFS mond, - op! op! klonk door 't slot; OTTO komt! Boot op boot, vlot op vlot, kog op kog klooft *Colholms* kom! - ‘Noor, vorst of volk, volg OLOF!’ OLOF vloog voor. 't Volk sprong op; 't gordt dolk of pook om; 't torscht boog, knods, pols, rotsbrok, 't slot op; 't lood smolt, kookt, - zoo OTTO soms storm koos. ‘Voor *Colholm*, voor OLDGOND!’ klonk 's volks looz'. - ‘Schroom, boos rot! roof zocht *Bornholms* vorst, - dood wordt OTTO's loon.’ -

Doch OTTO? - Noch dorst tot roof, noch oorlogsvonk toogt OTTO. Doch OTTO's borst klopt hoog voor OLDGONDS schoon; OLOF sloot 't oor, schoon OTTO som op som bood voor OLDGOND; OLDGOND zond boê op boê tot OTTO; doof ook voor OLDGOND, sloot OLOF *Colholms* roos op. Droom op droom komt voor OTTO's spond. OLDGOND spookt *Bornholms* vorst voor 't oog: drop op drop blonk op OLDGONDS koon; 't hoofd, omzoomd door lok op lok, hong op OLDGONDS borst. (Zoo toch 't wolkvocht droop op roos, koorn, ooftknop, trok roos noch ooftknop 't hoofd omhoog, voor 't vecht ontloopt of 't zonros drop voor drop opsloort; - zoo boog *Colholms* roos 't vecht oog, 't blond hoofd). Ook hoort OTTO soms OLDGONDS toon, zoo schoon of 't boschkoor zong; doch 't nokt ook zoo dof, zoo domp, of golf op golf klotst' op boot of rots. Nog schroomt *Bornholms* vorst oorlog, roof, moord. Doch GOTHOLD komt; - GOTHOLD doorgrondt 't Noodlot. Door THORS bosch doolt GOTHOLD rond, loof of mos voor spond, noot of schors voor brood, bronvocht voor dronk, 't Rood koord omgordt GOTHOLDS wolfsbont; THORS dolk pronkt op GOTHOLDS borst; THORS stok schoort GOTHOLDS romp. Wol wordt GOTHOLDS lok, hoog 't voorhoofd; doch oog noch oor wordt stomp, - nog doorgrondt GOTHOLD 't Noodlot.

GOTHOLD stond voor OTTO; 't voorhoofd frons, 't oog vonkt. 'Op, zoon THORS! *Colholms* roos dort, tot OTTO komt. Poot *Colholms* roos op *Bornholms* grond. THOR zond GOTHOLD!' -

Zoo toog OTTO voort tot *Colholm*. D' oorlog dook op, spookt 't slot rond, stroopt 't oord bloot. Boog op boog schoot; rotsbrok op rotsbrok gonst, ploft op boot, kog, vlot. Rood wordt *Colholms* kom door moord op moord. OLOFS woord klonk: 'o hoon, zoo OTTO OLOF dwong, OLDGOND won!' OTTO noopt 't volk: 'o hoon, zoo 't slot ons ontsprong, of OLOF 't ontkomt! op, op! voort, voort! Drom op drom storm' 't slot!' - 's Volks borst jooft; 't hooft op lof of loon. Schot op schot vloog rond, of wolk op wolk 't vecht goot, zoo 't door Noordstorm stold' of vroor tot brok op brok. 't Lood droop op 't hoofd, door d'oorlogsrak tot op 't bloot. Toch drong OTTO voort; toch won OTTO poort voor poort, post voor post. Nog klonk OLOFS oorlogsluut: 'Voor *Colholm*! voor OLDGOND!' Doch, hoor, - dof bomt *Colholms* noodklok. Hoogrood golft rookkolom op rookkolom rond door boog, poort, goot; 't glom, 't koelt, 't gloort; 't vonkt voort; ros stroomt 't op tot dom, top, nok. 't Volk roost door vonk of smoort door rook; 't wordt hooploos. 't Wordt stond tot storm!' klonk OTTO's woord. *Bornholms* vorst klom op; 't volk vlood, of - zoo 't nog schoold' of vecht - 't stort voor OTTO's knods. Dol stormt OTTO voort door poort, boog, hol; - OLDGOND zocht OTTO. Hoor! - 't slot sprong, 't slot vloog op; - OLDGOND stond voor OTTO's oog, schoon, blond, jong. Hoog bloosd' OLDGONDS koon. OTTO stond stom, OTTO vond tong noch woord... 'Los, los! snood, godloos vorst! Dood volgt roof!' klonk OLOFS woord. OLOF stort poort, boog, rook door, op OTTO. Hoog blonk OLOFS dolk, blootshoofds stond OTTO; - doch *Bornholms* vorst sprong op, boog 't hoofd - OLOFS stoot stompt op OTTO's dolkknop. OLOF stort; - doch OLDGOND boog 't hoofd voor OTTO: 'Colholms roos dronk toch OLOFS bronvocht, OLOF zond toch brood voor OLDGOND!' - 'Loof THOR, Noor!' klonk OTTO's woord: 'om OLDGOND wordt noch OTTO's dolk noch OLOFS borst rood.' - Doch 's Noodlots stond komt: WOLF zong 't:

Wordt *Colholms* roos ontroofd,
't Kost OLOF slot, troon, hoofd.

't Woord vloog nog op OTTO'S tong, nog stond OTTO'S pook op OLOFS strot, - och,
Colholms slotvoogd, vol wrok, boog 't hoofd, wrong 't forsk los, sprong op...
schroom, OTTO! - Doch OTTO zorgt; OTTO toomt OLOFS sprong; OTTO'S dolk
doorboort OLOFS borst door wond op wond.

Ton, toorts, kroon, vonkt op *Bornholms* slot. OTTO schonk dronk op dronk rond;
OLDGOND dost 't blond hoofd door roos op roos. - 't Zonros vloog 't bolrond om,
rond op rond. Zoon op zoon zoog OLDGONDS borst of sprong op OTTO'S schoot.
Noô komt 't volk tot *Colholms* slot: OLOFS spook doolt rond door poort, hol, boog.
GOTHOLD, THORS tolk, zong d' O-sprook voor OTTO'S kroost. -

SLOT

12 De vermaledijde e

Zoals de e-legende de gemakkelijkste is van de alle-klinkers-op-één-na-lipogrammen uit de vorige paragraaf, zo is het e-lipogram de moeilijkste van de éénletter-lipogrammen. Ook in veel andere talen is dat zo, vanwege de hoge frequentie, ook daar, van de e.

Toch is het e-lipogram het bekendste en meest beoefende lipogram. Wanneer Qu'n'au en Kousbrouk hun standaardverhaal in een lipogram willen transformeren, dan is dat als vanzelfsprekend een e-lipogram, en heet dit eenvoudig 'lipogram'. Het gaat zo: 'Hoor. Tram stopt bij stopplaats. Fat stapt in: hals waanzinnig lang, dop van slap vilt op zijn hoofd...'

In 1939 verscheen in Los Angeles een Engelse roman van Ernest Vincent Wright getiteld Gadsby, met vijftigduizend woorden zonder een enkele e. Dertig jaren verlieten.

In 1969 verscheen in Parijs een Franse roman van Georges Perec (ook al zoveel e's in die auteursnaam), getiteld La disparition. Het is dubbel zo dik als Gadsby, en zo lezenswaard dat je soms vergeet dat het geen enkele e bevat. Dertig jaren verlopen.

In 1999: verschijnt er dan in Amsterdam een Nederlandse e-loze roman Vlucht van wulp?

Wat zijn voor onze taal de problemen? Elke vijfde letter in Nederlands proza is een e. Het gemiddelde Nederlandse woord (50) telt vijf letters. De kans dat een woord in een Nederlandse tekst géén e bevat, is derhalve gelijk aan $(4/5)^5 = 1/3$. Dat is globaal. Enkele zeer frequente korte woordjes ('de', 'een', 'het') slokken veel e's op, en de e's trekken elkaar aan (in ee). Bij de woorden die éénmaal in een tekst van 720 000 woorden voorkwamen, vond ik dat 18% e-loos was. Zelfstandige naamwoorden en werkwoordstammen zonder een e zijn er voldoende. De problemen zijn deze vier:

1 Alle lidwoorden ('n en 't keuren we af) bevatten een e, terwijl Frans nog 'la' en 'l' behield, en Engels 'a (n)'.

2 Alle meervouden van werkwoorden (behalve 'gaan', 'staan', 'slaan', 'zijn') en van zelfstandige naamwoorden bevatten e's. Als een zelfstandig naamwoord namelijk zijn meervoud met eens vormt, dan zit er een e achterin het woord (behalve 'hoorns', 'paraplu's' e.d.). Enkelvoud zal dus regel zijn. En enkelvoud vraagt juist om een lidwoord!

3 Verboden zijn de hoognodige woorden: 'en', 'met' en 'die'. Omdat 'geen' en 'niet' wegvallen is voor ontkenning alleen 'niks' en 'nooit' beschikbaar.

4 Verboden bijvoeglijke naamwoorden, vergrotende trap, verkleinwoorden, zwakke verleden tijden, infinitieven en deelwoorden van werkwoorden (behalve 'ontgaan' e.d.) zijn onmogelijk.

Daar staan vier lichtpunten tegenover:

1 Lidwoord kan vervangen worden door 'dit', 'dat', 'mijn', 'zijn', 'uw' en door vormen als 'Rudy's'.

2 Hoogfrequente toegelaten werkwoordsvormen zijn: 'is', 'was', 'had', 'kan', 'kon', 'zijn', 'mag', 'mocht'.

3 Andere nuttige woordjes die mogen: 'ook', 'nog', 'maar', 'zich', 'als', 'om', 'dan', 'of', 'zo', 'nu', 'al', 'ja'.

4 Praktisch alle voorzetsels en voornaamwoorden zijn e-loos.

Conclusie: Frans en Nederlands tellen evenveel e's. Er zijn voor Nederlands geen onoverkomelijke structurele moeilijkheden. Wat La disparition kon, kan Paranoia slaapt nooit dus ook!

Een computer werd gevraagd om uit een verzameling van 40 000 zinnen alle zinnen te lichten die geen e bevatten. Er bleek er niet één te zijn. Een e-loze zin in echt Nederlands proza zonder Opperlandse aspiraties (zoals de laatste zin van de vorige alinea wel had) is hoogst zeldzaam. Toch heb ik een grammatica opgesteld (j9) die onophoudelijk en onvermoeibaar steeds maar nieuwe Nederlandse zinnen zonder e voortbrengt. Niet alle e-loze zinnen worden erdoor gekarakteriseerd, maar wel bijvoorbeeld: 'Is haar man rijk of aardig? Waarom vraagt zij of jij haar zus mijdt? Omdat hij hoort dat zij sloop, gaat hij. Zo'n straf ontstaat uit zo'n misdaad. Ik wist dat ik naar huis ging.'

Taalkundig is zo'n grammatica interessant, omdat in het Nederlands haast alle uitgangen een e bevatten. Dat is de stomme e, ook wel de sjwa genoemd (een naam voor een klank die nu eens niet die klank zelf bevat). De letter e kan immers minstens drie verschillende klanken weergeven, zoals blijkt uit de drie e's in het woord 'wegbenen'. Wie die sjwa verbiedt (door de e te verbieden) houdt een taaltje over, waar met vervoeging en verbuiging haast geen rekening hoeft te worden gehouden, en waar het er voor een grammatica alleen op aan komt de woorden op de juiste plaats te zetten.

Nu we toch de stomme e ter sprake brengen: we hadden in de vorige paragraaf ook het sjwa-vulsel kunnen behandelen, waar juist alleen de (klank-)klinker sjwa geoorloofd is. Een voorbeeld: 'De Rus, een hufter, vulde gulzig de pullen, suste z'n truttige zus, kuste d'r verpulverde krullen.' Wie denkt nu niet aan Camperts Vurrukkulluk?

De vraag of de klank in 'Rus' inderdaad een sjwa is, kan taalkundigen tot grote opwindung brengen. Tegenstanders wijzen daarbij op het woordenpaar 'katterig' en 'katterug'. We houden ons verder weer aan letters.

De twee bij deze paragraaf opgenomen Opperlandse illustra-

11p Doofpot voor omkoopsom?

Ons toppop toont stoot op stoot: Op Tom Dzjoons volgt Vonhoff; op Vonhoff volgt Klopstock; op Klopstock volgt Sosonko; op Sosonko volgt Lon Nol. Volgt zo op Lon Nol Holtrop (omkoopdoolhofspook) of Vorst Bornholm (vloog omhoog tot top doch stopt om comm.-Donn.)? Top of flop?

Rotjong spot bot: 'Holtrop smoort hofomkoop door doofpot'. Doch hoog hoofd loog tot volk: 'Hofvorst loopt hoofd omhoog'. Rotjong zoog nog: 'Ontbloot toch Vorst Bornholms koop', doch nors volgt: 'Stom joch hoort tot Oostblokkoor, knoop rotjong op!'

Voor omkoopsom kocht Vorst Bornholm moorkop, sportklok voor topsportgod, hoofdrolfotodroom, bord vol stoofpoo, Hoogh's: 'Noordpoolstorm om vlootvoogd Tromp's kop', krontjongjool, Northropcondoom, rokzoom, brood, blom.

Voor doofpot koopt Holtrop: stoofkool, stoomrol, oogslot, oorstop, stofwol, kookklok, toefkol-sop, opklopproom, smoorknoop, kop (groot) vol wol.

Zo loopt door Holtrops potlood omkoopspoor dood. Doofpot roekt, doch doofpot smoort. O, hoor toch volk vol toppoplol: zó loopt Vorst Bornholm bloot, zó wordt ons volk monddood. Zo hoort 't ook.

11q Oe-f Th. Woer

Toen woedvloed sloeg 't Sloe
Voer sloep 't oev'r toe
't Woei, 't loeit sloep groeft,
Roer ploegt woelvloed
Sloepboeg loeft boei
Oev'r doemt: Floers!
Koers goed?
Boef roept: Roei 't doel toe! Spoed
't Doel: Boer Bloems hoed.

Boer Bloem boert goed
Ploegt kloek: Zwoegt.
Groeit 't groen: Boer snoeit
Bloeit 't groen: Boer roemt
Schroeit 't groen: Boer vloekt!
Boer Bloems moi voedt goed:
Koe, roek, does, poes.
Koe roept: Boe-boeboe
Roek koert: Roe koe koe
Does woeft: Woe woe woe
Poes snoept: snoepgoed.

Loekt boer Bloems moi droef?
Foei! Moi Loes doet goed, doet vroed.
Troet'lt kloekbroedtroep, woerd, hoen.
Boent: vloer, koets, stoep.

Zoekt Boef Broer Bloems poen?

Oef! Boef schoerdroeg koevoet hoef' toe
Loert, loenst, loekt; Roetsmoel
Bloedroes snoert moel toe!
Boer Bloem hoest; Boef koest
Boer Bloem spoedt kroeg toe
Boef voedt moed, moert Boer Bloems boel.

Boer Bloems broer Roel hoedt goed broers koestoet:
Poef-poem-boem!
Boef spoedt sloep toe
Boem boem poef:
Boef bloedt
Toen kloeg boer Bloems moei droef:
Oei, oei, oei.
Koe boe-boet
Roek roekoert
Does woef woef
Boef bloedt, bloedt, bloedt, doet.

11r Ou!

Boud bout bouw douw flambouw fout goud gouw gouwe Gouwenaar houden hout
houwen jou jouwen kabouter karbouw koud kous kouten kouter kouw landouw louter
louwmaand mout mouw nou oubollig oud ouders ouwel rouw schouder schout schouw
smous smout souter spouwen stout stouwen touw trouw trouwens verbouwereerd
voud vouw woud wouterman wouw zou zout. Welke twee Nederlandse woorden
ontbreken in deze rij?

ties zijn typisch qua vorm en qua inhoud. De vorm van 12a is uniek omdat het een transformatie betreft, van het sonnet 'De Zee' van Willem Kloos. De inhoud van 12b, omdat het zelf over e-lipogrammen handelt.

Noemen we het e-lipogram kortweg 'lipogram', dan zijn 'lipogram' en 'sjwa-lipogram' zelf exemplaren van wat zij aanduiden.

13 Andere verboden letters

Ik ga niet alle vijfenzestig miljoen lipogrammen behandelen. Na de klinkers in de vorige paragrafen wil ik hier het langste en het moeilijkste Opperlandse lipogram vertonen.

Het langste mij bekende Nederlandse eenletter-lipogram stamt uit 1795, bevat negenduizend woorden, en geen enkele letter r. Er is een eigenaardige, nog niet geheel duidelijke, geschiedenis aan verbonden.

Carmiggelt schreef eens dat de r van zijn schrijfmachine kapot was, en 'een stuk zonder r kun je wel uit je hoofd zetten. Dat lukt eenvoudig niet'. Een lezer zond hem toen 'een preek van Joachim Müllner' toe, waarin dat kunststuk toch werd verricht.

Het eigenaardige is nu dat Müllner die preek waarschijnlijk in het Hoogduits schreef, en dat J. Scharp hem in 1795 in het Nederlands vertaalde.

Scharp herhaalt in zijn voorwoord, hoewel hij toegeeft niets van Müllner af te weten, een 'mondelinge overlevering' dat Joachim Müllner moeilijkheden had met de uitspraak van de r, en daarom deze preek schreef. Het is mogelijk; maar er bestond in het Duits, en het Italiaans, een traditie van r-lipogrammen. Misschien wijst de uitdrukking 'er zit een r in de maand' nog op die traditie.

In het Duits is de r-beperking pijnlijk, omdat het manlijke lidwoord en bijvoeglijke naamwoord erdoor gebannen worden, alsmede veel meervouden. In het Nederlands is de frequentie van de letter r zes procent, en zijn de belangrijkste verboden woorden: 'er', 'door', 'voor', 'worden' en 'maar'.

Scharp schrijft in zijn inleiding (ik citeer de vijfde druk van 1858): 'Ik las dezelve, en bevond, dat zij de uitgaaf niet geheel onwaardig was; want,

1 Als eene Proef van Taalkundig vermogen, is het eene bloote Liefhebberij, die geheel onschadelijk is voor waarheid en deugd, en die, zeker, iets vreemds heeft, daar men een gansche redevoering ziet, waarin de Hondslatter, die door zo menigeen met moeite uitgesproken wordt, geheel is weggelaten, en waar, echter, de Stijl genoegzaam vloeiende is, en deze uitlating, bij eene tamelijke voordracht, naauwelijks zou gemerkt worden.'

11u U-klucht

Turk Drusus kust Ruth ruw. Ruth, puur, duwt Drusus stuurs t'rug. Turk brult: 'Zuur nuf!', drukt cru Ruth's buust. 'Bruut!' Ruth vlucht Drusus' lust. Nu spuwt Turk vuur: 'Trut! Uw buur, Guus Justus, kust U! Justus blust Uw vuur!'

Ruth stuurt buur Guus. Guus plukt, rukt, stuwt Drusus' rug. Turk, murw, vlucht.
Gul kust Ruth Guus.
Guus Justus huurt hut, huwt Ruth.

11v U

Rus ruw kust Ruth:
gun uw gunst!
Ruth puur, stug, stuurs,
duwt, rukt, kucht, zucht.

11ij IJ-rijm

Blijf, wijl 'k mijn tijd
Blij 't ij-rijm wijd,
Blijf, blijf mij bij, gij IJ,
Stijf vrij, wijl 'k lijm,
Mijn ij-rijk rijm;
Mijn wijs, mijn prijs zijt gij.

Gijs Bijdijk vrijt,
Hij slijt zijn tijd
Bij Rijswijks Trijn vrij, blijd;
Thijs Lijmrijks spijt
Blijkt bij zijn nijd,
Wijl Gijs bij Rijswijk vrijt.

Gijs, vrijetijd ijlt.
Mijn Gijs, gij wijlt,
Krijt Trijn, 'k blijk Bijdijks wijf.

Hij: Trijn, mijn Trijn,
 Gij, gij blijft mijn,
 'k Blijf dijn, dijn zij mijn lijf.

Schijn blij gij schijf!
 Gijs Bijdijsk's wijf
 Prijkt Trijn! Prijs, prijs, gij rij,
 Vrij Rijswijks Trijn,
 Bij Rijswijks wijn,
 Zijt bij zijn rijnwijn blij!

Gijs, prijslijk, mijdt
 Thijs Lijmrijks nijd,
 Zwijgt wijslijk bij zijn Trijn.
 Hij wijdt zijn tijd,
 Hij wijdt zijn vlijt
 Zijn wijf, zijn Trijnkijn fijn.

Thijs Lijmrijk slijpt
 Zijn bijl, hij grijpt
 Gijs Bijdijsk, krijt: dijn wijf
 Zij mijn... hij wijlt
 Hij kijkt... hij ijlt -
 Zijn bijl splitst Bijdijsk's lijf.

Gijs wijkt, hij zijgt -
 Hij lijdt, hij hijgt -
 Fij, ijslijk blijkt zijn pijn!
 Hij krijt: gij zijt
 Dijn Bijdijsk kwijt,
 Dijn Bijdijsk kwijt, mijn Trijn.

Bij Rijswijks dijk
 Slijkt Bijdijsk's lijk;
 Zijn Trijn lijdt pijn, zij kwijnt.
 Zij krijt: grijp vrij,
 Gij Lijkgrijp mij,
 Wijl 't tijdelijk zijn mij pijnt.

Prijst gij mijn rijm,
 Schrijft gij: 't blijkt lijm;
 't Zij, gij, schrijf gij vrij 't dijn.
 Mijn ij-rijm wijk,
 Dijn ij-rijm prijkt,
 Wijl 't ijslijk ij-rijk schijn.

12a Plas

door RUDY KOUSBRUCK, *naar* WIM KLOOS

O Plas, o Plas klots voort, in golfslag van altijd,
 O Plas waarin mijn Ik kijkt naar haar kaatsing:
 O plas, gij zijt als mijn Ik, in haar natuur, haar vorm,

Zij is ondoordbaar Schoon, onkundig van haar aard.

Zij wist zich af in schoonmaak - Zij wist zich af in schoonmaak - voor altijd duurt dat -
Zij draait zich altijd om, naar daar waarvan zij vlucht;
Zij drukt zich uit in tachtig dozijn lijning
Zij zingt aria's, altijd-blij, altijd-klaaglijk.

O Plas, was Ik als Gij in al uw onkundig ontstaan,
Dan pas zou ik totaal groot-prachtig zijn;

Dan was ik pas ontdaan van anthropologisch uit zijn op lust
Naar anthropologisch blijzijn, naar dito pijn;

Dan was mijn ik pas plas; haar inwaarts kalm zijn
Zou, wijl zij ruim zo groot is als Gij, gigantisch zijn.

12b Sjwaloos Hollands

Rudy's gift schonk mijn maag kramp. Want als ik vol ontzag pagina's las van 'La disparition', dan dacht ik: kan dat soms in Hollands proza ook? Zou ik in staat zijn tot zo'n magistraal romanwaagstuk? Kom, dacht ik, ik schrijf alvast mijn Battus-kolom zo.

Vooruit, daar gaat hij dan. Daar al wat aan Hollands woord vastplakt voor buiging, pluralis, tijdsuitgang onontkoombaar sjwa inhoudt (sjwa is taalkundig woord als fataal vocaal stom is), wordt daardoor sjwaloos proza nogal arm. Maar vooral dat lidwoord ons totaal ontvalt, baart zorg. Frans had nog la, of l', of un, maar Hollands: ho maar. Toch vond ik in Martinus Nijhoffs grastintig vocabularium dat ik maar tachtig % van woordrangschikking kwijt raak, twintig % houdt zich dus aan ons voorschrift. Qua woordvoor-

De zevenentwintig pagina's zijn uitermate slaapverwekkend, maar dat zijn preken misschien altijd. Ik heb er, tegen mijn principe, in het midden wat uit weggelaten.

In 1780 verscheen, zonder auteur, uitgever of plaatsnaam een bundeltje gewaagde gedichten, waaronder een 'Klinkdicht zonder de letter r' (13r). In 1869 verschijnt de bundel weer, met als auteurs Hendrik Riemsnijder en Willem Bilderdijk, en met een inleiding van J. van Vloten die, meê op aanraden van Tollens, Bilderdijk als de maker van de Galante Dichtluimen aanwijst.

Wat de zwaarste lipogrammen betreft: Caldenborgh schreef een e + n-lipogram, waar dus behalve de e ook de tweede letter in frequentie, de n, die tien procent van de letters uitmaakt, verboden is (13b).

Men mag de twintig procent e's niet zonder meer optellen bij de tien procent n's, aangezien het verbod van de e al veel n's onmogelijk maakt, getuige de hoge frequentie van het bigram en (52).

Piet Burger schreef het moeilijkste: een e + n + r-lipogram (13d).

Voor nóg meer tegelijkertijd verboden letters leze men 14.

[vervolg van 12b]

raad blijft dit typisch proza dus nogal rijk.

Wat zou in zo'n roman staan? Kan daar nog spanning in? Blijft aandacht van oog dat pagina na pagina doorloopt, gaan naar symbool vijf van abc, of zal zo'n oog zo happig zijn op wat voorvalt, dat afwijking van normaal proza langzaam aan aandacht ontsnapt? Dat zou mooi zijn!

Simplistisch, maar ook gauw onzinnig, is vorm van vraag na vraag: Sluipt wolf in schaapsvacht naar onschuldig lam dat rustig graast in sappig grasland? Of vaart casuaris zigzag op houtvlot naar afgrond? Brandt azijnspiritus in natriumlamp? Slijt braadpan af aan koraalbank? Fluit Carlo Goldoni op ocarina mi-toon uit c-schaal, of licht Noam Chomsky girobank op voor 2,7128 dollar? Rookt Van Agt opium in Haags lusthof?

Handig voor zo'n roman is ook opsommingsvorm:

Hij dacht aan zijn gaspit, zijn koolschop, zijn sigaar, zijn loofboom, zijn schutting, zijn tuchtschool, zijn wajangpop. Zij droomt van haar spoorrijtuig, haar slaapwagon, haar haardroogapparaat, haar schoothond, haar cultuurprijs, haar shawl van zij, haar handtas van schildpadhuid.

Nuttigst als vorm is dialoog, ook al staat naast jawoord nooit Hollands woord dat juist ontkracht (dat woord rijmt op Doris Day).

- Was jij bij haar?
- Ja.
- Waarom?
- Waarom? Daarom! Omdat ik daar zin in had.
- Maar ik... O god, ik word krankzinnig van jouw hang naar avontuur (snik, snik).
- Ach, hou toch op, ik kan ook nooit...

Als zo'n zin angstig dicht in richting van fataal klanksymbool gaat, dan kap ik zin af, alsof dialooggast zich plots inhoudt, zich voor zijn hoofd slaat, of zwijgt als graf. Ik hou op. Kunt u dit ook? Onthou: mijn wat voornaam-initiaal is van Hoornik, van

Multatuli, van Van Thijn, van filmdiva Taylor, van sportman Drost. Mijd kortom wat op Spaans autobord staat.

13b Hoofdcommissaris lost moord op

Moord is fout, dat las Otto vaak. Maar horror was wat

hij zocht, psychopaat als hij was. Hij was dol op moord. Daarom doorzocht hij zaak op zaak, bij Kojak, bij Schaduw, bij Poirot; vlijtig, ja vol hartstocht. Maar altijd was wat fout, altijd kwam als moraal: moord is fout, dus straf! 'Wat dwaas,' dacht Otto, 'gaat dat zo maar?'

Vaak zat hij bij raam of haard, vol wraak- of moordzucht, dacht zich suf, plot op plot. 'Wat gaat toch altijd fout?' dacht hij, 'waarom is moord altijd oplosbaar?' Moord is vaak als schaak: wat Wit dacht, dacht daarop Zwart ook, wat Wit zag, zag Zwart ook. Aardig, als partij voor Zwart, maar Wit raakt altijd schaakmat. Zwart lost dwaalspoor op dwaalspoor op.

Plots zag Otto wat zwak was bij moord: doordacht plot. Doordacht plot is altijd oplosbaar! Blij, haast vrolijk, dacht hij door. 'Als ik,' zo woog hij af, 'lot of kaart pak, is moord daar volmaakt fraai. Ik prik plaats op atlas, uur op klok, ga probabilistisch via auto, spoor, bus of tram. Fout op fout sluit ik daarbij uit.' Zo dacht Otto vol vuur.

Plaats, uur, ook straat, was gauw raak. 's Middags vijf uur toog hij Maastrichtwaarts, via spoor. 'Daar post ik bij Spilstraat, markt vlakbij'. Laatst lot voor moordprooi: vrouw acht was dat (acht uit vijftig trok hij daarvoor). Otto wacht. Vrouw op vrouw gaat voorbij ... vrouw vijf ... daar kwam vrouw acht! Zij kwam tot vlak bij Otto. Otto stak haar omzichtig dood. Raak! Moord was daar, volmaakt mooi. 'Dat was dat,' dacht Otto, 'daar is Sams spruit armzalig bij.' Hij stak voorzichtig dolk op zak, sloop door massa's kooplui.

'Vrouw valt flauw! Vrouw valt flauw!' hoort Otto om zich. Oploop was gauw daar. 'Ik maal om al dat volk,' dacht Otto. Rustig kocht hij brood, kaas, ook wat ham, zocht plaats bij marktvolk, waar hij wat at. 'Dat was fraai,' dacht hij, 'lijkt vast op droommoord. Lost Zwart dit op? Plot-loos, spoor-loos'. Otto lacht. 'Kom,' dacht hij. 'Ik stap maar op. Taak is volbracht'. Hij trok huiswaarts. Maar voor hij zat... klop, klop, klop! Otto schrok! Wat was dat zo laat? Gast voor mij? Plots zag hij jas, kraag, laars, alsook pistool: 'Hoofdcommissaris Bob Pijp, voor jou!', hoort Otto. 'Ik pak jou voor moord.' Otto schrok zich lam. Wat was fout ditmaal? 'Jouw fout,' lurkt hoofdcommissaris Pijp (mooi is dat statussymbool!), 'is dat ik vrij was 's middags. Ik dacht: kom, ik schaduw maar wat, dat houdt mij fit. Op straat was volk zat, daaruit koos ik jou!'

13c Dood door gif halsmisdaad

Mits u dit schikt, richt ik dit schrift tot uw oog. Dit lijkt mij plicht, waar uw radio zwijgt.

Kaapstad, twaalf augustus.

Miss Chili, via Zuid-Afrika op doortocht (Costa Rica wacht), maakt haar jacht vast bij Kaapstad, wast haar gitzwart haar, gaat daarop spoorslags stadwaarts. Vrijdagmiddag laat komt zij, zo vol vracht als Castro's lastpaard, uit Kaapstad bij haar prachtschuit, alwaar warm bad wacht. Dat bad duurt half uur, dus vrij gauw klaar. Zij rijst op uit haar bad, bloot is zij, mooi ook, showt prima borstpartij.

Door haar patrijspoort blikte sluw Arabisch parachutist; u giste vast wat hij wilde. Hij richtte foto-apparaat, blitzlicht flitste. Miss Chili gilde: zij staat op kodachroomplaat, spijs haar Adamsvrouwkostuum, o wat schrik. Lijkgrijs achtte zij zich; o, o, wat klopte haar hart, maar zij kiert hitsig: 'Wilt u wat whisky, u kijkt zo glazig...' Hij is blij dat zij zo schattig is. Straks is zij maagd áf, droomt hij zacht, maar luidop galmt hij: 'Graag lady, ik blijf bij u tot daglicht wijkt.' Daarbij kruipt hij vlug tot dicht bij haar zacht zijg lijf. Zij wrijft haar dij, lijkt wat jichtig, doch vrij willig. 'O ja, u wou whisky,' praat zij lijzig. 'Ik mix port of prik, omdat ik whisky haat, maar ik hoop dat zulks u koud laat, of stoort dat u toch wat?'

'Ach, dat spul is zo slap,' grapt hij, 'daarom zuip ik whisky puur; ijskoud, dus pittig'. Haar fiool vult vrij groot whiskyglas, maar daarbij blijkt haar arglist. Schichtig doch kwistig gooit zij daar pruisisch zuur bij, dat vrij prijzig, maar ook zwaar giftig is. Haar gast pakt haastig dit glas vast, slurpt gulzig; kijk, kijk, wat is dat? Hij krijgt, kokhalst, kwijlt, kucht schor, slikt krampachtig, hijgt, zwijgt, wordt subito stijf, ja, koud als zoutpilaar. Is, zoals dra blijkt, lijk voor altijd.

Miss Chili glimlacht blij, grijpt jachtig vast dat Arabisch kodakapparaat. Doch ach, ach, wat schrikt zij, omdat haar blik uitwijst: filmloos is dat prul dat soms zo prachtig dia's maakt, absoluut fotovrij, dus haar moordpartij was zo fout als wat.

Laattijdig krijgt zij spijt, port, stompt, maar haar parachutist blijft futloos. Koortsachtig pakt zij wat pas haar gast was vast, dumpst gauw dat plomp, willoos

[vervolg van 13c]

lichaam uit haar boot.

Juist op tijd is dit, schat zij, maar Battus, Strijdoms lijfwacht, kijkt. Hij slaat alarm bij visvrouw Marty Bijl, prima wijf, prachtig mollig, witharig stuk.

Moord, moord, krijgt hij, wijst daarbij op 's para's lijk dat drijft bij koraalrotsrif, als aas voor haai of walvis. Maar krijgsalarm luwt als Battus door katzwijnstuip aardwaarts zijgt.

Miss Chili start haar motor, statig glijdt haar hulk uit zicht. Half Zuid-Afrika, wat volk uit Zambia, plus vijfkwart Chili maakt jacht op haar jacht, omdat prijs op haar hoofd staat.

Al lijkt zij vrij, straks loopt zij vast. Als dat komt, is zij zuur. Haar advocaat strijdt, maar spijtig zucht hij: maatschappij wil haar kwijt. Dit wordt dus haar dood, dat is strop voor haar, sof voor mij. Ja, zucht ook ik vol spijt, zo zij dat.

13d Ren-lipogram

Dát lijkt mij pas machtig als taak. Doch is zulks zo licht als ik dacht?

Wat pakt als dagbladkop? v. Agt stapt af, dat klopt. Ja, ja, als Battus dat zag: plagiaat, balkt hij vast. Soms: Mafia is misdadig? Dat wist u toch al?

V.d. Klauw haalt aap uit Zambia? Was mooi, als dat ook zo zij... Dat lijkt u dus utopisch? Mocht wat, u is abuis; wacht, dit is wat: op dit blad is uw boodschap, zij dit wat halfzacht:

Dood via gif halsmisdaad

Mits u dit schikt, komt dit mallotig dagbladstuk tot uw oog. Dit lijkt mij plicht, wijl uw TV op dit stuk stijlvol zwijgt. Kaapstad, twaalf Augustus.

Miss Chili, juist uit Cambodja, maakt vast bij Kaap... o, bah, dat zag u toch óók al...? Hoofdklacht is: wat lokt (of stoot al) als kop; doch als ik faal blijft dat zo. Alzo dacht ik, dus koos als motto:

Opa

Opa is al tachtig, wat astmatisch alsook jichtig. Hij loopt halfslachtig, gaat haast daaglijks op jacht. Haas, das of jakhals; vos, boskat of spitsmuis, wat maakt dat uit, opa's schot paft al wat vlucht.

Laatst schoot hij mij haast dood. Wat was ik wild, omdat hij dacht dat ik wild was. Ik dacht: hij is dwaas, slacht mij zowat af, dat gaat absoluut fout.

‘Uw schot, opa,’ kwam ik dus, ‘faalt vaak, óf is fataal; schaf uw spuit toch af!’ Opa glimlacht vals: ‘ach ga toch, klootzak, dacht jij dat ik kippig was? Ik zag dat op jouw jas wat mos zat, dát schoot ik af’.

Doch ik was koppig, gaf als klacht: ‘opa, dat uw oog optimaal is, staat vast, doch damp uit uw spuit maakt u als astmaticus zwak; u schaadt uw lijf.’ Zo, dat is dat, dacht ik.

‘Och, wat,’ smaalt opa schichtig, ‘jij vat dat zo simplistisch op. Als dat zo was, wat jij uitschalt, lag ik al stijf; was oma mij (vol blijdschap?) kwijt. Oud? Ik oud? Wát is oud? Wacht's, joch: jouw opa's pa, alias jouw oud-opa (maakt dat soms wat uit?) zag jij toch ook zojuist? Zo oud als hij, dat is pas oud!’

Toch blijft hij vitaal. Hij damt, schaakt, kaatst, schaatst, loopt ski, Ook HIJ jaagt, ja, al is dat wat waaghalzig. Dat komt omdat hij jaagt op zulk sappig bioscoop-wild als Lucy Ball of Alida Valli.

‘O, hou óp, opa,’ gil ik plichtmatig, ‘dat is toch stokoud spul, taai als jakhalshuid.’

‘Ja, ja, dat dácht jij, wolaap,’ valt opa uit, ‘jij zag toch laatst ook dat stuk dat pa bij zich had? Tot op dat tijdstip was zij maagd; komt uit pa's slaappleats als a.s. mama. Baby kwam half augustus. Ha, ha, ik zag al gauw: zij lijkt op pa. Familiaal is zij dus, papzak, jouw opa's zus: lijkt jou dit wat?’

Opa's lach schalt luidop. Doch ik dacht: ik val flauw. Dat was ook zo...

13r Klinkdicht zonder de letter R

Lieve Liefde, die de zinnen

Met geneugten mild'lijk voed;

Die ons neigt en noopt tot minnen,

En in wellust blaaken doet!

Wijst mij, wat ik moet beginnen,

Om den Wensch van mijn gemoed,

Om Elize's gunst te winnen,

Die slechts lacht om mijnen gloed?

'k Heb, om tot mijn' wensch te koomen,
 Chloë's hulp te baat genoomen;
 Lize en zij zijn eensgezint.
 'Wilt dan 't laatste middel waagen,'
 (Zegt de Liefde) 'dit zal slaagen:
 Veins slegts, dat gij Chloë mint.'

13s Kers-preek

Eene kers-preek met volkomene uitlating van de letter r zonder dat daardoor de zin eenigzins verstoord wordt

Salomons Hooglied

Hoofdstuk V: 3.

Uw Naam is eene uitgegotene Olie

De van God gezondene Jezus, Gods en des Menschen Zoon, de gezalfde Heiland, geve ons allen zijnen zegen! Amen!

Inleiding

Jezus lievende, en in Hem, onzen gezegenden Heiland, geliefde medegeloovigen!

Niets is zoo algemeen bekend, dan dat men altijd en alom, aan hoogaanzienlijke en met magt bekleede menschen ook gewoon was, hooge en aanzienlijke Namen te geven, die aan hunne bezigheid en hunnen invloed juist aangemeten plagten te zijn, hetgeen, des noods, met eene menigte exempelen, uit oude en hedendaagsche geschiedenissen, te staven was. Men bepale zich slechts bij hetgene wij weten van de Koningen bij de meeste natiën, en spoedig bevindt men, hoe zij, of, om veel gepleegd geweld, of, om hun geluk, hoogheid, gezag en magt, zoo in hun eigen gebied geoefend, als in de veldslagen tegen 's lands vijanden betoond, of ook, om het bewijzen van goedheid en weldadigheid jegens hunne landzaten, zachtmoedigheid en genegenheid jegens buitenlandsche, en om mededeelzaamheid en gevoel jegens hunne noodlijdenden, dan eens met schimp- en dan eens met lofnamen zijn benoemd geweest. Of, plagt men niet aan den Macedonischen held, den zoon van den alom bekenden Philippus, den hoogaanzienlijken naam van *Magnus* te geven, alleen omdat hij, in zoo eene menigte gewonnen veldslagen, zijnen Naam wijd en zijd heeft doen achten bij zijne tijdgenooten, en lof bij de late nakomelingschap behouden heeft; gelijk even op dien zelfden voet, de heldhaftige Octavianus (van wien de Evangelist Lukas in de feestgeschiedenis van dezen dag gewag maakt) tot het hoogst gezag gekomen zijnde, zich den naam van *Augustus*, dat is *Geheiligde*, hem van de leden van het bewind gegeven, liet welgevallen, dien hij ook, tot zijnen dood toe, loffelijk behouden heeft.

Bij de hoofdbisschoppen van Italië, die men *Pausen* noemt, is het even zoo gemeen, dat wen zij den pauselijken zetel beklimmen, zij ook hunnen eigen Naam afleggen, en in deszelfs plaats welluidende en veel beteekenende deugdnamen aannemen; misschien, zich inbeeldende, of ten minste aan de gemeente willende beduiden, dat zij, met het beklimmen van dien geestelijken stoel, ook hunne menschelijke, van ouds eigene, fouten hadden afgelegd, en nu, *hoogstheilig* zijnde, ook met blinkende en uitstekende Namen moesten genoemd zijn. Dan, hoe ijdel zijn deze menschelijke uitvindingen van hoogmoedig lofbejag! hoe vele *Piussen* (*godzaligen*) die weinig godzaligheids bezaten? hoe vele *Clementen* (*goeden* en *zachtmoedigen*) die, ten aanzien van hunne levenswijze, gevoeglijk *Leones et Vulpes* (*Leeuwen* en *Vossen*) hadden kunnen genoemd zijn? Zoo betitelt ons de vleizucht *Innocentiussen* (*onschuldigen*) en *Joännessen* (*begenadigden*) bij welke, althans bij sommigen, die lofnamen met hun leven en wandel niet het minste hebben zamengestemd.

Zelfs Gods mishandelde en geplaagde volk, Jakobs nakomelingschap, bij welken hun Bondgod wel eens, in de hevigste benaauwdheid en in het klagelijkste zuchten om hulp en uitkomst, den magtigen Othniël, zoon van Kenaz, den stoutmoedigen Ehud, den nooit getemden Simson, en wien al niet? gebood hen te helpen, en aan de geplaagde natie uitkomst te beschikken; dat volk zelfs (zeg ik) noemde zulke helden *Heilanden*; hun tot heil en volksgeluk van JEHOVA toegeschikt, om, met Gods geest begaafd, hen aan de han-

[vervolg van 13s]

den van hunne hoogmoedige vijanden te ontweldigen.

Doch, wat kunnen nu zulke hoogklinkende lofnamen, uit hoogmoed, gevele, of, op zijn best, uit dankgevoel gegeven of aangenomen, opwegen tegen dien eenigen, liefelijken, schoonen, magtigen en zaligmakende naam van *Jezus*, die onzen Heiland zoo billijk past, die van God zelf hem gegeven is, en met welken de volzalige Godmensch, Gods en des Menschen zoon, de toevlugt, de hoop, de liefde, de aanbidding, en (in ééns gezegd) de Heiland is van doodellendige, behoeftige, diepgevallene, onmagtige, doch geloovige Adamieten?

Hij alleen is de *hoogste* en de *beste*; geen Koning, geen schepsel haalt bij hem, wien het gansch Heelal niet bevat, schoon hij op den schoot van de uitgekozene Maagd, naakt, of in schamele windselen gewonden ligt, in den onaanzienlijken stal van het kleine Bethlehem. Zijne magt en zijn gebied, gaan zoo wijd en hoog als de hemel; en al is zijn uitwendig aanzien slecht; ellendig en zwak, in het menschelijk oog, nogtans, is hij de magtigste, de hoogste en de aanzienlijkste, in het oog des geloofs, dat op zijne daden ziet; hij schiep, *bij God en God zijnde*, het Geheelal, en buiten hem *is geen ding gemaakt van hetgene dat gemaakt is*; zijn almachtig bevel houdt alles in stand; in hem bewijst de eeuwige God genade en liefde aan de menschen; hij smaakte den dood, en beklom den hemelzetel, tot onze zaligheid; hij heeft duivel, dood, en hel, en zonde, bevochten en gefnuikt, de gevangenis gevangen genomen, en in zege omgeleid, en schenkt, tot den afloop van alle de eeuwen, als een liefhebbend Heiland, aan allen die in zijnen Naam gelooven, heil en zaligheid in *dit*, en eeuwig geluk in het *toekomend* leven.

Wie mag *Clemens* (*de genadige*) heeten, zoo hij het *niet is*? Met hoe veel goedheid, genade, en zachtmoedigheid, noodigt hij de zoekende, de belaste en beladene zielen tot zich! hoe liefelijk lokt hij zelfs de zondigste, en slechtste menschen, tot zijne geloovige gemeenschap! *Komt allen tot mij* (is zijne eigene taal) *die moede en belast zijt, en ik zat blijdschap geven aan uwe zielen*. Wien voegt den Naam van *Pius* (*Godzalig*) dan aan hem - aan hem, die Zoon van God, ja God zelf is, en die, toen hij beneden was, *de goddeloosheid gehaat heeft, en geene zonde kende*? Wie is zoo *Joannes* (*begenadigd*) als hij, die zelfde Jezus, de heilzon van alle genade, uit wiens volheid wij ontvangen ook genade op genade? Dat is de Naam, die *als eene liefelijke uitgegoten olie* is, zoo als hem de geloovige en Heilandlievende ziel belijdt, als zij, uit het Hooglied van Salomo, den afgelezen tekst blijmoedig op hem toepast: Lieve JEZUS! Zone Gods en des Menschen! *Uw Naam is eene uitgegotene Olie*, tot welks behandeling wij ons nu met uwe aandacht opzettelijk begeven zullen; doch, bidt met mij, in den aanvang, om zegen, met al het gevoel van dankende zielen -

Koning Jezus! Davids zone!
Maak toch ons gemoed bekwaam,
Dat het biddende aandacht toone
In 't beschouwen van dien Naam
Uit den tekst, zoo afgelezen;
Laat die, in den diepen val,
Ons *een heelende Olie* wezen,
Die de ziel genezen zal:
Laat uw Geest ons zoo bezielen,
Dat wij, van dien Geest geleid,

Eens aan uwe voeten knielen,
In de zalige eeuwigheid! Amen!

Behandeling

Hoe Jezus Naam ons zij ten goede, zal ik heden
Aan u, geloovigen, uit mijnen tekst ontleden;
Geef, Jezus! dat uw Naam, en nu en 't allen tijd,
Moog' leven in 't gemoed, dat zich uw liefde wijdt. Amen!

Komt dan nu, met blijde dankzegging, *geloovige en Jezus liefhebbende zielen!* komt tot uwen beminnelijken en uwe zielen liefhebbenden Heiland. Komt, laat ons, met geloovige bespiegeling, tot hem gaan, tot hem, den held, den gezalfde uit Bethlehem, den zaligmakende Jezus. Laat ons tot hem komen met opgewekte en hem gewijde aandacht.

Men weet, uit de oude en hedendaagsche geschiedenissen, dat vele koningen (en dit is algemeen in het Oosten) niemand bij zich toelaten, dan, volgens wetten en gewoonte, met gaven en geschenken; en dat niemand, wie hij zij, met *ledige handen* tot hen komen mag: doch, indien nu menschelijke koningen, die den adem in hunne neuzen hebben, niemand zien willen dan met geschenken, wat zal dan een nietige en behoeftige zoon van Adam, een kind des stofs, aan dien majestueuzen Hemelkoning, aan den lieven Jezus geven en aanbieden, als hij aanbiddend aan zijnen zetel

knielt, of, met aandacht oogt op zijne eenvoudige ligplaats in Bethlehems onaanzienlijke stalling? O geliefden! in dit geval komen geene ijdele en nietige schatten van het onbestendig goed te passe; aan dezen heeft hij zelfs geen behagen van één oogenblik; hij haat alles wat ijdel is, en ziet alleen op het wezenlijke en bestendige.

[...]

Wijk dan, Hofslang! met uw lagen,
Helsche vijand! vlied van mij;
'k Zal van U bij Jezus klagen,
Jezus staat mij altijd bij;
Jezus zal, hoe gij moogt woeden,
Eeuwig mijne ziel behoeden.

Ziet, zoo stoutmoedig kan eene vastgeloovende ziel, die Jezus lief heeft, en met zijnen geest gezalfd is, in allen aanval staande blijven, den booze tegenstaan, en zijne giftige pijlen doen afstuiten op het schild van zijn geloof.

Ja, die met Jezus aanvangt en begint, zal ook met hem zalig zijn, in het midden en in het einde; want, valt u eindelijk de laatste vijand, de dood, hittig aan, wijst hem af, geloovige deelgenoten van den dood van uwen Heiland! wijst hem op Golgotha, op uwen Jezus, die den dood en de hel zelfs gevangen genomen, en ten nutte van zijne gunstgenooten, hem te niete gedaan heeft, *die het geweld en de klem van den dood had*. Gaat uwen dood manmoedig te gemoet; steunt op uwen Goël, *die leeft en op het stof zal staan*; steunt op zijne beloften, dat hij u in den dood niet laten en u *opwekken zal ten jongsten dage*. Dat geloof zal u op het vale doodspad tot licht zijn, en stof en staf op welken gij leunt in het hobbelig dal van de schaduwen des doods. Jezus vasthoudende, met de hand des geloofs, zult gij uwen voet aan geen en steen stooten; zijn *Naam* zal de heele balsem zijn tegen de laatste wonde, die u de seis des doods zal geven; zijne engelen zullen u geleiden langs de onbekende paden en gewesten van de eeuwigheid; de dood zal u als de wagen van Elias zijn, met welken gij ten Hemel ingaat; en het geloof de zielenvleugel, met welken gij, als een snel gewiekte vogel, ingaat, invliegt in het eeuwig zalig licht.

O, hoe zalig zijn dezulken, die tot hun laatste oogenblik, zich aan hunnen Heiland houden, en hem, die leven en zaligheid in het licht stelde, volstandig blijven omhelzen; die *met* dezen, *in* dezen, en *op* dezen zalmakenden Naam *Jezus* geloovig ontslapen, en, als met dien Naam tot de eeuwigheid gebalsemd, in hunne slaapsteden ingaan! O, hoe veilig zijn zij in engelenhanden! Hoe juichend gaan zij ten hemel binnen! Hoe ootmoedig en lofzingend knielen zij, aanbeddende Hem die op den zetel zit, en het Lam dat *geslagt is om hunne zonden*, en hen *Gode gekocht heeft met zijn bloed*! Zoo klimt hun geluk ten top; zoo blinken zij als hemelzonnen, en aanschouwen, in het vol genot van zaligheid, dien Jezus, van aangezigt tot aangezigt, wiens *Naam* hun ten balsem was geweest in alle de moeiten en ellenden van het stoffelijk leven.

O zalig scheiden *uit* het dal van ellende! O zalig inwonen *bij* God! Zalig einde des levens! Zalig aanlanden in Kanaän! gelukkig genot van eene nooit eindigende zaligheid!

Komt, zielen! die behouden wilt wezen, jaagt deze zaligheid na. Miskent uwen Jezus en minacht zijn Evangelie niet, en sluiten wij onze bespiegelingen met het volgende gebed -

Lieve Jezus, in dit leven
Onze balsem, God'lijk goed,
Wil ons toch genezing geven
Van het diep gewond gemoed;
Zend ons minnelijk van boven
Uwen Geest, ons toegezeid;
Om eens vlek'loos U te loven
In de juichende eeuwigheid:
Laat ons zoo, als deelgenooten
Van uw zalving, al te zaam
't Heilgoed smaken, opgesloten
In uw eeuwig schoonen Naam! Amen!

KOM TOCH JEZUS!

14a Mottenbal in het Maleis

WIJ zetten tegenover oma, mams, meter, matriarchaal de vier woorden opa, paps, peter, patriarchaal. De vervanging van de letter m door de letter p maakt van het vrouwelijke woord het mannelijke.

Nogal wiedus, denkt u, dat komt door de woorden mama en papa.

Eerste les in wetenschap: wees nooit tevreden

14 Lipogram van groepen letters

Er is een aantal min of meer natuurlijke manieren om het alfabet in twee (of drie) stukken te verdelen. Wie zich vervolgens beperkt tot de letters uit één zo'n alfabetstuk, schrijft een, meestal nogal moeilijk, lipogram, waar het vaak al mooi is als je er een wóord in weet te maken.

Ik geef acht voorbeelden die in twee groepen zijn onder te brengen: de verdeling van het alfabet die wordt gesuggereerd door de techniek van het schrijvende apparaat, en de verdeling van het alfabet naar het fysieke uiterlijk van de letters (waarbij het verschil tussen hoofdletter en kleine letter, en tussen geschreven en gedrukte letter, dus mee gaat doen).

Drie lettermakende machines zijn: de schrijfmachine met het qwert-bord, de ponsmachine die letters als gaatjespatronen in ponskaart of ponsband ponst, en het zakrekenmachientje waarvan de cijfers, op de kop gehouden, als letters gelezen kunnen worden.

De schrijfmachine deelt, door de drie rijen toetsen, het alfabet in drie gedeeltes.

De bovenste rij biedt met zijn vijf klinkers de meeste mogelijkheden:

'operetterepertoirepetitor,' 'peuterpoepwerppret', 'Tito portretteert Quito op trui', 'uitpirouetteert'. Het woord 'typewriter' zit ook op deze bovenste balk.

De tweede rij biedt, om ons tot dieren te bepalen, de 'jakhals', 'dakhaas' en de 'haagslak'. Elke tekst op deze rij is een a-saga, en 'a-saga' zelf is ook op deze rij te tikken. Overigens had Johannes Bosscha geen schrijfmachine.

De onderste regel biedt geen klinkers, dus hoogstens (42) NB, m.n., mmmmmmmmmmm en zzzzzzzzz (het laatste is volgens j 12 het geluid van een bijtje).

Tienvingertikkers kunnen zoeken naar 'Teksten voor de linkerhand' zoals 'De afwas was weer zwaar', of voor de rechterhand: 'klop klop, klim op m'n kop'. Kaboutervoetjes tikken: 'Fré was, sedert gy hygt, redder, Trees.'

Het gebruiken van een rekenmachientje met oplichtende cijfers om woorden te maken (14b) is op merkwaardige wijze verbonden met het spiegelwoord, dat in hoofdstuk 2 over het palingram aan de orde komt.

Met een ponsmachine kan men een tekst proberen te ponsen, zó dat één rij gaatjes onbenut blijft. Dit leidt meestal tot verlies van de helft van de letters van het alfabet. Een deskundige die zo'n geponste boodschap bekijkt, denkt dat de ponsmachine stuk is. Je kunt deze beperking ook zien als gebaseerd op de fysieke verschijningsvorm van de letter (namelijk als een gaatjespatroon) in dit bijzondere medium.

Ik denk bij 'vorm van de letter' aan de traditionele lettervormen van het Latijnse alfabet. Dit biedt minstens vier lipografische mogelijkheden.

[vervolg van 14a]

met een simpele verklaring. Zoek dieper. Kijk of er gevallen zijn waarin hetzelfde verschijnsel optreedt, terwijl de verklaring niet meer opgaat. Zulke gevallen zijn te zien in de volgende zinnen:

Zij zeemt haar raam; hij zeept zijn raap. Hij is pooier in de Passage, al piept-ie nu van de griep bij zijn spoelbak; zij is mooier in de massage, al mime't ze nu

van de grime bij haar smoelbak. Haar smeer geeft smetten; zijn speer geeft spetten. Zij verzuimt een kom moedermelk; hij verzuipt een kop poedermelk. Hij krepeert; zij cremeert. Hij staat paf van dat pat; zij is maf van dat mat. De mythologe tot een mummie: 'Kom om!'; de pytholoog tot een puppie 'Kop op!'. Zij is om-en-om mathematisch; hij is op-en-top Pathé-pathisch. Hij stapelt portefeuilles, zij stamelt: 'Feuilles mortes'.

Uit dit laatste blijkt dat de regel ook in het Frans opgaat. Zij eet in een crèmerie, hij in een crêperie. Jeanne d'Arc, martelares in mannenkleden, zei: 'Martyre - c'est pourrir un peu'.

Engels idem dito met een sterretje. De commuter society en de computer society, de Muppet Show en de Puppet Show. Koningin Victoria zei, toen ze haar raadsheren op hun paarden zag stijgen: 'Many wise mount foolish'.

Tweede les in wetenschap: wees niet tevreden met een regel. Probeer er achter te komen: waarom déze regel, en niet een andere? Wat is zo mannelijk aan de p en zo vrouwelijk aan de m?

Bekijk slechts de vorm der letters m en p. Ziet u ook duidelijk de secundaire kenmerken van de vrouw in de m en de primaire kenmerken van de man in de p?

Zijn er meer zulke letterparen? Een zo'n paar heeft u in de voorbeeldzinnen al leren kennen. De h van hij tegenover de z van zij. De letter h heeft een stok, de letter z niet. Curieus is dat het bezittelijk voornaamwoord bij hij, zijn, met een z, maar bij zij, haar, met een h begint. U kunt nu zelf zinnen bedenken die deze tegenstelling illustreren:

Zo, zij zeeft zemelen, inzalig! Ho, hij heeft hemelen, inhalig!

Een letter met een stok is mannelijk. Nemen

we ook de letter i met zijn viriele puntje erbij, dan leert inspectie van de zesentwintig letters ons dat precies de helft daarvan mannelijk, de andere helft vrouwelijk is. Bij het opzetten van de taal is men dus eerlijk begonnen. Laatste les in wetenschap: hou niet op als de verklaring opgaat voor de dingen die u al wist. Probeer met dezelfde verklaring nieuwe woorden te begrijpen. In het sprookje van Hauff staat 'Kleine Muk krijgt een misdoek van Maria'. Wat zijn: Pax Havelaar, Pinister Mais, hopofilie?

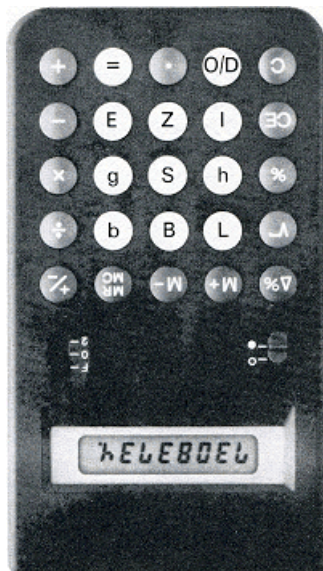
Na meer dan veertig jaar maakt de wet van mee en pee het mogelijk om een literair incident op te helderen. Eddy du Perron en Pom Nijhoff stonden na een apéritief in Américain op de trap op de tram te wachten toen de eerste de tweede op zijn neus sloeg. Waarom? Omdat hij van Poms neus een mopsneus wilde maken.

14b Taalmachientje

U weet natuurlijk ook wel dat u door een rekenmachientje op zijn kop te zetten de cijfers in letters kunt veranderen. Tien letters kunt u krijgen, zij het dat de D en de O allebei van de nul komen en het woord DOOD wat moeilijk te lezen wordt, en zij het dat de 8 en de 9 de hoofdletter B en de kleine letter b produceren, zodat u verschil kunt maken tussen Ben Bril en 'ben bril'. U heeft vast wel eens twee getallen vermenigvuldigd en daar HELEBOEL op zijn kop uit gekregen. Het onbevredigende daarbij was dat je toch met cijfertjes begint en je het apparaat al maar moet omdraaien. Ik stel voor dat we het ding permanent andersom houden. U plakt gewoon papiertjes met de letter O/D, I, Z, E, h, s, g, L, B en b op de tien toetsen op hun kop, leest van achter naar voor en u heeft een woordmachine.

Hoewel de machientjes meestal uit Amerika of Engeland komen, is er merkwaardig genoeg niet één Engels getal op te maken: one, two, three, four, altijd zit er een letter in die we niet hebben. Voor de Nederlandse gebruiker is alleen het woord ZES te gebruiken, de Fransman heeft SEIZE en de Duitser SIEBZIG.

Zoals u ziet zijn op de omgekeerde machine de tekens voor plus, min, maal, deel door, en is gelijk hetzelfde gebleven. Kunnen we ze ook gebruiken? Inderdaad, dat kan, maar het is heel wat moeilijker dan het rekenen met getallen. Als u twee getallen optelt krijgt u altijd wel een derde getal, daarom begon het rekenapparaatje u ook al snel te vervelen. Maar de som van twee woorden is lang niet altijd weer een woord, daarom blijft het woordmachientje inte-

ressant. We beginnen met kleine sommetjes als HEI + OOG = HEL. Diezelfde uitkomst kunnen we ook krijgen van een omvangrijker som: GEOLOGIE + GIL - BIOLOGIE = HEL.

Tel eens de drie enige getallen in het Nederlands, Duits en Frans op, trek van de som tweemaal het Roemeense LEI af, en kijk bologig naar het resultaat: ZES + SIEBZIG + SEIZE - LEI - LEI = BOLOGIG.

Wil je iemand uitleggen wat de = knop is, deel dan eens het Engelse woord EGG door het Nederlandse EI en druk op de = knop: EGG:EI = IS.

Om deze sommetjes te controleren heeft u een woordmachine nodig. Maar na enige tijd krijgt u de handigheid om ook zonder machine met woorden te rekenen. Kunt u bij voorbeeld niet uit uw hoofd

In de eerste plaats kunnen letters die met stokken of staarten boven of onder de e en o (typografen spreken van x-hoogte) uitsteken, verboden worden. Zo'n tekst is bij eerste oogopslag opvallend, al weet niet iedereen direct waarom. Er staat er een in 06b, en het is een goede test om iemands Opperlandse gevoeligheid te bepalen. Dit heet plat proza, of proza zonder kop of staart, of vrouwenzinnen, omdat drs. Van Buren de uitstekende letters als manlijk ziet (14a). Manlijk proza is zeldzamer. Men vindt twee regels in het 'IJ-rijm' (11ij).

De systematische vervanging van de ene letter door de andere, zoals Van Buren doet met m en p, en met z en h, hoort thuis in het 'parallellogram' (77).

Mensen die graag holletjes in letters zwart maken, kunnen een tekst krijgen zonder de hoofdletters A, B, D, O, P, Q, en R.

Voor kinderen die hun eerste letters leren, is het lastig dat in kranten en boeken naast kleine letters hoofdletters staan, die er vaak heel anders uitzien. Een lipogram met alleen de letters c, i, j, k, m, o, p, s, u, v, w, x, ij, z zou dan een goede leesles zijn: 'mus op mos, sok op mok, kus op zus, kop op pop'.

De hoofdletters B, C, D, E, H, I, K, O, X zijn over een horizontale as in het midden te spiegelen. Op woorden uit deze letters vervaardigd komen we in 29 terug, evenals op de hoofdletters A, H, I, M, O, T, U, V, W, X en Y, die elk om een verticale as in het midden te spiegelen zijn. De woorden van deze lipogrammen moeten van boven naar beneden worden opgeschreven.

O C H , B O E K

A
U
T
O
M
A
A
T

Een laatste verdeling van het alfabet op grond van de vorm der letters, wordt gemaakt door te kijken welke letter voor een Nederlander in Moskou, of een Rus in Amsterdam, 'gewoon' zouden zijn. Dat zijn A, B, E, K, M, H, O, P, C, T, Y, X, en voor de Nederlander in Moskou ook de kleine letters daarvan (die zijn in het Cyrillisch meestal de verkleinde uitvoering van de hoofdletter). Men kan er ook de 'omgekeerde' R en N bijnemen, die toch al vaak als 'Russische R' en 'N' opgevat worden (een Nederlandse kwaliteitskrant drukte eens groot de naam AMALRIK met omgekeerde R af, en een Nederlands kwaliteitsweekblad liet het Russische staatscircus in САЯЯЕ optreden).

De vraag welke Russische woorden (zoals AKT en KAKAO) dan gelijk in uiterlijk zijn aan de Nederlandse, en welke (АСТРОНАВТ) niet, hoort thuis in 87.

De mogelijkheden zijn hiermee niet uitgeput. Juist nu ik deze paragraaf tik, komt de post met een prentbriefkaart uit Griekenland, waarvan de tekst luidt: 'Dag allebei. Ik deelde de akela, die heel klamme maagd, mee: "Je kalme blik mag ik. Ik lik je beeldige bil. Ik heb je lief. Ik dek je helemaal". Ik gilde "ah", de akela "eh".' (14c). De beperking tot de tweede helft van het alfabet geeft meer problemen dan deze beperking tot de eerste helft.

15 Lipogram: beginrijm

Bij de lipogrammen met groepen letters, uit de vorige paragraaf, was het zo dat elke letter apart verboden werd. Het was om een lipogram op juistheid te controleren voldoende om de tekst met oogkleppen ter breedte van één letter te lezen. Wij verlaten nu echter de vijftien miljoen letterlipogrammen, en kijken naar lipogrammen waarin bepaalde opvolgingen van letters verboden of verplicht zijn. Eigenlijk, daar wezen we in 11 op, zijn de 'oe-snoef' en de 'au-snauw' daar al voorbeelden van.

Gezien het werkelijk bestaande materiaal beperken wij het weidse gebied van de letteropeenvolging-lipogrammen direct tot twee uitersten: het beginrijm en het eindrijm (16).

Hoe is rijm een lipogram?

Neem eerst de spatie er als letterteken bij. Een spatie-lipogram is dan niet anders dan een lang woord (57).

Verbied nu alle paren waarvan het eerste teken een spatie is en het tweede een andere letter dan een a. Positief gezegd: de enige tekenopeenvolging met een spatie als eerste, is die waar een a als tweede staat. Allersimpelst gezegd: op een spatie moet een a volgen. Je krijgt dan lipogrammen als: 'Als alleen aardige Arabieren alle alcohol afwijzen, aarzelt Arafat'.

Dit verschijnsel lijdt onder een overvloed aan benamingen: alliteratie, beginrijm, stafrijm, Germaans rijm, die bovendien in verschillende omgevingen nog wel eens verschillende beteke-

[vervolg van 14b]

berekenen wat de uitkomst is van LIBELLE $\times$ DOOI + BIL?

De onhandige bouw van onze woordmachine verplicht ons om de woorden van achteren naar voren in te tikken. Daarom is het prettig om ons geheel tot palingrammen te beperken. Woorden dus als LIBELLEBIL, Ede-zede, seissies, lege zegel, slegels, gooioog, deo-hoed, geldleg, Sissi's, EO-ode, eissie, gillig, lobbol, doggod, liggil, solo's, Soho's, lebel, deed, dood, soos, ebbe, egge, bob, Ede, hoh, lol, sos, enzovoorts.

Het probleem is nu: kunt u met zulke kreeftewoorden ook een som maken? Zeker: Ede + Ede = Gog, Ede + hoh = lol en zoz + sos = lol, maar het moet fraaier. Voor de beste berekening metalleen palingramwoorden stel ik de hierbij gefotografeerde woordmachine als prijs beschikbaar.

14c Rus Popov stopt ponyrijnsport

Tonny Popov, zoon zoutzuurvorst Otto Popov, stunt: trots toorn zijns sponsors stopt Tonny, stuurt zijn ros portvrij op, voor zoon zijns zus Truus. Truus won Totoprijs, nu woont zij op zo'n woonpoot vóór Rostov's stuw.

Tonny, tot rust, toont zijn trots: turnpop Roos, zó'n stoot!

Tonny trouwt Roos; zijn prijs: Otto's troon.

Roos, nu zoutzuurvorstvrouw, toont vrij nors. Zij rijst op, port 't strovuur, prutst stroop op 'n pot rijst. Truus, Tonny's zus, spot: 'Zo'n trut, zij zoop Rijnwijn puur, wou zij worst? Proost!'

Ton toernt nu: 'Zus, rot op! Slons, stout zwijn'.

Troost, sust zijn Roos; zij tuurt vrij zuur, Truus Popov stoort ruw 'r trots.

'Opzij, rotus', spot zij vuns; stoot Ton op zijn stut ('t toppunt!).

Nonstop voort spurt Roos, tot Rostov's poort. Tonny ontrouw, stopt Roos voor St. Troppo.

Tonny rouwt: Roos, zijn trots, nou is zij non, tot zijn spijt.

15bdklmpvw

'Brouwers brouwen bier; Brabantsche brouwers brouwen Brabantsch bier!'

'Den dikken Dirk deed den dunnen duvel dansen; door dik, door dun, door destels, door dorens, deed den dikken Dirk den dunnen duvel dansen!'

'Keizer Karels kromme kreupele kindskinderen kakten kleine kromme kreupele keuteltjes. Kleine kromme kreupele keuteltjes kakten Keizer Karels kromme kreupele kindskinderen.'

'Lippen liep langs Lippens lochting; laat Lippen lopen langs Lippens lochting!'

‘Mulder, maal mijn meel; mijn moeder moet morgen meel met melk mengen; met melk mengt mijn moeder morgen meel!’

‘Die paap eet pap uit den platten pot; platte-potpap eet de paap!’

‘Vale vale vos, valt verre van Vlaanderen.’

‘Wie weet witte Willem wonen?

Witte Willem woont wonder wijd.

Wie weet wat witte Willem weeft?

Witte Willem weeft witte wol!’

15br brr

Bram, de brave broer van brouwende Brielse Brechtje, bracht in zijn bronsbruin broekje een bril, een brandbrief en een gebraden gebroken brokje bruin bros brood over de brede brug te Breukelen bij de breiende bruid van de briesende brigadier.

nissen hebben. Soms wordt bedoeld dat elk woord, soms dat elke zin, soms dat elke versregel, soms dat elke beklemtoonde lettergreep, en dikwijls alleen maar: dat vrij veel woorden of lettergrepen, met een bepaalde letter of lettercombinatie moeten beginnen. Queneau en Quosbroek noemen het parechesis en schrijven: 'In de drukke draisine van lijn drie plus dertien dregde ik uit het gedrang een dromedaris...'

Dat hier de letter d werd verkozen is geen toeval: die gaat in het Nederlands het gemakkelijkst (15d). Maar als dr-dreun is hij weer wat moeilijker.

De in het Nederlands meest voorkomende beginletters in een tekst zijn, in volgorde: d, v, h, e, o, g, b, w, z, t, m, i, a.

Beginrijm is te ontdekken in ontelbare vaste verbindingen als 'weer en wind', 'lief en leed', 'man en muis', in zelfgekozen namen als Doris Day, Brigitte Bardot, Claudia Cardinale, Marilyn Monroe, en in delen van woorden: 'pimpelpaars' (71).

Dick Verkijk memoreert in zijn boek over de radio in oorlogstijd dat Willy van Hemert toen op opeenvolgende zaterdagen een monoloog uitsprak waarvan alle woorden met dezelfde letter begonnen: 'Bloembollen bloeien beter buiten...'

Met de l is er het bekende 'Liesje leerde Lotje lopen langs de lange Lindelaan', dat tamelijk tweelettergrepig is, hetgeen het woord 'de' achter 'langs' weer excuseert: elke oneven, beklemtoonde lettergreep begint met een l. Eveneens met een l is de tekst van W. Mulier (15l). Veel ellen zitten in 51l.

Nelly Bodenheimer schreef in Het regent, het zegent: 'Wij, Walen-wezen, willen wel witte wanten wassen, wisten wij waar warm water was.'

Een onmetelijk lange w-tekst van Van den Berghe kan ik helaas niet geheel afdrukken. Daan Zonderland dichtte voor de w, in 'weemoed': 'O, weemoed waaraan Waspik lijdt/Westhoek, Westhem en Waterscheid/Weemoed van Woensel, Windeweer, van Wilsum, Wouw en Westermeer...' en deed in 'Pianissimo' iets dergelijks met de p.

F. Kerdijk leverde ons voorbeelden van de c, k, m, s, en w (15c, k, m, s, w), In 15z vindt men 'Zeventien zeer zotte zinnen'. Uit een Belgisch boek van 1908 (b6) halen we stafrijmen voor b, d, k, l, m, p, v en w.

De p en de k zijn voor veel stotteraars probleemletters. Stotterverzen, die oorspronkelijk bedoeld zijn om een ander aan het stotteren te krijgen, maar die ook bij stottertherapiën in gebruik zijn, beginnen dan ook vaak met de letters p of k.

Met de k: 'De kat krabt de krullen van de trap' plus allerlei

.....

De poes kotst in de postkoets

.....

15c Charlotte

Charlotte
coquet, cynisch en curieus
consumeert
cognac, citroen en chartreus.

15d Dat deed de deur dicht

De Duitse D-trein denderde door de donkere Drentse dennenbossen. Daarbinnen debatteerden de drie dames: de deftige diva Dianah Dolleman, diep décolleté door dozijnen diamanten doorkruist; d'r drieëntwintigjarige dochter doctoranda Doortje Dolleman, die dat doctorale diploma d'r devote deugd dankte; de derde dame die dit debat deelde: de diabolische Delftse deerne 'dampig Dientje', de desolate dweil, die destijds Deense doggen dresseerde. De discussie deed de dommelende derde-klasse denken dat de drie dames, die diverse ditjes-datjes declameerden, doelloos delibereerden. Doch dra dérailleurde de debatsfeer.

'Domkop!', 'del!', 'druiloor!', 'dekselse dikzak!', 'draak!', 'doerak!'; deze dédaigneuze diatriben dwarrelden door de D-trein, die desondanks doordenderde door de Drentse dreven.

Daar dansten dauwfrisse dolken. Dra. D. Dolleman donderde dood. Dampig Dientje deserteerde.

De Deventerse detective Daan Dobbelman dacht dadelijk: die deerniswekkende deerne, die deed duidelijk dat doden. Direct deducerend dacht Daan door: die Delftse del doodde Dra. Dolleman daar deze drieëntwintigjarige dochter d'r dolk diagonaal door Dientjes dikke derrière dreigde drillen, dewijl Dientje diva's diamanten diefde. Dubieus duel draaide derhalve door dramatische driehoek.

Dus drong Daan door de dichte drom der derdeklassers, de dominee, de dokter; draafde Daan de D-trein door.

Daar dineerde dampig Dientje doodleuk; digereerde doppertjes; dronk dorstig d'r druivesapje; durfde dessert dooreten.

‘Dat doet de deur dicht,’ dacht Daan.

Dientje: ‘Dag Daan! Doe die deur dicht, drollig dier!’

Daan: ‘Dag dotje! De douane dribbelt door de D-trein, deserteer!’

Dientje: ‘Dolgraag, doch die donderse donkerpaarse Darwintulp druppelt
douchegewijs door deze dunne denimbroom, drijfnaat!’

Daan: ‘Dan doet Dientje doekje dwars door die denimbroom, dus diep daarbeneden,
dan druip die Darwintulp daarboven.’

Dientje: ‘Dank, Daan! Dikwijls dagdroomde dartel Dientje dat Daans degen
Dientjes donzige dijen derwaarts dirigeerde.’

Daan: ‘Dan doet Daan dat!’

Driftig (Deventenaren doopten Daan Dobbelman destijds ‘de dekhengst’) doet de
detective definitief de deur dicht, duwt Dientje daartegen, derhalve de
douaneambtenaar dwarsbomend die de deurknop dreigend deed draaien. De
diesellokomotief dreunde, Deventer! Daan deinsde; de douane duwde; Dientje droop.

Daan dook door de dreigende douanearmen, draafde door donker Deventer.

Détail, dat *Deventer Dagblad* door dit distichon doorgaf: ‘Diamanten doorgeslikt,
dievegge doodsbang - Dokter demonstreert diarree-dwang.’

15k K

Kalme Kaatje kaapte kaasjes,
Kerkse Keetje keerde kleedjes,
Kwistig Krisje knipte kindjes,
Kiese Kniertje kliefte kiempjes,
Korte Koosje knoopte koordjes,
Kroezig Koentje koelde koekjes,
Koude Klausje krauwde kauwtjes,
Kuisse Kuintje kruidde kruimpjes,
Kijvig Krijntje krijste krijtjes.

15l Lex ('n L-liedje)

Lector luister! Lees 't, leest 't labberlotterig, lukraak, leutrijk liasje letterlapwerk,
libellen-lichte, luwe, luimige lollachjes leverend.

Laat 't ladderlange lappedeken-labyrinth larieën. Lees louterende lof in lintlange,
lebbige liflaf lolrijker leuterlijmsels.

Laat leuke Lex, listigjes lokkend, loodend loopen, lunzend loeren!

Laat 'm lorreschoten luizig, lijzige, logge, lompe, lenze lobbjes-schotjes, luie, luwe
luimballen liefst luchtigjes leiden!

Laat 'm lage, lamme, lastige lellen lesjes lezen, loeflijwaarts laveerend!

Laat lijnx-sluwe, loerende, lamme, lillebeenend lunterende Leijenaars, luipend
losschieten, 'n leeuwen lawine!

Laas! laat Lex, loswindend 't lenig lijf, Leijdsche legioenen lustig leggen!

Laat Lex lollig lachend, laconiek, lanterfanten, langs legio lillende
lampooten-lijken! 'n Luxe!
Lex loslaten? Lamme lorre-schoten? Lak! Lari!! Lachwekkend!
Lex' leuzen:
'Leege lat, leege lei.'
Lex leve!
Lakeien! Lang lauweren, lieren, lantarens, lampions, licht, liederen, leur, lof!

15m Mooie Maartje

Mooie Maartje,
mollig meisje,
minziek, manziek,
moeders maagdje,
moest met mate
minnekozend
manlijk makker
moed'loos maken.

voortzettingen, en 'Klaas de kapper knipt en kapt heel knap, maar de knecht van Klaas de kapper knipt en kapt nog knapper dan Klaas de kapper knipt en kapt'.

Wie naar deze stotterverzen kijkt, ziet dat, naast de moeilijke beginletter, zich er nog een andere bron van versprekingen in ophoudt: de uitnodiging tot het verwisselen van klanken ('kapt en knapt', 'Kaas de Klapper') dat in 32 aan de orde komt.

Gezelle noemde zulke tongbrekers kwelspreuken. In St. Jans-Molenbeek (b6) zeiden ze: 'De kat die krabt de krollen van heur gat'. Een bekende kwelspreuk - na enige malen snel herhalen - is: 'De kok snijdt recht en de meid snijdt scheef'.

Het effect van zulke beginrijmrijke teksten is nog heel anders te beschrijven. Het is ook de opeenstapeling van gelijksoortige elementen (namelijk woorden die met dezelfde letter beginnen), die we in hoofdstuk 4 hypergram zullen noemen.

16 Eindrijm en eind van het rijm

Wat ik in de vorige paragraaf aan het begin van een woord deed, kan natuurlijk ook aan het slot van een woord. We eisen dan dat elke spatie wordt voorafgegaan door eenzelfde letter. Dit valt echter weinig op. De situatie aan het begin en het eind van een woord is niet dezelfde. Pas wanneer we een groter eindstuk van twee woorden gelijk maken (vanaf, en inclusief, de klinker(-klank) in de laatste beklemtoonde lettergreep) horen we het. We spreken dan van eindrijm, of kortweg rijm.

Rijm is een Opperlands verschijnsel waaraan, door de eeuwen heen, buitengewoon veel aandacht is besteed, zowel bij het schrijven van literatuur, als bij het theoretiseren daarover.

Veel woorden zijn innerlijk rijmend zoals 'rompslomp' (71); zeer veel uitdrukkingen rijmen: 'stank voor dank', 'eigen schuld dikke bult'. Het rijmpje is voor veel mensen die iets willen opschrijven waaraan ze enige aandacht besteden, de voor de hand liggende vorm. De geschiedenis van het zeer korte rijmpje, van 'vet/smet' en 'ik/tik' tot 'Nu/u', 'O/Zo' en 'Herfst/ik sterft' verdient een diepgaande monografie.

Indrukwekkend is het aantal dooddoeners dat rijmt (b9). Op elke voornaam bestaat een rijmend (scheld-) versje, zoals u aan uw eigen geval weet. Kinderen lijden dikwijls aan rijmziekte.

Behalve rijm kent poëzie nog talrijke andere vormeisen, waarvan een aantal wel als onzinnige Opperlandse inperkingen is te beschouwen, maar waar ik over zwijg, omdat poëzie nu eenmaal buiten mijn gezichtsveld ligt (02). Een dubbelacrostichon (16b) (langs de vier randen van het gedicht dezelfde regel) en een slagrijmvers (meer rijm dan noodzakelijk) (16d) zijn voorbeelden van vergaande vormeisen.

15s Sch

Schrandere scheerders schrapen schapen,
schriële schippers schuren schepen,
schone schalken schertsen schielijk,
schuwe schutters schieten schurken.

15w Wenshoed

Wederkerig welgezinden

wat willen wij
welgemoed
welwillend
warmhartig
wederzijds wensen???

welbespraakte, welklinkende,
winderige want wijdmazige
wijdluftige woorden???

welnee!!!
woordkramerij waait weer waardeloos weg, -
waarheen wete wie wil...

wisse waarachtigheid,
waarneembare werkelijkheid
willen wij - wensend -
waarmaken

Wapperende wimpels

wensen wij, welgeliefden,
wemelende wolken, weerspiegelende wateren,
wattezachte wind,
welige wijngaarden, wiegelende weilanden,
weidse waranden, wentelwiekende windmolens, -
wichtloze wolkeslierten, wolkflarden, wolkengordijntjes,
wonderschone wolkenbanken, wiekelend wiekgeklap,

Welgemeend welkom

welgemutst wonderjaar,
 waagstuk wellicht,
 waadbaar wad welzeker, -
 woonerf wereld,
 warme woonark,
 welversneden wijn,
 winkelnieuwe wiegedruk,
 wenkende wiekslag,
 wereldomarmende welkomstregenboog, -
 wuivend wonderland Winjewanje,
 wegwij's Windekind, -
 wondermooi, wondersterk wonderverhaal
 waarin, wat wenselijk ware,
 werkelijkheid worde!!!

15z Zeventien zeer zotte zinnen

Aartsvader Abrahams aardige aquamarijnen Audi avanceerde altijd abominabel.

Brigitte Bardots beeldige blauwe Bentley buitelde bestendig bizar.

Claudia Cardinales comfortabele crème Cadillac crashte constant curieus.

Doris Days doddige donkergroene Daimler duikelde dagelijks desastreus.

Eise Eisinga's enige eigele Eend explodeerde eindelijk eigenaardig.

Frits Flinkevleugels frivole fraise Fiat flopte frequent fabuleus.

Greta Garbo's gezellige groene Graham gierde gewoonlijk griezelig.

Han Hollanders heerlijke helgele Hudson hobbelde herhaaldelijk hartverscheurend.

Jan Jansens jofele jaune Jaguar jankte jarenlang jammerlijk.

Kees Korbijs knusse knalrose Kever kantelde kinderlijk komiek.

La Lollo's leuke lila Lotus laveerde langdurig lachwekkend.

Mireille Mathieu's mooie mauve Mercedes manoeuvreerde meestal miraculeus.

Piet Paaltjens' prachtige paarse Peugeot poedelde permanent potsierlijk.

Rob Rensenbrinks riante rode Renault rolde regelmatig raar.

Simone Signorets schattige saumon Simca stuiterde steevast stupide.

Theo Thijssens toffe turkooise Taunus tuimelde trouw turbulent.

Willem Wouters weelderige witte Wolseley wiebelde wekenlang wonderbaarlijk.

16a Walen verhalen

Stralende Walen met pralende initialen halen voor realen zonder dralen vele malen uit de zalen en portalen van socialen, radicalen en liberalen balen metalen kralen, linealen, regalen, bokalen en schalen met gemalen alen en garnalen, mineralen en

spiralen, met stalen palen, die de socialen, radicalen en liberalen met de idealen van kannibalen en abnormalen en zonder falen stalen uit de gralen en lokalen bij de kanalen, die door de arealen in de dalen van hun rivalen de pedalen, die er niet naar talen om te betalen, verdwalen, zo verhalen de annalen in nasalen en dentalen.

Drs. Van Buren levert alle mogelijke manlijke, staande rijmen (waarin de laatste lettergreep de klemtoon draagt) (16c).

Rijm wordt Opperlands wanneer het slechts schijnbaar klopt, zoals in 'Coach-Noach', 'Barneveld-beneveld'. Kees Stip laat dit briljant zien in 'Op een koe'.

.....

Op een koe **Kees Stip**

Een koe te Moskou sprak: Een koebel
kost anderhalve roebel.
En weet je wat ik heb ontdekt?
Een aardig klokkenspeleffect
bereikt men door met drie bellen
geweldig te gaan wiebelen.

.....

Werkelijke eindrijm-lipogrammen, waarbij dus elk woord in een tekst met hetzelfde eindigt, zijn zeldzaam. Van Gelder schreef een specimen van alen-verhalen (16a).

Dat de eindletter alléén niet opvalt, mag blijken uit het spel waarbij iemand de kamer verlaat, en de overigen 'iets afspreken', dat de weer binnengekomen speler moet zien te raden, door vragen waarop hij alleen 'ja' of 'nee' als antwoord kan krijgen. Als zijn vraag op een n eindigt, roept iedereen 'ja', anders 'nee'. Het duurt meestal geruime tijd voordat de vrager dit in de gaten krijgt.

'Meta' is Grieks voor 'achter', en een 'metagram' is een raadsel waarbij een aantal aanwijzingen over een stel rijmende woorden wordt gegeven ('met een b ben ik om te lezen, met een z ben ik verdwenen'). Ze bestaan in alle talen, worden nogal eens bij het cryptogram gebruikt, en bereiken dikwijls ongekennde toppen van flauwheid. Veel Charade-varianten zijn op het metagram gebaseerd.

Een Opperlandse toepassing van het rijm is de Echo: 'Wie is de koning van Wezel?', 'Wat eet de koning van Beieren?', 'Waar zit de prins van Oranje?'. Vondel schreef het hekeldicht 16e.

16b De Deen en de eed

De Deen en de eed
Een canto vol wee

De **D**egensmid **D**ood!
Esz, ezel, bewe~~e~~erde:
Een gele deed mee
Naast neo-nomaden

En apen, erg wrede

Na zegening**s**baden

De ka**d**i werd rood
En zei: Gedateerde

Efebe, kwal, schede!
Een sof, deze twee:
De Deen en de eed
De Deen en de eed

De Deen en de eed
Een canto vol wee

De Degensmid Dood!
Esj, ezel, beweerde:
Een gele deed mee
Naast neo-nomaden

En apen, erg wrede
Na zegening**s**baden

De ka**d**i werd rood
En zei: Gedateerde

Efebe, kwal, schede!
Een sof, deze twee:
De Deen en de eed

16c Alle rijmen

WIJ weten dat u dit niet leest, want u bent bezig voor het feest. U ziet: wij kunnen 't niet laten, al heten wij niet J.J.L. ten Kate. Maar als wij ons nu eens voornamen niet te rijmen, hoe lang konden wij dat volhouden?

Het antwoord op deze vraag roept ons terug naar de tijden - acht, negen jaar her - dat er nog vertalingen waren die een Nijhoffprijs kregen. Wij hadden er net een uitgedeeld, en raakten in gesprek met dichter-vertaler Peter Verstegen die bezig was met de verdietsing van het 999 regels tellende gedicht 'Bleek vuur' in de roman 'Bleek vuur' van Vladimir Nabokov. Nabokov, die toen nog volop leefde, gebruikt alleen staande rijmen (toentertijd nog wel 'mannelijke' rijmen genoemd), dus met de klemtoon achterop. Verstegen wilde dat ook zo vertalen en vroeg

ons: ‘Mevrouw, weet u hoeveel staande rijmen er in het Nederlands zijn?’ Wij dachten een tel, en zeiden: ‘Ongeveer zeshonderdtachtig’.

Toen bleek dat Verstegens vraag niet een raadsel-en-ik-weet-het-al was, maar een bede om informatie. Verstegen had bij Nijhoff 240 rijmklanken geteld, met de in blanke verzen geschreven toneelstukjes mee: driehonderd. Wie herinnert zich niet uit ‘Het uur U’ de vier regels met de eindwoorden ‘verloor’ - ‘plusfour’, ‘eigenaar’ - ‘trottoir’?

Nijhoff gebruikte dus nog niet de helft. Maar er zitten moeilijke rijmwoorden bij als ‘murwst’ en ‘slurpt’.

Staan we toe dat ‘benauwd’ rijmt op ‘oud’, dan blijven er 666 manlijke rijmen over. In een gedicht van 999 regels moet dus, of u wilt of niet, een derde van de regels een rijmende broer elders hebben.

Voor deze sinterklaas is de opdracht dus: schrijf een maximaal onrijmend gedicht van 666 regels. Breek gelijk met de gewoonte om in het gedicht een incident van de bezongene te behandelen. Behandel nu eens een incident dat daar *niét* in heeft plaats gevonden.

Er zit nu niets anders op dan die 666 woorden te noemen:

ja nee wie o koe reu jou ei ui he U aai ooi loei laat eet niet rood fuut moet leut
oud geit uit at met wit god kut aas hees vies roos poes reus kous ijs huis as mes
is mos bus aak keek piek ook boek neuk pauk eik luik kak hek ik bok uk laag
leeg lieg nog spuug joeg meug neig zuig ach eg lig och kuch nats heets iets boots
preuts poets ouds bijts luids rats ets rits bots muts haast leest kiest oost koest
neust raust eist puist mast pest pist post kust zaagt zegt liegt oogt spuugt zwoegt
deugd rijgt buigt acht echt licht zocht zucht laatst heetst fietst bootst toetst oudst
bijtst luidst prutst ratst etst ritst botst gutst aap zeep iep loop roep heup rijp
kuip lap nep kip op cup raaf leef lief roof hoof sleuf lijf kuif maf lef rif of duf
naam neem riem oom zoem kleum rijm luim nam hem gym om gum aan een
dien boon boen deun mijn puin dan en in zon kun aal heel iel kool boel zeul ijl
uil al hel bil hol gul maakt weekt kiekt rookt zoekt neukt ijkt ruikt kakt lekt
likt lokt lukt raamt neemt priemt roomt roemt kleumt rijmt ruimt kamt hemd
klimt gomt humt waant eend kient hoont boent leunt eind tuint hand end kind
hond munt haalt eelt hield doolt voelt heult ijlt huilt alt held mild rolt zult kaaps
leeps dieps loops loupes rijps gluips taps plebs pips sops hups aapt zeept kiept
koopt roept rijpt kuint hapt hebt nipt kopt hupt laaft leeft blijft ooft zoeft kijft
wuijt kaft heft kift boft puft gaans eens ziens zoons loens fjns schuins wens
thans rins ons vuns aard eert kiert oord kuurt hoert keurt bard erwt kirt bord
spurt vaals heels biels schools als zoels ijls vuils els pils pols huls raakst weekst
ziekst leukst rijkst puikst lakst gekst fikst kloekst bokst drukst aar eer ier oor
uur oer deur ar er kir dor vaalst heelst ielst zoelst ijlst vuilst walst felst kilst
dorst hult gaafs safes liefs hoofs loefs stijfs lafs klefs dofs dufs aars heers iers
moors zuurs koers keurs bars kers fakirs dors dienst loenst schoonst schuin
fijnst danst wenst winst ponst kunst raarst eerst gierst voorst duurst koerst
barst kerst dorst haaks feeks tics leuks rijks puiks laks heks niks boks stuks
scheefst gaafst liefst hoofst lafst klefst grofst dufst stroefst laags leegs hoogs
ruigs lachs wegs zaligs vlugs teems ooms kleums ruims lams gems slims soms
laagst leegst oogst vroegst ruigst logst stugst deern doorn karn kern torn urn

loomst kleumst tamst ruimst slimst komst maands wants cents kinds honds
punts bank denk hink bonk dunk wierp harp terp dorp slurp stierf garf kerf
korf durf hielp alp help schilp stolp gulp balk elk zwilk molk bulk twaalf zalf
zelf dolf wulf leepst diepst rijpst rapst pipst bankt denkt inkt ronkt dunkt eeuw
nieuw duw lauw bang eng ding zong geeuwt duwt nieuwt snauwt lamp vamp
krimp romp hangt lengt zingt gongt ark berk vork kurk arg erg zorg wurg arm
kerm worm wurm alg belg wilg zwolg kalm helm film olm ambt dempt krimpt
stompt werpt slorpt slurpt koorts arts erts korts harkt werkt vorkt hurkt garft
erft korft durft warmt kermt vormt urmt zwalpt helpt tjilpt gulpt balkt melkt
wolkt pulkt elks volks schalks zulks nieuws ruws rauws rasp wesp gisp waait
ooit loeit taais moois stoeis

17 Isogram

We gaan nu op een andere manier letters verbieden. Bij een 'isogram' wordt een letter verboden zo gauw hij éénmaal in dat gram gebruikt is. Het is alsof je zesentwintig of zevenentwintig letters van het Scrabblespel hebt, en daar woorden mee moet maken. Die eis is zwaar. In een beetje lange woorden komt een herhaalde letter voor. In Van Dale is het, tot nu toe, langste ontdekte isogram 'belastingvrijdom'.

Ik laat de discussie van het isogram, en de jacht op het langste isogramwoord, graag aan de bekwame pen van drs. Van Buren over (17a). Dit is het moment om op te merken dat, wanneer ik iets beweer dat in strijd is met wat drs. G. van Buren beweert, zij qualitate qua gelijk heeft.

Zo definieert zij het isogram wat breder als: een woord waarin de hoeveelheden van dezelfde letter steeds gelijk zijn; 'raar' is dus een isogram, want de letters r en a komen er beide tweemaal in voor.

'Iso' is Grieks voor 'gelijk', en Van Buren hééft gelijk. Maar in de praktijk van het Opperlandse leven komt de eis aan het isogram toch neer op: elke letter hoogstens éénmaal gebruiken.

Ons Opperlands record van een isogramwoord dat bestaat uit vijftientwintig letters (op een xyijz-alfabet van zevenentwintig letters), of vierentwintig letters (op een xijz-alfabet), is nog niet zo gek, als men het vergelijkt met het Duits, een lijmtaal als de onze. In een recente 'Wortdsjungelkampf' (isogram!) kwam als kampioen naar voren het drieëntwintig-woord 'Boxkampfwürgschlundzeit'. De letters u en ü worden in het Duits kennelijk als verschillend beschouwd.

Het record van vijftientwintig op een alfabet van zevenentwintig letters is een geringere prestatie dan van vierentwintig op zesentwintig, omdat de zevenentwintigste letter een klinker is. Van Caldenborgh bouwde een groeiende rij isogrammen (17b), waarbij elk volgend woord alle letters uit het vorige bevat (58). Hij gaat daarbij tot en met zesentwintig in het zevenentwintig-alfabet, maar u vindt wellicht dat hij sjoemelt.

Voor cijfers in getallen is de kans op een isogram eenvoudig te berekenen. Nadat het eerste cijfer is gekozen zijn er voor het tweede cijfer negen mogelijkheden over, voor het derde cijfer acht, en zo voorts. Staan we toe dat een getal met een nul begint, zoals dat bij autonummers het geval is, dan is de kans dat een getal van n cijfers een isogram is, gelijk aan $10 \times 9 \times 8 \times 7 \dots \times (11 - n) / 10^n$ voor n maximaal gelijk aan 10. Voor n = 4 komt deze waarde juist boven de $\frac{1}{2}$. U kunt dus rustig met uw medepassagiers wedden dat de volgende auto geen gelijke cijfers in zijn viercijfernummerbord heeft.

[vervolg van 16c]

**bangs jongs engs nieuwst rust rauwst raspt gespt gispt woests triests vasts zachts
 echts lichts engst angst jongst bergt borgt burcht karnt tornt turnt kalft helft
 golft walgt zwelgt volgt zachtst rechtst lichtst hardst schertst kortst saaist mooist
 ranks links scherps dorps kerks nurks zwerfs murws gelds milds halfs zelfs**

kalms schelms rankst linkst herfst murwst armst fermst arms ferms nimf wufts
murw lomps vreemds doorns wulps talmt lompst vreemdst scherpst ergst mildst
kalmst ernst vondst sterkst.

16d Slagrijm

‘Je hebt ma!’
me
weer
bedot,

Riep pa. na,
‘Je liep
die
Schot

Zodat sta,
ik voor
Piet
Snot

En van ga.
sjagrijn
kapot-

Ga weg, sla,
voor ik
je rot

Voor ja!’
mijn
part
naar
Cambod-

Ma zei: pa.
‘Doe
niet zo
zot,

Je ka.
dronk
weer te
veel
wod-

Vind je Bah!
dat dat
nou
mot?

Je komt dra.
nog in 't
kasjot

‘En wat fa-
is straks
de slot-

se? Een Ha!
verlopen
vod!

Daar is za-
m'n
vriendje.
Tot

terdag! da-
En wat
je kotst,

delijk
opruimen,
hoor!’

16e Gespreck tusschen den wandelaer en de galm der hofkercke

Wie luistren in 't gewelf
 om naer mijn klaght te hooren? *Ooren.*
 Wie druckt hier Barnevelt
 tirannigh met dien steen? *Een.*
 Wat kost den Veltheer dus
 als een tiran verstooren? *Tooren.*
 Is hem om lantverraet
 het hoofd oock afgesneên? *Neen.*
 Was 't om de vryheydt dan
 met kracht op 't hart te treden? *Reden.*
 Wat werckt dit nu men voelt
 hoe veel zijn doot ons schaet? *Haet.*
 Wat schon men boven 't recht
 der vrygevochte steden? *Eden.*
 Wat zoekt de boosheit
 nu dit wraeck roept op de straet? *Raet.*
 Wat moet men doen
 die met den Prins te zaemen zweeren? *Weeren.*
 Zou dan de Bloetraet haest
 verwelcken als het gras? *Ras.*
 Wat zal men doen die 't juck
 met goet en bloed wou keeren? *Eeren.*
 Wat wort de Dwinghelant,
 die 't recht te maghtigh was? *As.*

VONDEL

17a Prachtsymboliek

1

MIJnheer Bos uit Eindhoven heeft dit woord gelezen in Vestdijks ‘Else Böhler’ en heeft er de prachtsymboliek uit losgemaakt. In dit woord komt geen enkele letter meer dan eens voor! Dat geldt ook voor woorden als ‘dampkringslucht’ en ‘gymnastiekvrouw’, maar het is niet zo eenvoudig om lange woorden met die unieke eigenschap te vinden. Het langste ons bekende is ‘landbouwgeschrift’. Langer dan zesentwintig letters lijkt ons niet goed mogelijk (met ij en y natuurlijk 27). Wij loven een portretje van onszelf uit voor degene die het langste woord met slechts eenmaal gebruikte letters vindt. En komt u niet met ‘Jung-prachtsymboliek’ want de regel is: geen eigennamen erin, anders is het einde zoek. En u weet dat het alleen religies en elastiekjes is toegestaan om het einde zoek te laten.

2

WIJ zerbladkunst, huwelijksjargon, schijnboulevard, zondagshuwelijk. Deze vier woorden bevatten elk veertien letters, en wat bijzonder is: al die veertien letters in elk woord zijn verschillend. Geen letter komt meer dan éénmaal voor. Zulke woorden vroegen wij u, en u zond ze ons. Wij noemen deze woorden ‘prachtsymboliek’, een woord dat bij Vestdijk te lezen valt, en dat vijftien verschillende letters telt, net als:

belastingvrijdom, rijkelui-staxhond, volkspartijgezin, typeomschrijving, avondlyceumkwis, banjomuziekprijs, krijg-sbuihandel, morgenkusplicht, wolvendrijfjacht, glasbijprodukten, houtsnijwerkblad.

Of telt ‘houtsnijwerkblad’ zestien verschillende letters? De letters ‘i’ en ‘j’ worden daar immers uitsluitend gebruikt in de lange ij. Wij telden de ‘ij’ als één letter. Na deze afspraak tellen voor zestien de woorden:

wijkzusterdiploma, houtprijsbewaking, volks-partijenkwis, drijfjachtongeluk, klopjachtverzuim, landbouwerszicht, kinderbijslagfout.

Hier begon een eerste trend zich af te tekenen: de voorliefde bij inzenders uit zulke verschillende plaatsen als Hoek van Holland en Hollandse Rading voor identieke bouwstenen: kwis, jacht. Later komen ‘club’ en ‘vermijding’.

Zeventien letters tellen:

tobjuf-scharminkel, lijkwaschrobguitje (dit beroep kwam, aldus inzender, voor in een:) hijgboekmanuscript, wildejasmijnvrucht, showpredikantclub (ook de vijf andere mogelijke volgordes van show, predikant, en club werden aangetroffen), unisexklompdracht, visbakluchtdromen, goudlichtsprankje, landbouwge-

[*vervolg van 17a*]

schrift. Dat laatste woord was tevens ons langste voorbeeld. Een inzender vindt dat geen goed woord. Wat? ‘Landbouwgeschrift’ geen goed woord? Het staat anders in de Nieuwe Rotterdamse Courant/Algemeen Handelsblad van 26 augustus 1978. Iedere scrabblespeler kent de ruzies over wat een woord is, al komen daar niet zulke lange woorden voor als die wij aanstonds zullen presenteren. Wij stellen ons in zulke discussies, overigens uit zelfbehoud, altijd uiterst liberaal op. Expres hadden we dan ook geen begrenzingen gegeven (buiten: eigennamen zijn verboden), en ons voorgenomen al uw woorden goed te rekenen.

Bij de woorden van achttien letters komt de tweede trend bij onze inzenders duidelijk naar voren: de behoefte hun woorden aannemelijk te maken. Hier zijn de achttienboekstaafwoorden:

frambozenplukwicht, klopjachtvermijding, onderbuikvachtslijm, lynxwormsluipjacht.

De inzender van het eerste negentienletterwoord bood ons een exemplaar van het daardoor aangewezen voorwerp aan.

Maar, beste Luc, wij bezitten in ons huis talloze schuifgordijnklampjes!

Schuifgordijnklampje, bevolkingsdrijfjacht, bankforumzwijgplicht, triomfzangclubwijsje, wijfjesbigdrankzucht, gymclubavondstrikje, wolvendrijfjachtbuis.

Als u dit laatste woord te bar is, lees dan wat inzender Mr. M. erbij schreef:

‘Na de verveling van het druilige natte dooiweer, dat de jager een week lang gedwongen had zijn huis niet te verlaten, was het plotseling gaan vriezen. Het vror zelfs dat het kraakte. De jager was vroeg opgestaan. Na zijn ontbijt met een vers-gebakken visje liep hij zingend door de vertrekken, als het ware gedreven door een winterkoublijdschap, zoekend naar zijn buis. De wolven hadden die nacht gehuild rond de huizen. Met zijn jachtclubvriend had hij afgesproken bij de eerste kou een wolvendrijfjacht te houden.

“Waar is mijn buis, liefste” riep hij tot zijn vrouw, die nog niet afscheid had kunnen nemen van de warmte van het donzenbed en nu gewekt werd uit haar visbakluchtdromen.

“Welke buis bedoel je?” zei zij wazig.

“Nou het wolvendrijfjachtbuis natuurlijk”.

3

WIJ ontvingen de volgende woorden die ieder bestaan uit twintig letters:

herfstkampclubwijding, vakbonderszwijgplicht, vakbondjeszwijgplicht, mijndagopzichtersklub, mijnopzichtersklubdag, vlugzwichtparoxysmen, bovenlijfkrampzuchtig, bouwplichtmijderszang, zwijgclubavondstrikje.

Hier toont zich de derde trend: de inzenders van deze woorden menen allen dat zij gewonnen hebben. Langere woorden achten zij onmogelijk, en zij stellen eisen aan het uitgeloopte portretje.

Maar eenentwintig letters hebben:

schutbladvormknipwijze, buskloppjachtvermijding, lynxvachtworpjesquiz.

U weet niet zeker of dit een quiz voor of over de wormpjes in de lynxvacht is? Lees dan de toelichting van inzender drs. P.:

‘Op het Westelijk Halfrond wordt de lynx al sinds enige jaren door een nieuwe parasiet bezocht, de lynxvachtworm (in de wandeling lynxworm genoemd). Nu meende men in februari j.l. eindelijk een methode gevonden te hebben om deze minuscule maar gewiekste diersoort op te sporen en te verdelgen. De strategie was in San Diego ontwikkeld en gaf alle reden om te spreken van een doorbraak.

De Aloude en Eerbiedwaardige Broederschap van Lynxenoppassers, de Stichting Lynxendorp, het Genootschap van Lynxenvrienden en talrijke sympathisanten namen deel aan de groots opgezette lynxwormsluipjacht, en de eerste resultaten waren zeer bemoedigend. Zoals dat daar gaat, werden er aanstonds liederen aan het succes gewijd, zo veel zelfs dat hiervoor een apart koor tot stand kwam. Allereerst kon men het herkenningsslied daarvan, het vrolijke triomfzangclubwijsje horen fluiten en neuriën.

Helaas, de victorie was te vroeg gekraaid: de symptomen van snel verlopende doodsstrijd (biologen spreken van vlugzwichtparoxysmen) bleken bedriegelijk; het ongedierte herstelde

zich, en de bezorgdheid onder lynxgezinden groeit weer. Ook in ons werelddeel, want hoe lang zullen onze lynxen voor die gesel gespaard blijven? Laat ieder zich vertrouwd maken met het uiterlijk en de gewoonten van dit schijnbaar zo nietige wezentje. Hoe beter de bevolking over dit ernstige probleem is ingelicht, des te minder kans op verwarring en paniek. Kijkt uw lynxen dagelijks na. Leest de regeringsbrochure aandachtig. Geeft u op voor de landelijke lynxvachtwormpjesquiz onder leiding van Maarten 't Hart, met mooie prijzen.'

Maar nog één letter langer zijn: banksexforumzwijgplicht, jachtbuksflopvermijding, bankforumzwijgplichtjes, budofrankjeszwijgplicht.

Bij het laatste woord tekent inzender prof. V. aan:

'In België won een van mijn kennissen een aardig bedrag als deelnemer aan het kampioenschap Oosterse vechtsporten. Hij wenst de som gelds niet aan de belasting op te geven, en heeft de familie en bekenden daarom een budofrankjeszwijgplicht opgelegd.'

Wij ontvingen geeneen woord van drieëntwintig verschillende letters, zoals er ook geen lieveheersbeestje met drieëntwintig stippen bestaat. Maar wij ontvingen wel van drie inzenders woorden van vierentwintig letters. Nu ging ons hartje wat sneller kloppen. Want u denkt misschien: wat is dat allemaal voor onzin?

Maar er zit een hooggestemd doel achter deze wedstrijd. De 'prachtsymboliek'-woorden behoren, om het geleerd uit te drukken tot de zogenaamde isogrammen. Een isogram is een woord waarin elke letter evenveel voorkomt. Zo troffen we eens bij Van Looy het woord 'doodgelukkig-luie' aan met elke letter tweemaal. Een heel ander verschijnsel is het pangram: een woord of zin waar elke letter van het alfabet in voorkomt.

Van drs. S. ontvingen we de zin: 'De journaliste, buisverknocht, glipte watervlug in bed, gympjeszacht, omdat d'r man, c.q. ex-vrind al mafte'.

In dit pangram is bovendien elk woord een isogram.

Isogrammen moeten zo lang mogelijk zijn, pangrammen zo kort mogelijk. In hun record snijden isogram en pangram elkaar: een woord van zesentwintig letters, elke letter van het alfabet eenmaal.

Volgens de legende zal bij het uitspreken van zulk een woord de aarde met een tevreden zucht leeglopen.

Zover zijn we nog niet. Het record staat op vierentwintig letters. In volgorde van minder mooi naar mooier zijn het de woorden:

sexyjufvakbondzwijgplicht,
smurfvakbondzwijgplichtje,
exvakbondsjuryzwijgplicht.

De inzenders van deze drie toppers waren P. van Vollenhoven, mevrouw Van der Zant, en A. Vormaat (de laatste per telegram).

Na sluitingstijd ontvingen wij nog op A4-formaat het miraculeuze en ontzaginspirerende vijftientigletterwoord 'gymwifvrindjeskopbalzucht'. Gelukkig was dit van de hand van de al tot winnaar verklaarde heer Adrie Vormaat, zodat de prijzen blijven waar ze waren.

Passen we dezelfde redenering toe op letters in woorden, dan lijkt de kans, dat een woord van n letters een isogram is, gelijk aan $26 \times 25 \times 24 \times \dots \times (27 - n) / 26^n$ voor n maximaal gelijk aan 26. Dit gaat echter niet op. We komen op deze niet-overeenkomst tussen getallen en woorden nog uitgebreid terug in 22.

Het gram in isogram kan ook hoger liggen dan letters in woord. De eis dat elke zin nieuw moet zijn is eenvoudig vervulbaar. Maar de eis dat in een tekst elk woord hoogstens éénmaal mag optreden is zwaar. Hoe lang is de tekst die u, met steeds verse woorden, kunt schrijven? Het record staat met driehonderdtachtig woorden op naam van Verschuyl (17c), die er bovendien een voor dit boek ongewoon geluid, namelijk dat van de echte Nedertaalkundige, in laat horen.

18 Pangram

'Pan' is Grieks voor 'alle', en een pangram is een gram waar alle lagere grammen minstens éénmaal in voorkomen. Een woordenboek is dus, als het een goed woordenboek is, een pangram waar alle woorden van een taal in staan. Een grammatika is, als het een goede grammatika is, een recept voor een pangram waar alle zinnen van een taal in zitten. Woordenboeken bestaan, grammatika's niet. Je eist natuurlijk bij woordenboeken en grammatika's ook nog dat er geen woorden of zinnen uitvloeien die niet tot de taal behoren.

Het bekendste pangram is de zin waarin alle letters van het alfabet voorkomen. Elke schrijfmachinemonteur zal na gedane arbeid op de gerevideerde machine de geheimzinnige toverformule 'The quick brown fox jumps over a lazy dog' achterlaten. Het kan korter, en het kan in het Nederlands, althans het Opperlands. Ik zal zo'n zin een 'panzin' noemen, ik zal de zin die het alfabet opnoemt verbieden, en ik zal de prestaties noteren door de overbodige letters, die meer dan éénmaal gebruikt werden, tussen haakjes te zetten achter het aantal letters dat het pangram telt.

Een lipogram is nooit een pangram.

Een palingram-pangram moet minstens éénenvijftig letters tellen (22).

In een bijzonder geval kan men alleen de klinkers beschouwen, en deze in een wóórd proppen. Korte woorden met de zes klinkers van het xyz-alfabet zijn 'autotypie' en 'loyauteit', die beide vanwege een dubbele t geen letterisogram zijn.

'Gymnastiekvrouw' wel. Met ij erbij: 'Yoga-ijskruier'.

In Furore, nummer zeven, werd het woord 'huishoudbeurs' geprezen als bevattende alle tweeletterklinkers met een u. Na-

17b Groeiende rij prachtsymboliek

u
ui
rui
ruin

ruine
urines
rasuien
uilenras
stalruine
truienhals
nachtluiers
nachtsluimer
nachtsluimerij
ijsruimklachten
rijkeluisonmacht
foklijnruitschema
rijksmachtgolfunie
zakschrijftuigmolen
schrijfblokmuizengat
blokschriftnagumwijze
opschriftblankgumwijze
bomknapwijzevlugschrift
zwijnmopvlugschriftbakje
zwijnkampvlugschriftboxje
bravosexnymfzwijgplichtjuk
barvodsexnymfzwijgplichtjuk

17c Enkele taalkundige bedenkingen

Ik hoop dat je hiermee het langste isogram op woordniveau onder ogen krijgt. Iemand anders kan natuurlijk bijzonder handig, zeg maar, oeverloos adjectieven aaneenbreien - gelijk *Hair* plusminus tien jaar geleden prachtig muzikaal verklankte, later helaas nageaapt door Pepsi Cola reclamejongens (likkebaardend, koel, etc.) - echter, dergelijke aaneenschakelingen of andere nevenschikkende rekkingen paren grote lengte aan ontoelaatbareflauwheid. Volgens schrijver dezes wordt dan een nogal mager, opgeklopt, zouteloos, geest-

dodend (hier tegelijk gedemonstreerd) resultaat nagejaagd - toneelspelers noemen zoiets 'schmieren' -, niet interessant genoeg dus.

Tot nu toe zijn twee van de drie lidwoorden benut - hè, nee stom rund, daar ontsnapt-ie verdorie achteloos, die kostbare steunpilaar voor substantieven, voorgoed onbruikbaar, mag nergens meer *voorkomen* (uitleg cursivering volgt weldra).

Gedeeltelijke overeenkomsten tussen lettereenheden, vindt ondergetekende, leveren gigantische, ja schier onoplosbare problemen bij dit soort opgaven, indien wij linguïstische begrippen, neem 'woordidentiteit', laten meespelen. Bijvoorbeeld: moet *ons* (metatalig Opperlands!) dezelfde status hebben als bovenvermeld meervoudig pronomen possessivum, verwijzend naar eigen kring, soms pluralis majestatis uitdrukkelijk? Schriftuurlijk geniet honderd gram zeker voorkeur. Soortgelijke opmerkingen gelden homofonen (doordenkertjes toegestaan, vertaal *pecuniae*), doch bovenal samenstellingen. Zo gebruiken Nederlanders hun negende koppelwerkwoord, beginnend met *v*, tevens zelfstandig, hierboven reeds gemarkeerd, opgebouwd uit prefix plus stam welke laatste geen 'gaan' betekent, integendeel juist iets tegenovergesteld. Ge (knipogen naar Brabantse lezers blijft beleefd) begrijpt toch hoe allerlei omschrijvingen zich ter nadere aanduiding aanbieden, zoals arriveren, naderen, uitermate lekker gevoel ondergaan... Hamvraag: verschijnt genoemd element straffeloos zonder voorstuk? Kortom, enig uitsluitsel inzake gehanteerde criteria lijkt dringend gewenst, want verwarring over partiële klankgelijkheid (via morfemen) versus grafische vergelijkingseenheden schijnt spelbreker, althans teveel willekeurige esthetiek verdringt objectieve maatstaven. Overigens blijken synoniemen alsmede copula-constructies behoorlijk productief, al heten er slechts weinig te bestaan.

PROF. DR. H.J. VERSCHUYL

18a Pangramzinnen

Goed roze sexfilmshowtje van Bep Nooy in Quick.

In Zweden vocht groepje quakers bij sexfilm.

Ik gaf z'n quasi sexy vrouw acht bedlampjes.

Jim zag de helft van de New York-Quebecexpres.

Lex bederft uw quiz met typisch vakjargon.

De export blijft qua omvang typisch zwak.

Bas wil zelf gympjes kopen van de extra chèque.

Zwijgend bikt Max elf halve croquetjes op.

Ex-premier Jan de Quay was bovenal zelf geschokt.

Felixje, Querido's uitgaven zijn wel prachtboeken.

Voor acht zogenaamde babywelpjes kwam taxi frequent.

Ach, yoghurt is 'n exquis drankje, proef zelf waarom 't u bevalt.

Zelfs Coby vindt het exportquotum wijn karig.

Catz' elixer bij Aquavit gemengd: je proeft whiskey!

Berucht quislingtype krijgt maximumstraf van twee jaar zonder aftrek.

Aquariumwinkel bezorgde vijf typisch luxevisjes.

Symphonie van warmoranje rozen in feestelijk luxebouquet geschikt.

Alsjeblieft, Querido's schrijvers, welgekozen exemplaren.
'Van Agt won quasi', zucht ex-premier J. den Uyl bekaf.
'Quatsch vrouw', zegt ex-premier J. den Uyl, 'ik bof'.

OCH, ZWAK VORMPJE BLIJFT EXQUIS DING!

Het tweesextiljoenvijfquadrijoenzesbiljoenachtmiljoenkoppige publiek
applaudisseerde toen de snelle bruine vos over de luie hond sprong.

18e Aangetroffen pangram

Een minimaal alfabet vond ik in het NRC-Handelsblad van 23 januari 1978 op de sportpagina, waar stond: ...boven z'n eigen Nederlands record. Winnaar werd de Nieuw-Zeelander Rod Dixon voor zijn landgenoot en wereldrecordhouder Dick Quax. Olympisch kampioen Lasse Viren uit F...

tuurlijk zijn ‘fraudeursvrouwhuilkuur’ en ‘auteurshuishoutvuur’ beter.

Van tijd tot tijd schrijven kranten die niets meer weten te verzinnen, een prijsvraag voor de kortste panzin uit. Vóór de oorlog deed de Haagsche Post dat. Of het nu bij die gelegenheid was of bij een andere, maar het vooroorlogs record is van George van den Bergh, en luidde: ‘Gindsch zwak vormpje blijft exquis’. Deze 29 (e, i, s)-panzin geldt in de huidige spelling niet meer, en wordt in de moderne versie de 30 (e, i, o, s)-panzin ‘Och, ginds zwak vormpje blijft exquis’.

Het kan beter: ‘Z’n dom exquis wijffe bracht vlug kip’ is een 29 (e, u, i)-panzin met een ontsierende apostrof. Het Eindhovens Dagblad had in de lente van 1979 een wedren, waarin het kennelijk de opgaaf was dat niet ij maar y de vijftiengste letter van het alfabet was, die werd gewonnen door ing. J.J. van der Bruggen met de 28 (e, i)-panzin: ‘Exwelp vond bak, schrijft gymquiz’.

Nog een letter korter is de 27 (i)-panzin van Van Caldenborgh, die weliswaar de ij als vijftiengste letter heeft, maar daarnaast op een andere plek in de zin de i en de j ‘toevallig’ naast elkaar heeft staan en die een afkorting bevat: ‘Dwong klamp bij ex-tv-schrijfquiz?’

In het xyjz-alfabet is Jaap van der Woude winnaar met: ‘Doch 'n exquis gympje zwerft vlakbij’, 29 (e, e).

De pangram-problematiek is duidelijk: je zou de zes klinkers in zes woorden willen onderbrengen, met steeds een flinke stapel medeklinkers daarvoor en daarachter, maar de q eist al een u op. De meeste panzinnen hebben overvloedige klinkers.

In 18a toon ik een aantal panzinnen uit Het Parool, dat met Oudjaar 1977 een dergelijke prijsvraag uitschreef.

De panzin leent zich voor ontdekking in Echt Naïef Nederlands Zonder Opperlandse Aspiraties. Als u ergens een x en een q bij elkaar in de buurt ziet, loont het de moeite na te gaan hoe groot het stuk tekst daaromheen moet zijn om alle letters van het alfabet te bestrijken. In 18e wordt een voorbeeld vertoond uit een sportbericht.

Wie alle letters van het alfabet in een wóord wil proppen neemt het eenvoudigste een telwoord. De letter k is de enige die niet in een Nederlandse getalnaam staat (tenzij u ‘oktiljoen’ wilt schrijven), en dus moest aan het telwoord in 18a nog ‘-koppig’ worden toegevoegd.

Een pangram moet alle letters van het alfabet minstens éénmaal bevatten, en moet verder zo kort mogelijk zijn.

Een isogram mag elke letter maar éénmaal bevatten, en moet verder zo lang mogelijk zijn.

Vanzelf doemt dus de vraag op:

19 Kan een isogram een pangram zijn?

We onderscheiden drie alfabetten: het Hollandse (uvwxiyz), het PTT-(uvwxyz), en het Tolerante (uvwxiyz) dat zevenentwintig letters heeft. Als de ij als één letter wordt beschouwd is hij afwijkend gezet.

Een isogram noteren we door op te geven: het aantal letters, tussen haakjes de letters die er niet in zitten, en de eisoort. De eisoort is IJ, Y of IJY. Spaties tellen niet mee.

Een pangram noteren we door op te geven: het aantal letters, tussen haakjes de letters die er te veel in staan, eisoort.

Hoewel men best panwoorden en isozinnen kan maken, zie je altijd panzinnen en isowoorden.

In het PTT-alfabet is de beste panzin van Van der Bruggen: 28(e, i)Y 'Exwelp vond bak, schrijft gymquiz' met natuurlijk een rare ij die voor i en j telt.

Een goed PTT-isowoord ken ik niet.

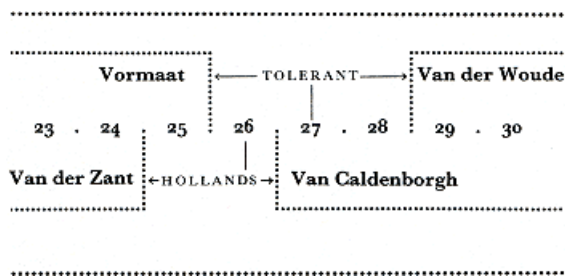
In het Hollandse alfabet is de beste panzin van Van Caldenborgh: 27(i)IJ 'Dwong klamp bij ex-tv-schrijfquiz?' met weer een ij (eentje!) als i en j gebruikt.

In het Hollandse alfabet is het beste isowoord van Van der Zant: 24(q, x)IJ 'smurfvakbondzwijgplichtje', terwijl Van Caldenborgh ons wil doen geloven in: 26()IJ 'tijdschrijfvlugzwenkboxmap-q'.

De zesentwintig letters zijn dus van boven met 27 en van onder met 24 benaderd.

In het Tolerante alfabet is de beste panzin met Y van Van der Woude: 29(e, e)IJY 'Doch 'n exquis gympje zwerft vlakbij', en het beste isowoord is van Vormaat, of Van Caldenborgh: 25(q, x)IJY 'gymwijfvrindjeskopbalzucht' (Vormaat), 26(q)IJY 'barvodsexnymfzwijgplichtjuk' (Van Caldenborgh).

De zevenentwintig letters zijn dus van boven met 29, en van onder met 25, of 26, benaderd.

Hoofdstuk 2 Palingram inclusief de wet van het paltal

20 Symmetrie in taal

Waar je ook kijkt, in de dode natuur of in de levende, in de natuur of in de cultuur, overal zie je symmetrie en herhaling. Kristallen en planten en gezichten en gebouwen, allemaal symmetrisch. De schepper verzoon de helft, en maakte de andere helft daaraan gelijk. De mens doet dat meestal ook. Maar op één terrein is symmetrie juist de grote uitzondering: de taal. Herhaling is daar in mindere mate ook uitzondering; dat komt in hoofdstuk vier aan de orde. Symmetrische grammen zijn schaars, en dus zeer gevraagd in Opperland. Bij de uitleg van het begrip 'gram' in 08 vestigde ik al de aandacht op de twee niveaus die bij spiegeling een rol spelen. Een gram heet een palingram als de rij ondergrammen die dat gram vormt in omgekeerde volgorde hetzelfde gram oplevert. Meestal denkt men aan de letters die een zin vormen (de spatie wordt dan buiten beschouwing gelaten). Voor deze spiegeling van de letters in een zin reserveren we de term 'palindroom'; van het Griekse 'palin', terug, en 'droom', wandeling.

Een kind dat de letters leert, schrijft die soms van links naar rechts, soms van rechts naar links, en soms van boven naar beneden. Van beneden naar boven heb ik nog niet gezien. Rechts-handige schrijvers met inkt hebben enig voordeel bij onze gewoonte om van links naar rechts te schrijven. Maar u weet dat ook de beide andere methodes voorkomen. Er is ook nog de manier 'zoals een os een ploeg over de akker trekt': van links naar rechts, en de volgende regel van rechts naar links: het oog hoeft dan niet te springen. De Grieken schreven soms met deze brei-methode, en het is geen wonder dat het beroemdste palindroom op de rand van een waterbak viel te lezen in Constantinopel. In onze Latijnse letters gaat wat verloren omdat wij niet één letterteken voor ps hebben. De tekst betekent: 'Was je zonden en niet alleen je gezicht'. Als palindromen veel zouden voorkomen, zou men niet direct weten hoe de leesrichting was in een 'ploegende-os'-geschrift.

.....

NIΨON ANOMHMATA MH MONAN OΨIN

.....

Elementairder dan het palingram is het grammenpaar dat elkaars gespiegelde is. Een palingram is dan dát paar dat uit twee keer hetzelfde gram bestaat. Ze spelen in het Opperlands nauwelijks een rol. In 21 hebben we het over de gespiegelde woordparen. In 22 behandelen we de palinwoorden in het ondergram letter. De lettergreep als eenheid in een woord komt in 23, en de andere woorddelen in 24. In 25 komt dan het echte palindroom aan de beurt, waarvan haast alle mij bekende voorbeelden uit het brein van één man zijn gevloeid. In 27 behandelen we de palinzinnen met het woord als ondergram. Leeg is 28, teksten met gespiegelde zinnen. In 29 keren we terug naar het laagste gram: de letteronderdelen.

21 Woordparen

De letters van een woord leveren soms in andersomme volgorde een ander woord in dezelfde taal: 'nettobedrag' - 'gardebotten', en 'neger' en 'regen', 'door' en 'rood', en dus 'doorregen' en 'negerrood'. Veel van deze paren zijn terug te vinden in de palinwoorden met even lengte uit de lijst 22a: 'Siam-maïs', 'nies-sein', 'rook-koor', 'droom-moord'.

Volgens Becanus (1519-1573) maak je, door een woord om te keren, er een woord met tegengestelde betekenis van. Maar betere voorbeelden dan 'Alp-pla' en 'leven-nevel' zijn niet te vinden. In de schrijftaal is er één teken, namelijk het openende haakje, dat zijn tegendeel, het sluihaakje, weerspiegelt. In veel computer-programmeertalen spelen zulke haakjes een grote rol, en het is daar gebruik geworden om Engelse woorden als 'do', 'sub', 'if' en 'case' te spiegelen in hun afsluitingen met ingebouwd sluihaakje: 'od', 'bus', 'fi', 'esac'. Als er een taal is waar 'doe', 'onder', 'als' of 'geval' een spiegelwoord is, dan gaat dit daar niet.

Mevrouw Van Buren wijst in 22b op de achternamen van onze koloniale bastaarden, maar in het Indisch Familiear-

.....

Partizan Nazitrap

NABOKOV

.....

22a¹ Driehonderdendrie prachtige keerwoorden

3

aha

ara

dod

eke

ene

ere

ete

hah

hoh

kak

kek

kik

kok

kijk

lal

lel

lil

lol

lul

mam

mem

mom

mum

non

oho

ovo

ozo

pap

pep

pip

pop

pup

pijp

sas

sis

sos

sus

sijs

tot

tut

4

alla

daad

deed
dood
ebbe
ecce
effe
egge
elle
emme
enne
eppe
esse
geëg
goog
kaak
keek
kook
neen
paap
raar
soos
tuut
5
arkra
eikie
epopé
etste
geleg
gezeg
kajak
kazak
lepel
madam
naman
neden
neeën
negen
nemen
nepen
neten
neven
radar
reder
reier
rever
rotor
saga's
sawa's
sexes
shahs

solo's
stuts
temet
tenet
6
eissie
giffig
gillig
gittig
kipik
liggil
lossol
neggen
nekken
nellen
neppen
netten
nijljin
nijppijn
pikkip
redder
reeeer
rekker
reller
remmer
renner
repper
roitor
sarras
serres
staats
stoots
steets
tuttut
7
alibila
amokoma
diaraid
eedidee
eetstee
egasage
evagave
kalklak
kapopak
karwrak
keikiek
keiziek
kortrok
kutstuk

lampmal
lavaval
leiwiel
marsram
meeneem
meezeem
merkrem
modedom
nepapen
netsten
ottetto
paalaap
palmlap
papapap
petstep
pilslip
pompmop
potstop
prodorp
racecar
randnar
reisier
roodoor
rotator
rotstor
sagogas
slamals
slegels
snevens
tandnat
tanknat
tentnet
tokokot
topspot
8
deelleed
doorrood
gaallaag
gorttrog
klokkolk
knippink
kolkklok
korttrok
kotsstok
krabbark
kurkkruk
maannaam
niesein
pitsstip

poolloop
rookkoor
reissier
seissies
siammais
sierreis
snakkans
snellens
spittips
tuuttuut
9
avondnova
doornrood
draafaard
draagaard
draaiaard
draakaard
draalaard
droogoord
droomoord
edelslede
faalslaaf
feestseef
kaalslaak
kaamsmaak
kaatstaak
keerpreek
klotetolk
knaalblank
knalklank
knaalplank
kolereelok
koopspook
legokogel
legovogel
maandnaam
maatraam
Malagalam
Malayalam
marktkram
mezebezem
moordroom
naaldlaan
neertreên
Nepalapen
neppoppen
neppuppen
netebeten
neteneten

paalslaap
paardraap
peergreep
plutotulp
polkaklop
poolsloop
portstrop
roomsmoor
silopolis
snorfrons
spurtrups
stormrots
stortrots
strafarts
stremerts
sulcyclus
taalplaat
tarwewrat
tramsmart
tuttuttut

10

droommoord
kapellepak
legerregel
libellebil
Malakkalam
moorddroom
regelleger
regenneger
snerttrens
topkookpot

11

gardebedrag
gardegedrag
legerkregel
lekenknekel
lekerkrekel
levantnavel
levenknevel
levensnevel
leverdrevel
leverwrevel
lippepeppil
meetsysteem
morgegegrom
nedertreden
pokkedekkop
staalplaats
strengnerts

taartstraat
teeltatleet
troostsoort

12

koortsstrook
kornettenrok
neppikkippen
nepstaatspen
parterretrap
rekkenekker
tuuttuuttuut

13

kaasredersaak
melklepelklem
partybabytrap
rennersrenner

14 en meer

deelstaatsleed
Nijlreissierlijn
neppitsstippen
partyboobytrap
pilsrennerslip
nepmalagalampen
rookseinnieskoor
parterreserrettrap
edelstaalplaatslede

chief heb ik geen teken kunnen vinden dat de heren Kok of Lepel zich hun probleem bewust waren.

Met een computer zou men de spiegelende woorden zo uit een woordenboek kunnen halen. Ik heb dat niet gedaan.

Interessant zijn gevallen waar een Nederlands woord in omgekeerde volgorde een woord in een andere taal is: 'stroper-reports', 'straf-farts'. En dan niet om voor de hand liggende redenen zoals bij 'NATO-OTAN' en 'UNO-ONU' het geval is. Ideaal is dan natuurlijk dat er tegelijk vertaling is. Ik ken van dit ideaalgeval alleen het Nederlandse 'nier' dat omgekeerd het Franse 'rein' is. Woordspiegeling is pas mooi in het geval van:

22 Palingram van letters in woorden

Dat een omgekeerde 'lepel' weer een 'lepel' is, dat weet iedere gebruiker van de Nederlandse taal. Maar hoeveel palingram-woorden (de term 'palindroom' reserveren we liever voor de in letters omkeerbare zinnen van 25) er in de Nederlandse woordenschat voorkomen, dat weten we pas sinds de studie van Van Buren, die wij in 22b integraal weergeven. Zij wijst er daar op dat de rij palingramwoorden in feite onbeperkt is. Op dit moment van de geschiedenis is het palingramtal 303, (op zich een palingetal), en wel 202 met een oneven aantal letters, en 101 met een even aantal letters. Ze staan in 22a afgedrukt.

Dat het er wel 303 moesten zijn, kan ook op een heel andere wijze blijken. Daartoe stellen wij ons de vraag:

Is er een formule op te stellen voor het aantal palinwoorden ter lengte n ? Laten wij het aantal palinwoorden ter lengte n het 'paltal (n)' noemen.

Hoe hangt paltal (n) af van n ?

Het is duidelijk dat als n groeit, het aantal Nederlandse woorden met de lengte n (aanvankelijk) ook groeit, en daarmee, zou je zeggen, ook het paltal. Maar het is voor een lang woord een veel zwaardere opdracht om spiegelend te zijn dan voor een kort woord.

Bij getallen, opgebouwd uit cijfers, is het eenvoudig om een formule voor het paltal te vinden. De kans dat een getal van zes cijfers een palingram is, bedraagt één op de duizend. Immers, als de eerste drie cijfers vast liggen, dan moeten de laatste drie precies één van de duizend mogelijke drietallen zijn. Als we, voor het gemak, aannemen dat er een miljoen getallen van zes cijfers is (dus een getal mag met nul beginnen), dan is paltal (6) gelijk aan één duizendste van een miljoen, dat is 1000. Kijken we nu naar de getallen van zeven cijfers, dan blijkt dit voor de kans geen verschil te maken. Die blijft één op de duizend - het vierde cijfer is immers altijd goed. Er zijn tienmiljoen getallen van zeven cijfers, waaronder dus tienduizend palinggetallen.

Om paltal (n) in formule te brengen is het 't praktisch om de gevallen van opvolgende even en oneven cijfertallen samen te nemen. We krijgen dan voor even n de formule:

$$\text{paltal}(n) + \text{paltal}(n+1) = 11 \cdot 10^{n/2}.$$

Vul maar $n = 2$ in. Het aantal palinggetallen van twee of drie cijfers is inderdaad 110.

Proberen we nu zo'n redenering ook voor woorden op te zetten, dan lukt het niet. Ten eerste is het aantal inderdaad voorkomende Nederlandse woorden van n letters zeer klein vergeleken bij het aantal mogelijke rijtjes van n letters. In de formule voor paltal (n) zal dit aantal bestaande woorden van n letters een rol moeten spelen.

Maar bij een willekeurig woord van n letters is de kans op een palingram groter dan verwacht, door de omstandigheid dat de Nederlandse medeklinkercombinaties die aan het begin van een woord kunnen staan (zoals str en gl), vaak (niet altijd) gespiegeld zijn als de medeklinkercombinaties die aan het eind van een woord mogen staan (rts, lg).

Vele formules voor paltal (n) heb ik geprobeerd. Tot eindelijk het 'Goed gerekend!' klonk. Om het paltal (n) + paltal ($n + 1$) te krijgen moet men het aantal woorden in Van Dale ter lengte n delen door π maal de oppervlakte van de cirkel met n als straal.

In de tabel vindt men van links naar rechts eerst de getallen n en $n + 1$, daarna het aantal woorden in Van Dale met de lengte n of $n + 1$, afgerond op honderdtallen. Het totaal bedraagt 192 000 (negende druk van Van Dale). In de vierde kolom is dit aantal gedeeld door het kwadraat van het produkt van π en n . Dit is het theoretische paltal. Het totaal daarvan blijkt precies de 303 van mevrouw Van Buren te zijn. In de laatste kolom staan de werkelijk waargenomen aantallen palinwoorden van n en $n + 1$ letters lengte.

n	n + 1	aantal Van Dale woorden ter lengte n of n + 1	theoretisch paltal	waargenomen paltal
3	4	4 800	53	63
5	6	13 700	55	60
7	8	35 400	72	72
9	10	54 300	68	68
11	12	40 100	33	27
13	14	22 300	5	9
15	16	12 000	2	2
17	18	5 700	1	1
19	20	2 300	0	1
<i>totaal</i>		192 000	303	303

22a² Nog eens driehonderdendrie palinwoorden (huishoudkwaliteit)

3

Ada

Aga

Ata

Bob

Coc

Ede

Epe

gag

Gog

Idi

Nan

Omo

Oxo

wow

ijzij

4

Abba

Anna

Arra

Onno

Otto

1001

5

algla

altla

artra

dijnijd

dijtijd

kabak

karak

kavak

lamal

lapal

latal

Laval

lijkijl

Noron

onano

pijpijp

ramar

ratar

saras

6

ballab
bollob
darrad
dijnnijd
gekkeg
genneg
ierrei
kammak
kappak
kattak
keggeek
killik
kittik
kollok
kommok
koppok
korrok
kottok
kuttuk
labbal
lappal
lattal
lebbel
likkil
lippil
lobbol
lokkol
LonNol
lorrol
lottol
lukkul
lussul
lijmmijl
mikkim
mokkom
muggum
mijllijm
mijttijm
nappan
noëeon
noppon
pakkap
pannap
pappap
pennep
pillip
pittip
poffop
pokkop

ponnop
poppop
pottop
pijppijp
raddar
rassar
rollor
sassas
Selles
Seppes
subbus
taffat
takkat
tappat
teppet
tikkit
tobbot
tokkot
tollot
toppot
torrot
tuffut
tijmmijt
7
edebede
ederede
feeteef
freterf
galslag
glasalg
karprak
kelklek
kerkrek
kolklok
korfrok
kotstok
krabark
krakark
KROvork
lamamal
leikiel
letstel
lompmol
kinknik
neohoen
neonoen
neopoen
neozoen
nimfmin

panknap
pinknip
pintnip
pijlslijp
reeëëer
reeheer
reekeer
reeleer
reemeer
reeteer
Reinier
roomoor
skiriks
slawals
snotons
stegets
stekets
stelets
stenets
stepets
sterets
telslet
tolklot
tolplot
tolslot
8
edammade
kalkklak
keetteek
kinkknik
koorrook
leeddeel
leekkeel
leemmeel
lonkknol
melkklem
neonnoen
neteëten
noottoon
paarraap
peerreep
pilsslip
Poohhoop
pookkoop
poottoop
pretterp
raappaar
reetteer
teenneet

terppret
tolkklot
tongg'not
tooggoot
toonoot
trappart
saabbaas
9
draadaard
koordrook
nappappan
neperepen
neppappen
neppeppen
neppijppen
neteleten
netereten
neteveten
neteweten
nogawagon
paardraap
papierpap
partijtrap
peelsleep
poolsloop
retemeter
reteneter
reteveter
reteweter
romegemor
tarsusrat
teelsleet
10
lamellemal
lamottomal
negerregen
rakettekar
11
negromorgen
nettobotten
nettodotten
nettopotten
nettozotten
nepalglapen
nepaltlapen
nepkabakpen
neplamalpen
neplapalpen
nepramarpen

12

altaarraatla
karpetteprak
koortsstrook
nekkappakken
nepdarradpen
nepgekkegpen
nepkeggeken
nepkollokpen
neplabbalpen
nepmokkompen
nepnappanpen
nepnoppnpen
neppakkappen
neppokkopen
nepponnopen
rekkappakker

13

altaarpraatla
katmeeneemtak
melklepelklem
nepkerkreken
neplamamalpen
nepmarkrampen
nepmarsrampen
nepmerkrempen
neppompompen
neppijlslijppen
nepslawalspen
nepstegetspen
nepsteketspen
nepsteletspen
nepstenetspen
nepstepetspen
nepsteretspen
trekkebekkert

14 en meer

kotspakkapstok
makreelleerkam
knollockkollonk
neoklakkalkoen
neostaffatsoen
nepmelkklempen
neptrappartpen
edamkaasaakmade
melkmeeneemklem
nplegokogelpen
nepmarktkrampen
nepnappappanpen

neplutotulppen
neppolkakloppen
nepretemeterpen
nepreteneterpen
negromottomorgen
nepkapellepakpen
neplamellemalpen
legermarsramregel
nepmeetsysteempen
neppokkedekkoppen
niespolkaklopsein
nijlmeetsysteemlijn
regelmeeneemleger
melklamellemalklem
melktopkookpotklem
nepparterretrappen
nijlkoortsstrooklijn
droomstrafartsmoord
staalpletstelplaats
poppenstrafartsneppop
legerkornettenrokregel
koortsmeetsysteemstrook
rookseinklotetolknieskoor
parterrestaalplaatserretrap
nijlkoortsmeetsysteemstrooklijn
nijlloedkoortsmeetsysteemstrookdeellijn

.....

Staten - États

.....

22b Nepapen

WIJ zaten in onze plaatstalen serre en tikten met de AVRO-lepel op het venster. De tuinman hoorde het niet. Dan maar met de KRO-vork. Ja, hij keek op. Wij gebaarden dat hij links op de parterretrap nog een dóórrood getinte Pluto-tulp moest plaatsen, vanwege de symmetrie. Onze tuinman kent onze voorliefde voor symmetrie. Overhandigde hij ons niet eens een pak wasmiddel met de woorden ‘Ecce Omo’? Wij waren niet geamuseerd.

Ons telefoonnummer heeft, dank zij een goede relatie met een lid van de PTT-raad, de eigenschap dat het van rechts naar links gelezen hetzelfde is als van links naar rechts. Heeft u ook zo'n spiegelnummer? Minstens honderd lezers van het NRC-Handelsblad knikken nu blij Ja. Want er zijn vast wel honderdduizend abonnees met een telefoonnummer van zes cijfers. Bij zo'n zescijferig nummer is de kans op een symmetrisch nummer één op de duizend. Dus zijn honderd van u zo gelukkig. Gaat u ze niet opbellen.

Wij ontvangen binnenkort allemaal van Hogerhand een persoonsnummer van tien cijfers. Daarbij is de kans op een symmetrisch getal slechts één op de honderdduizend. Van de vijftien miljoen Nederlanders zullen er dus honderdvijftig een spiegelnummer krijgen. Maar helaas: om vergissingen te voorkomen zijn in het persoonsnummer buurcijfers nooit gelijk. In het bijzonder is het vijfde cijfer nooit gelijk aan het zesde, zodat er geen enkel spiegelnummer zal zijn.

In de wereld van demonen en geesten is het van belang om een naam te hebben die niet ter betovering omgedraaid kan worden. De arme Repelsteel heette ongetwijfeld eerst Leetsleper. De Arabische sprookjes zijn niet voor niets van 1001 nacht. Bij Zeus denke men aan de Amsterdamse uitspraak Suis. De eerste machtige tovenaars over eenieder zijn natuurlijk Mam en Pap. In Nederlands Ons Indië gaven koloniale heren aan hun onechte kinderen hun omgedraaide achternaam. Uit ‘Tong-tong’ herinneren wij ons: Dnarbellih, Kijdsmeir, Snirp, Renrew, en Knov. Deze laatste naam doet ons denken aan het Koninklijk Nederlands Ondernemers Verbond, waarvan de heer Vonk voorzitter is. Hij was laatst op de televisie te zien met op navelhoogte de tekst: VONK (KNOV).

Mannen die Snorfrons of Snerttrens heetten, hielden zich in N.O.I. héél rustig.

Zou het lot van mensen met een spiegelenam verschillen van dat van anderen?

U zult ons vergeven dat bij deze vraag onze gedachten in de eerste plaats uitgaan naar de Anna die in 1551 huwde met de Prins van Oranje, afstammeling van Otto van Nassau. Een latere Anna, van Oostenrijk, ging in 1661 in het klooster. Ada, gravin van Holland, stierf in 1221. Sultan Ala kreeg in 1331 de

Ottomaanse kroon opgezet. Van 909 tot 868 (v.C.) regeerde in Juda koning Asa. Reinier III werd in 959 (n.C.) door Otto I verbannen. Abba II, voorzaat van Aga Nasan, werd in 1661 de tweede in de rij shahs. In datzelfde jaar veroverde de Chinees Kok ons Formosa.

Laten we na dit ottetto vorstelijke personen ook eens naar intellectuelen met spiegelnamen kijken.

In 929 werd de paap Odo tot tweede abt van Cluny gewijd. Nicolas Lebel vond in 1881 het geweer uit dat nog steeds zijn naam draagt. In datzelfde jaar vond de Duitse ir. Otto de rotator voor de viertaktmotor uit, werd Pierre Laval geboren, schilderde Onno Koekkoek (zoon van J.H.) het schilderij ‘De Eetstee’, en vond Maurits Snellens poolloop plaats, de eerste en laatste Nederlandse polaire expeditie.

Wie al deze jaartallen van de spiegelnaam-dragers beschouwt, denkt: raar. Maar waar ter wereld gebeurt niet voortdurend iets vreemds? Laten wij ter zake komen.

.....

NEUQUEN

.....

In de Nederlandse taal, dat onzichtbare en rijke bouwwerk waarin wij allen leven, komen driehonderdendrie spiegelwoorden voor, van een eenvoudige als PAP tot opmerkelijke als KORNETTENROK. Honderdeneen daarvan hebben een even aantal letters, zoals TOPKOOKPOT en REKKENNEKKER. Maar tweehonderdentwee zijn oneven, zoals TRAMSMART of LEVERWREVEL. Wat is het langste kreeftwoord? Volgens de Nederlandse editie van Guinness' recordboek zou dat het woord PARTERRETRAP zijn. Op de Delftse Hogeschool verbeterde men dit al lang geleden tot PARTERRESERRETRAP, zeventien letters. Daarop kwam de geduchte lettersmid Piet Burger met: EDELSTAALPLAATSLEDE, negentien letters.

U verwacht van ons méér. Wij geven het. De verlenging van ‘parterretrap’ naar ‘parterreserretrap’ is één methode om een spiegelwoord te verlengen: door er een woord middenin te wurmen. Onze serre is toevallig van staalplaat, zodat wij met deze methode komen tot PARTERRESTAALPLAATSERRETRAP, zevenentwintig letters.

Er is echter nog een tweede methode om spiegelwoorden te vergroten: door er iets vóór en iets achter te plaatsen.

Het voorvoegsel ‘nep’ kun je overal vóór zetten. Immers, alles kan onecht zijn. Het achtervoegsel ‘pen’ kun je niet overal achter zetten; soms past het mooi, zoals bij het dubieuze keerwoord MALAGA-LAM dat verlengd en verbeterd wordt tot NEP-MALAGALAMPEN.

Soms is er een echte schrijven mogelijk, zoals in NEP-STAATSPEN de pen waarmee Carter niet echt een verdrag ondertekende.

Soms kan ‘pen’ een meervoud scheppen. Zo maakt het van POP en PILSLIP: NEP-POPPEN en NEP-PILSLIPPEN.

U geloofde daareven niet dat wij werkelijk via een parterrestaalplaatserretrap nedertreden in onze tuin? Dan denkt u dus dat die trap behoort tot de nep-parterrestaalplaatserretrappen. NEPPARTERRESTAALPLAATSERRETRAPPEN, een keerwoord van drieëndertig letters.

Voorlopig is dit genoeg. Maar het aardige is dat het nep-procédé vanzelf voor nieuwe records zorgt.

Als het 33-letterwoord algemene roem en erkenning heeft gevonden, dan zal de pen waarmee wij voor het eerst (zo juist) dat woord neerschreven, een plaatsje vinden in het Van Buren-museum. Met een bordje ernaast waarop staat: ‘nepparterrestaalplaatserretrappenpen’. Dan zullen wij onthullen dat we geen pen doch een schrijfmachine hanteerden. En dan zal de conservator van het museum op het bordje bij de pen het voorvoegsel ‘nep’ toevoegen, en daarmee het negenendertig letters lange spiegelwoord onthullen.

Dit proces herhaalt zich, schatten wij, elke vijftig jaren. Daarom hopen wij van harte dat de wereld en haar schrijvende bewoners nog lange tijd mogen blijven bestaan.

22c Uitvinding

Zo omstreeks 1897 brak er een veeziekte uit die miljoenen boeren met wanhoop vervulde. Koeien die juist gekalfd hadden, kregen plotseling hoge koorts (in de med. wereld ook bij kraamvrouwen bekend; de zgn. melkkoorts). Het vreemde was evenwel dat de ziekte haar slachtoffers eiste onder het vee dat in zgn. potstallen werd gehouden. De boeren spraken dan ook van de: potstalmelkkoorts. Naarstig werd gezocht naar een geneesmiddel voor de meestal dodelijk verlopende kwaal, en ziedaar, men slaagde.

In 1898 (wéér niet!) presenteerde de wetenschap de potstalmelkkoortspil aan de desolate boerenstand.

Een fabrikant was bereid in te springen, en liet een machine construeren om met de produktie op grote schaal een aanvang te maken. Weldra rolden dan ook de eerste pillen uit de machine. Ofschoon, rollen was een wat eufemistische omschrijving voor het geweld waarmee de pillen uit het apparaat schoten. De inpaksters riskeerden hun leven, en moesten bovendien vrijwel de gehele dag op hun knieën zittend, van de grond hun doosjes vullen.

Daar had de fabrieksmonteur echter al gauw iets op gevonden. Hij maakte van staalplaat een vernuftig baantje, waarop de pillen al slippend bijna tot stilstand kwamen, alvorens de machine te verlaten, en hij noemde dit de: potstalmelkkoortspilstaalplaatslipstrook.

U ziet dat de werkelijke waarden zich heel aardig gedragen als de voorspelde waarden.

Daar een soortgelijke inventaris voor andere talen ontbreekt, kon ik niet nagaan of de paltal-formule algemeen is.

Waarom het aantal even palingrammen de helft is van het aantal oneven palingrammen, is een raadsel.

Over de individuele palinwoorden valt nog het volgende op te merken: Het vijftieng-tig-letterpalingram is een 'pijpetuitje' (35): het kan een 'knieskoor' over een 'klótetol' zijn, maar ook een 'nieskoor' voor een 'klotetolk'. Het laatste vijftien-letterpalingram is een plat, vrouwelijk woord (14). 'Kijk' en 'pijp' zijn manlijke palingrammen. Het zestien-letterpalingram 'neostaffatsoen' is een isogram (17).

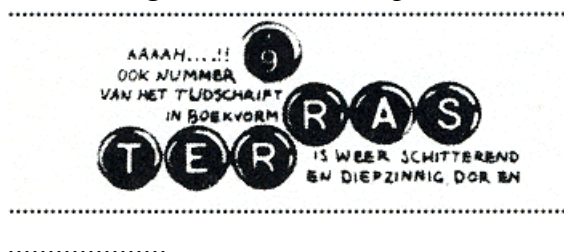
Snellens poolloop vond inderdaad, zoals drs. Van Buren in 22b schrijft, in 1881 plaats. Maar Maurits Snellen had natuurlijk geen spiegelnaam. Ons 'snellens' komt uit de zin 'Na drie uur snellens gingen de indianen op de koppen zitten'.

Over Laval weet de heer Beltman te melden dat deze na de oorlog als collaborateur terecht stond, en daarbij als teken van zijn eerlijkheid en integriteit iets zei in de geest van: ik ben altijd en voor iedereen dezelfde, kijk maar: zelfs mijn naam is van voor naar achteren dezelfde als van achteren naar voren. Er was toen een journalist in Frankrijk die dat proces versloeg, en zich bijtend-kritisch over Laval en diens verdediging uitliet. Zijn naam was: Léon Noël!

Klankpalingrammen of palinfonen zijn zeldzaam en anders dan u zou denken. Misschien 'Grebbeberg', 'Syrisch' en 'cynisch', maar alleen een teruggespeelde geluidsband kan zekerheid geven. Het oordeel blijft natuurlijk subjectief, en dat is een van de redenen waarom ik de klanken niet mee laat doen, evenmin als de betekenis: je hebt nooit zekerheid. Er zijn mensen die van achter naar voren kunnen spreken. Uit het IJmuidens (88) blijkt dat mensen kunnen leren om woorden, althans lettergrepen, om te keren zonder tijdverlies.

Na de vondst van het willekeurig lange palinwoord (22b) moet de definitie wellicht verscherpt worden tot: 'een woord dat een palingram is, maar geen hypergram (43)', dus een woord dat geen herhaling vertoont. Kies dan tussen het 51-woord van Burger (22c) en het 71-woord van Roemer Visscher (22d).

Na de algemeen aanvaarde palinwoorden in 22a¹ geef ik de

Wat krijg je als je een lord omkeert?

.....

woorden die wel spiegelen, maar niet algemeen aanvaard zijn. Dit zijn er weer precies 303.

23 Lettergrepen in woord

Lettergrepen zijn onhandelbare ondergrammen. Soms gaan ze terug op de (langzame) uitspraak, zoals in ‘avon-turen’, soms op de woordvorming, zoals in ‘avond-uren’, en soms louter op de conventie, zoals in ‘zin-gen’.

Woordparen die in de lettergrepen elkaars gespiegelde zijn worden als zodanig niet eens herkend. In een artikel over de taalgoochelaar James Joyce trof me dat ‘lindub’ een ‘anagram’ werd genoemd van ‘Dublin’, terwijl het méér dan dat is: een lettergreepspiegeling. Woordparen als ‘gezin-zinge’, ‘zusje-jezus’, ‘venster-sterven’ hebben niet de aantrekkelijkheid van ‘aardbei-beiaard’ en ‘zuurkool-koolzuur’, die in de volgende paragraaf aan de beurt komen.

Palinwoorden (van drie lettergrepen) in het ondergram lettergreep zijn bijvoorbeeld: ‘weduwe’, ‘verover’, ‘kenmerken’.

Ook in het IJmuidens (88) spelen lettergrepen een rol, maar dan als gram dat omgedraaid wordt.

24 Woordhelften in woord

*‘Hij is doodgoed, maar
goed dood zou beter zijn’.*

De onfraaie paren ‘zusje-jezus’, ‘sterven-venster’ zijn niet zozeer de kortste van de lettergreep-in-woord-keringen uit de vorige paragraaf, als wel de uitwassen van een beter idee: verdeel een woord in twee helften, en verwissel die. Als na de verwisseling weer een woord ontstaat heb je een woordhelftpalinwoord.

Tot deze categorie hoort dus het paar ‘strot-trots’ (dat ook nog ‘rotst’ en ‘t stro’ kan worden). Maar meestal is de splitsing langs een natuurlijker naad. Het aantal voorbeelden van ‘zuurkool-koolzuur’ is kolossaal, en een analyse van wat voor soort woorden daarbij een rol spelen, ontbreekt nog. Toen drs. G. van Buren in haar artikel (24a) de woorden die met een s beginnen, had weggelaten, omdat het er zoveel waren, en omdat je natuurlijk eigenlijk maar de helft van deze paren hoeft te noemen, kreeg ze op haar vraag hoe het toch kwam, dat er geen

De vinding, hoe vernuftig ook, had één groot nadeel: het ding schoof telkens, door het schokken van de machine, uit de pillenbaan, en dan begon het gedonder weer van voor af aan.

Onze monteur, niet voor één gat gevangen, meende de oplossing te hebben gevonden, door de (kortweg) slipstrook te borgen met een klemlat, de zogeheten: potstalmelkkoortspilstaalplaatslipstrookklemlat.

De praktijk leerde hem al gauw hoezeer hij zich vergiste, want wat bleek: de (kortweg) slipstrook ging er mét klemlat vandoor, en dan begon het..., nou ja, laat maar.

De monteur, kapot van zóveel tegenslag, nam zes baaldagen op, maar is nadien nooit meer teruggezien. Inmiddels bleef het maar sukkelen bij de fabrikant, die ten einde raad de hulp inriep van ir. Samuel Leumas voornoemd. Deze geniale figuur creëerde een ei van Columbus, in de vorm van een stootnok, die alle capriolen van de hupse strook neutraliseerde, en noemde deze de: potstalmelkkoortspilstaalplaatslipstrookklemlatstop.

22d Uit de laatrenevolksleventijd

Niet voor het een of ander, maar in de goede oude tijd kende men een functionaris die de kwade dampen uit de omgeving van melkimmers wegschoot met een apparaat dat thans buiten gebruik is geraakt, maar de naam droeg van keerbreekremmeklem omdat de melkimmers daarbij noch mochten breken, noch in snelle beweging raken wegens gevaar van kantelen. Vanzelfsprekend bezigden deze zeer gespecialiseerde krachten een eigen taal, die uiteraard ook weer druk nagebootst werd. In dat geval spreekt men over de pen die dat tracht te beschrijven als: de neplaatrenevolkslevenmelkemmerkeerbreekremmeklemnevelskloveniertaalpen.

.....

lorgnettengrol

.....

24a Aardbei met zuurkool

WIJ hebben dat knipseltje jarenlang bewaard, want wij wisten dat wij het op een dag nodig zouden hebben. Een beiaardier, die zuurstofgebrek had door het trekken aan het touw, was bij een dokter gekomen. Deze had over dit geval in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde een notitie doen verschijnen onder de titel 'Beiaard met koolzuur'.

En inderdaad wist een onzer kleinkinderen met een geslaagde lepelworp laatst het gerecht uit de titel van deze zomeroverpeinzing te bereiden. Op zo'n ogenblik gaan onze hersenen rinkelen als een fruitmachine. Nu ja, onze hersenen, het is maar 'n heel klein hoekje van onze hersenen, waar de speelautomaten staan

opgesteld. Onderhand drukken wij handen, tekenen wij stukken, en prevelen wij nonsens, maar daarboven ratelt het ‘aardbei-beiaard, zuurkool-koolzuur’ door, en produceert:

aandik, aapmens, aardstand, afbek, appelmoes, autosport, bekaf, biljarttafel, bloemveld, boekjaar, bollencultuur, bollebozen, boomstam, boomgrens, bonwaarde, bozebollen, buiswater, cultuurbollen, deurslot, dikaan, doodsla, driftlevens, duizendtien, eenieder, genre, gezin.

Genre, gezin? Ja, wanneer men die openknipt en de delen verwisselt, krijg je toch Regen en Zinge? Voort maar weer:

Glasspiegel, grensboom, groentesoep, herenhuis, hoofdpunt, huisherren, huisvrouwen, huiswerk, iedereen, jaarboek, jaarkalender, jezus, jockeypet, kalenderjaar, klassemidden, kloostermoeder, kraanwater, kringloop, kropsla, ladderzat, levensdrift, levenslust, loopkring, lustlevens, lustmoord, leidingwater, lijnzaad, manslag, mensaap, mespunt, middenklasse, moederklooster, moesappel, moordlust, natzeik, neuspunt, ogenpret, petjockey, pompwater, postzegel, pretogen, propvol, punthoofd, puntmes, puntneus, raster, rechtspreek, rechtstand, regen, regenslag, tafelbiljart.

Wij schrokken even wakker. Regenslag, Tafelbiljart, daar was iets vreemds. Maar de machine liep alweer door:

enkel ‘pompwaterwoord’ met een s begon, er honderden met een s toegestuurd. En toen zij vervolgens vroeg waarom daarvan geen enkele op een s eindigde, nog eens tientallen met ook die eigenschap.

In het algemeen is het vervelend als een Opperlands verschijnsel veel voorkomt. Maar bij de pompwater-woorden is het juist hun grote aantal dat een dronkenmakend effect heeft.

Als xy en yx allebei een woord zijn, dan is het niet zo wonderlijk als xyx ook een woord is. Wij rangschikken deze tweekoppige ‘Poesmiepoeljoewoorden’ echter niet bij de palingrammen, maar bij de hypergrammen (45), evenals de zuivere verdubbelingen, ‘ping-ping-woorden’, die natuurlijk óók spiegelwoorden zijn.

Soms zijn de omdraaiingen voor de hand liggend als in ‘slagveld’ en ‘veldslag’. Maar bij werkwoorden als ‘doodsla’ en ‘afbek’ hebben de tegenhangers ‘sladood’ en ‘bekaf’ toch iets verrassends.

25 Palindromen

Dit is het bekendste Opperlandse procédé, hoewel het aantal voorbeelden ervan in het Nederlands tien jaar geleden nog op de vingers van twee handen te tellen was. Daar is aanzienlijke verbetering in gekomen. Er zijn nu ongeveer duizend Nederlandse palindromen. Tien Opperlanders maakten er ieder tien; en één, Piet Burger, maakte er negenhonderd.

Oud duo

Omstreeks de slag bij Nieuwpoort schreven de heren Spiegel en Van Borsselen, geholpen door de omstandigheid dat in die gelukkige jaren de Nederlandse spelling niet vast lag, maar gehinderd door de omstandigheid dat ze ook de spaties tussen de woorden wilden laten meedoen, de volgende twee palindromen:

‘Neder sit wort trow tis reden’

‘Ons leven sy een snee, ys, nevel, snO’.

Bij die laatste, van Ph. van Borsselen, staat in de marge gedrukt: ‘Versus retrogradus, ofte Creftvers van voren ende achteren eenerley’.

De letter O aan het slot is als hoofdletter afgedrukt, maar de begin-s'en van de woorden ‘sy’ en ‘sno’, die men toentertijd met een dwarsstreeploze f (uitgerekte s) schreef, staan niet aan het eind van ‘ys’ en ‘ons’. De spatie ‘fout’ in ‘een snee’ wordt door deze schrijfwijze van de s, waaraan je kan zien dat hij de eerste letter van een woord is, opgevangen. Rudy Kousbroek exploiteerde de oude f-vorm van de s in een verhaal over de ‘poef’ die later de ‘poes’ blijkt te zijn. Ook in het voorlaatste woord van Spiegels spiegelzin schuilt voor ons gevoel een spatiefout.

[vervolg van 24a]

Terras, tienduizend, veldbloem, veldsla, veldslag, veldsport, venster, volprop, vrouwenhuis, waardebou, waszijde, waterhuis, waterkraan, waterleiding, waterpomp, waterijs, werkhuis, werkstandaard, werkstuk, ijswater, zaadlijn, zatladder, zegelpost, zeiknat, zinge, zoetzuur, zusje, zuurzoet, zwemschool, zijdewas, zijslag. Goddank, het was afgelopen. Wij weten dat wij niet de enigen zijn met zo'n parasiet in het hoofd, want wij ontvingen van een vriend een brief met deze woorden, met nog op de achterzijde der enveloppe nieuwe toevoegingen, en met het verwijt dat de pompwater-woorden zijn hele autorit, en die van zijn vrouw, bedorven hadden.

Een bijzonder geval van de pompwater-woorden zijn die waarbij het omdraaien der twee helften geen effect heeft. Onze gedachten gaan nu terug naar zondag 24 september 1978. Of eigenlijk naar vrijdag 22 september van datzelfde jaar, toen onze Zijlstra, de man die ook de slogan 'God zij met ons' op de rand der guldens heeft bedacht, een nieuwe toverspreuk lanceerde. Hij zei: 'Het is niet of-of, maar en-en'.

Twee dagen zaten wij met deze dubbele woorden in het hoofd. Toen verschenen Koot en Bie. Koot speelde drs. Plateau, voor de gelegenheid omgedoopt tot drs. Dupleau. Bie en Dupleau voerden een razendsnelle dialoog, waar wij met moeite de dubbele woorden uit optekenden. Terwijl je voor het noteren van een dubbel woord toch maar de halve tijd nodig hebt, zoals iedereen in Indonesische kranten kan constateren waar het wemelt van de beri², alang², bon², en poesie². Onze notities luiden:

Jaja, blabla, hoho, kom-kom, zozo, ping-ping, nul-nul, tien-tien, nop-nop, rara, nou-nou, tam-tam, blauw-blauw, ikke ikke hebbe hebbe, zoef-zoef, mensen-mensen, tum-tum, poe-poe, krak-krak, hap-hap-slok-slok, tutut, neenee, waf-waf, goed-goed, koppie-koppie.

Ten slotte is er nog de categorie der poes-miepoeljoe-woorden: aan iedere kant van het lichaam hetzelfde hoofd. Je kunt die hoofden wel amputeren en verwisselen, maar dan blijft het beest toch hetzelfde:

Boekhoudboek, bosbessenbos, boortorenboor, broekpakbroek, dekbeddek, draadnagel-

draad, draaispoelmeterdraaispoel, glasinloodglas, hooslakenhoes, honingraathoning, klauwhamerklauw, knoopkunstknoop, landbouwland, mestkevermest, neushoornneus, ringsleutelring, tafeltennistafel, tandradbaantandrad, vlekkevatervlekken, watervalwater, werktheaterwerk, woningwetwoning en zandloperzand. Dit is alles tot daar aan toe. De vraag blijft echter recht overeind staan: waarom begint géén dezer woorden, noch de pompwater-woorden, noch de ping-ping-woorden, noch de poes-miepoeljoe-woorden, met de letter s?

25a Ai de massamedia!

Baas, neem een racecar, neem een Saab.
 Daar eiste hij z'n ei, en zij het sieraad.
 De betere temeie met ere te bed.
 De blik laakt 'n Imam in 't kaal, kil bed.
 Die man raadt sukses, kust daarna meid.
 Dilettant! 't Sukkes kust 't natte lid.
 Draaf, als in ome de demon is, lafaard.
 Eiste: 'Of foto, dot, of foetsie'.
 Er is door biologige gigolo brood, sire.
 'Feit is: opa moet kikkerdrek' kikte oma positief.
 'Ga alleen, os,' repte het personeel laag.
 Ga al! Reden: nederlaag.
 Gadsj, 't is dag.
 Gewiekst rooft 'n oma Montfoorts kei weg.
 God, red nu 'ns 'n underdog.
 Gooi, oom, 'n temeie met 'n mooi oog.
 Kina? Zeg nee, geen gezanik.
 Koop ik 'n ei, dan nadien kip ook.
 Laat af, sire, drop, ook 'n kooporder, is fataal.
 Laat af, sire, Velpon eten op lever is fataal.
 'Laat u 'r bij. Ziezo' zei zij brutaal.
 Las u die rei dus al?
 Lieve zussie, is Suze veil?
 Nam die meid ú, man? O zo, nam u die meid, man.
 Nam neef een sigaar? Graag - is neef een man.
 Nee, weg 't kaatsnet, en staak 't geweën.
 'n Iers idee: niemand na meineed is rein.
 Nora bedroog, o zo goor, de baron.
 Pakte m'n opa je japon met kap?
 Panklare bout kookt u, ober, al knap.
 Pa, pret telt u, om smoutletter-pap.
 Poetste 'n temeie me 't netste op?
 Poot os in isotoop.
 Raadt me zo'n nozem 't daar.

Red, danseres, 'n adder.
Reik 'n po maar door 'n rood raam, op 'n kier.
Señora, bedank oom Adam ook, na de barones.
Siert ABBA Sabbatreis?
Sla, vrek, 'n edele denker vals.
Snol, slaapt die bij je? Jij beidt pa al, slons.
Sta, wrak! Nee, tem die meid met een karwats.
Steeds in ere, heren, is de ets.
Sukkel, u kunt op 'n pot nu 'k u lek kus.
Teer knijpt roomse zus u - ze smoort pijnkreet.
Teint, sire frustreert surfer, is 't niet?
Tevreden kneep een kneder vet.
't Kale graansilohol is naar gelakt.
Toon Nevada na Canada, vennoot.
U knorde: 'Braamsap kil, ik pas', maar bedronk u.
U, ongure teef, neem een fee terug nou.

25b 'Mooie zeden in Ede', zei oom

'Mooie zak, kom, neem er crème en mokka' zei oom.
'Mooie zak salade. En iemand nam ei, mannen, en in enen nam iemand na meined
Alaska' zei oom.
'Mooie zandraap, tante. Eet nat paard na' zei oom.
'Mooie zang; 'n alt sist lang na' zei oom.
'Mooie zanik, moet na tante om kina' zei oom.

In 1937 hield de Delftse hoogleraar Kluyver een voordracht met de titel 'Slevens nevels'.

Taai gal, plagiaat

In tijden van komkommerkomst schrijven redacties prijsvragen uit voor palindromen (het zou me niet verbazen als trouwens alle Opperlandse letterkunde in zomers geschreven was). Verbluffend is dan het gemak waarmee mensen aan komen dragen met oeroude palindromen alsof het hun eigen vondst betreft. Bij 'Mooie zeden in Ede, zei oom' is het theoretisch mogelijk dat twee mensen hem onafhankelijk van elkaar bedachten, zoals van 'Mooi dit idioom' en 'Tooi die idioot' vast staal. Maar bij het beruchte duo 'Nelli' en 'Eekfeen' kan dat niet. Deze onmogelijke voornaam en achternaam figureren in de twee palindromen: 'Nelli plaatste op (e)n(e) parterretrap (e)n(e) pot staalpillen' en 'Koos Eekfeen keek door 't rood kerkraam, maar krek door 't rood keek neef Kees ook'.

Zulke erbarmelijke vormingen kunnen maar éénmaal bedacht zijn. Maar ze wonnen in Het Parool van 1973 respectievelijk de schoonheidsprijs en de eerste prijs (vanwege de lengte). En ze wonnen in Natuur en Techniek van 1968 twee eervolle vermeldingen. De hoofdprijs ging toen naar het al evenzeer bekende, aan Schopenhauer toegeschreven, en natuurlijk niet Nederlandse palindroom 'Eine treue Familie bei Lima feuerte nie', dal notabene in datzelfde Natuur en Techniek, maar met een andere redactie en uitgever, in 1957 ook al de eerste prijs had gewonnen!

De oudste bron voor 'Eekfeen' die ik heb, is in het Dordrechtse gymnasiastenblad Janus uit 1963. De twee ellendige palindromen moeten in de jaren rond 1950 in Panorama en/of de Katholieke Illustratie gestaan hebben. Terecht houdt de maker zich onbekend. Bij de oplossingen in Natuur en Techniek-1968 stond ook de zin 'Er is geen ene eg, sire', en deze vorm kan, door het aan de sire aanbieden van meerdere artikelen, leiden tot ongekend lange palindromen, die we in 26 vertonen.

'A man, a plan, a canal: Panama'

Ik wil, overeenkomstig mijn voornemen, geen buitenlandse pronkstukken tonen, maar ik kan er enkele verklappen dank zij een 'vertaling' die Kousbroek op 17 augustus 1978 de verbaasde lezers van NRC-Handelsblads achterpagina voorzette.

Als u juist terugvertaalt vindt u de beroemdste Engelse, Franse en Duitse palindromen (en niet 'palindrooms', zoals Van Dale meent).

Oh cet echo!

De Duitse palindromen 'Eine Hure bei Liebe ruhe nie' en 'Ein

.....

VRIEND IN D'RONDDOLEN

**Bekwaam was ik, eer ik Elba zag.
Een man, een plan, een kanaal, Panama!
Mevrouw, ik ben Adam.
Dennis en Edna zondigden.
Ratten wonen op geen kwade ster.
Rode rum, mijnheer, is moord!
Marge laat Norah Sharon's telegram zien.
Beschimpt leefde ik, daar ik kwaad bezorg.
Welnu Ned, ik ben een maagdelijke non: Ned, ik ben een veroverde
maagd.
Er worden geen sommen opgegeven als proefwerk over Erasmus.**

BLEEK HÈ, DE BARRING

**De ziel van de enen wendt nooit kwaad aan.
Gekozen door dat hondsvot!
En Luc leurt teveel met het occulte rond.
Geklede sexe, erger je je?**

PAL IN D'R OM

**Een neger met gazelle versaaft nooit in de regen.
Een trouwe familie in Lima vuurde nooit.**

FIRM IN DREAM

**Too inert race, it means: Reve slavers, doesn't accept Sartre.
Some fine mores in Ede, said Uncle.
Sire, gall after Tasmania? Canoe along with demon who took egg:
Satan is lower.
Koot, men took egg; Bie, men, did as well.
Gad no, poetry! she said one day.
So you too chose the nasty overweight veteran.
Koos took Ans as well.
Decent zebra perpetrated sex; you are leading this luxury atmosphere:
occupy the bar!
God, save underdog now!**

R. KOUSBROEK

.....

- ‘Mooie zeden: ik, na de bleke rekel, bedank in Ede’ zei oom.
- ‘Mooie zeden in ere laten, en nonnen etaleren in Ede’ zei oom.
- ‘Mooie zeden is: na de gein om erectiefheit, ceremoniegedans in Ede’ zei oom.
- ‘Mooie zeden is: Nu lepelt Emma, dat lor, 'n ei, en rolt Adam met lepe Luns in Ede’ zei oom.
- ‘Mooie zeden is: ‘Raak 'n temeie met 'n kaars in Ede’ zei oom.
- ‘Mooie zede: ‘U sap, neef as, nu ma ham, u 'n safe, en pa suède’ zei oom.
- ‘Mooie zeelt, tante, eet 'n Attlee’ zei oom.
- ‘Mooie zee, mag een man met serenere stem na m'n eega mee’ zei oom.
- ‘mooie zeeman nam anna mee’ zei oom.
- ‘Mooie zeeman nam Anneke, Irene, Riek, en nam Anna mee’ zei oom.
- ‘Mooie zeerob, ma, je dank is: U kus ik na de jamboree’ zei oom.
- ‘Mooie zeer vette etser bij Brest eet tevree’ zei oom.
- ‘Mooie zeevlo, weidt die wolvee’ zei oom.
- ‘Mooie zegel lokte het kollege’ zei oom.
- ‘Mooie zege: Nam 'n renner 'n manege’ zei oom.
- ‘Mooie zegezang na zege’ zei oom.
- ‘Mooie zegge redt de Regge’ zei oom.
- ‘Mooie zeilboten - net oblie’ zei oom.
- ‘Mooie zet: parkieten dood - net eikrapte’ zei oom.
- ‘Mooie zetpil, snel en slipte’ zei oom.
- ‘Leer oma mooie zetten, nee geen nette’ zei oom (amoreel).
- ‘Mooie zetter! Epos is rooms. Moors is operette’ zei oom.
- ‘Mooie ziekte: man loopt Pool na met kei’ zei oom.
- ‘Mooie ziel, 'n foto gaf 'n sater u; de dure tas, 'n fagot of 'n lei’ zei oom.
- ‘Mooie ziel releveert na aantree velerlei’ zei oom.
- ‘Mooie zinnen koos ook Nenni’ zei oom.
- ‘Mooie zin is: “Sorteer kort stro” kreet Rossini’ zei oom.
- ‘Mooie Zoeloe-dorpen, er is 'n sirene pro Deo, Leo’ zei oom.
- ‘Mooie zomer na San Remo’ zei oom.
- ‘Mooie zot, óf neem een fox óf neem een foto’ zei oom.
- ‘Mooie zotten, koop in Sneek een snip ook netto’ zei oom.
- ‘Mooie Zündapp, o, ga deze dag op pad nu’ zei oom.
- ‘Mooie zure boel - lám sneed een smalle ober u’ zei oom.
- ‘Mooie zus, altemet las u’ zei oom.
- ‘Mooie zus, ook nette polopetten koos u’ zei oom.
- ‘Mooie zus, red dan emmers mos. Ga deze dag, soms remmen adders u’ zei oom.
- ‘Mooie zus, u knel ik o zo kil, en kus u’ zei oom,
- ‘Mooie “zij”: braadt een ei en eet daarbij’ zei oom.
- ‘Mooie “zij”: breide lasso, lokt (raadt u 't?) daar 't kolossale dier bij’ zei oom.
- ‘Mooie! Zij breken nu hun nek erbij’ zei oom.
- ‘Mooie zijde knál - stáát slanke dij’ zei oom.
- ‘Mooie zij trapte er Vera na nare vreetpartij’ zei oom.
- ‘Mooie zeepoperetteletterepopee’ zei oom.

Lama, Mama, mal nie' vinden een echo in de Nederlandse palindromen 'De betere temeie met ere te bed' en 'Een lama, mama, mal? Nee!'

Het Engelse palindroom 'Dennis and Edna sinned' was de directe aanleiding tot 'Koos nam Ans ook', die zich tot grote verlenging leent, gezien de potentie van Koos Eekfeen (26).

Kwaliteit

Eigennamen, vooral ongebruikelijke als 'Nelli' en 'Eekfeen', mismaken een palindroom. Maar wie 'Tolstoj' in een keerzin weet te plaatsen verdient een pluim. In 25c geef ik een aantal palindromen rond bekende eigennamen. De mooiste is 'Koot, mannen nam ei. Bie mannen, nam 't ook' waaruit blijkt dat neef Kees in werkelijkheid Koot moet zijn geweest.

Wat is het mooiste palindroom? Die je net zelf hebt gemaakt. Van de bestaande kies ik 'Steeds in ere, heren, is de ets' vanwege zijn rustige natuurlijkheid. Burger zelf verkoos, desgevraagd, zijn 'Gigolo, hij zet knolraap neer, eet ná tante er een paar, lonkte zij hologig', omdat 'hij, ofschoon tamelijk lang, goedlopend en begrijpelijk is, en geen eigennamen, afkortingen en samentrekkingen kent'.

Een gouwe ouwe is 'Mooie zeden in Ede, zei oom', waar in 25b een aantal bespottende uitbreidingen van worden gegeven, een zeldzaam geval van parodie op Opperlands.

25e, f, g, en h behandelen enige thema's van vormelijke en inhoudelijke aard. Superpalindromen voldoen nog aan een extra Opperlandse voorwaarde. Zo is een der 'pop-art'-zinnen e-loos, een der 'regent en neger'-zinnen een e-legende, en de enige 'Mooie zeden zei oom'-zin zonder hoofdletter is plat proza.

In zijn boek Les jeux de mots schrijft Pierre Guiraud over het palindroom: 'Het palindroom is louter een staaltje van virtuositeit. Een bij uitstek zinloze handeling, zonder de minste functie, niet informatief, expressief, cryptologisch, dichtertlijk, en zelfs niet speels, want een palindroom is niet leuk. Het palindroom heeft geen ander doel dan te zijn wat het is, teneinde de vindingrijkheid en de handigheid van zijn schepper te bewijzen'.

Volkomen juist. Vervang in deze veroordeling het woord 'palindroom' door 'voetbal', 'schaak', 'Mont Blanc' of 'leven', en hij blijft waar. Je vraagt je alleen af of een vegetariër de aangewezen persoon is om een monografie over gehaktballen te schrijven. Alleen wie wel eens zelf heeft geprobeerd een palindroom te vervaardigen, heeft het recht de produkten uit de letterkundeparagraaf 25 kritisch te lezen, en te beslissen of ze dichtertlijk, speels of leuk zijn.

25c Zij stonden pal in droomland

ABMA

Abma's gade: ze danste in Emmen iets na deze dag, samba!

VAN AGT

Die v. Agt neder op po! Reden: 't gave id!
Ga ARP na, Van Agt. Nee, W.A. weent. Ga, na Van Praag.
Nee, tempo, o jij bête Van Agt, ga na vete bij Joop meteen.

ATTLEE

‘Mooie zeelt, tante, eet 'n Attlee’ zei oom.

BATTUS

Ge zag een hotel. Battus ook. Na de gin at die man: pikte malse sla met kip na, meid (tanige). Dan koos u 't tablet? Oh nee, ga zeg!

BIE zie Koot

A. BLAMAN

Nam Albanees na Gans een A. Blaman?

DREES

Reële wijze Drees: ‘Open raam trok die meid kort; maar Nepos eerde zij weleer’.

T. ELIOT zie Polet

EMMINK

Naar Emmink keek men op tévé. 't Ponem keek 'k nimmer aan.

JAN ETER

Retro: persmoskiet komt Sire te na. Ja, ja, Jan Eter is 't, mokte ik soms, reporter!

EVA

Eva: Edens snede, ave!

GANS zie A. Blaman

GIDE

Gide op straat slaan, temeie met 'n aalstaart, spoedig.

Gide: ‘Ome Ed Réveil, kijk liever deemoedig’.

Gide zette in: 'n amorele, o zo zoele roman, niet te zedig.

KOOT

Koot, mannen, nam ei. Bie, mannen, nam 't ook.

DALAI LAMA

Amalia: ‘Ladder op met lijn! In ijlt tempo! Red Dalai Lama’.

LA LOLLO

Sir, Apollo lalt: ‘Doodt La Lollo Paris?’

LUNS

Foto van Luns (is nul Navo) tof!

Mooie zeden is: 'Nu lepelt Emma, dat lor, 'n ei, en rolt Adam met lepe Luns in Ede' zei oom.

A. MOL

A. Mol eet. Spaart een ei en eet raapsteel, oma!

NASSER

Die met Nasser danste is iets; 'n adressante, meid!

NENNI

'Mooie zinnen koos ook Nenni' zei oom.

NERO

Nero, het feit is op 't eind niet positief te horen.

A. POLA

A. Pola at aal, opa.

POLET

T. Eliot: 'Polet spotte met 't opstel op toilet'.

REVE

Te inert ras meent: Reve zevert: 'Neem Sartre niet'.

ED RÉVEIL zie ook Gide en De Sade

Lieverd, één naam. O, oma: Anne = Ed Réveil.

ROSSINI

'Mooie zin is: "Sorteer kort stro" kreet Rossini' zei oom.

SADE

De Sade, da's Ed.

SARTRE zie ook Reve

Sartre: 'Elke geklede elf leed. Elke gek leert ras'.

SIMONIS

Simonis, u zei na non-onanie: 'Zus Ino, mís!'

WAGNER

Mooie zeeman nam een Moor, de zo bange

Wagnerfan, eten af. 'Ren, ga weg na boze droom.

Neem Anna mee' zei oom.

25e Pop-art

Trap op sirenes en er is pop-art.

Pop-art: 'n Poolse pope sloop 'n trap op.

Pop-art: na moe trok 'n korte oma 'n trap op.

Pop-art: 'n paaslam als aap 'n trap op.

Pop-art: 'n tsaar op 'n po raast 'n trap op.

Trap op sirenes en er is pop-art.

Pop-art: 'n Poolse pope sloop 'n trap op.

Pop-art: na moe trok 'n korte oma 'n trap op.

Pop-art: 'n paaslam als aap 'n trap op.

Pop-art: 'n tsaar op 'n po raast 'n trap op.

25f De regent en de neger

Regent, morgen is er resine, gromt neger.
Regent, lever prei bij bier, prevelt neger.
Regent, lever petten, negen nette, prevelt neger.
Regent, meet't eind aarddraad niet, teemt neger.
Regent neemt eind raap; nee, een paard niet, meent neger.
Regent, keer plaatstaal, preekt neger.
Regent, op straat koos u dus ook taart, spot neger.
Regent, gij hals, koop ook sla, hijgt neger.
Regent, ga al knijpen; opa-clan deed 'n Al Capone pijn, klaagt neger.
Regent, néé, wij breken nu hun nek erbij, weent neger.
Regent, rem, ma jat lamp op Malta, jammert neger.
Regent wurgt'n ever, o gore vent, gruwet neger.
Regent ligt dood; snoei de rare die ons doodt, gilt neger.
Regent meent al: ik snapte het pa, 'n skilat neemt neger.
Regent leert snel en streelt neger.
Regent gierde: bleke rekel bedreigt neger.
Regent gruwet bar: abt wurgt neger.
Regent gilt al: plat ligt neger.

25g Wij willen Wimbledon winnen!

U neemt, Let, 't rek; kom, o Tom Okker, 't telt mee, nu.
Tennis, Ella, als pose; Casals las: aces op, sla alles in net.
Man, staakt Orantes, net nu Panatta na punten, set (na rot-‘kaats’) nam?
Gil; lust Reve 't: ‘Goolagong als 'n aap aan slag’, nogal; oogt Evert sullig?
Mottrams: ‘sla's aces, Orantes, néém Okker, vrek. Kom, één set na Rosé Casals’,
smart Tom.
Gort, na de punt roomsoes at Santana; dan at Nastase: o, smoort nu pedant rog.

26 Palindromische reeksen, poëzie

Palindromische opsommingen, en gedichten waarin elke regel een palindroom is, zijn gemakkelijker te maken dan zuivere zinspalindromen. In opsommingen is er geen logica of syntaxis, die zijn eisen stelt; in poëzie is het begrip 'lengte van de versregel' heerlijk vrij. Ik geef van beide twee voorbeelden.

Vladimir Nabokov en Chlebnikov schreven Russische palindroomgedichten, en ik hoop in 1991 mijn vertaling van Razin door Chlebnikov klaar te hebben. Gelukkig smokkelt hij wel eens, zodat ik op mijn beurt de regels 'Draaph paard' en 't woud dauwt' durf te gebruiken.

De voorbeelden van opsommingen tonen aan dat het geen zin heeft om naar het langste palindroom te vragen. De rij zinnen in 26e kan het beste als een telexboodschap uit diverse bronnen, of als de tekst van een krankzinnige, beschouwd worden.

27 Woorden in zinnen

Drs. P. is de maker van 'Negen neven negen'. Dit is een palindroom, waarin bovendien elk woord een palinwoord is. In zo'n zin kun je ook de rij woorden als ondergrammen spiegelen.

Van deze zinspiegelingen ken ik alleen de voorbeelden uit 27a. Grammatikaal zijn ze interessant omdat één patroon, door de woorden te vervangen door andere woorden met dezelfde syntactische eigenschappen, steeds nieuwe palinzinnen zou kunnen opleveren. Maar in de voorbeelden spelen nu juist homoniemen (39) een grote rol, en die hebben, omdat ze in twee syntactische klassen tegelijk zitten, nauwelijks syntactische broertjes.

25i Lipopalindromen

Stal fat Ab; nam slap als man, Bata-flats?
Regent rekke mee, mekkert neger.
Slipt Sir: glipt kil nis in, likt pil, grist pils!
Soms loopt Roos door goor, droog rood soort Pools mos.
Wurg nu Juts uk, tuur bruut, kust u Jung ruw?
Tijm, ijl bij mijn snijlijn: snij mij blij, mijt.

Stal fat Ab; nam slap als man, Bata-flats?
Regent rekke mee, mekkert neger.
Slipt Sir: glipt kil nis in, likt pil, grist pils!
Soms loopt Roos door goor, droog rood soort Pools mos.
Wurg nu Juts uk, tuur bruut, kust u Jung ruw?
Tijm, ijl bij mijn snijlijn: snij mij blij, mijt.

26a Koos nam Ans ook

Koos nam Anne, Daaf, Aag, Lora, Cleo, Reina, Lem, Mar, Bella, Jan, Ida, Eg, Ramona, Adam, Rik, Irene, Ilse, Im, Leen, An, Adèle, Nita, Mia, Eb, Suze, Dik, Nan, Otto, Let, Ada, Lena, Vera, Astra, Monne, Mein, Nol, Lex, Abe, Ben, Ina, Jo, Loe, Lode, Rein, Ka, Rolf, Enna, Nora, Co, Egon, Rainier, Elle, Jur, Stef, Ello, Jenne, Fekko, Ella, Poppe, Selle, Suurt, Emma, Tette, Benno, Eeke, Banne, Fok, Eime, Riet, Niek, Kas, Ira, Ude, Noor, Vita, Anita, Rod, Ma, Sebo, Faas, Ab, Andela, Ale, Imme, Sara, Cecil, Aai, Amse, Ile, Reg, Siro, Janna, Abbe, Xera, Temme, Alie, Letto, Lanno, Da, Ine, Xenia, Donna, Lotte, Leila, Em, Meta, Rex, Ebba, Anna, Joris, Ger, El, Ies, Maia, Alice, Cara, Sem, Miel, Aal, Edna, Bas, Aaf, Obe, Sam, Dora, Tina, Ati, Vroon, Edu, Aris, Akke, Inte, Ire, Mie, Ko, Fenna, Bé, Kee, Onne, Bette, Tamme, Truus, Elles, Eppo, Palle, Okke, Fenne, Jolle, Fets, Ru, Jelle, Reini, Arno, Geo, Caro, Nanne, Flora, Knier, Edo, Leo, Lo, Janine, Beb, Axel, Lonnie, Menno, Mart, Saar, Eva, Nel, Ad, Ate, Lot, Ton, Ank, Ide, Zus, Bea, Ima, Tine, Leda, Na, Neel, Mies, Lien, Erik, Irma, Daan, Omar, Gea, Dina, Jalle, Bram, Melanie, Roel, Carol, Gaaf, Aad en nam Ans óók.

26b Er is nog Aragon, Sire

Er is gort, 'n sirene, kool, een aks, ijs, 'n gent en 'n os, 'n paarl, ook 'n pastei, rats, appel, kroonleer, kamsel, 'n neger, trots, meel, tuf, staal, pret, tong, 'n el, rook, 'n rok, 'n peer, 'n pat, 'n loop, 'n ree, bier, niks, 'n maan, 'n Ees, radar, 'n Bals, 'n Krol, 'n Rep, pils, 'n mijt, room, sfeer, teer, vee, 'n flens, 'n Ob, 'n fat, mos, 'n raap, 'n toom, 'n neet, 'n keet, 'n ar, 'n pets, 'n Deen, 'n aap, snert, ras, 'n fee, 'n Nijl, 'n noen, nevel, 'n bul, 'n pin, 'n leek, 'n lot, 'n aak, 'n tip, 'n taats, 'n kop, 'n kom, 'n pan, 'n kruk, 'n lok, 'n ei, 'n emmer, 'n knip, 'n slop, 'n knol, 'n krab, 'n los, 'n lap, 'n Ier, pop, nijd, 'n akker, taart, rattevel, asem, 'n neep, 'n noot, 'n kolk, 'n pots, 'n keer, 'n kas, 'n kat, 'n kap, 'n lob, 'n kar, 'n lens, 'n gaal, 'n re, tempo, 'n nop, 'n mal, 'n rot, 'n mol, 'n knik, 'n tel, 'n kans, 'n raak, 'n rank, 'n klop, 'n are, poen, napret, tetanie, leges, afname, opname, hede, sop, 'n ante, 'n koma, 'n Amor, 'n kei, 'n ut, 'n reden, melk, 'n droom, 'n poort, 'n mik, 'n mis, 'n top, 'n si, 'n elegie, 'n lip, 'n kalf, eb, 'n kip, 'n krant, seef, 'n mijl, 'n es, 'n regel, 'n Marne, meined, 'n laan, 'n Urker, drab, 'n tram, soda, snaps, 'n trap, 'n plan, 'n rif, mee, 'n klank, 'n els, 'n maandnaam, 'n slenk, 'n alk, 'n Eetn, firn, 'n alp, 'n part, 'n spa, 'n sado, smart, 'n bar, drek, run, 'n aal, 'n Dee, 'n ieme, 'n ram, 'n leger, 'n sen, lijm, 'n feest, 'n ark, 'n pik, 'n bef, lak, 'n pil, 'n eigele nis, 'n pot, 'n sim, 'n kim, 'n troop, 'n moord, 'n klem, 'n Eder, 'n tuniek, 'n roman, amok, 'n Etna, 'n pose, de HEMA, 'n poema, 'n fase, gelei, nat etter, panne, opera, 'n polk, 'n knar, 'n kaar, 'n snak, 'n Let, 'n kink, 'n lom, 'n tor, 'n lam, 'n pon, 'n opmeter, 'n laag, 'n snel, 'n rak, 'n bol, 'n pak, 'n tak, 'n sak, 'n reek, 'n stop, 'n klok, 'n toon, 'n peen, 'n mes, ale, vet, tartraat, rek, kandij, 'n po, prei, 'n pal, 'n sol, 'n bark, 'n lonk, 'n pols, 'n pink, 'n rem, menie, 'n kol, 'n kurk, 'n nap, 'n mok, 'n pok, 'n staat, 'n pit, 'n kaan, tol, 'n keel, 'n nip, 'n lub, 'n leven, neon, 'n lij, 'n neef, 'n Sartre, 'n spaan, 'n eed, 'n step, 'n ra, 'n teek, 'n teen, 'n moot, 'n paar, 'n som, taf, 'n bons, 'n elf, 'n Ee, vree, treef, smoor, tijm, 'n slipper, 'n lork, 'n slab, 'n rad, arseen, 'n aam, 'n ski, 'n rei, beer, 'n Pool, 'n tap, 'n reep, 'n kor, 'n koor, leng, 'n otter, plaats, fut, leem, stortregen, 'n les, makreel, 'n oorklep, pasta, rietsap, 'n koolraap, 'n sonnet, 'n eg, 'n sijs, kaneel ook, én er is 'n trog, Sire!

26c Gad nee, poëzie...! zei ze op een dag

Sul, Lucullus.
Gij Vijg
eet cactee,
eet essetee.

Roof maf amfoor-
mok als slakom.
Snij plat, Alpijns,
de erwt wreed.

Smoor rooms
Revel's lever,
mals Islam-
taaipop (opiaat).

Kook tongg'not, kook
iets aparte tetra-pastei.
Snaai rog, erg Gregoriaans.
Daar: begeer reegebraad.

't kolkt, 't sist, 't klokt,
't kotst, 't papt, 't stokt,
't fopt, 't pijpt, 't poft,
't kookt, 't kookt, 't kookt!

Feit: puré. Is pepsi eruptief,
neppils? Lezer, ezelslippen-
paarlouk. Konijn o.k., knolraap
te bros meeneem-sorbet.

Koop fijn nijf, pook
edel réveil door brood. Lieverlede:
Gaarvrede. Wedervraag:
Eissie! (mooi dit idioom)

Taart in muil, ak'lige gil: kaliumnitraat.
Nitraat taart in?
Amok, leverwrevel, koma,
straf. IJl, lijfarts!

Sul Lucullus.
Gij vijg.
Eet cactee.
Eet essetee.

26d 't Epos? O, pét!

Las u die rei dus al?

Man, Anna nam
na vete, van
malaga lam,
nappa; pappan;
peer; gom; o, greep
na de sedan
peen snel, én sneep.

Nam die meid, man,
steeds ijs, de ets,
melknap, spanklem?
Stellig; gil Lets
met snik in stem:
kokette kok,
koos u dus ook
kornettenrok?
Koopman nam pook
Toon dra aardnoot.

Trotski, ik stort
door keel, bleekrood,
trog kool, óók gort;
lik lepel kil.

Snert, Sir (is 't rens?),
ligt; fee geeft gil:
snel, neem een lens.

Trees, Sam masseert
palstaalplaat slap,
treedt op, spot deert
papa; ja, pap:
paarsig is raap.

Firmant nam rif,
pa, als 'k slaap
fikte het. Kif-
ten neven net?
Sar mee, neem ras
te bros sorbet.
Saks ook, koos kas-
teelt al, atleet.

Pik sla, als kip;
teer kan, na kreet:
pilsrennerslip
sussen! Nessus
kleed doodde elk.

Surfer, tref Rus,
klem pa, tap melk.

KNIL-kok, o, klink:
gehele heg
knipte met pink
Gezelle, zeg!

Ga, mus, u mag
reepnet en peer.

Gazelle zag:
ree weidt; die weer-
ga, lama, lag
wulpse wesp luw?

Gardegedrag
(wurg ree) erg ruw.

Deerne, men reed
Let om motel:
Deense besneed
Let na 'n tel.

O, zus, u zo
parterretrap
op met tempo:
partner rent rap
gezant na, zeg.

Daal, kip, ik laad
geweer: ree weg;
daarna dan raad:
lok ree, meerkol,
mee nou, o, neem
lorgnet, en grol:
meel, sik, is leem.

Bons, sla vals snob;
snob, por op! Bons!
Pomp, aap, 'm op;

Snol, snij fijn slons:
tel sneden, slet.

Koster pret: sok
te krap; parket
komt af. Fat mok-
t sullig. Gil: lust
soms ibis mos?
't Suddert, red dus 't
sop, en nep os.

Mooie, zei oom;
trof neef een fort?

Moor dreigt gier. Droom:
trok redder kort
kaasredersaak?
Stort, reder, trots
kaatsnettenstaak.

Storm, os, om rots.

Traan evenaart,
te vreemd, meer vet.

Draaf al, lafaard:
temeie met
A-bom; o, ba,
pot nu munt op.
Ave, Eva,
pot snel, en STOP!

26e Telexberichten

Mooie foto: gaf moeder aannemer brood?; deerne, m'n ene bed nam 'n edelman; leer kamenier talen kennen; nam neef Reve's telraam, Mok?; nep-atleet sneed lever; de draad koos ik, én tangen, een ei ook; koop nu man, er is gort; neem een pop, malle fat; de bruid staat net op Etna; de pappot stort, pa, als de bliksem, pakte 'm; pikt gier debutante in Melanesië?; Lap moordt; Poolse dieren negeren nu de droogte; 'n lei vol sop of as; regente ziek; alt reed naar Post; knol loopt rap; opa moet kip; solist daalt af; slet nam ei; staatsman reist; rat neemt melk, maar 'n net orkest (elf man) room, mais niet; Ruud Geels is actief; Malle groet kapper; Kaapstad peilt kom met snert; sultan temt 'n ever; armoe remt pool-lust; koornon rookt, sul, loopt mére om; rare vent met nat lustre; 'n stem mokt: liep dat spaak?; Rep pakte orgel; lam feit: kas is leeg; duurte in Siam; Moor nam fletse krotten; 'n raam klemt, meent arts; Ier nam staatsiemantels; fat laadt silo's; pikte oma pop-art?; Pool lonkt, sopraan deert lakei, zet negers af; op Oslo viel net goor de dunne regen; Nereïde sloopt droompaleis en Alem niet nat; u bedreigt kip met kapmes; kil bed slaapt rot; stop pa, pedante potentat; stuur bedtafellamp op; neem een trog, Sire, nam u 'n pook, kooien, een eg, natnek?; is óók daar de drevel?; Deen steelt apen; kom maar, Letse, verf een mannennek; Nel at reine makreel, nam ledenman de benen?; men reed door Bremen naar Ede om fagot of ei, oom.

27a Wel het is slechts iets, maar iets slechts is het wel

Lullig zijn lui die zeggen: 'Die lui zijn lullig'.

Kauwen paarden als kraaien, dat is waar; niet waar is dat kraaien als paarden kauwen.

Gieren kunnen vliegen, dat is normaal; minder normaal is dat vliegen kunnen gieren.

Graven zonden haar naar u; wilt u naar haar zonden graven?

Lokken wilde haar die wilde man; wilde die haar wilde lokken?

Gaat het goed zo? Wel, zij liep toch, toch liep zij wel, zo goed het gaat.

Laat het, was al wat zij riep... toch, tóch riep zij wat, al was het laat.

Voor hem was ik een nummer, geen minnaar als hij; bleek, tóch maar mooi haar held die overwon. Zo overwon die held haar mooi; maar toch bleek hij als minnaar géén nummer één: ik was hem voor...

Lappen leren op Letten passen, maar passen Letten op leren lappen?

Wel, ik rook naar was; dat was naar, rook ik wel.

Is zin zonder slot als regel beter regel, als slot zonder zin is?

Wij wegen ons 60 maal; 12 maal 60 ons wegen wij.

Man, op zijn eerste wilde rit, wilde eerste zijn op Man.

Frans, het begin beheerst zeggen moet je wel; je moet zeggen: beheerst Begin het Frans?

Beheerst Frans het begin, of weet hij nu meer, onder meer nu hij weet of Begin het Frans beheerst?

28 Zinnen in tekst

Taai hiaat. Er zijn sprookjes met rondzing-effect ('De Steenhouwer' van Multatuli, en 'd'r zit een gat in de emmer, Dear Henry') maar dat spiegelt niet. Er bestaan vast gedichten waarvan je de regels van beneden naar boven kunt lezen, en die dan hetzelfde opleveren, maar ik zoek naar proza waarin je de zinnen van de laatste naar de eerste kunt lezen. Een dialoog lijkt de gemakkelijkste vorm. Bij een geslaagd voorbeeld moet dan een filmpje gemaakt worden, dat je terug kunt draaien, terwijl de geluidsband dezelfde blijft.

29 De vorm van de letter

In 13 besprak ik al letters met symmetrische eigenschappen, dat zijn vooral hoofdletters. Maar letters kunnen ook door spiegeling in elkaar overgaan. 't Krantje van de Haarlemse stadsbibliotheek meldde dat de volgende woorden (de enige?) 180 graden gedraaid kunnen worden, en dan hetzelfde blijven: 'dop', 'doop', 'nou', 'nu', 'ozo', 'sos', 'soos', 'WIM', 'NON', 'ZOZ'. (b2)

Een beroemd geval van 270 graden draaiing is ZON.

.....

ZON

.....

In buitenlandse kranten zie je de eerste B van de groep ABBA (ABBA ABBA heet een boek van Anthony Burgess, het rijmschema van de twee kwatrijnen van een sonnet) omgekeerd staan, in een Nederlandse advertentie trof me dat de tweede B werd omgekeerd.

.....

A B B A

.....

Het verband tussen spiegeling en sigaretten is nog niet duidelijk. Het merk Tivoli blijft moeizaam adverteren met 'Tivoli I lov' it'. Camelsigaretten zitten in een doosje met,

.....

**NIEUWS
NIEUWSBLAD**

.....

behalve een eenbultige kameel, op de zijkant de woorden 'CHOICE QUALITY'. Leg je een mes, of een ander spiegeltje, in de lengte over het midden van deze tekst, dan blijft 'CHOICE' 'CHOICE' maar 'QUALITY' wordt onzin. Opperlands voor dit geval is de zin 'OCH, IK BID'. Merk op dat 'BID' horizontaal en 'bid' verticaal spiegelen is.

pedalepad

Hoofdstuk 3 Dubbelgram inclusief de wet van kont en stront

30 Anagram en homogram

‘Twee halen, één betalen’ is de leus van het dubbelgram. In een enkel gram kan dubbele informatie verscholen zijn, doordat de ondergrammen op een andere manier op een rijtje gezet kunnen worden (anagram) of op een andere manier samengenomen kunnen worden (homogram).

Het tegenovergestelde principe ‘Eén halen, twee betalen’ ontmoeten we bij de pleonasmen in 69 (omdat ik net de vorige paragraaf tikte, vermeld ik hier even dat 69 natuurlijk allerlei fraaie en scabreuze eigenschappen heeft, waar ik straks misschien niet aan denk).

‘Ana’ is Grieks voor ‘her’-. We besteden vier paragrafen aan het anagram.

De gedachten gaan in de eerste plaats, of op de eerste plaats, dat hangt van uw geloof af, uit naar twee woorden die dezelfde letters bevatten, maar in andere volgorde (31). Het palinwoordenpaar is daar natuurlijk een bijzonder geval van. Een ander bijzonder geval is het woordenpaar dat een enkele letter, of klank, heeft uitgewisseld (32). Die uitwisseling kan ook in een groepje woorden plaats grijpen (33). In 34 zijn de elementen die van plaats verwisselen, groter dan een enkele letter of klank.

Het anagram op nog hoger niveau vinden we bij de ‘anaclept’ (een gedicht dat alle woorden van een ander gedicht, in andere volgorde, bevat) en de ‘cento’ (een gedicht dat bestaat uit brokken van versregels uit andere gedichten). Kousbroek verschaft een anacleptische ‘Zee’ van Kloos (30a).

‘Homo’ is Grieks voor ‘gelijk’. We besteden vier paragrafen aan het homogram.

In 35 laat ik zien hoe een homowoord op twee manieren geleed kan zijn. In 36 valt het woord in een rijtje woorden uiteen. In 37 kijk ik naar de homo-zin, en in 38 naar de homosamengestelde zin. De klassieke begrippen synoniem en homoniem vinden in 39 een plaatsje.

De mogelijkheden voor dubbelgrammen zijn hiermee niet uitgeput. Je kunt ook letters in een tekst zwart maken en zo een nieuwe boodschap krijgen. Hoe, andersom, een boodschap (of jaartal) verduisterd kan worden door extra letters, komt in 88.

‘Drie keer halen, twee keer betalen’ komt voor in het ritsgram (95).

31 Anagram van letters

Pilatus: ‘Quid est veritas?’

Christus: ‘Est vir qui adest!’

Piet Mondrian - I paint modern

(I. WILSON in de *New Statesman*, 17-8-79)

Twee woorden die uit dezelfde letters bestaan, maar in andere volgorde, heten elkaars anagram. Vanouds wil men een mystiek verband zien tussen zulke woorden. Vooral

als een ervan een eigennaam is, dan meent men over de drager van die naam iets te weten te komen door naar zijn anagram te kijken. 'A. Hitler: the liar', 'Andries van Agt: De Vara in angst'.

Woord en getal

In puzzels en zwarte kunst (de luchthartige en de serieuze kant van eenzelfde zaak) bestaan er vele manieren om uit woorden getallen te maken, die gemeen hebben dat anagrammen hetzelfde getal opleveren.

In de 'hersensbreker' worden bijvoorbeeld de letters van een woord als getallen opgevat (a = 1, b = 2, ... y = ij = 25, z = 26), en met elkaar vermenigvuldigd. Dit product fungeert dan als omschrijving in een kruiswoordpuzzel.

In de kabbalistiek worden de getalwaarden van de letternamen bij elkaar opgeteld.

Bij zulke onhandige methodes om van woorden getallen te maken, kunnen ongelijke woorden dezelfde getalwaarde krijgen. Bij de Hersensbreker moet je dan kiezen tussen de verschillende mogelijkheden; in de kabbalistiek ontdek je een geheim verband tussen twee woorden. In beide gevallen krijgen anagrammen dezelfde getalwaarde, omdat de volgorde waarin de letters staan bij de berekening immers geen rol speelt. Zo is het hersensbrekersgetal 97796100 zowel de waarde van 'beknel-

30a De zee van Willem Kloos

Rudy Kousbroek

De menselijke ziel kent duizenderlei belustheid
 En klotst zichzelf af in eindeloze vreugd;
 Menselijke lust vliedt voort in menselijke deining
 En hare zelfgerustheid is als een mijn in zee.

O zee, zee, zee! Uw was is eeuwig schoon!
 Een levend wezen ziet niet op zichzelf de lijning
 Waarin pijn eerst blij en gelukkig zou zijn:
 Geen verreining drukt groter onbewustheid uit.

En al had ik dan groter verschijning,
 Dan nog zou zij eerst zijn: dan zij, en dan gij,
 Wijn zij keert als geheel in zichzelf.

En ik, en ik wist waar zij was -
 Eeuwig en altijd zichzelf,
 En zij wendt mijn ziel naar zich om.

Mijn ziel - gij zingt weer een groot lied,
 Klagend weerspiegeld in de zee, de eeuwige zee.

31a Poldersnap

ERASMUS - MASSEUR

Andries van Agt - de Vara in angst
 Ahasveros - vossehaar
 Confucius + niets - cosinusfunctie
 Erasmus - masseur
 Herodotus - Theodorus
 Laurel en Hardy - Allure en Hydra
 Schieman - anemisch
 Schieman - machines
 Zernike - kniezer

LEIDERDORP - DRIEPOLDER

Axminster - Marxisten
 Beiroet - Beotiër
 Brabantia - rabbinaat
 Chartoem - achterom
 Cothen - Ochten
 Cremona - Menorca
 Cremona - romance
 Diemerbrug - Muiderberg
 Doornspijk - 'n spoordijk
 Geertruidenberg - Driebergen/terug

Halsteren - Herentals
Hannover - Avenhorn
Holten - Tholen
Hoorn - Rhoon
Maasniel - Milanees
Milaan - Manila
Oldeberkoop - Boekelo/dorp
Orleans - Salerno
Rhenen - Hernen
Roermond - rond Rome
Teheran - Athener
Tobroek - oktober
Tokyo - Kyoto
Woerden - Onwerd

POOLSTER - TERLOOPS

bierstad - Breda is 't
blokkade - kladboek
dégeneré - geen rede
emigrant - grietman
kakstoel - koelkast
laagveen - geen lava
onbewust - nestbouw
poolster - terloops
theoloog - oogholte
waterval - welvaart

RACEFIETS - CREATIEFS

Amerikaan - namaak-Ier
Amerikaan - naaikamer
brandklok - klankbord
centenaar - antraceen
fabeldier - adelbrief
grondzeil - zoldering
joelfeest - flesje toe
klonterig - tongklier
ontelbaar - laborante
racefiets - creatiefs
reiskleed - kiesdeler
stoomlier - morst olie
stopwatch - wachtpost
urbanisme - submarien
urbanisme - muis baren
vestibule - vuilbeest

AUSTRALIËR - LUISTERAAR

Australiër - luisteraar
beeldroman - ombladeren
boerenland - onrendabel

booreiland - loonarbeid
citroensap - contraspie
eksterogen - gore steken
inspekteur - uitspreken
onderhevig - vingerhoed
spreektaal - speelkaart
wielrennen - leerwinnen

ling' als van 'vergulden' als van 'Vondeling'. Letters met een grote-priemplaats in het alfabet vind je het eerst: w, s en g.

Bij welhaast, iedere eigennaam is een berekening te bedenken die tot het getal 666 leidt (het getal van Het Beest). Voor Hitler neme men de codering $a = 100$, $b = 101$ en zo voort. Meer voor de hand ligt om voorde voorletter $a = 1$, $b = 2...$ te nemen en voor de achternaam $A = 101$, $B = 102$ en zo voort. Dan wordt 'A. van Agt' inderdaad ook 666.

In de raadselliteratuur ziet men het anagram dikwijls in de vorm van het 'visitekaartje', waarop dan bijvoorbeeld de naam 'T. Immerman' staat. Je moet het beroep van de eigenaar van dat visitekaartje raden, onder de stilzwijgende aanname van Stekels theorie dat mensen zich in de keuze van hun beroep door hun naam laten leiden. Toen Freud hem vroeg of hij, Stekel, in zijn artikel daarover wel de namen van zijn patiënten kon publiceren, antwoordde deze: 'Ik heb ze allemaal bedachte namen gegeven'!

.....

andere	stapel
nadere	spatel
aderen	pastel
narede	slapte
eredan	plaste
daneer	laspel
aerden	telpas
nareed	taples
Andrée	petsla
areënd	petlas
raeend	patles

.....

De drie merkwaardigste anagrammen, omdat ze hetzelfde aanduiden, zijn 'aalscholver-schollevaar', 'manegeklep-menageklep' en (niet feilloos) 'maniëristisch-Marinistische', naar Batista Marino (1569-1625) die een gemaniëerde stijl had.

Makers van woordenboeken en encyclopedieën schrijven veel van elkaar over. Dat blijkt uit deze twee anagrammen die er dikwijls in te vinden zijn onder het trefwoord 'anagram':

'Joost van den Vondel-Sotje vol van souden' (Oosthoek en Grote Nederlandse Larousse).

'Tesselschade-Sachte Sede(n)les' (Van Dale, Oosthoek en Buddingh' (b4), Koenen geeft terecht: 'Tesselschaede').

Beide anagrammen kloppen niet! Het is voor een gewoon mens ook niet zo eenvoudig te zien of twee woorden elkaars anagram zijn. Scrabble, dat een anagram-spel is, levert dan de losse lettertjes. Bij de (juiste) anagrammen van 'Tesselschaede' en 'Joost van Vondelen', hoort ook dat van Heer Jan van Oldenbarnevelt - 'Bevvaarden Hollant in eeren'.

A. Neuque en Korus Boek beginnen hun versie 'Anagrammen' zo: 'Op het concerthalba van Nijl Eenzits op het pisstuur...'

Hoe langer het gram, hoe eenvoudiger het is er een anagram van te maken. Gedichten waarvan alle regels elkaars anagram zijn lijken moeilijker dan ze zijn. Maar Hanecroots prestatie blijft bewonderenswaardig (31b). In 1711 publiceerde L. de Vriese in Brugge een boekje met 3100 anagrammen van 'Ave Maria Gratia plena, Dominus tecum', waarvan er twee gecorrigeerd moesten. Zwerd 'Luna Dei tota gemma, damni carie puna' toch liever: 'Luna, eja tota gemmas mundi carie pura'. Men ziet dat de anagram-conventies inzicht bieden in wat in andere tijd, of op andere plaats, als dezelfde letter wordt beschouwd.

Het nut van het anagram schuilt hem daarin dat je een ontdekking, die je niet openbaar wil maken, maar waarvan je later wel wil kunnen aantonen dat je hem op een bepaald tijdstip had gedaan, in anagrammatische vorm aan de wereld bekend kunt maken. Is de octrooi-boodschap niet al te kort, dan is het als geheimschrift inderdaad onbreekbaar. Maar het nadeel is dat uit zo'n letterpastei allerlei boodschappen gemaakt kunnen worden. Zo zijn de talrijke 'oplossingen' van het Shakespeare-probleem, die op een anagram berusten, volslagen willekeurig.

Een anagram is zo gemakkelijk te maken, dat het misschien aanbeveling verdient te zoeken naar een onanagram: een woord dat geen enkel anagram bezit. Van de 6-woorden lijken mij 'andere' en 'stapel' kampioenen. In het Katholiek Schoolblad 42 (1979) no. 27 geeft Ivens de negen anagrammen van 'Stoker' in één zin.

.....

In deze sektor koerst het orkest met de dikke koster in een korset, en de stoker met wat kortse, op de trekos naar de koters, wier haar kroest.

.....

AALSCHOLVER - SCHOLLEVAAR

aalscholver - schollebaar
 aanbeveling - bananevlieg
 appreciatie - papieractie
 onderduiker - oude drinker
 pettenmaker - kampeertent
 rijksdaalder - slijk der aarde
 winterspelt - spliterwten

VLOERARTIEST - TRAVESTIEROL

onvriendelijk - invloedrijken
 streekgenoot - gootsteenrek
 verstoteling - vliegestront
 vloerartiest - travestierol

FILMOPERATEUR - TAFELOPRUIMER

dorpsgemeente - rem op de geest
 filmopérateur - tafelopruimer
 kaperkapitein - piratenpakkie
 legerformatie - grof materieel
 strandbericht - brandstichter

PROTECTIONISME - MOTORINSPECTIE

doelverdediger - de redder viel goed
 laatstgeborene - een trotse blaag
 mosterdfabriek - bromfietskader
 protectionisme - motorinspectie
 sportprestatie - topstripteaser
 straatmadelief - de term is fataal
 wapenindustrie - stad eer in puin

POSTZEGELVRIEND - VERDELINGSOPZET

draaispoelmeter - eerste radiolamp
 marionettenspel - parlamentsnotie
 postzegelvriend - verdelingsopzet
 stroomgenerator - montagerooster

31b Seriële nawee (tot O. Brandvreesch)

B. dorst overnachte,
 de rotvent! Br! Ach so:
 BVD tracht Eros! En O.?
 O.B., vorst der nachte?

O. bedacht 'n rotvers:
schetter dan, Brovo!
Och vent, barst! (red.) O,
edoch: N. vrat boters!

Bert over Ot: schand!
Rotchaos 'r bed, vent,
en robots verdacht!
Ot, vrees toch brand!

Ach, vond Bert stoer,
Castrer het vod! Bon!
Rats! Toch verboden?
Nachtvorst! De boer

vecht door! Brant se?
Ach - stront over bed!
Voer bracht stoned,
Ot's BVD-hoer trance!

Vondst bar oerecht:
vacbond test 'r hoer!
Vod N., Br.'s co-theater,
verstond o.a. Brecht!

Da's echt voor N., Bert!
En Bv. schatert door;
O.Bv., rode nachtster,
bedacht voor snert!

B., tòch rover N. (dates!),
at 't door Breschnev.
Schrandere Otto Bv.:
Toch 'n bravo, ... reedts!!!

O, brave stond recht,
rechts voor an 't bed.
Nacht over de borst:
snob overtrad echt!!!

Dan roscht B. eve rot:
rechte stand v. boor?
Dan boort 't schever!
Bracht voer de snot??

Dan schoot Br. te ver:
nachtvorstebroed!!
Nat, rechts voor bed:
don B. overschatte 'r!

Beschavend? Rot! Rot!
Schoon Vader 't Bert
strenc had verboot:
N., doe Br. ter schavot!

Ot rechts over band,
dan bot over rechts:
rotbocht van Drees,
scheet voor Brandt!

Van 't R. boort schede (!?!)
Scoort het verband?
Bravo! Echt, er stond:
Ot bracht ons vrede!!

DRS. BERT V. HANECOOT

32 Verwisseling van klanken

Ik zag Alexander de Grote
Hoop doorknaken. ROEMER VISSCHER

‘Manegeklep’ en ‘menageklep’ zijn wel anagrammen, maar op armoedige wijze: bijna alle letters staan op dezelfde plek, alleen de twee voorste klinkers zijn verwisseld. Dit soort verwisselingen is een veel voorkomende bron van versprekingen, zoals vaak te horen in ‘converseren’ en ‘conserveren’.

In het Frans, waar de kunst van het opzettelijk ruilen van klanken tot grote hoogte opbloeit, maakt men verschil tussen de metathesis (verwisseling in één woord) en contrepèterie of antistrophe (verwisseling tussen twee verschillende woorden in een zin), maar ik maak dat onderscheid niet.

Onder ‘Metathesis’ schrijven Nequeau en Brouskoek: ‘Op nee gad ondr het migadduur onwatarde ik op het chaterbaklon van een lijn zetsien ene janegmon met een te lagne hlas en een doeh’.

Daarentegen schrijven Quebroek en Kousneau onder ‘Antistrofen’: ‘In lijn spestien op het zitsuur ontmande ik een jonge waard met een nange lagere mek en een hare roed’.

De verwisseling tussen de drie woorden ‘lange’, ‘magere’ en ‘nek’ gaat boven onze definitie uit (er is in 32a wel een voorbeeld van). De verwisseling van ‘man’ en ‘waard’ in ‘ontwaarde ik een man’ komt in 34 aan de orde - het is geen klankuitwisseling meer.

In het Engels staat dit verschijnsel bekend als ‘Spoonerism’ naar William Archibald Spooner (1844-1930), die er te Oxford veel succes mee had. Maar het is ook in Engeland veel ouder.

In het Duits heet het ‘Schüttelform’. Een Nederlandse term is er niet, zodat wij het maar, met een bekend voorbeeld, ‘neukebootje’ noemen.

De klankverwisseling dient vooral om taboewoorden of gewaagde combinaties te kunnen maken op genitaal, anaal of religieus terrein, zoals een blik op de voorbeelden in 32a leert.

Uit deze woorden kun je ook zien dat het hier inderdaad om een klankverwisseling gaat, en niet, zoals ik zou willen, om een letterverwisseling. Ik zal dan ook mijn fikse idee over het geschreven karakter van Opperlands even opzij moeten zetten.

Je weet niet eens hoe je het schüttelende metathetische chiasme van ‘peperkoek’ zou moeten opschrijven: ‘poepercake’ of ‘poeperkeek’? Het terugvertalen van ‘crèmetaartje’ gaat ook eenvoudiger voor wie het hoort dan voor wie het ziet.

‘Kontpaars’ en ‘paarskont’ van ‘ponskaart’ tonen hoe zo een pompwaterwoord (24) ontstaat.

Veel van de langere voorbeelden gaan terug op cliché-uit-

31c Paspoort Roemer Visscher

Douaneformaliteiten

Neofeudaliteitroman:

‘Pas 'r op, To, rotoppas: pastoor P.P. Spatoor!’
Rapposto: ‘Stropop A.? Sapropto! Aspro-pot!’
‘Oort paps, prat op os.’
Popó-arts Pa spoort os trap op.
Pa: ‘Rot's op! Ras pot op!’
Pa spoort...: Pa rots op (spoot rap) ‘pas op, tor! poortpas!’
Poot spar op rotpas: Paros' top! (ar op post)
‘Sap'rpoot! Opa's port!’ (a propos 't protosap)
‘Proost pa!’...:
‘Sa! port op!’ Pa, op stro, poost rap...

Paspoort:

Nationaal	: Anatolian
Geboren	: Er begon...
Lengte	: Tegen L
Kleur ogen	: Leuk groen
Schoenmaat	: Schaamtone
Nagels	: Angels
Uiterlijk	: Kuitlijer
Gestalte	: Lage test
Leeftijd	: Elfde tij
Beroep	: Poeber
Dieet	: 't Idee!
Sekse (rite)	: Stierkees
Afkomst	: Fokstam
Potentie	: Top tiene
Reisdoel	: Ieder los
Karakter	: Raaktrek
Geloof	: Ego-lof
Liefde	: Fideel
Politiek	: Pikt olie
Alma Mater	: Altera Mam

Nadere informatie:

Andere firmanotie

Formulier	: Reilforum
geboorteplaats	: Bern

valuta	: hard
naam	: Haas
hartslag	: tic

32a Verkrachte eenden

NEUKEBOOTJE
 ballenschijters
 bandzak
 beenstok
 berehigh
 boelhuiskoter
 billespeen
 billenschortje
 billenschouw
 bipperknol
 bottenpakkerij
 bootlolletje
 bredemoeders
 dakzoekje
 dismaden
 duisterlichtheid
 fronsbilletje
 gebakhalletje
 geilplas
 gromkont
 guispaten
 hartzwarigheid
 hippekok
 huichelgeil
 jantjespas
 kaalstaart
 kameelpester
 katerwip
 keeswind
 klootsdoppertjes
 klaasjesbruid
 kontpaars
 krèmetaartje
 krijshaan
 kwersekont
 neukebootje
 leetepeltje
 paaskakhuis
 pasklantjes
 pesmuntje
 peusneuteren
 premiesof
 postbodekoek
 pusbaal
 rafeltand

de Schaafgrap
schandhoen
schijnpeut
scholenkop
slaankrangetje
slietsfeuteltje
slofferkeutel
sluntepijper
spuitkieren
stankbel
stierepis
stippenhok
Paulus Stotterpraat
strandbof
strondfat
stuursok
tinkelwafel
toervlegels
vrektaart
vrouwkont
weps
wijnmerker
zeeteefje
zoenscholen
zoengroeters
zuggemifter
zwijgende hindermeid

STRONTVLA
braakbeer
hoerenschenen
kippelong
mastbink
paarskont
pleebekladders
poepercake
reuzegoor
schaamspuin
spaarloon
stapkondje
stootlazerij
strontvla

GODGEWAAGDE MEIDEN
boten kicken
botje preken
Delft onderspitten
gebraden nonnen
gespierde scheur

godgewaagde meiden
halletje gebakt
knallende benden
koele zwoerden
koerende bazen
kontje bloter
kofje koppie
kreetje bom
kuiten boud
landelijke schonen
piest preças
pratige pestdagen
saaie meid
scheel gehikt
scheetje beef
scheet koppen
slaatje bla
spekker lul
stoute sokjes
stuiver zaaltje
tweegats pisstel
verkante keer
watten billen
weleerpaarde water
wok slater
woud kater
zakje poep
zakkelijk mat
zief najaar!

GAPEN EN SCHEITEN

bloot en rauw
braken en heien
gapen en scheiten
holen en zakken
klont- en mauwzeer
mooien en vloten
morren en tieren
opzet en verstand
poep en sap
suffen en pissen
trouwen en dekken

MET VERKRACHTE EENDEN

als een Waal boven pater
billetjes op uw schort
bidden in het mos
de keutel in het kekentje
de pier van Stotter

doden in de zijk leggen
een afgesproken gebrek
een botje preken
een paard kakken
een pad in een vreemd kakhuis
een rokje blond
een scheet opkluiven
een veel gevrijde gewaagde pater
er stop noch kaart aan vinden
gauw je hoed!
iemand's tonen vijlen
in de huiskamer je achterwerk afkrabbelen
ik heb een pauw te kakken
kont aan de hetting
met de baard tussen de stenen
met je kloten buiten
met verkrachte eenden
mijn jeus neukt
mijn tuig bedanken
ruik amme reet
tiet op navel!
tussen dicht en lonker

drukkingen ('Hou je goed!', Zalig Nieuwjaar'), en wijzen op de behoefte zulke dodelijk vermoeide uitingen op te frissen, zoals ook te zien valt in 'gefeliciflapstaard', en in de steeds nieuwe woorden voor 'goed'. Ook 'joe' en 'doeg' voor 'ja' en 'dag', met welke dialect-achtergrond dan ook, wijzen op deze behoefte.

De drift naar een vies woord gaat zover dat men er een betekenisloze component naast accepteert, want wat is eigenlijk 'lee' in 'leetepeltje' en 'preças' in 'Het piest preças'? 'Preças' is trouwens wel het enige Nederlandse woord dat een *cédille* bezit, en niet *zó* uit een andere taal is overgenomen. Een heel andere vorming, in 70 te bespreken, leidt óók tot 'presas' ('precies presas').

Dit bracht drs. Van Buren ertoe om in een, helaas bij een perrongeluk verloren gegaan, artikel de wet van kont en stront te introduceren. Als er, zo betoogt zij op de haar eigen irritant-welsprekende wijze, een Nederlands woord is dat op ont (of op ond) eindigt, dan zal de taalgemeenschap niet rusten totdat zij een woord heeft gevonden ('gemeenschap' is inderdaad vrouwelijk), dat met een k of str begint, en dat met het ont-woord klankje kan gaan wisselen. Van Buren wijst op zulke vreemde combinaties als 'koufront', 'komgrond', 'frontstad' en 'bontkracht', die volgens haar alleen gemaakt zijn teneinde ze te kunnen spooneren tot 'vrouwkont', 'gromkont', 'strondvat' en 'Toen ik Bontkracht in haar kont bracht'.

In 32a vindt u onder 'Beukenootje' de woorden met intern gewisselde medeklinker (groepje) s. Onder 'Strondvla' staan de gevallen met (vooral) verwisselde klinkers, onder 'Gapen en Scheiten' de klankuitwisselingen tussen twee door en verbonden woorden, en onder 'Met verkrachte eenden' de *contrepetèrieën* tussen woorden in langere uitdrukkingen.

Dit genre is in Nederland vooral bekend door de geschiedenis van de Brand van het Kurhaus te Scheveningen (1886, de brand dan). Terwijl dit gebouw voor de derde maal werd opgetrokken, bouwde ik uit brokstukken van diverse correspondenten - een gedrukt exemplaar heb ik nooit kunnen vinden - een versie op, die in 32b staat.

Het genre vindt voorts zijn toepassing in grapjes van het type 'Wat is het verschil tussen A en B?' Antwoord: 'Een A ax't by en een B bx't. ay'. Wat is het verschil tussen de wind en Prins Hendrik? 'De wind waait noest en Prins Hendrik naait woest'. Wat is het verschil tussen Lubbers en Aantjes? (Juist antwoord: Aantjes is ouder). 'Lubbers ving goud en Aantjes ging fout'.

In 32e staat een echte letterverwisseling uit een krant.

Hoe aardig ook, deze paragraaf staat mij te dicht bij de verspreking en de woordspeling. Echt Opperlands wordt het pas in 33.

[vervolg van 32a]

twee banden op een huik
van stal weken
wasdag voor het gebit
zijk op de kaak

ER KAN SPEELS WORDEN GEVRIJD
Dat spuit de loopgaten uit

Er kan speels worden gevrijd
Hij scheet boter
In Venlo is een plein ontmoft
Leg je billen maar op m'n schort
Mijn haat is verminderd
Mijn zonen zitten in de bak
Net weekt brood
Wie een beestje wil vouwen, moet een meisje raken

32b De schand in het Breveningse hoerkous

Scheel Heveningen was een vlooi der prammen. Ver weg op zee zag men een pissende vink. De gatbasten waren gezoodnaakt het land te verstraten en riepen in hun kloten buiten lont. Ze kaken hun poffers, en streken elkaar kak in het gelaat. Enkelen kwakten zaad, anderen kaken zalm langs een touw. De guitspasten neukten de bok van het dak. Niets werd gered dan tien linnen tepels en een lul van een predikant in de harige kut van een vinnige pissersvrouw.

32e Aangetroffen spoonerisme

In een brief aan de gemeenteraad, die zij de burgemeester, die verzegeld was van onderwijswethouder J. Mastik, overhandigden, staat dat volgens de leerlingen de oplossing van het conflict moet worden gezocht in het ontslag van de directeur. De leerlingen eisen verder dat de studentenraad voortaan medebeslissingsrecht krijgt, of althans gehoord worden in situaties die hen aangaan.

32f Verspreking

E. Werkman

Onherroepelijk allerlaatste verspreking: bejaarde heer vertelt in de trein aan zijn reisgezelschap, dat hij bij goed weer nog elke dag ‘een vondelingetje in het wandelpark’ maakt.

Maar dit is dan ook absoluut de luutste.

33a Parkietjes

parkietjes
karpietjes
pierkatjes
kierpadjes

bolknak

knalbok
knolbal
balknok
knalbol
knokbal

buisklokken
kluisbokken
klosbuiken
bloskuiken

spoorkaartje
spaarkoordje
kaarspoortje
paarskoortje

staalpartje
palstaartje
paalstartje
stalpaardje
startpaaltje

sportfondsenbad
bordsponzenvat
badspontzenfort
spatbordenfonds
sportbonzenvat

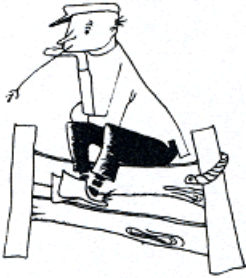
bierspatje
sparbietje
barspietje
spierbadje

herenboekje

berenhoekje

boerenhekje

h...

33 Meervoudige verwisseling

33a spreke voor zich zelf. Klaas Boot was een turner. Zo was Willy Schootemeyer een marscomponist, waar u zelf de verschuivingen bij kunt verzinnen.

De situatie rond het woord 'pikketanussie' is onduidelijk. Het woord zelf lijkt me al thuis te horen in 36. O'Mill maakte er in 'Pimple Ars' 'pick a tarnis' van. In een eenvoudige inleiding tot het Opperlands als dit boek is, kunnen wij op de vele mogelijkheden van dit woord niet nader ingaan.

In 48 behandel ik een bijzonder geval van klankwisseling afzonderlijk: dat van wisselende klinkers tussen vaste medeklinkermuren.

34 Woordverwisseling

Onverklaarbaar bewoond.

De tweetjes zwemmen in de zesser.

'Mijn tuig bedanken' hoorde eigenlijk niet in 32 thuis. Er worden daar twee woorden 'dank' en 'tuig' van plaats verwisseld. Hiertoe behoort ook het type:

'De baby poept in de luiert en het varken luiert in de poep' (Wat is het verschil tussen een baby en een varken?)

Nu wreekt zich dat ik niet een gram wou invoeren dat terzijde van de lettergreep tussen letter en woord in staat, en waarmee u in 'alstubleit', en 'dank' in 'bedanken' aangeduid kan worden. Ik noem zo'n brok van een woord met een eigen betekenis, en vaak ook als zelfstandig woord mogelijk, rustig: 'woord'.

De vervanging van zo'n woordbrok door een ander brok woord is een procédé dat ook vruchtbaar is zonder dat het gevende en het ontvangende woord bij elkaar in de buurt staan. Zo lezen we bij Campert 'vervrouwend' en 'vivisex', terwijl feministen, maar nu waarschijnlijk serieus, 'ievrouwd' en

.....

Op een muis

Kees Stip

Een muis, op zoek naar kruimels kaas,
kroop in de baard van sinterklaas.

'Wel eerder,' sprak de sint bedaard

'werd door een berg een muis gebaard.

Maar dit is wonderlijk, bij Zeus:

Hier bergt zowaar een baard een muis.'

.....

'andervrouws' hebben voorgesteld. In al deze gevallen weet de lezer het 'goede' woord zelf te bedenken.

Tot het Openbaar Taalbezit horen 'Openbaar Kunstgebit' en 'pieschiater'.

Woordverminking kan op vele manieren gebeuren. Over de opzettelijke verminking van eigennamen spreek ik u nog in 76.

Ik noem de volgende manieren, met voorbeelden:

Omdraaiing (zeldzaam): ‘appelsienen’.

Vernederlandsen van vreemd woordbrokje: ‘belatafeld’, ‘besoepketeld’, ‘besuikerd’, ‘kattebak’, ‘luizepoten’ en ‘luizeveren’.

Betekenisloos stukje vervangen door betekenisvol woord: ‘balleefd’, ‘belnee’, ‘gore Flip’ (Govert Flinckstraat). In ‘Vosjesstraat’ is Vossius weer tot Vos teruggebracht.

Extra stukje toevoegen: ‘gefeliciflapstaard’, ‘monumentje’.

Moedwillig verkeerd geïnterpreteerd, of door broederwoord vervangen stukje: ‘portemeniks’, ‘sereneus’, ‘suczeven’ (van ‘succes’), ‘mugezond’, en ‘tot zus’ (‘tot zo’).

Geleerd stukje toevoegen: ‘Haginees’, ‘klokkement’, ‘prevelement’, ‘tietelatuur’.

Rijm: ‘kopje koffie’.

Contaminatie: ‘Moffrika’, ‘horekaffer’.

Ongram (hoofdstuk 6: willens en wetens grammaticale regels blijven toepassen ook waar het niet kan): ‘peder’, ‘kantjes’, ‘propjes’, ‘natte his’, ‘komkommersloeg’.

Zomaar verviezend veranderen: ‘schaamzaadbroodje’.

‘Volksetymologie’ (die men meestal niet moet zien als de werkelijke, domme, gedachte van het volk over het ontstaan van een woord maar als een Opperlandse lustexpressie): ‘sterfopstraatworst’ (‘cervelaatworst’). Deze is moeilijk onderscheidbaar van enkele eerder genoemde procédés.

Al deze verminkingen (ook ‘kroket’ voor coquet hoort ertoe) hebben gemeen dat zij, eens bedacht, als gewone woorden verder leven. Het is dus nauwelijks als Opperlands te beschouwen, maar de vormende procédés wel. Vele van deze verminkingen horen tot de ‘handelsreizigerstaal’ (39).

.....

Op een jakhals **Kees Stip**

**Een kinderjuffrouw, ene Truitje,
zat met een jakhals in een schuitje.
Het mens sprak niet van trots ontbloot:
‘Ik heb een jakhals in mijn boot.’
Waarop genoemde jakhals sprak:
‘U hebt een boothals in uw jak.’**

.....

Verliefd paar, jager en schurk zitten in restaurant.

De jongeman eet:	wat de schat poft,
het meisje:	wat de pot schaft,
de jager:	wat het schot pafst,
de schurk:	wat de schoft past.

Pas op: de waakhond bijt je een haakwond terwijl je hem in z'n hok waant.

Klaas Boot

Kloos baadt	baas Kloot
Koos blaas	kaas bloot
Ka bloost	blaas, Koot!

Ko blaast

35a De toorn eens homofiels

WIJ herinneren ons dat lang geleden, toen heroine nog een vrouwelijke hoofdrol was, en milieu de stand van je ouders, mannen lange stenen pijpen rookten. Zo'n pijp had een tuitje, en zo'n pijp had een etuitje. Het was in die rustige jaren van trekschuit en kinderarbeid dat het woord **PIJPETUITJE** werd ontdekt, dat zowel het tuitje van een pijp, als het etuitje voor een pijp kon wezen. Deze snaaksheid werd zo bekend, dat Pijpetuitje nog een derde betekenis kreeg: een woord dat net als 'pijpetuitje' op twee manieren kan worden opgevat, en dan op twee manieren uiteenvalt.

Wij kennen heden de volgende pijpetuitjes: balkanker, borduurwerk, bijster, contrastrijker, damplaag, dekreet, dorstommel, dijkrimp, extraneus, gein, gospel, hennepakkers, kwartslagen, lastaak, lokaal, loodspet, meestal, meesterstukje, minister, moordrechter, pilslikker, plaatstaal, plankas, pijpetuitje, rotsput, rotstelling, rotstempel, rijstrand, rijstrook, stalinrichting, uiteen, valkuil, verste, wetstaal, zeepaard, zeepas en zeepieren, hoewel wij tijdens ons verblijf in Ierland nooit een Ier met zeep in de weer zagen.

Wist u dat Pijpetuitje nog een vierde en vijfde betekenis kan hebben? Dit bleek uit een correspondentie, gevonden in de vuilcontainer waarin de kloosterbibliotheek van het Heemsteedse Hageveld onlangs werd gekieperd. In de eerste brief stond: 'stil maar' zei het meisje zonder handen tegen de monnik zonder handen, 'ik pijpetuitje'. In de tweede brief werd opgemerkt dat voornoemd meisje een petje droeg, en dat de abt het monnik-meisje-samenzijn verstoorde met de opmerking 'Pij-pet-uitje?'

Een bijzonder type Pijpetuitje is het Palletje. Een **PALLETJE** is zowel het verkleinwoord van pal, als van pallet.

De Palletjes zijn: balletje, boetje, bonnetje, buitje, buurtje, bijtje, geitje, kabinetje, kadetje, koetje, kuitje, luitje, manchetje, moetje, palletje, reetje, rietje, spuitje, toetje, uitje en weetje.

Een heel bijzonder soort Palletje is het (dank Jaap) Pootje. Een POOTJE is het verkleinwoord van POOT maar ook van het veel kleinere PO.

Pootjes zijn: aatje, Agaatje, beetje, diplomaatje, kootje, maatje, ootje, peetje, pietje, pootje, raatje, vaatje, vlootje en weetje.

Alweer weetje? Ja, want ‘weetje’ is drievoudig Pijpetuitje: een beginnende barenswée, de kleine letter w, en een minuscuul stukje wetenschap. Eveneens drievoudig zijn ‘meestal’ (van meestelen; bijna altijd; en het aantal mezen), en ‘rotspuitje’ (een pui van rotsstenen; een opgebroken Spui; en een spuit inferieure heroine).

Bij de Pijpetuitjes vielen de woorden op twee manieren in stukken. Maar dat is niet nodig om toch uit een zelfde rijtje letters twee verschillend uitgesproken woorden te kunnen krijgen. Dat ziet u aan het type Politiekeling; een keling door de handhavers van wet en orde; of een verstokt politicus.

Politiekelingen zijn: bedelen, bekeren, bommelding, coproductie, dampers, discussieraad, dolfin, kantelen, kassabel, maagdeken, massagebed, minimaal, natuur, negeren, politiekeling, premierrepubliek, regent, rollade, spektakel, sterkers, stropers, verzegeld en voornaam.

Bij ‘negeren’ vragen wij ons altijd af of de uitspraak waar het woord ‘neger’ in verwerkt is, oorspronkelijk niet een ongepast grapje was. ‘Voornaam’ hoort tot een veel rijkere categorie

35 Homogram: letters in woorden

Ik zie me nog op straat lopen in Utrecht 1947. Daar komt een bakkerskar van Schat, met op de zijkant 'Volkorenbrood'. 'Volk-oren-brood'.

Een rijtje letters kan op veel manieren twee verschillende woorden zijn. Het flauwste is als de taal vergeten heeft aan de minimale eis van eenduidigheid te voldoen. Zulke woorden heten 'homoniemen', en komen in 39 even ter sprake. Opperlands is dat niet.

Wel Opperlands is het als twee woorden ieder op volkomen regelmatige wijze zijn ontstaan uit kleinere onderdelen, en pas na assemblage van het geheel aan elkaar gelijk blijken te zijn. Dat zijn de 'pijpetuitjes', waarvan in 35a alle mij bekende staan. De verkleinwoorden als 'palletje' vormen een bijzonder geval, en de verkleinwoorden als 'pootje' daar weer van.

Van de pijpetuitjes die met 'kwart-' beginnen nam Van Buren terecht alleen 'kwartslagen' op. Er zijn er meer. In 3a kwam 'kwartieren' voor, en in 'Op een aal' van Stip 'kwartalen'.

De categorie 'politiekeling' moet het van iets anders hebben. In zo'n dubbelwoord bevindt zich een letter of lettercombinatie die op meer dan één manier kan worden uitgesproken. Dat is dan vaak de letter e, die immers op drie manieren kan klinken. De kortste van deze woorden is 'een', dat als lidwoord en als telwoord verschillend klinkt. Het onbevredigende is dat beide woorden zo duidelijk een en één oorsprong hebben. Dan is het beste korte voorbeeld misschien 'beken'. Bij de keus tussen de uitspraak ee of u hoort meestal ook een klemtoonverschil. Dat kan ook buiten de e een bron voor dubbelgrammen zijn: 'voornaam', 'uitstekend', 'voorkomen'.

Van Buren neemt in haar (onvolledige) opsomming van politiekelingen terecht niet de vele woorden op -'ster' op, die de vrouwelijke beroepsbeoefenaar en ook de ster kunnen aanduiden: 'filmster', 'zangster'...

Ook de vrouwelijke 'logicus', 'botanicus' en 'fysicus' zijn

Op een aal Kees Stip

**Een aal die bij diverse bieren
het oude jaar had zitten vieren
werd, toen hij na een warme prak
de hoofdverkeersweg overstak
om daar het nieuwe in te halen,
opeens verdeeld in vier kwart-alen.**

**Albert Heyn brengt een chocoladepindareep in de handel die Cho-Pin
heet. (E. ELIAS)**

jeug-droeister

geleidelij-kaan

arbeid-sonlusten

hartop-eraties

verspel-en

er-felijkheid

sambals-oorten

linke-rarchitectuur

cont-racten

aardga-sprijsverhoging

zedeli-jke

waard-oor

homogram, van hun vak. De vrouwelijke inwoners van de meeste landen zijn ook bijvoeglijke naamwoorden: 'Italiaanse', 'Ierse', 'Spaanse'.

'Volkorenbrood' kan eigenlijk maar op één manier in delen gesplitst die tezamen zinvol zijn, maar het was toch - voor mij dertig jaar geleden - een verwarrend woord. Zulke bijnapijpetuitjes die velen verwarren staan onder 'pretogen' genoemd, maar de opsomming is lang niet volledig. De verwarring door stotende letters komt nog apart (79) aan de orde.

Een historisch 'pijpetuitje', dat eigenlijk een 'pretogen' was, wordt afgeleid van de 'Willemsparkweg' in Amsterdam. Tijdens de oorlog werd de sterfdag van Willem Spark, met Duitse instemming, gevierd.

De bij pretogen genoemde 'taal der Labioden' spreekt men met de boventanden op de onderlip: 'Vijf wijve fuive vijf'.

Een pretogen is het geslaagst in de mond van een nieuwslezer. Zo had Fred Emmer het eens over 'vistráán'. Zulke fouten staan bekend als 'klemtónen'.

De verkeerd afgebroken 'pond-spakken' horen als drukfout ook in 75 thuis. 35e toont een echt geval. In hoeverre het zetten met een computer altijd voor zulke rariteiten aansprakelijk gesteld kan worden besprak ik elders (j9). Niet verkeerd maar raar afgebroken zijn de woorden in Jan Hanlo's 'Uit het Etrurisch'.

Het toegepaste homogram komt het best tot zijn recht in een zin waar het achtereenvolgens in elk van zijn opvattingen gebruikt wordt: 'Er ligt een rijstrand op het rijstrand. Zijn voornaam klonk voornaam. Op de ene zender was PSV aan het

van woorden waar alleen het accent het verschil tussen de twee opvattingen maakt: uitstekend, voorkomen.

De laatste categorie Pijpetuitjes zijn de woorden waar eigenlijk niets mee aan de hand is, maar die de onschuldige lezer toch in de war brengen, wanneer hij dat woord ziet. ‘Bommelding’ was daar al een voorbeeld van, want dit is zelden een zaak in het bezit van Olivier Berendinus Bommel.

Wij noemen deze soort van Pijpetuitjes Pretogen, en noemen daaruit: Achtkarspelen, asemmer, bollenteler, donauwals, hoofdrollen, horecareus, hyenavel, ingevingen, inkepinkje, kastomaatje, krotopruiming, kiwijacht, kollemaatje, labiodentaal, ministerretje, pretogen, sterflat, supersoon, tandemasser en truchuwelijk.

De hierin genoemde ‘hoofdrol’ hoort ook tot de categorie der Pond-spakken, de in couranten verkeerd afgebroken woorden. Een opsomming van alle in ons bezit zijnde Pond-spakken zou de contouren van deze rubriek te buiten gaan, en bovendien op een strafexpeditie tegen zetters of zetmachines kunnen lijken. Wij noemen slechts de waargenomen: cont-racten, waard-oor, hartop-eraties, hoof-drollen, frank-eerwaarde.

Nooit gelezen, maar wel amusant zijn de aldus door het verdeelstreepje in het leven geroepen exemplaren van de zetters-fauna (dank Piet): Anana-sijs, albe-stier, Ara-mees, bar-baars, bed-arend, bed-otter, bed-rog, best-uiver, ent-ree, dving-eland, gesp-eend, haard-os, kar-os, krib-big, leven-slang, ma-gier, op-doffer, overste-ekster, pa-raaf, Pa-steur, po-lijster, super-taks, tapio-kameel, trend-setter, ver-haring, ver-taling, vlo-ekster, wolf-ram en de zebra-pad.

35e Verkeerd verbroken

In een Amsterdamse nachtclub begonnen deze week de opnamen voor het TROS tv-spel ‘Oh ja, Yvonne heeft nog voor je gebeld’, waarin Anne Wil Blankers en Ton Lensink (beiden op de foto) hoofdrollen vervullen. Voor Lensink is dit zijn laatste televisie-productie in Nederland. Hij vertrekt namelijk binnenkort voorgoed naar Italië.

.....

Uit het Etrurisch

Jan Hanlo

... eenzaam schept hij zich een vaderi-
deaal schamel behuisd een bovene-
tage het leien dak kaduuk de stute-
lementen wormstekig rot: de operate-
nor aan lager wal ooit van 't poloze-
vental de beste op bed een lappende-
ken ja droog rendiermos en stukken die-
revel...

.....

Op een paling

Kees Stip

Een paling met zijn zoontje Sjaak
stond voor een visconservenzaak.
'Zie je die pot?' zo sprak het beest.
'Dat is je ome Piet geweest.
Hij eindigde abrupt en vrij droef
zijn carrière als geleiboef.'

.....

sofadel, zoeven

.....

bekeren, op de andere de EO aan het bekeren'. De kantelen kantelen heet een verhalenbundel van Olaf J. de Landell, waar de uitgever helaas aan de eerste e van het eerste 'kantelen' een ' heeft meegegeven. Dezelfde schrijver schreef ook boeken met de titels Ave Eva en De dief stelen.

Staan de homogrammen drie of meer maal in een zin, dan rangschikken we dit onder het 'hypergram' (47). Maar zulke homogrammen zijn dan meestal van een andere, meer ingrijpende, meer Opperlandse aard, die ik nu aan de orde stel:

36 Het woord valt in stukken

Behalve het artikel van Van Buren geef ik als illustratie twee gedichten van Daan Zonderland en een gedicht van Kees Stip, die zich hierin meesters toonden. De door drs. G. van Buren aangestipte mogelijkheid om zulke homogrammen achter elkaar in een verhaal te plaatsen, komt in 47, omdat dan de herhaling de boventoon voert.

Op de behoefte om voor zulke gevallen over een speciale smalle spatie te beschikken, iets minder dan een echte woordspatie maar iets meer dan een lettertussenruimte, kom ik in 80 terug.

Het stukgevallen woord wordt vaak een eigennaam: 'Alie Mentatie', 'Dina Miet', 'Pia Nola', 'Peter Selie' en vele anderen.

37 Homozin

De gewone taalkunde is verslaafd aan homozinnen, waarin de spaties op dezelfde plek blijven staan. Wij zoeken als Opperlanders dus naar twee zinnen die qua letterrij gelijk zijn, maar waar de spaties anders verdeeld liggen. Het zijn eigenlijk nóg-eens-omgedraaide palindromen. De voorbeelden in 37a zijn alle die ik heb. In andere talen zijn beroemde voorbeelden waar niet de letters maar klanken de eenheden zijn. De Nederlandse voorbeelden daarvan zijn onveranderlijk verkeerd door kinderen begrepen en gezongen kerkliederen:

'Christus hangt aan het kruis, hij hangt er mijnentwegen' wordt 'Christus hangt aan het kruis, hij hangt er bijna tegen' en 'Ik zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheeën' wordt 'Ik zal eeuwig zingen van Gods goederentrein'.

.....

Op twee zalmen

Kees Stip

Twee zalmen hebben te Herwijnen
een lijvig boekwerk doen verschijnen
dat volgens dr Heineman
bedoeld is om het fijne van
de wereldtoestand uit te leggen.
Het heet: Wat zalmen er van zeggen.

.....

Marie, pak die peen 's.
Nico de mus hield van je zus.
Hij vond het in de cent van haar.

.....

Culinair congres in Amsterdam Daan Zonderland

De kok tot Rosalinde:

‘Het is tijd om heen te gaan,
Tijd, ondanks de klokken,
Tijd, ofschoon de kunstenaars
Nog naar Arti sjokken.

Alles gaat voorbij, mijn lief,
Niets blijft bij het oude.
Zelfs de liedjes die ik zing
Zijn je Reinste Claude.

Fram is boos en schrijft niet meer,
Abri koos een ander,
En die hebben liefgehad
Schreien om elkander,

Schreien, schoon de zomerbries
Door de blaren ritselt,
Want de Duitse bief is stuk
En de Weense schnitzelt.’

.....

.....

De boom zat vol paarden, die vrolijk door de takken gluurden. Toen wij van onze verbijstering waren bekomen, vroegen wij: ‘Jongens, wat doen jullie daar?’ En een grote, bruine merrie antwoordde, hinnikend van plezier: ‘Wij spelen rottepeerdje.’ E. ELIAS

.....

De kok troost Rosalindes moeder Daan Zonderland

‘Moeder, o moeder,
Verlies niet de moed,
Als uw dochter haar dagen
Met spelen verdoet.

Vrees niet dat uw dochter
Een lichtekooi wordt
Waar hal wordt gemaad
Of gans wordt gebord.

Nimmer geschiedde
Er iets ongepast
Waar één werd getwintigd
Of klaver gejjast.

Waar zwart werd gepiet
Of op harten gejaagd
Is zelden de deugd
Van een dame belaagd.

Nooit is gehoord
Dat wulps werd gelonkt
Waar bil werd gejart
Of ping werd gepongd.

Waar domi genood wordt
Of sjoel wordt gebakt
Heeft zelden een ziel
Naar de zonde gesnakt.’

.....

37a Deze geniet de zege niet

toen tomaten tomaten tomaten tovrat

Neem een jet!
Nee, meen je 't?

Je pa stopt weer, oversteken dus.
Je past op twee rovers, teken dus.

O, mijn heerlijk topje van de berg!
O, mijnheer lijkt op je, Van de Berg.

Kreeg, na asthenie, de ree niets meer?
Kreeg naast hen iedereen iets meer?

Nee maar, de werkman slaat uw vrouw met een stok, brood krijgt ze soms te kort!
Neem aardewerk, man; sla at uw vrouw, met een stokbrood, krijgt ze soms te kort?

Neem antilopen mee, 't park eert egels.
Nee, man, til op en meet parkeertegels.

De première is thans. Wie geld onder op het kabinet vindt kan beter.
De premier eist: Hans Wiegel, donder op, het kabinet vindt Kan beter.

Homogram + hypergram

Deze geniet de zege niet.
Waardevol leren is waar de volle ren is.
Een grot, een dierentuin, een grote en die rent u in.
In een kano liever dronken dan in een kan olie verdronken.
Slaafs draaide het volk om en om, en bekende het dra. Maar moeder, uiterlijk
slaafs, draaide het volkomen om, en bekende het drama 'armoede' ruiterlijk.

Plaatsnamen

Rolde, Een, Oudeschild, Ermelo, Engeweer, Sloten, Vierhouten, Huizen, Engelen,
Etten.
Rolde een oude schilder meloen, geweesloten, vier houten huizen, en gele netten?

38 Homo-samengestelde zin

De boeren uit het Noorderland
hebben tien vingers aan elke hand, vijf
en twintig aan handen en voeten.

Ik noem dit flauwe geval, waarin leestekens voor de verwarring moeten zorgen, omdat het tot een zeldzaam soort Opperlands behoort: het kan, meestal zonder, soms met kleine, moeite, in en uit het Buitenlands vertaald worden.

Het klassieke type is het telegram-misverstand, voordat het woordje stop was uitgevonden om de punt te markeren. In telefonisch doorgegeven krantenstukken komt men zulke homogrammen nog wel eens tegen.

In het Opperlands hebben de boodschappen altijd òf betrekking op een executie (WACHT NIET HANGEN) of op een vreemde familierelatie ('De boer kocht een kalf en de moeder van de boer was ook de vader van het kalf'), maar dat is een gevolg van het feit dat over deze mogelijkheid weinig is nagedacht. Merk op dat bij het neerschrijven altijd een van de twee interpuncties gekozen moet worden. Ik reken ze toch tot de homogrammen.

De bekendste rol van de komma als betekenisveranderaar is die waar hij een betrekkelijke bijzin inleidt: 'Prinsen, die van afpersing leven, worden oud' betekent heel wat anders dan: 'Prinsen die van afpersing leven, worden oud'.

39 Homoniem en synoniem

Aristoteles... o nee, laat ik u niet in de war brengen.

Het was de bedoeling van de taalontwerper dat één woord één betekenis zou krijgen en één betekenis één woord. Maar het liep anders. Soms heeft een woord twee betekenissen (en dan niet om een van de perfide redenen van het Opperlands, 35). Dan heet zo'n woord 'homoniem'. Van de woorden in Van Dale is twee procent homoniem. Hoe langer een woord is, hoe minder verschillende betekenissen het bezit. Homoniemen zijn pas Opperlands als je er wat mee doet, en Gerrit Komrij deed dat (39a).

Het spel, dat in mijn familie 'trekpotje' heet, waarbij naar een homoniem woord geraden moet worden op aanwijzingen over de twee betekenissen van het 'trekpotje', herbergt slechts één raadsel: waarom heet het 'trekpotje'?

Homoniemen zijn de voornaamste wapens van de woordspeler (02).

Soms, maar lang niet zo vaak als een homoniem opduikt, hebben twee woorden met verschillend uiterlijk dezelfde beteke-

[vervolg van 37a]

'Help man', zei stomme Neel, 'de bisschop, nee: de bode, graven naar de nonnen'.

Enrum, Losser, Uithoorn, Zeist, Arendal, Haarlem, Enschoot, Elst, Rekken, Haastrecht, Diever, Zetten, Wijhe, Maarn, Uden, Etten, Bergen.

Een rumlosser uit Hoorn zei starend: al haar lemen schotels trekken haast recht, die verzetten wij, hé, maar nu de netten bergen.

39a Een en ander

‘Droog is ’t’, zei de drogist, en hij bleef binnen. ‘Die binnen binnen, binnen binnen,’ mompelde hij.

Maar de regent op zijn buiten (geenszins een onderkomen onderkomen) sprak: ‘t Regent niet,’ en ging naar buiten. Hij liep naar zijn paard: het was een droog paard. Het was hem opgevallen dat er al weken geen regen op gevallen was, zodat het paard niet kon weken. Het was ook een lui paard: het stak niet fel in zijn vel, stond niet fier op zijn vier benen. Het had niets van de vinnigheid van een luipaard, noch was er iets van de wendbaarheid van een bij bij. De regent hees zich op de rug van zijn ros ros. Even verkeerde hij in de mening dat het een verkeerde beweging zou maken. ‘My dear,’ zei hij tot het dier, dat een zij was. Maar het verroerde geen vin. ‘Verdomd, hij verdomt het alweer,’ fluisterde hij hees. Hij had er geen erg in gehad dat het zó erg was.

Hij keerde terug en ging zijn buiten binnen. Wat zou hij doen vandaag? Er viel geen drop. Hij nam nog een rol drop. Zou hij aan de rol gaan? Zou hij zijn nieuwe boeken boeken? De regent had een uitgelezen bibliotheek, en was zelden uitgelezen. Hij las alles, van Hooft tot Voeten. Rood van opwinding las hij Philip Roth, en geel van verveling Jacob Geel.

‘Joseph Roth en Rudolf Geel, allebei kijken ze scheel,’ humde de regent in zijn eentje en nam er nog eentje uit de rol. Hij viel er nooit uit. Ja, ’t scheelde echt of je scheelde.

De regent was een wijs man. Er school al op school een geleerde in hem, maar hij had zich nooit aangetrokken gevoeld tot geleerde schoolkennis, zo vertelde

mij een schoolkennis van hem, die het stoute hemd had aangetrokken.

De regent was ook voornaam. Hij liet zich nooit bij zijn voornaam noemen. Ook voor zijn vrouw heette hij Meneer Antoine. ‘Toon’ zou maar uit de toon vallen. Zijn vrouw was een hete bliksem, en heette Trui.

Ze heette hem nu welkom met een maaltijd. De koffie was nog niet klaar, vanwege de lange maaltijd. Dat was klaar als een klontje. Op het buffet stond een koud buffet. Pruimen, een appel en een citroen.

De regent had geen trek. Hij zag bleek en keek uit het raam naar wat een trek vogels bleek te zijn. Voor de zoveelste maal liet hij zijn maal staan. Hij overwoog een vertrek, maar keek toen maar rond door het vertrek. Aan de wand hingen een Appel, een Citroen en een houtsnede die geen hout sneed. Hij kon ook die Appel niet pruimen, maar Citroen was wel een geschikte peer. Op zijn doek stond een Khan met een kan en een doek. Hij zag er ook een Bey bij, en hij kreeg een Vizier in het vizier.

De Khan, de Bey en de Vizier keken naar een bes. Haar haar was als van was, maar er zat mede mede in, zó glansde het. De bes zat aan een dis met noten, terwijl noten als bes en dis over de dis dreven. Op de achtergrond, in verre verschieten, zag hij dreven van kleur verschieten: een boom met bessen en bleke vrouwen die, bij het water van een gemaal, op stenen als hunebedden de was van hun gemaal, hun Hun, goed lieten bleken, alsmede het goed van hun Hunnebedden: het kussen was om te kussen zo rein (als de Rijn in vroeger dagen) en ook het laken viel geenszins te laken. Tussen de boom en de slopen zag hij een boom van een kerel het gemaal slopen. De rat had het rad er al afgezaagd.

Het was een mooie Citroen, niet afgezaagd van onderwerp. De regent keek zijn ogen uit, en was toen uitgekeken. Wat te doen? Terwijl zijn vrouw het buiten door de achteruitgang verliet, mijmerde hij over de achteruitgang. Er gingen vele dingen achteruit in de wereld, dat kon hij moeilijk velen. Zou 't zout in de pap dan verdwijnen? Iedereen kreeg al een eerbewijs eer het bewijs van zijn kunnen was geleverd. Er was veel afval in de kerk en op de straat. Van 'n geweten werd weinig meer geweten.

In veel bedrijven voerde men inspraakkomedies in veel bedrijven op, om daarna lusteloos de liefde te bedrijven. De courant kwam steeds minder courant. De bestellers brachten alleen nog bestsellers. Of een aanslag van de belasting. Een aanslag op je leven of een aanslag van de belasting, dat was bijna hetzelfde. De port werd steeds hoger. De besteller had zelf een rooie postzegel, zijn karbonkel glom als een karbonkel. Dat kwam vast van de port.

En het leger! Het leger liep leger en leger. Waar bleef de tijd dat men in 't heir nog met eer een heer was, en dat men in de genie menig genie aantrof? Dat de mannen hard als wetstaal waren, en dat er naar wetstaal nog werd geluisterd? Het was allerm minst hoopvol dat er zo'n hoop vol grauw grauw op de wereld verkeerde. Op deze wijze was er voor een wijze geen lol meer aan. Het was een wilde, verkeerde wereld. ‘De staat staat er beroerd voor,’ mijmerde hij.

Ineens wist de regent wat hij wilde: winkelen. Hij trok zijn tricot tricot aan, en daaroverheen zijn tartan tartan. Ook droeg hij de trui die Trui voor hem had gebreid.

De regent was een echte koper. Echt koper bestond ook, je had goed koper en slecht koper, alleen slecht koper was goedkoper. Maar de regent was een *echt* koper en gedroeg zich altijd koperachtig. In de supermarkt, die voor hem een kopermijn

was, had hij alle lof voor de lof. Hij kocht er gehakt. Het viel te prijzen dat alle prijzen stonden aangegeven, daarom wist hij, toen hij aan de kassa stond, dat het gehakt een flink gat in zijn budget had gehakt. Met zoveel gehakt onder zijn arm werd hij nog arm. 'De kost kost veel,' dacht hij. Het meisje aan de kassa vertelde zich, en hij vertelde haar dat. Maar de in katoen gestoken slang gaf hem van katoen in een slang dat hij niet begreep, zodat hij zich gestoken voelde. Hij stortte zijn kopervitriool over haar uit.

Ineens loeide er achter de sirene een sirene. Was er brand? Hij rook rook. Hem beving een beving. Het laatste uur van de regent had geluid. Met een dof geluid ontplofte hij.

(De regent wordt afgemaakt, omdat het verhaal moet worden afgemaakt. Ook het meisje aan de kassa is nu wel uitgewerkt.)

GERRIT KOMRIJ

nis. Die heten dan 'synoniem'. 'Syn' is Grieks en betekent 'samen', 'oniem' is Grieks en betekent 'naam'.

Synoniemen geven vooral aanleiding tot ruzie over de vraag of er toch niet een licht betekenisverschil is tussen 'vrouwenarts' en 'gynaecoloog'. Humoristisch kun je ze aanwenden door bijvoorbeeld 'lopen' 'bipedale locomotie' te noemen. Bij de maanreportages werd serieus 'visueel contact' voor 'zien' gebruikt. Scheldwoorden zijn in zekere zin allemaal synoniem (39b), het woordje 'ja' kent vele synoniemen (39c) (een uitkomst in *Deutschfeindliche* landen), terwijl de 'handelsreizigerstaal' er van barst (39d).

Homoniemen overschrijden graag de grenzen der woordsoorten. Meervoudige zelfstandige naamwoorden die ook werkwoorden zijn - dat zijn er teveel om op te noemen. Maar wat vindt u van meervouden van dieren die tegelijk werkwoorden zijn (39e)?

39b Niet schelden doet pijn

WIJ gooien nooit iets weg. Als wij twee dingen hebben die een ietsiepietsie op elkaar gelijken, dan beginnen wij een verzameling. Al heel lang geleden initieerden wij een verzameling Nederlandse scheldwoorden.

Zelf worden wij nimmer uitgescholden, en wij zijn ook zelden getuige van scheldpartijen. Wij moeten het dus van schriftelijk schelden hebben. Dat heeft het voordeel dat wij van elk van de straks genoemde scheldwoorden een bewijsstuk bezitten. Dat is wel nodig, anders zou u bij sommige woorden denken: is dat een scheldwoord? Eigenlijk kan ieder woord, mits op de juiste wijze uitgesproken, als scheldwoord fungeren. Probeert u het maar eens met 'spatader!' of 'sputumbakje!' of 'spederworp!' (Onze Latijnse leraar, Jupiter hebbe zijn ziel, wou niet dat wij 'speer' zeiden. Een gezond mens in een gezond lichaam, zeiden de oude Romeinen reeds.)

Ons scheldbakje was vier jaar geleden vol, en er is weinig bijgekomen. Is Holland uitgescholden? Zeker, Komrij vergastte ons nog op 'dwergcactus' en 'mestkever'. Kok had het onlangs over 'valsemunters' en 'chanteurs', waarbij hij doelde op de tijdelijk over ons gestelde overheden. Figuurlijk natuurlijk, want geld van de overheid is nooit vals, en chantage door de overheid heet recht. Op 29 april verscheen in een weekblad het woord 'krukkebol', dat oud aandoet, maar niet in ons bakje zat.

Wij beperken ons tot de letter S, in navolging van de pionier op dit gebied, de grote Van Weerlee, in zijn magnum opus 'Composita Deshonorifica'.

Er zijn scheldwoorden die alleen op de beoefenaren van bepaalde beroepen, zoals chirurg of agent, slaan: slager, smeris, stille, saucijsjesmaker, spiegiater.

Er zijn scheldwoorden die alleen op vrouwen betrekking kunnen hebben: serpent, slang, supertrut, sloerie, scharrekont, soepkip, salopette, scheur, schommel, schorpioen, schuddegatje.

Er zijn scheldwoorden die alleen mannen treffen: slappelul, sissie, sambalbroek, sexist, souteneur, schilleboer, sonofabitch, schuinsmarcheerder.

Er zijn een aantal creatieve voorzetwoorden waarmee u zelf uw scheldwoord kunt vervaardigen door er een passend staartstuk achter te zetten. Te uwer ere gebruiken wij als achterdeel het woord ‘lezer’: stinklezer, strontlezer, snertlezer, schijtlezer, snotlezer, slijmlezer, schele lezer, schertslezer, schijnlezer, soeplezer.

De resterende scheldwoorden hebben wij trachten te ordenen in de mate van kracht. Als A tegen B roept ‘schijthuis’, dan kan B niet riposteren met ‘schavuit’, maar zal hij tot schoft moeten gaan. Het is deze dwang tot overtroeven die het grote aantal scheldwoorden verklaart.

Stoetel, snoeshaan, stomkop, slak, stoethaspel, sukkel, smous, schele schol (Suske), slingerapensanhedrin (Bilderdijk), spuit 11, stakker, slome duikelaar, spitsburger, slapjanus, smeerpots, sloddervos, sabberaar, salie, saltimbanque, sarkast, sauskom, scherf, schobber, schraalhans, schavuit, schuifelpoot, semmelaar, sliegeraar, stoffer, spinazieketel, sijker, smiecht, sufferd, slaapkop, slampamper, senuwelijer, stijfkop, smiechel, strooplikker, slappe tinus, sijsjeslijmer, schreeuwlelijk, saboteur, schaapskop, salamander, saloncommunist, sassefras, savooiekool, scheerkop, schnitzel, schrielhannes, schrompelnier, schutteraar, serviele dwaas, stuk verdriet, slavendrijver, sladood, saggerijn, schuttingschrijver, schuimloper, scheurmaker, servet, salie wegloop, sjerfer, snees, schuim van de richel, slikker, swenser, smeerkees, stijselaar, satyr, satan, scharesliep, schilferkop, sodemieter, schonkepoot, schede(l)lichter, sjoemelaar, scheet, schobbejak, smeicheler, stakker, stiekemer, sloeber, sjaggerijn, sjankertyp, sakkerjuse vent, sadist, salversanslikker, salpeterkop, sansculotte, santekwant, sappelaar, schimmelkop, schlemiel, schooier, schrammelaar, schrielhannes, stuk tuig, sakkerse idioot, schoelje, schurk, schoft, SS-er.

39c Ja

Ja, inderdaad, beslist, jazeker, jawel, absoluut, natuurlijk, positief, o.k., allright, of course, sisi, oui, jawohl, einverstanden, yes, yep, yup, uh-uh, right-o, graag onze positieve bevestiging, roger, o-yeah, entendu, in orde, sic, aber natürlich, jaha, johoe, dat wil ik, zo waarlijk helpe mij God almachtig, geen nee, okeetjes, okido, gij zegt het, waddagje, sure, compris, vast en zeker, amen, hear hear (applaus), joe, bien sûr, zo is 't, betuigen wij onze warme instemming, natcherly, da, dada, goed, yes sir-ree, krek, juste, si, vanzelfsprekend, vóór, pro, ay, mm, java, wiemesjeudeplatteboender, akkoord, wieses, affirmative, oja, jahoor, kompfoormekaar, gaat uw gang, u haalt me de woorden uit de mond, ik zou het niet beter kunnen zeggen, daar ben ik het geheel en al mee eens, je doet maar, zo dacht ik er ook over, dat is eveneens mijn opvatting, u slaat de spijker op de kop, da's waar, daarin ga ik graag met u mee, u heeft mijn hartelijke instemming, pot voor meneer, daaraan betuig ik volgaarne mijn adhesie, hoe ra je het zo, zo vast als een huis, dat ra je de koekoek, haal je de koekoek, hoor je mij ‘nee’ zeggen?, zulks te ontkennen ware de opperste domheid, gij hebt het volkomen bij het rechte eind, mijn antwoord moet ‘ja’ luiden, ik stem toe, dat zweer ik, ik ga graag op uw suggestie in, ng, sja,

mja, je hebt gelijk, daar ben ik het mee eens, Mijnheer de Voorzitter ik zou de vraag van de Geachte Afgevaardigde gaarne in bevestigende zin willen beantwoorden, nee of liever: ja, ik zou gek zijn als ik daar 'nee' op zei, mijn ja heb je, waarachtig wel, maar dat spreekt toch vanzelf, yes we have no bananas, driewerf ja, ik zie geen doorslaggevende redenen daar een negatief antwoord op te geven, je zegt 't, klets maar raak, zoals ge wilt, dat kan niet anders, dat is duidelijk, zonder enige twijfel, daar is niets tegen in te brengen, voorzeker, zeer afdoende vastgesteld, perfect bewezen, stellig, gij hebt volkomen gelijk, ongetwijfeld, volmaakt eens, bij Zeus!, zo is het, dat is zo, volkomen waar wat gij daar in het midden brengt, niets liever dan dat, daar is niets aan toe te voegen, terecht, hoogstwaarschijnlijk, ik vind van wel, het komt mij voor dat het noodwendig is, zo schijnt het, dat is zo ge zegt, in ieder geval, mij dunkt van wel, het zij zo, dat lijkt me uiterst waar-

[vervolg van 39c]

schijnlijk, wij zijn het eens, zeer waar wat ge zegt, dat geef ik toe, het lijkt haast van wel, kennelijk, precies, ik zou het me niet anders kunnen voorstellen, dat is logisch, dat ziet u goed, dat is het inderdaad precies, dat kan niet anders, daar sta ik volledig achter, uitstekend, dat is ook zo, dat lijkt mij een voortreffelijke opmerking, dat is uitmuntend opgemerkt, zo is dat inderdaad, u ziet het volkomen juist, ik voel het precies zo, dat is duidelijk, ik vrees van wel, dat moet wel, dat valt niet te ontkennen, alle duivels nog aan toe, hoera!, zo'n sympathiek aanbod kan ik moeilijk afslaan, daar kun je donder opzeggen, ook goed, waarom niet?, mijn woord, met het grootste genoegen, voor mijn part, zou je denken?, nou zeg dat wel, ahum ahum, allicht, top, cock, dat zal best, vertel mij wat, jajaja, vanzelf, mij best, verrek, zo klaar als een klontje, parfait, hé ja, ja hè, 't is me wat, daar zeg ik ja op, dat had je gedacht, nee, daar komt niets van in, ammenooitniet, niks hoor, dat is waar ook, goed dat je me d'r aan herinnert, dat zou ik haast zijn vergeten, hoe kom je daarbij?, niet waar?, immers, zelfs, stip, klopt, béng, donders, prima, correct, best, raak!, touché, 1-0, absolutissimo, breek me de bek niet open, zekers, moeders wil is wet, zo is 't toevallig ook nog 's een keer, zo is ook mijn opvatting, midden in de roos!, die zit!, goal!, punt voor jou, carambool!, penalty!, true, zoals u wenst, d'accord, ik kan het niet méér met u eens zijn, het is alsof ik mij zelf hoor spreken, ik sta totaal aan uw zijde, hou maar op, daar valt niets meer aan toe te voegen, mijnerzijds volledige instemming, daar heeft u het grootste gelijk van de wereld aan, met alle soorten van genoegen schaar ik mij aan uw kant, goed gebruld leeuw, voortreffelijk gesproken, juveniles anonymus, januarius, daar kun je donder op zeggen, ik heb nooit iets gehoord dat méér waar was, daar kun je vergif op innemen, mijn idee, dacht ik ook, verdomd als het niet waar is, wat ik je brom, niet dan?, volmondig jaap, ik zou zeggen van wel, asjeblijft, voor z'n roodkoperen, geheid, wis en waarachtig, wat je zegt, voorwaar, bon, tot uw orders, vooruit dan maar, ach mevrouw Berger hoe moet ik daar nu op antwoorden?, zo mag u het rustig stellen, voor de volle achttien procent, zo waar als ik hier sta, u vertolkt op bewonderingswaardige wijze gevoelens die ook ik koester, welzeker, zonder enige reserve, de kippen krijgen worteltjes te eten, gelijk heb je, zeker, oui-oui-oui, tuurlijk, juist, zonder meer.

39d Pampier

aantakkebossen
aardappels afgieten
achterwiel
afgaan
afnokken
afzien
apehaar
apparaat
baanders
baardschaaf

bajes
bak
bakken
bakkes
ballen
ballennet
beeldbuis
belabberd
benenwagen
Benno
berelul
bestekamer
bietsen
bikken
bikke(se)ment
billekoek
billewagen
bink
blaffertje
blazen
blokken
blokkendoos
boekoe pienter
bolus
bomen
bonkedokter
bordeelsluipers
bout
boutenbak
bovenkamer
braille
bretelpiano
brievenbus
brik
brilstand
broekhoest
broodje ongesteld
broodmolen
bruine jongens
buis
bumpers
burgervader
bijspijkeren
b2g
cementpudding
centenbak
dakhaas
deze jongen
dienstfiets

dikke deur
dirk
dirken
dokken
Doortje Dag
doos
doppen
Dordt
drollenvanger
droppen
drossen
druivetrossen
drijfsijs
dubbelblank
dubbeljoe
duiten
de dunne
echtgenoot
eend
eikel
ellebogenstoom
engelenbak
enkeltje
erwt
etui
facie
fietsenrek

fikken
 fok
 Fransoos
 fris
 gast
 gebakken deeg
 gebeiteld
 gemak
 gemeentecowboy
 gemeentepils
 genotsrem
 gepeld eitje
 gerstenat
 gevederde vrienden
 geveltoerist
 giegel
 gisterenavond
 gladde ijzers
 gleuf
 gok
 gozer
 grafkelder
 grafnagel
 grammofoonplaat
 griet
 groene zoden
 grommetje
 grijpstuivers
 grijze cellen
 gummiwif
 hammen
 hangmatje
 happen
 harses
 heitje
 helegaar
 hemelwater
 hendrikus
 Hermandad
 Hilversummer
 hodeldebodel
 hoefijzerbek
 hoeven
 hok
 hol
 hunkerbunker
 hupsen

indianenzaad
innemen
jammerhout
jantje
jarige Job
jassen
jatten
jetsers
joekel
k
kachelpijp
kadetten
kakement
kakkies
kamer 100
kamertje
kanen
kankerstaafje
kano
kanus
kapstok
karretje
kassiewijne
kast
kazerne
kersepit
keteljurk
kever
kiep
kier
kikkerlandje
kinderkak
kip
kippenhemel
kist
kistjes
klapkutje
klavieren
kleine voeren
klembek
klep
kleppen
kleunen
klik
klof
knaap
knakje
knikker
knip

knol
knorren
knuppel
knijf
koeiesap
koekeloeren
koffer
kokkerd
kop van de week
koperen ploert
koplampen
koppie-koppie
koter
krentenkakker
krib
kruisbestuiver
kuierlatten
kuip
kuisheidsgordel
kukel
kukelen
kut met 'n rietje
kut met peren
kwakken
kwekken
kijkers
kijkkast
kijkijzer
lab
leugenaar
lichtstad
lik
loerijzer
lollypop
lou
luchtpijpen
luizenhark
lullepoetser
lullificatie
lultoeter
lulijzer
lijn 2
maffen
mandje
manegeklep
melkglas
mommels
memmen
menageklep

m'etje
meuren
mevroi
moerasdelta
moffen
Mokum
monumentje
mop
morelul
motten
naaiperen
nassen
natte his
nest
noppes
nor
onderdanen
ondergetekende
ondersneeuwen
opoe
ouweheer
owiemesjeudeplatteboender
p
paardebek
paffen
palenpoetser
pampier
pand
pattefoon
paviljoen 3
peddelen
peder
peer
petoet
piek
pielen
pielepoot
piepers
pierement
pieterman
Piet Schetter
pietsie
pikijzer
pil
pillendraaier
pineut
ping-ping

[vervolg van 39d]

piraatje
 pissen
 pitten
 plee
 pleetje
 pleite
 plu
 pluim
 plum
 pluvius
 poelpak
 ponem
 pop
 porum
 postzegel
 poten
 potlood
 prakijzer
 prammen
 prima
 propjes
 prijsdier
 pijpen
 raap
 racekak
 reetketelsteen
 rikketik
 ritselen
 roerijzer
 rokertje
 rolprent
 ronken
 rijijzer
 saffie
 sappelen
 sassen
 schaften
 scheur
 scheurijzer
 schokken
 schuiten
 schijthuis
 schijtsijs
 sekreet
 Sint Salarius

sjees
sjoege
slager
slingerschijt
smakkerd
smeris
snater
snavel
snelle Katrien
snotlap
snuffert
snijijzer
soppen
Spanjool
spetterpoep
spiegelei
spiegels
spinsen
spruit
spuit 11
stalen ros
stampers
stappers
stekkie
stelten
stennes
sterfopstraatworst
stierepis
stinkstok
stoomfiets
strepen
strijkboutjes
stijfselkissie
suczeven
sukke
tachentig
tamtam
tandakken
tandepeuter
tante Betje
tante Marie
tengels
teuge
tien geboden
tieten
tietenkast
tikkertje
tingeltangel
tippelen

tochtlatten
toet
toeters
toffelemoon
tonen
tot zus
trammelant
trappers
trekstaaf
Trix
tronie
troost
tukken
vasthouden
veiling
vergipsen
verkikkerd
verloofde
versieren
vetten
viervoeter
vlammenwerper
vluks
voorgevel
vreetijzers
w
waffel
wagen
wateren
waterlanders
watjekou
wiedes
witte muizen
wolk
woning
zaaddrogerij
zachtengemakkelijk
zand in de rails
zorg
zure lappen
zwartjurk
zwavelstokjes
zwijntjesjager
zijstraat

39e Beren zwijnen

Beren, bokken, buffelen, darren, dazen, fikken, geiten, gieren, grauwen, hamsteren, hengsten, hommelen, hoppen, kalven, katten, kauwen, kezen, kikkeren, klepperen, kraaien, krabben, krielen, lengen, lossen, maaïen, mieren, mollen, motten, muizen, persen, pinken, poedelen, rammen, rossen, rotten, schimmelen, spinnen, sponsen, stieren, tellen, tekkelen, tortelen, tijgeren, vinken, vissen, vliegen, vlinderen, vlooiën, vogelen, vorsen, vossen, wolven, wurmen, ijsberen, zwijnen.

39f Ik, jij, hij

Ik ben intelligent. Jij bent slim. Hij is sluw.

Ik ben spaarzaam. Jij bent zuinig. Hij is een vrek.

Ik ben geestig. Jij doet leuk. Hij is Seth Gaaikema.

Ik ben vrijgevig. Jij bent lichtzinnig. Zij heeft een gat in haar hand.

Ik hou van mijn vrouw. Jij bent verliefd op mijn vrouw. Hij valt op mijn vrouw.

Ik ben existentialist. Jij verveelt je. Hij verveelt me.

Ik rotzooi maar wat an. Jij schildert. Hij kladt.

Ik let op mijn kleding. Jij bent ijdel. Hij is een snob.

Mijn zoon is creatief. Jouw zoon is lawaaiig. Zijn zoon is een nozem.

Mijn dochter is aantrekkelijk. Jouw dochter is flirterig. Zijn dochter is hoerig.

Ik ga op reis. Jij gaat met vakantie. Hij is naar Spanje.

Ik heb indigestie. Liet jij een wind? Hij stinkt.

Ik mag haar wel. Jij laat je door haar het hoofd op hol brengen. Hij rent achter alles aan waar een gat in zit.

Ik was jong. Jij was dom. Hij was ss'er.

Ik sla zijn vrouw hoog aan. Jij slaat zijn vrouw op haar kont. Hij slaat zijn vrouw.

Ik ben zwijgzaam. Jij houdt je klep. Hij kan niks zeggen.

Ik kom voor mijn mening uit. Jij kletst te veel. Hij lult uit zijn nekharen.

Ik ben geen Marokkaan. Jij neigt tot discriminatie. Hij is een fascist.

Ik ben diplomatiek. Jij jukt. Hij liegt.

Geef mij maar een whisky. Jij lust 't wel, hè? Hij is een alcoholist.

Ik werk hard. Jij ziet er slecht uit. Hij is op sterven na dood.

Ik lees. Jij bederft je ogen. Hij is een omgevallen boekenkast.

Ik ben christelijk. Jij bent schijnheilig. Hij is een landverrader.

Ik heb lekker gegeten. Moet jij je tanden niet poetsen? Hij stinkt naar knoflook.

Ik lees de NRC. Lees jij de Volkskrant? Hij leest De Telegraaf.

Ik ben romantisch. Jij bent zweverig. Hij weet van zijn gezond niet af.

Ik ben ziek. Jij stelt je aan. Hij is 'ziek'.

Ik rij sportief. Kan je niet wat langzamer? Hij rijdt zich te pletter.

Ik rij een stille auto. Jij rijdt een dure auto. Hij rijdt een pooierswagen.

Ik denk. Jij suft. Hij slaapt.

Ik durf. Jij waagt. Hij is blind voor elk gevaar.

Ik heb ervaring. Jij loopt al een tijdje mee. Hij is kinds.

Ik ben speels. Jij bent niet serieus. Hij is een warhoofd.

Ik ben goed in mijn talen. Jij bent onhandig. Hij kan nog geen spijker in de muur slaan.

Ik ben stevig. Jij wordt dik. Zij is walgelijk vet.

Ik hoef me niet te schamen. Jij hebt geen bh aan. Zij gooit haar tieten weer eens naar buiten.

Ik ben geëmancipeerd. Jij hebt een castratiecomplex. Zij is lesbisch.

Ik mag die jongen wel. Jij loopt achter hem aan. Zij gooit zich aan hem weg.

Ik was me. Gebruik jij olie of olaz? Jij verft zich vol.

Ik draaf. Jij sukkelt. Zij waggelt.

Mijn haar zit vanzelf zo. Jij komt net van de kapper. Zij draagt een pruik.

Hoofdstuk 4 Hypergram inclusief de wet van wit en wat

40 Opeenhoping van gelijken

Ik heb wat moeite een goede naam te vinden voor de verschijnselen in dit hoofdstuk: 'grimgram', 'stapelgram', 'repeteergram', 'cumulogram'? Uit bescheidenheid verwerp ik de al bestaande term 'battogram' of 'battologie' (naar de bij Herodotus optredende koning Battus die net als koning George II stotterde).

'Hyper' is Grieks en betekent 'te', en het 'hypergram' is de opzettelijke opvallende overdreven herhaling van gelijke grammen.

Wanneer spreken we van herhaling? Moet er méér dan twee keer hetzelfde gram staan? Meestal wel, maar soms is twee keer genoeg.

Moeten de herhaalde grammen onmiddellijk achter elkaar staan? Meestal wel, maar soms is het genoeg als ze bij elkaar in de buurt staan.

Moeten de herhaalde grammen precies gelijk zijn? Meestal wel, maar soms is alleen gelijkheid in een bepaald opzicht (klank, woordsoort) genoeg.

In taal wordt herhaling over het algemeen gemeden als de pest, maar herhaling heeft ook een paar grammaticale, en vooral retorische functies. Die vallen natuurlijk buiten het Opperlands.

Een hypergram is een gram waarin minstens twee en liefst meer gelijke ondergrammen staan. Wij benoemen het hypergram naar dat herhaalde ondergram: de 'klinkerstapel' (41), de 'medeklinkerstapel' (42), de 'lettergreepstapel' (43) en de 'woordstapel' (44). Hogere grammen worden herhaald in muziek, retoriek en gebeden.

In haar artikelen (40a en b) haalt drs. G. van Buren helaas al deze hypergrammen hopeloos door elkaar.

Het hypergram heeft snijpunten met elk der andere Opperlandse grammen. Het is dan ook vaak willekeurig waar iets behandeld wordt. De allitererende lipogrammen in 15 zijn natuurlijk ook herhalingen. Een extreem lang woord (57) is een letterstapel.

In dit hoofdstuk behandelen we een geval van de combinatie palingram-hypergram (45), en de combinatie van hypergram met anagram (46) en met homogram (47). In 48 ga ik in op het hypergram waarbij de medeklinkeruiteinden van een woord vast blijven, maar de tussenliggende klinkers veranderen. In 49 tenslotte, stippen we de hypergrammen van woorden uit eenzelfde woordsoort aan.

41 Klinkerstapel

'De samenstelling van onze strooiaarde is geotrooieerd' (door Adri Vormaat gezien op zak met aarde van Wijs' zaadhandel)

Op 31 mei 1975 schreef dr. Kruyskamp (laatste bewerker van het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, dat bekend staat als Van Dale, naar de eerste maker daarvan) een ingezonden brief in NRC-Handelsblad, waar hij later veel spijt van kreeg.

De redactie had in een Breinbreker gevraagd naar een Nederlands woord (de term ‘Opperlands’ bestond toen nog niet) met vijf gelijke klinkers achter elkaar. De oplossing was ‘feeëeega’. ‘Nee’, zei dr. Kruyskamp, ‘dat moet “feeëneega” zijn’. ‘En’, voegde hij hier aan toe, ‘in de gangbare spelling van onze taal bestaat er geen woord met vijf opeenvolgende klinkers’.

Gezien de opmerking over de spelling kan Kruyskamp met ‘klinkers’ alleen bedoeld hebben: lettertekens als a, e, i, o, u, ij of y.

Drie antwoorden kreeg Kruyskamp. Het eerste luidde:

‘Er zijn honderden Nederlandse woorden met vijf opeenvolgende klinkers. In Kruyskamp’s Van Dale vinden we bijvoorbeeld: “twee-eiig” en “zaaioester”. Met zes klinkers vinden we in Van Dale: “kraaieoog” en “koeieoog”. En met zeven klinkers vinden we (op pagina 730 en 1476 van de negende druk): “papegaaieëieren” en “haaieëieren”.

.....

Enige versteende zëgels te koop.

J.H. te Valkenburg

.....

40a Opeenhopingen

WIJ kennen twee theorieën over de oorsprong van onze zucht om u aan het zoeken te zetten naar eponiemen, naar hotemetoten, naar lange woorden, en naar andere taalsnuisterijen.

De eerste theorie luidt dat wij worden betaald door de Russen (door de mannen, door de werkgevers) om u met onze opdrachten af te houden van wat eigenlijk beter voor u is: de verdediging van het vaderland (de emancipatie, de revolutie).

Inderdaad is acht maanden geleden in de Verenigde Staten van Noord-Amerika een plan uitgelekt van de Central Intelligence Agency, waarbij men raadseltjes wilde verspreiden op de laboratoria van de Unie van Verenigde Sovjet-republieken, zodat de wetenschapslieden aldaar hun tijd zouden verdoen aan puzzeltjes. Nog juist op tijd ontdekte de C.I.A. dat in deze denktanks een uur schaak tussen de middag verplicht was, en zagen ze van hun plannetje af: hersengymnastiek bevordert juist de inventiviteit.

De tweede theorie luidt dat wij door de Peeteetee gesubsidieerd worden om bij voorbeeld in het woord ‘hottentottententententoonstelling’ het woord ‘tenten’ in het midden weg te laten, zodat slechts een tentoonstelling van of over hottentotten overbleef, waarvan wij beweerden dat er viermaal een zelfde lettergreep in herhaald werd.

[illegible]

Ons enige bezwaar is dat de elf gelijke lettergrepen niet direct achter elkaar staan. Dat de zetter de middelste twee ‘tens’ verzweg was geen toeval. Hij gehoorzaamde aan een ijzeren wet die zulke opeenhopingen van gelijke elementen uit de weg gaat. Een kennisje op de hoofdstedelijke Churchilllaan heeft het eens voor ons geturfd: 53 procent van de aan haar gerichte correspondentie had de laan in haar adres maar twee ellen gegeven.

Iemand die behangt is een behanger, iemand die tegels zet is een tegelzetter, maar iemand die schildert is een schilder en geen schilderier.

De geleerden hebben voor dit verschijnsel het woord ‘haplogogie’ bedacht, waarvan de aardigheid - want geleerden kunnen verbazend geestrijk zijn - natuurlijk is dat het als ‘haplogie’ wordt uitgesproken. Terwijl in natuur en cultuur herhaling van gelijke zaken aan de orde van de dag en nacht is, en de opeenhopingen ons in muziek, leger, en behang zelfs plezieren, gaat het in onze

taal moeilijk. Wij geven u nu even onze records in de overtuiging dat u het beter zult kunnen:

Opeenhoping van gelijke letters: tee-ee-ee-eet-wagon.

Klinkercarillon: kraaieëieren.

Klassieke medeklinkerconstipatie: angstschreeuw.

Letterpaaropeenhoping: voorraaddoos.

Lettergreepcascade: lekkerkerkerkerkerkerkerker.

Ten slotte: Toen wij eens aan monniken die uit Baden-Baden kwamen vroegen hoe het weer aldaar was, antwoordden zij: 'Toen wij in Baden-Baden baden baadden bad en Baden-Baden in de zonneschijn.'

Voor wat betreft de herhaling van zinnen zijn de rozenkrans, het weerbericht en de gebedsmolen uitgevonden.

Wij betreuren nog steeds het heengaan van een Brits collega die ernstig stotterde. Eens

Misschien bedoelt Kruyskamp dat er geen Nederlandse woorden bestaan met vijf gelijke klinkers achter elkaar. Maar in zijn woordenboek staan wel “reeëoog” en “orchideeësoort”, dus is er niets tegen “reeëeelt” en “orchideeëersteling”.’

De tweede terechtwijzing luidde:

‘Is de Van Dale voor de heer Kruyskamp een “weggooioeuvre”? Zonder toe te geven aan “onomatopeeëaaien” als “de “oeioeioeioeiende” politieauto” vind ik in dat woordenboek de woorden “zaaiui” en “uiegeur”, zodat “zaaiuieaandoening” met acht klinkertekens achter elkaar een Nederlands woord is.’

En de derde brief luidde:

‘Mag ik nog even op die klinkers terugkomen? Het record staat met twaalf klinkers op “weggooioeaaiaanvechting”, de neiging van een boer om zijn weggooiooi te aaien (“weggooiooi” staat in De Boerderij van maart 1973 in een artikel over schapenfokken). Maar het ging om gelijke klinkers achter elkaar. Welnu, in de laatste, zevenentwintigste, druk van Koenen vinden we op pagina 1367 de “Tee-ee-ee-trein”. Wat let ons te spreken van de “Tee-ee-ee-eeuw” met acht e's achter elkaar?’

Wat moet ik aan deze brieven nog toevoegen? In 41a staat een Opperlands woord met zestien klinkers achter elkaar en dat is, gegeven de aanwezigheid van woorden als ui, aai, ooi en ei, nog niet de limiet. Vijf verschillende klinkers staan naast elkaar in ‘roeiautomaat’ en ‘skaioeuvre’.

Wat de stapeling van dezelfde klinker betreft heeft de ‘Tee-ee-ee-eetwagon’ natuurlijk te lijden onder zijn koppelingen. Men kan overigens in genoteerde uitroepen dikwijls zeer hoge stapels van de klinker a, e of o aantreffen. 41e geeft er één. Niet voor niets wordt de klinker juist vaak gekarakteriseerd als de klank (nu niet het schriftteken) die men lang aan kan houden. In de volgende paragraaf zal blijken dat ook de medeklinkers s en m die eigenschap schijnen te hebben, lijkt het.

De ‘Zeeëgel’ heeft de dichters Jan Hanlo en Kees Stip tot twee verschillende Opperlandse mirakels gebracht.

Op een zeeëgel Kees Stip

Een zeeëgel zat op een briefje
en zeilde langzaam naar zijn liefje.
‘Doch waarom’, vroeg een oude rob,
‘hebt u een zomerhoedje op?’
- ‘Ik ben’, sprak toen die egel kregel
‘de nieuwe zomerpostzeeëgel.’

[vervolg van 40a]

hoorden wij hem tweeëntwintig maal ‘aai’ zeggen, niet tegen een poes, maar het Engelse woord voor ‘ik’. Van zulke voorbeelden zijn wij niet gediend.

De twee theorieën zijn onwaar.

De waarheid is deze: Het interesseert ons niet wie het hardst loopt of het hoogst springt. Wij zijn er niet trots op dat de grootste mens aller tijden de Nederlander Jan van Albert was die in 1920 twee meter en 87 centimeter mat, en zijn foto in de New York Times kreeg. Ook betreuren wij het niet dat wij in 1895 geen blik hebben kunnen slaan op de negentienjarige Pauline Musters die vijfenvijftig centimeter groot was. Wij hadden u wel eens naar haar willen zien durven blijven staan gluren.

Maar wij zijn wel buitengemeen benieuwd naar records en curiositeiten in ons aller Nederlands, dat, dat bent u toch met ons eens, mooier is dan enige andere taal.

40b Motten motten motten

WOorden zijn precies als mensen, met dezelfde mensenwensen en dezelfde mensenstreken, ze staan allemaal in de krant.

Mensenwensen en mensenstreken worden bepaald door de DNA-mand die wij bij geboorte meekrijgen. Het doel der wetenschap is dat wij in staat zullen zijn de DNA-woorden te lezen als een roman. Een mens ook nog volgens de DNA-tekst te laten leven, wordt dan even overbodig, luxueus en amusant als het navertellen, verfilmen, dramatiseren of televiseren van een roman.

Voor DNA-woorden zijn er maar vier verschillende letters. Voor Nederlandse woorden zijn er zesentwintig.

Elk Nederlands woord is in hoge mate belangwekkend. Want als er oninteressante woorden waren (bij voorbeeld: galmnop, dop, valkuil, loyauteit), dan kon je ze in een lijstje zetten, op alfabet of op grootte, en dan zou er één woord

boven aan het lijstje staan: het eerste oninteressante woord, buitengewoon bijzonder! Het woord ‘dop’ is trouwens ook als u deze pagina op zijn kop houdt als ‘dop’ te lezen, zoals ‘t Krantje’ van de Haarlemse stadsbibliotheek onlangs onthulde.

Er is nóg een manier om een woord of mens interessant te maken. Namelijk door er een tweelingbroertje naast te zetten. Neem een kleurloze Nederlander. Zet er twee identieke naast: lachen! Heeft men vijf identieke personen, dan is de kans groot dat zij zich in badkostuum op elkaars schouders zullen verheffen om een acrobatische toren te bouwen.

Dat kan ook met woorden. Vijf maanden her, herfstschraalte teisterde ons, vroegen wij u opstapelingen van gelijke klanken, klankreeksen of woorden naar ons toe te zenden.

De heer Willinge wees ons op de barbier (vergeet u niet, dan hoorden wij lang voor den oorlog Chiel de Boer dit zeggen) die ‘zich specialiseerde in het behandelen van de baarden van die Arabieren die zich, barbaren dat zij waren, te goed deden aan de rabarber die zij bekomen hadden in de bar van Barbara. Hij is de Barbararabarbararabieren-barbarenbaardenbarbier.’

De heer Jan Bos maakt ‘van de gelegenheid gebruik U te wijzen op een onderzoek van een wisselende groep geleerden naar de potentie van de teelballen van hermafrodieten, de zogenaamde hermaphroditestestestestestafette.’

Maar een eigen vijfnokcircus verdienen de inzenders Adri Vormaat en drs. J.P. Roemer Visser, van wie wij de volgende duizelingwekkende toeren durven opnemen, daar de andere inzendingen wellicht de zettters van deze rubriek naar Den Dolder, Santpoort, Paviljoen Drie, Oegstgeest, Heiloo, Agnietenstraat, Molenberg of Amersfoort zouden drijven.

Bij de pruikenmaker

Is dit haar haar haar, haar haar, háár haar of zijn haar?

Karl May-praat

‘Dat kunnen wel eens zijn sein zijn, zijn sein zijn immers rode rook?’ merkte Winnetou toen op.

Tekst uit het draaiboek van Frits van Turenhout:

[illegible]

Schandaal

Tafeltennisomkoping: ping-ping-ping-pong.

Praatje onder de moerbeiboom

Dat zij ‘zij’ zei, zei zij zij opdat zij elkaar niet mis zouden verstaan.

Na deze gedurfdschrijverij (van Vormaat) krijgen we de gedurfdstschrijverij (van Roemer Visscher):

Een consumptie

Wie ver kan verven is een vérverver. Wie een verkeerde streek bij het verven pleegt, is een vervérvver. Deze laatste is dan aan een verversing toe. Wij noemen die verfrissing: een vérverververvérvverversing.

Wanneer Anna oppas werd

Anna Sop wordt daarop pas oppas op - pas op. Pa Sop - Pasternaks verjaardag.

Kerstconversatie

De ster aan een kerstboom is soms gevlochten uit kersen van sterkers:

‘Hebt u voor de kerstboomster kers van sterkers?’

‘Sterkerssterkers, sterker spul bestaat niet.’

Mot dat nou?

Biologen hebben reeds lang geconstateerd dat motten gek zijn op soortgenoten. De vraag of zulks op een onafwendbare noodzakelijkheid berust, leidde tot onderzoek. Het verschijnsel, de vraagstelling en het resultaat komen op het volgende neer:

Motten motten motten.

Móttén motten motten motten?

Motten móttén motten motten!

42 Medeklinkerstapel

‘Angtschreeuw’ is het bekendste Opperlandse woord. Maar ‘angtschreeuw’ is bepaald niet uniek. Er zijn ook: ‘burchtschrans’, ‘opbrengtschrift’, ‘herfstschlager’, ‘Merckxschrijn’, ‘vondtschrik’, ‘hengtschrede’, ‘knechtsschmink’ en ‘vangtschraal’.

Alle pogingen om dit record te breken berusten op een van twee methodes. Óf men probeert toch een klinkerloos woord naar binnen te smokkelen, bijvoorbeeld in de zelfnoemfunctie (‘de gedurfdst-sch-schrijvende sch-schrijver’), of men zet het achtervoegsel -st van de overtreffende trap achter woorden die al op een medeklinkerstapeltje eindigen, zoals ‘welgemutst’ of ‘uit-de-kunst’ en gebruikt dan die overtreffende trap als eerste lid van een samenstelling. Het is niet zeker of men op die plaatsen de uitgang -st wel mag aanbrengen. Ik vind weinig aan te merken op ‘zachtstschrijdend’, ‘slechtstschrijvend’, waarmee het record dus op negen staat.

Eigennamen als ‘Churchill’ en ‘Merckx’ bieden een andere mogelijkheid.

Met verschillende medeklinkers kom ik maar tot zeven: ‘garntschlager’ (een lied over een garnaal).

Ook hier is er, zoals hij de klinkerstapel, de mogelijkheid om menselijke geluiden met betekenis te noteren als: mmmmmmmmm en ssssssssst, of om in de spraak van een stotteraar medeklinker stapels weer te geven. Zie ook de citaten in de glossolalieparagraaf 89.

De problematiek van de bizar stotende letters, achterkant van voorste tegen voorkant van achterste woordhelft, komt in 79 aan de orde.

43 Lettergreepstapel

De natuurlijkste lettergreepstapels vind je in de schriftelijke weergave van stotterpraak. In mijn verzameling daarvan bevinden zich te weinig Nederlandse opgeschreven voorbeelden om te vertonen. De stotterverzen uit 15 hebben veel lettergreephypogrammen.

Die kerkerkerkerker te Lekkerkerk is een pijpetuitje (35): het is de erker van de kerk in de kerker, maar het is ook de kerker onder de erker van de kerk. In beide gevallen is er dus geen sprake van een zuivere lettergreepstapel, al zegt Van Buren van wel. Ik zou het een hypergram van het drietal letters ker willen noemen. Het raam van die erker is trouwens een kerkeraam, wat er dus nog achter kan, aldus tien maal ker makend.

Een zeldzaam geval van dubbele herhaling, echt in een krant aangetroffen, en met een pretogen-effect (35) staat in 43e.

Een lettergreep is soms al een woordbrok met een eigen betekenis. De hypergrammen ‘de Nederlandse Bontbond’, het ‘rayonrayon’, en het ‘Spaarnwouder Woud’ horen dan ook bij.

44 Woordstapel

*Mijn Drucker leeft in droeven druck
Want drucken druckt hem weinig druck.
't Waer geen bedruckte Drucker;
Viel 't drucken maar wat drucker*
CONSTANTIJN HUYGENS

*Hulpsène sène sène om te sène
als de gewone sène kapot sène*
AMSTERDAMS MATROOS

De eerste regel die jij leert bij het schrijven van een opstel luidt: vermijd herhaling van woorden. Gerrit Krol vertelde mij dat in De ziekte van Middleton de zin 'Ze vroeg er om zeep gebracht te worden' staat, terwijl het 'Ze vroeg er om om om zeep gebracht te worden' had kunnen zijn.

Talloze taalregels lijken alleen te bestaan om herhaling van woorden te voorkomen. Als in de muziek iets aardig klinkt, dan herhaal je dat nog eens, waarom niet? Zo gaat het ook in architectuur; ballet, en voetbal. In taal wordt een prachtzin niet herhaald als je hem vlak erna nog eens wilt gebruiken, maar vervangen door een onbenullig 'dat'. Een beeldige omschrijving van een persoon wordt daarna vervangen door 'hij' of 'zij', en dan mag je nog blij zijn dat je het geslacht van die persoon hoort, en dat er überhaupt iets staat, want vaak wordt de plaats waar een gram voor de tweede maal had moeten staan helemaal leeg gelaten.

Een extreem geval van herhaalvermijding is het isogram (17).

Om ondanks deze vreemde gewoonte toch woordstapels te

.....

Op een bij Kees Stip

**Er was een bij te 's-Gravenhage
die antwoord wist op alle vragen.
Toen men hem moeielijk genoeg
'Wat was was eer was was was?' vroeg
werd hij winnaar van de quiz
met 'Eer was was was was is.'**

.....

Motten mottendeskundigen dit publiceren? Het lijkt een must.

Wij zouden u wel eens naar deze motten hebben willen zien durven blijven staan kijken.

41a Angstschreeuw in Tee-ee-ee-eetwagon

‘Boer Angstschreeuw stierf. Hij liet zijn twee zonen na: twee ooien, een kraai, een papegaai, en een ui. De broers wilden hun ooien uit elkaar houden en daartoe bonden ze aan de ene ooi een kraaieëi, en aan de andere een papegaaieëi. Vanaf dat moment was de kraaieëiooi duidelijk te onderscheiden van de papegaaieëiooi.

De broers waren eeniige tweelingen. Om zich van elkaar te onderscheiden bedachten ze dit: de ene broer zou de ui bij zich dragen, en die aaien als hij iemand tegenkwam. Hem noemden de boeren de uieaaier.

Maar de andere broer was vals. Hij stal een ui, en als hij iemand tegenkwam aaide ook hij die ui. Toch kregen de boeren in de gaten dat er twee uieaaiers waren, de kraaieëiooiuieaaier en de papegaaieëiooiuieaaier, alleen wisten ze nog niet precies wie wie was.’

Dit verhaal werd opgeschreven door een welgemutstschrijvende heer, waar een zachtschrijvende bediende van de eetwagon een verfrissing voor neerzette. Even later zette een zachtschrijvende bediende een verfrissing neer voor een welgemutstschrijvende heer in de Tee-ee-ee-eetwagon. En toen, ja toen, zette een zachtstschrijvende bediende een verfrissing neer voor een welgemutststschrijvende heer. In de verte klonk een angstschreeuw.

41e Eeeeeee

is een automatisme, dat de toerist, die bij voorkeur vloekende Londense of Parijse taxichauffeurs gewend is, enorm verbaast. ‘Waarom toetert u nu?’ De chauffeur als een kind, dat is gestoord in een spelletje: ‘Eèèèèèèèèèèh...’ gevolgd door een enorme grijns.

43e Paver kwadraat

[...] van papaver tegen kan gaan. Aanvankelijk hadden de Amerikanen daar de hele papaververbouw afgekocht. Daar is intussen een eind aan gekomen. In sommige delen van Turkije mag het weer verbouwd worden, maar dan wel onder strenge controle van de Turkse regering. Zover mij bekend hebben we hier dan ook geen Turkse heroïne meer gesignaleerd. Toen we vorig jaar in Thailand waren hebben we stomverbaasd gestaan, toen een kolonel van de Thaise [...].

44a 777

Dat ‘dat was’ was ín in onze *Onze Taal*-taal, het ‘het gaf’ gaf zeer zeer, het ‘het zij’ zij schoon, schoon dan dan als als wordt, word wort wordt en en 'n n.

Mijn zeven zeven zeven zevenkeer beter.

Ik zal je leren leren leren maken.

F. MALI

De de, de laatste tijd komkommerachtige, kranten lezende lezer zal het verhaal kennen van de letterschilder die de auto's van Van Gend en Loos beschilderde en te horen kreeg dat er meer ruimte moest tussen Gend en en en en en Loos.

Maar wat deze lezer onbekend, omdat het pas gebeurd is, is, is dat de typograaf van deze pagina bij het zetten van dit artikeltje zei: ‘Er moet wat meer wit tussen Gend en Loos’.

Was was

Wat een weer weer toen Net net aan de was was! Helaas, er kwamen vliegen vliegen en ook kwam er een bij bij. Maar ze vlogen over de weg weg. Toen kwamen er mieren mieren. Zonde van m'n goed goed sprak Net net op de haar eigen eigenwijze wijze.

krijgen zijn drie procédés beschikbaar: de homoniemie, de zinskoppeling en de zelfaanduiding.

1 Homoniemie. De meeste voorbeelden uit 44a gebruiken dit middel. 'Wat Kan kan kan Kan alleen' was voor een juwelier bedacht, maar wordt meer op Wim Kan toegepast. Aan de overkant van de juwelier schreef Loe Lap: 'Wat Lap lapt lapt Lap alléén'. Pi Scheffer zong: 'Ieder die de cancan kan, kan ook de cancan-polka dan'. Er kunnen ook geluidshomogrammen zijn: In De Revisor VI/3 (1979) lees ik net de titel 'Wat Mach mag mag Mach alleen'. Behalve de homoniemie 'Kan-kan' en de geluidshomoniemie 'Mach-mag' ziet men hier, tussen het tweede en derde voorkomen van het herhaalde gram, procédé nummer twee aan het werk:

2 Zinskoppeling. Door listig ineenschuiven van zinnen kunnen twee woorden die eigenlijk niet naast elkaar kunnen staan, toch naast elkaar gekregen worden, met een komma ertussen.

3 Zelfaanduiding. Het derde procédé berust op het feit dat elk woord behalve voor het flauwe aanduiden van het ding of begrip waarvoor we nu eenmaal hebben afgesproken dat het zal gaan dienen, nog iets heel anders aanduidt: namelijk zichzelf. Het is ongebruikelijk dat een woord een eigen naam heeft. Bij het Opperwezen gebeurt dat wel eens, 'het onbepaalde lidwoord' is de naam van 'een', en 5 de naam van 'vijf', maar we gebruikten net ook de namen 'een' en 'vijf' voor 'een' en 'vijf'. Als je netjes bent zet je om zo'n naam aanhalingstekens, of je springt op een ander lettertype over. Amerikanen kan men bij het spreken van een woord tussen aanhalingstekens, met de beide handen ter hoogte van het orenpaar de aanhalingstekens in de lucht zien zetten. 'Hoe heet keizer Karels hond?' en 'Hoe lang is een Chinees?' (88) maken van dit procédé gebruik.

De zelfnoemfunctie, geïllustreerd in het 'en en en'-hypergram in 44a, kan onbeperkt herhaald worden. Zo is in te zien dat aan de hypergrammen geen bovengrens te stellen is: het opschrijven van het recordgeval verhoogt zelf het record.

Iets anders ligt het bij de vorming van "'t is niet te geloven 't is een panty"-panty', waar immers een hele zin, met panty als laatste woord, als naam voor 'panty' wordt gezet. Herhaling van dit procédé kán, maar is moeilijk uitspreekbaar.

Woordherhaling is een universele bron van lachen. Mijn dochter van twee heeft al lol om 'daar komt een bij bij je'. Cees Buddingh' schreef op 4 december 1968 in zijn dagboek: 'Ik zag zes vliegen vliegen, maar er was niet een bij bij. Hoe gefascineerd was ik als jongetje door dergelijke woordgrapjes. Groenteman, heb je aardbeien bij je? En: Az me ome Ben ziene, zulle we vrage wat-ie voor de kar biedt, maar assie te leen vraagt, kan-ie barsten.' De olieprodukten horen in 36 thuis.

Twee bijzondere gevallen van woordstapelning zijn:

1 'Ping-ping'-woorden. Deze vooral in de spreektaal levende woorden, die zijn opgebouwd uit twee identieke woorden zijn in 24 al genoemd. Het Simplistisch Verbond geeft een hyperhypergram in 44b: de opeenstapelning van ping-ping-hypergrammen. 'Beri-beri' is de normale manier om in het Indonesisch een meervoud te maken. 'Ping-pong' en 'bimbam' horen in 48.

2 'Biebelebons': de doorspekking, zelden direct achter elkaar, van een tekst met steeds hetzelfde, zinledige (bijvoeglijke naam) woord. Die verrekte Queneau en die verrekte Kousbroek beginnen 'Kelere' zo: 'Op die keleretram stond ik naast een kelerelijer met een lange kelerenek en zo'n keleretouwte om z'n kelerehoed...'.

In 'Polyptoton' gaat het iets anders; het herhaalde gram is hier niet zonder meer weg te halen: 'Ik stapte in een tram vol modale werknemers die poen gaven aan een modale werknemer die op zijn modale werknemersbuik een tas droeg...'

De Biebelebonse berg toont ons nog een ander verschijnsel: als je een bepaald woord maar vaak genoeg in een tekst herhaalt, dan krijgt het, hoewel totaal betekenisloos en de lezer aanvankelijk onbekend, toch uiteindelijk voor die lezer betekenis. Carmiggelt demonstreerde dat aan het werkwoord 'epibreren'. Veel theologen en filosofen hebben al van dit mechanisme gebruik gemaakt. We zien hier dus precies het omgekeerde van wat aan het eind van paragraaf 11 even ter sprake kwam: herhaald uitspreken van een betekenisvol woord maakt het betekenisloos.

'Biebelebons' of 'biblebons' is niet altijd 'biblebons' of 'biebelebons'.

In Boissont klonk het zo:

Op den binte bonte berg
Wonen binte bonte mensen,
En die binte bonte mensen
Hebben binte bonte kinderen,
En die binte bonte kinderen
Eten binte bonte pap,
Uit nen binte bonte ketel
Met nen binte bonte lepel,
Hap, snap.

Men hoort te Jette:

Op nen bidden-bodden berg
Wonen bidde-bodde mensen,
En die bidde-bodde mensen
Eten geerne bidde-bodde pap
Met nen bidden-bodden lepel!

44b Of/of en/of en/en

BIE: De dagbladen van gisteren, legden die OF/OF en EN/EN-theorie van dr. Zijlstra toch nogal verschillend uit en daarom vraagt het Simplisties Verbond aan de secretaris van dr. Zijlstra, drs.J.J. Dupleau, om een korte toelichting. Doctorandus Dupleau - kunt u, in begrijpelijke, simpele woorden, dat OF/OF en EN/EN nog eens verklaren?

DRS.: Jaja. Kijk: er is natuurlijk een hoop blabla. Mijn persónlijke eindconclusie van het SER-rapport is zeker niet HoHo, maar veel eerder Kom Kom.

BIE: Zozo.

DRS.: M.M. Want waar gaat het om? Om de ping ping. Zolang de werkgevers op nul nul spelen en de werknemers Tien Tien roepen, blijven we, economies gezien, met nop nop zitten. Rara, hoe kom je daaruit. Nou, nou wordt er een hoop sociaal-economiese tam tam gemaakt, maar eerlijk gezegd laat mij dat blauw blauw. Waar het om gaat is dit: we moeten in Nederland af van dat eeuwige ikke ikke hebbe hebbe. Iedereen wil maar zoef zoef binnen binnen zijn maar mensen mensen nou toch: het gaat niet om tum tum, maar om harde Hollandse guldens!

BIE: Poe poe.

DRS.: Oh oh - het schip van Staat doet krak krak en wij Nederlanders, en ik net zo goed, gaan gewoon rustig door: hap hap, slok slok. Tuttut - dat kan niet hè.

BIE: Neenee.

DRS.: Leuke hond heeft u daar. Waf, waf! Goed goed. Eh, kom, kom. Jaja. Kijk: wat dr. Zijlstra volgens mij met zijn OF/OF EN/EN bedoelt is dit: wij moeten, een voor een en stuk voor stuk, alles dúbbel zo intensief gaan doen. Dubbel zo energiek, dubbel zo zuinig en dubbel zo eerlijk aan de slag. Dàt heeft dr. Zijlstra bedoeld. Want hij heeft natuurlijk wél koppie koppie hè?

BIE: Jaja.

DRS.: Eh... eh.. mag ik u een koppie koffie aanbieden?

BIE: Graag, graag.

Zij lopen weg. Na een tiental meters slaat Bie een arm om de schouders van drs. Plateau.

44c Dromen dromen?

Piet Burger

Men zegt: 'k moet Van der Meijden mijden
 maar wél Johan van Minnen minnen
 doch omdat mij hun zinnen zinnen
 blijf ik desondanks beiden beiden.
 Des daags een schepel rapen rapen
 en over groene bomen bomen
 des nachts op één der slapen slapen
 en wonderzoete dromen dromen
 wat is het mooi vrijbuiten buiten
 er zingen in het koren koren
 daar zijn er die op fluiten fluiten
 en soms kun je een horen horen

de kwaliteit der wegen wegen
aan hen die zonder reden reden
't was daartoe dat de negen negen
en waaronder de leden leden
men wist wel wat de wilde wilde
hij wilde alle moeren moeren
geen wonder dat het gilde gilde
en bijkans alle boeren boeren
de mannen met de zagen zagen
wij 't slaan van houten staken staken
zij kunnen niet met slagen slagen
omdat zij niet tot raken raken
je kunt een kraak in Zetten zetten
maar dat niet bij de Lappen lappen
omdat daarop de Letten letten
die je dan van de trappen trappen
dat moet een heel vreemd wezen wezen
wil met te grote zeven zeven
wil met te kleine frezen frezen
en ook een eigen leven leven
hoe moeten toch de slaven slaven
zij laten zware zakken zakken
moeten met stompe schaven schaven
en veel te grote pakken pakken
'k zag mensen die op leken leken
de kwaliteit van 't laken laken
hun hoofden onder steken steken
en schoenen die wat kraken kraken
bij 't winkelen kocht zij de zijde
en hij moest op de passen passen
maar vooral slechte meiden mijden
die in de Sloter plassen plassen.

Te Denderleeuw en te Iddergem luidt het:

Op de binne bonne bergen
 Staat een binne bonnen huis;
 In dat binne bonnen huis
 Wonen binne bonne mensen;
 En die binne bonne mensen
 Eten geerne binne bonne pap
 Met ne binne bonnen lepel
 En ne binne bonne snap!

En in Rupelmonde:

Op den beerlabomschen barem,
 Staat een beerlabomsche huis;
 In dat beerlabomsche huis
 Wonen beerlabomsche mensen;
 En die beerlabomsche mensen
 Hebben beerlabomsche kinderen;
 En die beerlabomsche kinderen
 Eten beerlabomsche pap
 Uit nen beerlabomschen lepel,
 Uit nen beerlabomschen bak!

En er is ook deze versie:

Daar was eens eenen blonten klonten man;
 En dien blonten klonten man
 Had eene blonte klonte vrouw;
 En die blonte klonte vrouw
 Had blonte klonte kinderen;
 En die blonte klonte kinderen
 Eten blonte klonte pap
 Uit nen blonten klonten pot
 Met eenen blonten klonten lepel!

Het stopwoord, zoals 'dus' en 'ergens', is opvallend omdat het, althans bij de spreker, niet als hypergram opvalt. Dus schreven Queneau, en Kousbroek dus, in 'Dus': 'Nou, het was dus zo dat die tram er dus aan kwam. Toen ben ik er dus ingestapt en toen zag ik dus iemand die me dus opviel.' En in 'Te gek' is het dus ook te gek.

45 Hypergram en palingram

De tafeltennistafelgerechten werden al in 24a opgediend.

.....

ca 1 ca is: ongeveer een vierkante meter

.....

46 Hypergram en anagram

‘Toen ik Bontkracht in haar kont bracht...’

‘Toen we bij de controle lont roken...’

‘Toen ik in de Povlakte een vlo pakte’ ‘en op de Maasvlakte in de vla smakte.’

‘Als u een klant weet voor een wandkleed...’

‘Zijn landschappen zijn schandlappen...’

47 Hypergram en homogram

Het ledikant van Lady Cant. WARD RUYSLINCK

Geen mooiere manier om een homogram te vertonen, dan door een tekst te maken, waarin de verschillende opvattingen van hetzelfde woord na elkaar optreden. De homogrammen zijn dan van het soort dat ik in 36 behandelde: de woorden vallen in losse woorden uiteen.

De teksten in 47a horen deels tot het zeer klassieke Opperlands, waarvan de makers onbekend zijn, en zich wegens overlijden ook niet meer kunnen melden.

48 Klinkervariatie tussen vaste medeklinkers

O land van mest en mist. DE GÉNESTET

Toen zei die dot dat dit dat datsunnetje was. ROEMER VISSCHER

Een bijzondere stapeling is die waarbij de opvolgende woorden of lettergrepen alleen verschillen in de klinker, die er tussen de vaste medeklinkercombinatie aan het begin en de constante medeklinkercombinatie aan het einde staat. De ‘barbier’ van ‘Barbara’ (zelf een ezelsbruggetje voor een logica-syllogisme) uit ‘Motten motten motten’ (44b) was er al een voorbode van. Daan Zonderland heeft ‘t in ‘Speelverbod’ over een ‘kanunikkenkanon’.

Bos is de toepaslijke naam van de man die deze zin bedacht: ‘Bas hielp een bes uit de Bieschbos-bus en kreeg van haar een beis’. Een ‘beisie’ is Bargoens voor een ‘duppie’.

Ook vraagt Bos welke twee medeklinkers alle vijftien klinkers tussen zich verdragen, zó dat er goede woorden ontstaan. Antwoord: de b en de l. ‘Bal’, ‘baal’, ‘bijl’, ‘bel’, ‘Beel’, ‘beul’, ‘bil’, ‘biel’, ‘boel’, ‘bol’, ‘bowl’, ‘bowl’, ‘bul’, ‘Bul’, ‘buil’.

‘Biel’ is de juiste vorm van een enkelvoudige spoorwegbalk (61), ‘bowl’ wordt als ‘bool’ en als ‘baul’ uitgesproken, ‘Bul’

47a De venter en de veteraan

De venter ging over de brug in Deventer en toen was de vent er.

Abe Lenstra is veteraan, eet spek met vet eraan, en heeft een schoen met veter aan.

Kaatje is de huishoudster van mijn oom, de kapelaan. Ze pelt garnalen, terwijl mijn oom een appel schilt. Buiten nadert de fanfare. In haar garderobekast heeft Kaatje een japon waarop een vlinder is geborduurd. Opeens roept Kaatje: 'Kapelaan, daar komt de kapel aan. Ze lopen haast tegen de kapel aan!' 'Ka, pel aan' maant de kapelaan. 'Tegen die toon teken ik appèl aan, kapelaan' zegt Ka, 'ik was net klaar met pellen!' Berouwvol biedt de kapelaan Ka een stuk appel aan. 'Dank u wel, kapelaan' zegt Ka, 'ik doe mijn jurk met de kapel aan en dan ga ik me es fijn kappe laân bij de kapper in de Kapellaan'. En dat doet ze.

Toon Hermans vertelde lang geleden in de Bonte Dinsdagavondtrein: 'Ik plak de programmaonderdelen aan elkaar. Ik ben hier leuk op last van de AVRO'. En in een van zijn shows: 'Hoe ontvlucht een minister zijn liefde? Hij zet zijn steek af en stopt er een ventilator in: die vent die laat 'r in de steek!'

Op de boerderij zegt mijn oom tegen de controleur van de warenwet: 'Op dit bedrijf is uw misbaar misbaar, want onze meid mijdt mijt'.

Mijn oom in Appelscha heeft telkens last van appelschâ. Daarom sla ik steeds mijn appels ga, als ik langs mijn appels ga.

Niettegenstaande mijn oom niet tegen staande klokken kan, zal deze hem niet niet tegenstaan. De Friese hebben echter zijn voorkeur.

Als wij aan oom zoveel foto's van onze posturen vanaf de oevers van de Po sturen, dan zal de post uren nodig hebben om het uit te zoeken en vanwege deze post u rente gaan berekenen.

Nu brak van 't kopje van pastoor pas 't oor; pa, stoor pastoor, pastoor past oor, past oordelen daarover ons?

Als ik in de natuur de wolken natuur, denk ik: er komt een nat uur.

Koppen de koppende koppen de bal wel goed?

Is pa gek op je pagekopje?

Nu disten de nudisten de geschiedenis op.

Het water uit de bek en de bekende beken.

In 't Ter Aarse dagblad las Ter Aar: lasteraar laste raar, daardoor elke las te raar.

Door een flater aan het Lateraan kwam de kist later aan met slechts één lat er aan.

Besparen de parende paren de pa rendement?

Een zeeman, bij de rederij kersvers, las op de rede Rijkers' vers waarin een reder
ijkers verstrekt: een rederijkersvers!

Een les van de meester al staat soms een mees ter discussie, ga mee, ster en lever me
ester of heeft de Panamees 't er?

Je ziet meteen: de Roer is net eender, oer-oud eenderoer!

is de Buulse naam voor Budel in Noord-Brabant, maar ik ken 'Buul' van Tine van Buul, bijna-uitgeefster van dit boek.

Bij de letters p en l gaat het alleen mis bij de uu, tenzij er kra voor mag staan: 'pal', 'paal', 'pijl', 'pel', 'Peel', 'peul', 'pil', 'piel', 'poel', 'pol', 'pool', 'Paul', 'pul', '(kra)puul', 'puil'.

Gelukkig is 'piel' niet, als 'Paries' en vele andere, 'pijl' geworden (j7).

Er bestaan naast inwendig eindrijmende woorden als 'rompslomp' (71), inwendig beginrijmende woorden als 'pimpelpaars' (70), en de totaalrijmende woorden als 'koppie-koppie' (44b), ook nog woorden die een klinkervariatie vertonen, die dan bovendien nog merkwaardig vast ligt: 'zigzag', 'mikmak', 'wirwar'; 'pim pam pet'; 'pief paf poef' (70).

De wet van wit en wat

Als een Fransoos een grammatica schrijft voor de Engelse taal, dan kun je dat een Franse grammatica noemen, omdat-ie in het. Frans is geschreven. De Opperlandse taalkunde, waarin u nu tot de helft bent gekomen, is in gewoon Nederlands geschreven. Er bestaat echter ook een Opperlandse taalkunde, die, behalve dat hij over het Opperlands gaat, ook nog in het Opperlands is geschreven. Ik liet daar al een fragment uit zien in 'de wet van mezen en pezen', en ik ben blij er in 48a weer een glimp van te kunnen tonen.

49 Woordsoortenstapel

Op bijvoeglijke naamwoorden na, laten woorden uit eenzelfde woordsoort zich in zinnen die geen opsommingen zijn, niet makkelijk direct achter elkaar plaatsen. Hoewel er (44a) best drie lidwoorden op een rijtje zijn te krijgen, kwam er in een representatief staal van veertigduizend Nederlandse zinnen slechts eenmaal 'de de' voor, en dan nog gescheiden door het gedachtenstreepje.

In het Opperlands ken ik alleen de infinitievenstapel 'Ik had jou wel eens hebben willen zien durven blijven staan kijken...' De oudste getuigenis hiervan gaat naar 1948, toen onder leiding van de leraar dr. K.W. Staal deze zin in de 2e klas van het Apeldoorns gymnasium werd opgebouwd. Het probleem is hier om 'te' te vermijden. Merk op, dat in het Duits, waar hetzelfde wordt uitgehaald, de onbepaalde werkwoorden net in de tegengestelde volgorde staan.

48a De wet van wit en wat

ik lig = mijn lichaam bevindt zich in horizontale toestand, ik leg = ik zorg dat iemand anders in horizontale toestand geraakt, ik zorg dat iets ligt. ik lag = ik bevond mij in de horizontale toestand, de consolidatie van liggen en leggen.

jij zit = jouw lichaam bevindt zich in gevouwen toestand. *jij zet* = jij zorgt dat iemand anders in gevouwen toestand geraakt, jij zorgt dat iets zit. *jij zat* = jij was in gevouwen toestand, resultaat van zitten of zetten.

drink = neem vloeistof in de mond, en slik in. *drenk* = zorg dat iemand anders vloeistof in de mond neemt, en inslikt, *drank* = vloeistof die in de mond wordt genomen en ingeslikt.

lik = met de tong langs een oppervlakte gaan, meestal om er vloeistof af te halen. *lek* = een vloeistof doorlaten, zodat iemand anders die kan likken. *lak* = vloeistof die op een oppervlakte is aangebracht en hard geworden, consolidatie van likken en lekken.

Deze vier voorbeelden zijn voorlopig genoeg. We kunnen er nog honderden geven. Wat er met deze vier triootjes woorden aan de hand is, kan een kind zien. De wetmatigheid formuleren we voorlopig zo: als in een woord met een i erin (*lig, zit, drink, lik*) de i wordt vervangen door een e (*leg, zet, drenk, lek*), dan ontstaat een woord met de betekenis: zorgen dat iemand anders doet wat het i-woord aangeeft. Vervangt men de e nu door een a (*lag, zat, drank, lak*) dan ontstaat een woord dat de consolidatie is van de handeling die i-woord en e-woord aangeven. Die consolidatie kan een verleden tijd zijn (*lag* en *zat*), maar ook een stof (*drank* en *lak*).

De formulering is niet feilloos. Men hoeft niet van

.....

**Langs de koele kalie
liep een kale koelie
en die kale koelie
droeg een kilo kali
op zijn kale koeliekop**

.....

het i-woord uit te gaan. Maar ik wil eerst, om u van de geldigheid van de wet te overtuigen, zeven voorbeelden geven die, anders dan de vier waar ik mee begon, misschien wel nieuw voor u zijn.

ik trim = ik pijnig mijn lichaam tot het uiterste. *ik trem* (iemand in elkaar) = ik zorg dat het lichaam van iemand anders tot het uiterste gepijnigd wordt. *ik tram*: het resultaat is dat ik mij alleen nog met de tram kan verplaatsen.

bik = eet. *bek*: zorgt dat je eet. *bak* (vergelijk ook bakker) is het eten zelf (zoals *drank*).

dim (vroeger: *dimp*) = iets wordt minder (bij voorbeeld het licht uit autolampen). *demp* = zorgen dat iets minder wordt (bij voorbeeld geluid). *damp*: het resultaat, iets dat door dimpen of dempen haast verdwenen is.

ik zing = ik maak melodieuze geluiden. *ik zeng* = ik zorg ervoor (door grote hitte) dat een ander zingt. *zang* = melodieuze geluiden (u ziet nu hoe verstandig het was dat we ons niet door de vormen *lag* en *zat* hebben laten verleiden de a-woorden aan de verleden tijd te binden, want de verleden tijd van *zing* is *zong*, maar daarover een andere keer).

ik vil = ik haal de huid eraf. *ik vel* = ik zorg, door omhakken, dat de huid eraf raakt. *ik val* = door het vellen en villen is het resultaat bereikt: ik lig om.

Een interessant geval is het woord *lef*. De verhouding tot *liflaf* is duidelijk. *lef* = zorgen dat iemand anders laf wordt, dus zelf moedig zijn.

Het spreekt vanzelf dat men iemand *dik* maakt door haar te *dekken*, en het resultaat is een *dak*.

Bekijk zelf hoe mooi onze wet opgaat voor de drietallen: *bid, bed, bad. bil, bel, bal. klip, klep, klap. klim, klem, klam. min, men, man. stik, stek, stak. stil, stel, stal. wil, wel, wal*.

Nu de wet voldoende bewezen is, kunnen we hem gaan toepassen. Immers, tot nu toe kende u al die trioetjes woorden al. De wet gaf wel een verrassend inzicht, maar vertelde ons niets over woorden dat we niet al wisten. Met de wet kunnen we nu de betekenis vinden van woorden die ons niet duidelijk waren, ja zelfs van woorden die we nog nooit gehoord hebben.

U heeft wel eens van een *knil*-soldaat gehoord. Wat is *knil*? Een afkorting? Welnee! Kijk naar het rijtje *knil, knel, knal*. Het woord *knel* betekent: zorgen dat iemand het benauwd krijgt, *knal* is daarvan het resultaat. Dus betekent *knil*: het benauwd krijgen, en *knil*-soldaat: een soldaat in het nauw.

U hebt misschien in Rotterdam wel eens met een bus van de RET gereisd. Wat is RET? 'Een afkorting' is weer de dooddoener. U weet wat een *rit* is: een reis van A naar B. Uit onze wet volgt eenvoudig dat *ret* betekent: zorgen dat iemand een rit kan maken. Dat *rat* het resultaat van de rit is begrijp ik ook niet, maar ik pretendeer ook niet alles te weten.

knil en *ret* waren bestaande woorden. Spectaculairder wordt het om de wet te gebruiken voor woorden die er nog niet waren. De betekenis van die woorden ligt door de wet vast, en ze zijn nog nuttig ook.

Ik geef drie voorbeelden: een i-woord, een e-woord en een a-woord.

U weet wat *tem* en *tam* is. *ik tem* = ik zorg dat een ander gedresseerd wordt, en *tam* = gedresseerd. Dus krijgen we gratis het nieuwe woord *ik tim* = ik gedraag mij gedresseerd, bij voorbeeld in de zin: *de kinderen timmen*.

ik stink = ik geef onaangename geur af, *stank* = onaangename geur. Hieruit volgt: *ik stenk* = ik zorg dat iemand onaangename geur afgeeft. Handig voor een zin als: *uien stinken*.

Ten slotte nog een a-woord. *zin* = betekenis. *Zen* = zorgen dat iets betekenis krijgt. Dus is *zan*: het door *Zen* bereikte resultaat, bruikbaar in een zin als: *Japan exporteert veel zan*.

Vind zelf uit wat de betekenis is van de woorden: *zwim*, *dink*, *klenk*, *knep*, *zwatser*, en *wat*. Onlangs vertrouwde iemand mij toe: 'Het drinken van Cola maakt dat je moet pissen.' Ja, dacht ik, maar dat kun je in twee woorden zeggen: '*Coli pest*.'

Geniet ook van deze levenswijsheden, die zonder onze ontdekking moeilijk zo pregnant uitgedrukt kunnen worden:

Wieplit of spit geeft nemmer slippewis.

Een lechtzenneg vint zigt meer slakken dan rallen.

Hoofdstuk 5 N-gram inclusief het langste woord

50 De lengte van een woord

‘Engram’ betekent: iets dat zich in je hersens grift. ‘N-gram’ klinkt net zo, maar heeft er niets mee te maken. Dit boek is gelukkig bedoeld om te lezen, en niet om te horen.

Voor n kun je ieder getal invullen, en dan heel geleerd spreken over een 7-gram, als je bij Scrabble een woord van zeven letters legt; vijftig punten extra.

Dit vijfde hoofdstuk gaat over dingen die samenhangen met de lengte van een gram. In de praktijk is dat gram een woord, want letter en zin doen niet erg mee.

Een letter heeft ook lengte. Twee lengtes zelfs: hoogte en breedte. Over de hoogte had ik het in 14, waar ik platte en uitstekende letters onderscheidde. De breedte van een letter hangt nogal af van het schrijffapparaat. Hand en drukmachine maken een m breder dan een i, maar voor een schrijfmachine zijn alle letters, zelfs de hoofdletters, even breed. Voor dit hoofdstuk zijn die verschillende letterbreedtes niet zo handig, want je kan dan niet meer in één oogopslag zien of twee woorden even lang zijn. Ik tik nu, en heb daar dus geen last van.

Een zin heeft natuurlijk ook een lengte. Die kun je meten in letters (gebeurt zelden), in lettergrepen, of in woorden. De zinslengte, zeggen ze, geeft informatie over wie een tekst schreef, en over de moeilijkheidsgraad van die tekst. Opperlands gezien is er weinig aan de zinslengte te beleven, al schijnen er in het Nieuwe Testament Griekse grammen van precies honderd ondergrammen te zitten. Als een Nederlands schrijver zich daarop zou toeleggen zou geen lezende hond het merken.

Over een zeer lange en een zeer korte zin gaat 50a. Willem Frederik Hermans schreef in De God denkbaar denkbaar de God een zin van 1233 woorden (vier bladzijden). Veel opsommingen en juridische teksten hebben formeel het uiterlijk van één, lange, zin. Elke zin is eenvoudig te verlengen door nog ergens een bijvoeglijk naamwoord in te proppen. Daarom zoeken we in paragraaf 57 over het ‘maxigram’ ook niet naar een langste zin.

De breedte van het papier hakt elke zin in stukken van gelijke lengte. Daarover gaat het gedicht in 50b. De enige echte Opperlandse toepassing hiervan is: de iets te lange zin die er net niet op kan. De inhoud is dan ‘Bezint eer ge begint’ of ‘Regeren is vooruitzien’. Iets schuiner en onverwachter, omdat je de clou zelf uitspreekt, is de grap hiernaast. U moet in de zeven hokjes de zeven woorden invullen van de zin ‘Wat zei de bruid in de huwelijksnacht?’

In de komende vijf paragrafen worden de verzamelingen woorden bekeken waarvan de lengte 50 minder is dan het paragraafnummer. In 56 bekijken we variërende, en in 58 gevarieerde woordlengtes. In 57 zoeken we naar het langste woord. In 59 komen nog twee verschijnselen aan de orde, die met woordlengte samenhangen.

Hoe meet je de lengte van een woord? We kunnen het aantal millimeters op papier bepalen, we kunnen het aantal milliseconden bepalen dat je nodig hebt om het uit te spreken (een woord van één lettergreep kost negentig milliseconden), het aantal milliseconden om het te kunnen horen (zal even snel moeten), het aantal klanken dat er in zit, het aantal lettergrepen, maar wij verstaan onder de lengte van een woord: het aantal letters dat het telt. Waarbij we de lange ij als één tellen, maar ‘minijurk’

de lengte 8 geven. Versierselen en hoofdletters maken geen verschil: 'Citroën' is even lang als 'citroen'.

Hoe lang is een doorsnee Nederlands woord?

Die vraag heeft pas zin als je zegt wat je precies bedoelt.

Wie vraagt: 'Hoe lang is de Nederlander?' bedoelt waarschijnlijk diens gemiddelde lengte over alle levende Nederlanders tezamen, dwergen en reuzen inbegrepen. ('Hoe lang is een Chinees?' zie 87.) Zo kun je bij woorden ook spreken over de gemiddelde lengte van een woord in een flink stuk proza. De dwergwoordjes als de en en trekken dan, door hun grote aantal, reuzen als 'lichtzinnigheid' en 'zwaarmoedigheid', die maar spaarzaam voorkomen, naar beneden.

Maar wie vraagt: 'Hoeveel etsen zijn er bekend van Piranesi?' bedoelt waarschijnlijk niet hoeveel exemplaren daarvan in omloop zijn, maar: hoeveel verschillende etsen maakte Piranesi? Zo kun je bij een tekst vragen naar de lengte van het gemiddelde woordtype. Dan telt de baby 'en' dus even zwaar als de reus 'verzekeringsmaatschappij'.

De gemiddelde woordlengte van de woorden in een Neder-

50b Een regel

Poëzie is proza met veel te korte alineaatjes. Dat geeft wel een rafelige rechterbladzijdig kant. Draai eens een gedicht een kwartslag rechtsom. Dan zijn de regels regen op een berglandschap. Behalve natuurlijk als het Hebreeuws is of zo. Dan draai je naar links om de heuvels te zien. Bij proza zie je altijd weer dat platte Holland. Met een enkele toren waar een alinea ophield. Wat u hier leest is een gedicht van één regel. Het is hier onder elkaar in brokjes afgedrukt. Omdat het papier en de zetmachine te kort zijn. Met schaar en lijn kunt u dat weer herstellen. Rechts ziet u dan het panorama van een wereld. Een wereld waar maar één regenstraal op past. De mensen hebben daar gezamenlijk één paraplu. Het weerbericht is ja of nee, nooit plaatselijk. Als het sneeuwt valt die vlok er meestal naast. Een man lag op zijn zij en las het bovenstaande.

50a Lange en korte zin

De eerste zin van een artikel, en zeker van een column in een weekblad, dient naar mijn vaste overtuiging, nog geschraagd door ervaring en beroemde voorbeelden, een klassieke bouw te bezitten alsmede een lengte die het mogelijk maakt om zo veel informatie te verschaffen aan de lezer, die er in het algemeen niet snel toe zal overgaan om het lezen te stoppen alvorens hij de punt aan het einde van de eerste zin heeft bereikt, dat deze lezer, geïntrigeerd door wat hij aldus reeds vernam, of geïrriteerd dat hij al zo veel tijd investeerde in het lezen van die eerste zin, er toe zal besluiten om het artikel waarvan de eerste zin een dusdanige lengte had, dan ook maar tot het eind toe uit te lezen, hetgeen toch wel als de belangrijkste van de doeleinden van een schrijver beschouwd mag worden, belangrijker dan de overtuiging die de auteur van een betoog zijn lezer deelachtig wil laten worden, of de stemming waarin de schrijver van een verzuchting zijn lezer wenst te brengen, of de informatie die de samensteller van een artikel zijn lezer wil medelen, of de tour de force die elke columnist in zijn wekelijkse werk nastreeft, zijnde immers al deze inspanningen tevergeefs en van geen waarde, wanneer de lezer zich niet bereid toont om het betreffende betoog, de verzuchting, het artikel, of de tour de force, tot het eind toe zijn aandacht te schenken, waarmee ik overigens in het geheel niet wil zeggen dat als de eerste zin van een stuk maar goed lang is, het met dat stuk verder wel in orde komt, want ook de volgende zinnen bevatten valkuilen waarin de schrijver, zo hij onvoorzichtig is, kan neerstorten, zodat de camouflage van deze kuilen bedorven is, en de lezer aan de rand ervan staand daar beneden de schrijver kan zien liggen, terwijl het natuurlijk juist zó moet wezen dat de schrijver de kuilen graaft, ze zorgvuldig toedekt met takken, en daaroverheen takjes met daarop een dicht bladerdek, zodat hij aan het eind van zijn verhaal gekomen zich in de handen kan gaan wrijven bij de gedachte aan de lezers

die in hun driftige achtervolging van zijn woordenvlucht naar beneden zijn getuimeld, in welke tuimeling zij, als het tenminste oprechte columnlezers zijn, nu juist hun diepste bevrediging vonden, waarmee de ideale verhouding van columnist tot columnlezer dus als een sadomasochistische beschouwd kan worden, en het aantal woorden van de eerste zin vergeleken kan worden met het aantal knopen in de zweep waarmee in zulk een relatie de last tot lust wordt omgetoverd, maar iedereen weet dat meer dan dit aantal knopen het de kwaliteit van de zweepslag zelf is die het uiterlijk van de striem bepaalt, terwijl op haar beurt de zweepslag zelf natuurlijk gunstig wordt beïnvloed door een grote krachtsinspanning van de arm, maar toch nog meer door de wijze van opslag, waarbij het de bedoeling is dat het uiteinde van de zweep met een maximale impact de rug van het slachtoffer, of in ons geval van de klant, weet te raken, en waarbij het aantal knopen eigenlijk niet meer terzake doet, terwijl de volgende slagen weliswaar in harmonie moeten zijn met die eerste slag, maar echt niet dezelfde kracht hoeven te hebben, zoals bij voorbeeld de zinnen in een

landse tekst zo vaak als ze voorkomen, is vijf letters. De gemiddelde woordlengte van de woorden in een tekst, elk woord éénmaal genomen, is acht letters. In een woordenboek is die gemiddelde woordlengte zelfs tien letters.

In de grafiekjes 50c zijn de woordlengtes van de woorden in een tekst (zo vaak ze voorkomen), en van de woorden in een bepaald woordenboek (elk woord staat er éénmaal in) te zien. De deuk in het diagram van alle tekstwoorden bij de lengte 5 komt doordat de eenlettergrepige daar uitgeput raakten, en de tweelettergrepige nog niet goed op gang zijn gekomen. Een grafiek van de lengte als het aantal lettergrepen zou er mooier uitzien.

Hoe langer een woord, hoe meer mogelijkheden voor de rijtjes letters, maar hoe minder daarvan benut worden. Er zijn tien miljard rijtjes van zeven letters, waarvan er maar honderdduizend zeven-woorden zijn. Woordenboeken geven veel informatie over afzonderlijke woorden, maar geven nooit antwoord op de vraag: hoeveel woorden van zeven letters staan er in? Zelfs niet op de vraag: hoeveel woorden staan er totaal in? In 58 hebben wij over die aantallen een kort gesprekje met drs. Van Buren, die haar gegevens niet helemaal wilde prijsgeven omdat 'u ze toch niet gelooft'. Ze verschillen nogal van de waarden uit Van Dale, die uit de grafiek zijn af te lezen, en die gedeeltelijk in 22 staan. Ze zijn hoger en ze zijn mooier, net als drs. Van Buren zelf.

51 Monogrammen

De zesentwintig of zevenentwintig woorden van één letter hebben allemaal, behalve dat ze de naam van zichzelf zijn, nog wel een andere functie. Van Dale meldt trouwhartig bij elke letter x dat die x ook betekent: 'de gezamenlijke woorden in een woordenboek die met de letter x beginnen'. Men hoort Van Dale's zucht, als hij die stapel vóór zich bekijkt.

In 06e stond een zin die uit vier monogrammen en één monogetal bestond.

Met een apostrofje ervoor (dat we nu maar als versiering niet meetellen, al is dat twijfelachtig in een geval als z'n) zijn vaak de woorden 'n, 't, 's, 'r, 'm en 'k te zien. Naast 'r, 'm, en 'k zijn nog goede eenletterige persoonlijke voornaamwoorden: U (j8), en i, zoals het onnadrukkelijke hij werd neergeschreven door de twee grote Nederlandse schrijvers uit de vorige en deze eeuw, die een Latijnse naam met een i erin aannamen (voor de een geldt dat-i veel droeg, voor de ander datti nix wist).

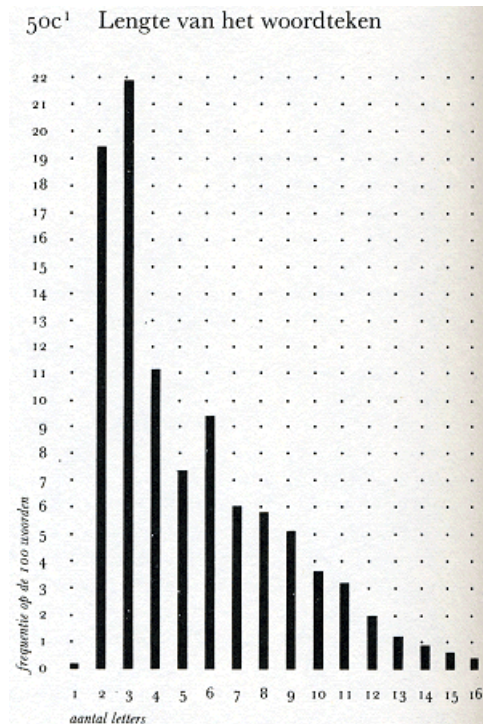
Verdere Opperlandse aandacht voor deze atomen, zonder welke niets in dit boek mogelijk zou zijn, leidt tot het kijken naar hun vorm (29,) en naar hun naam (91).

[vervolg van 50a]

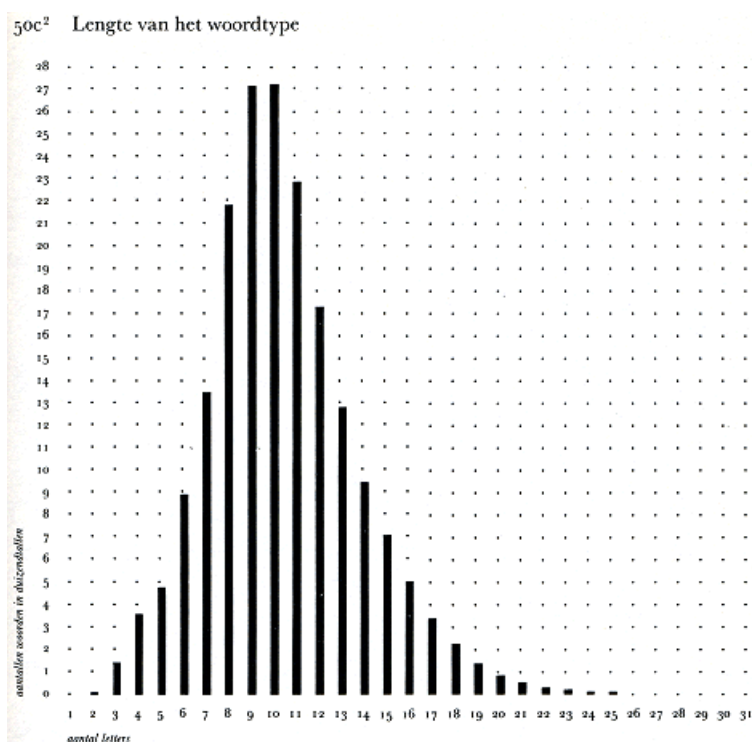
artikel die op de eerste volgen, daarmee wel een logisch verband dienen te hebben, maar qua lengte rustig gekrompen mogen zijn, terwijl juist voor de laatste zweeps slag geldt dat deze als een koel aaitje het inmiddels gevormde korstje op de eerste striem weer moet openraspen, zoals in een artikel de slotzin het beste van een verbluffende

kortheid kan zijn, waarbij de eis van een klassieke bouw vervalt, en misschien zelfs een gecasteerde zin, zonder een werkwoord bij voorbeeld, het beste voldoet. Zoals deze.

50c¹ Lengte van het woordteken

50c² Lengte van het woordtype

51c Letterfrequenties

op de 10.000 tekens; < is de spatie

e	1586	d	512	h	232	p	123	.	76	:	4
<	145	o	482	v	223	c	123	f	70	x	3
n	858	i	467	m	188	b	119	j	25	'	2
a	633	s	351	k	187	z	116	-	10	?	2
t	556	l	310	u	159	ij	107	y	8	q	1
r	542	g	282	w	130	,	82	;	4		

In 51c geven we voor de geheimschriftbreker (88) de frequenties van de zevenentwintig letters in gedrukte taal.

Een tekst waar de frequentie van een bepaalde letter kunstmatig is verhoogd, heet een 'tautogram'; 'tauto' is Grieks voor 'zelfde'. Meestal staat zo'n verhoogd aanwezige letter dan vooraan in ieder woord, maar in 51l is de l er alleen maar veel.

52 Een ons bigrammen

Ook wel eens 'digrammen' genoemd. Van Dale definieert 'bigram' als 'veel voorkomende tweelettercombinatie', maar geeft dan als voorbeeld de en en, en dat zijn twee woorden. Ook een zeldzaam bigram is trouwens een bigram. In 52c bieden we de frequenties van de meest voorkomende bigrammen.

Een 2-woord is een bigram, maar het omgekeerde hoeft niet.

Volgens 'Honderd Ukjes' (52a) schuilt er precies één hectogram Nederlandse woorden onder de bigrammen. Muziek en scheikunde zijn daarbij niet uitputtend behandeld. Een gezelschap discussiërende chemici is een OH-groep, en presidentskandidaat Goldwater werd aangegeven met AuH₂O. Ook over muzieknoden (die zelf uit een omgekeerde ezelsbrug (59) zijn ontstaan) bestaan veel grapjes. Burger schreef een ukjstekst (52b).

Als iedere Nederlander een persoonsnummer van tien cijfers krijgt, kan hij die uitspreken als een naam opgebouwd uit vijf bigrammen (52d). Over een andere merkwaardigheid van het persoonsnummer leze men 22b.

Elk bigram is een afkorting, of roept op andere wijze een associatie in de beschouwer van dat bigram op. In plaats van een boom te laten tekenen (iedereen weet langzamerhand hoe dat het voordeligst moet), kun je een 'psychogram' krijgen door iemand uit te nodigen alle bigrammen te verklaren. Ik geef zelf in 52e het voorbeeld. De zeven letters e, j, q, x, y, ij en z kunnen hierbij beter weggelaten, zodat er vierhonderd bigrammen over blijven, die je portret schilderen.

.....

ka-ze-ka	(de kat z'n kont)
lu-du-vu-du	(liefdesverdriet)
es-se-té	(stront)

.....

51l Lentelied H. de Flines

GESCHREVEN VOOR IEMAND DIE DE LETTER L NIET KON UITSPREKEN

Vloei, vloeibaar spiegelglas, vloei kabblend langs de dalen!

Lach, loofrijk lommer, lach! lonk lieflijk, lindelaan!
Bloei, bladrijk bloempje, bloei! bloeit blanke lelieblaan!
Blink helder, gulden Zon! daalt lichtend, lieve stralen!

Blaat, lieve lamren, blaas! kwéelt streelend, nachtegalen!
Loei, lopend mellekvee, lees malsche klaverblaan!
Lacht! blijde velden, lacht! golf lieflijk, goudgeel graan!
Vlieg, vrolijk pluimgediert, door lommerrijke zalen!

Blaas, lispelend windje, blaas, blaas lieflijk door de luch,
Vlieg, vlieg, vlug vlindertje, dat fladdrend ons ontvlucht.

Fluit, blijde Florimond, de liefelijkste tonen!
Streel, lieve Filomeel, den stervling door uw lied!
Lacht, al wat leven heeft, lacht velden, laan en vliet!
De blijde Lente lonkt, met bosjes op de konen.

52a Honderd ukjes

WIJ vragen: ‘Hoeveel woorden zijn er van één letter?’, en mijnheer Van Dale wacht niet met antwoorden: ‘Dat zijn er vijfendertig!’. Hoe nu? Er zijn toch maar zesentwintig letters? Ja, zegt mijnheer Van Dale, maar wij onderscheiden: ‘a’, de naam van de eerste letter van het alfabet, ‘à’, een voorzetsel uit het Frans, en ‘A’, een rivier. Zo komt Van Dale op vijfendertig woorden van één letter, maar dit is ons te subtiel. Wanneer wij dan ook nu vragen: ‘Hoeveel woorden zijn er van twee letters?’, dan zullen wij ‘go’ (verbaasde uitroep waarbij God zijn laatste letter verloren heeft) en ‘go’ (een Japans spel) als een en hetzelfde woord beschouwen.

Hoeveel woorden zijn er van twee letters?

Waarom zo'n gekke vraag gesteld? Vanwege het verrassende antwoord.

Wij hebben ons personeel opgedragen de Van Dale door te nemen, en alle woorden van twee letters te noteren. Wij waren trots op ons personeel dat ze de woorden 'is', 'at' en 'et' (van het werkwoord *etten* dat *weiden* betekent) niet hadden gemist. We verwierpen 'Da' (van Alida) want dan zouden we ook 'To' en 'Ot' kunnen nemen, alsmede uit de bijbel: 'Ai', 'Ir', 'Og', 'Su', 'Ur' en 'Uz'. Tweeletterwoorden die we niet in Van Dale vonden zijn: 'bi', 'pu', 'be', 'mm', 'di', 'oi', 'io', 'yo', 'ef', 'Ep', 'ou', 'mu', 'xi', 'ta', 'id', 'Vu', 'Eo'. Afkortingen namen we niet, zelfs 'bh', 'wc', 'tv' en 'ss' niet.

Onze oogst bestond uit honderd tweevoeters, evenveel dus als er getallen van twee cijfers zijn. Bij elk verder te noemen aantal mag u dus het woord 'procent' invoegen om het wetenschappelijk te maken.

Vijfenvijftig woorden bestonden uit een medeklinker gevolgd door een klinker. De serie met 'h' is volledig: 'ha', 'he', 'hi', 'ho', 'hu', 'hij'. De beste klinker is de 'a', maar 'wa' ontbreekt (is wel Zuidafrikaans).

Vierendertig woorden bestaan uit een klinker gevolgd door een medeklinker. 'As', 'es', 'is', 'os', 'ijs', maar niet 'us' (wel in het Fries).

Vijf woorden bestaan uit twee medeklinkers: 'br', 'hm', 'ks', 'pf', 'st', en vijf bestaan uit twee klinkers: 'ai', 'au', 'ei', 'ie', 'ui'. Eén woord is tweelettergrepig: 'ia'.

De enige ons bekende boektitel die wij hiermee kunnen maken is 'Jij en ik' van Paul G  raldy. De enige ons bekende inscriptie is 'Rij jij of rij ik?' Maar men kan zinnen horen als: 'Ik ijl in de pij op ma af'. 'Bij eb et pa de os'. 'Ja, je ex is nu op mij'. 'Gij at ijs en ik at de bo op'.

Er zijn drie kleintjes ('de', 'en' en 'in') die samen tien procent van een Nederlandse tekst uitmaken. U hoeft gemiddeld maar negen woorden te wachten om er weer een te ontmoeten: elke boekregel bezit er een.

Neem je 'je', 'te', 'is', 'hij', 'ik', 'op', 'ze', 'om', 'al', 'zij', 'er', 'bij', erbij, dan vormen die samen twintig procent van elke tekst: elke kranteregel bevat er een!

Met nog vijftien ('ge', 'gij', 'ie', 'jij', 'me', 'mij', 'uw', 'we', 'wij', 'zo', 'of', 'af', 'nu', 'na', 'ja') zijn deze dertig het cement der Nederlandse taal. De andere zeventig laten zich ordenen als het periodiek systeem der elementen (die ook vaak met twee letters worden aangeduid).

Er zijn eenentwintig uitroepen. Zeven positieve (blij, verbaasd): 'ha', 'hi', 'he', 'ah', 'oh', 'go' en 'hm'. Zeven negatieve (pijn, afkeuring): 'ba', 'fij', 'br', 'pf', 'st', 'au' en 'ai'. Zeven tot, of (bij ezel en tureluur) dóór, dieren gebezigd: 'ho', 'hu', 'sa', 'ju', 'ks', 'ia' en 'tu'.

Er zijn eenentwintig doodgewone zelfstandige naamwoorden. Zeven uit het familieleven: 'pa', 'ma', 'va', 'jo', 'uk', 'po' en 'ka'. Zeven uit het boerenleven: 'ar', 'as', 'eg', 'el', 'ei', 'ui' en 'os'. Zeven uit het zeemansleven: 'ra', 'eb', 'tij', 'lij', 'dij', 'pij' en 'ijs'.

Zeven minder bekende zelfstandig naamwoorden zijn: 'es', 'ijp', 'ijf' (bomen), 'ijm' (bij), 'am' (voedster), 'bo'(-terham) en 'ku' (achter-ste).

Zeven horen tot werkwoorden: 'ga!' 'rij!' 'ijl!' 'ijk!' Ik 'at', 'et' en heb de 'p  ' in.

Er zijn zeven muzieknoden: 'do', 're', 'mi', 'fa', 'la', 'ti' en 'ut'.

Er zijn zeven woorden uit andere talen: ‘ab’, ‘ad’, ‘co’, ‘ex’ (Latijn), ‘li’, ‘fo’ (Chinees) en ‘pi’ (Grieks).

Straks de duizend woorden van drie letters.

52b Ha, Pa en Ma

Piet Burger

Ja, ja, uw To is nu in Ur, en Ko er bij. In Ur at ik, en at Ko, bij Ab en Ka de Ru.

Hij in de pij (Ab is bij de EO), zij de dij in zij (Ka is Ok). Na ei en kk, ui en hh is er ijs, en Ka, de ka: hm, Ab, is je ijs op? Ga nu, je pij in de la, of is er EO op TV? En: zo, Ab, nu de uk op de po (ja, Ab en Ka al bij al pa en ma!).

Ab: oh, ba, nu ga ik af.

Wij: ha, ha, jij én uk op de po, Ab?

Ab: ik ga al, ijs is mij te ijl bij ei.

Ka: To, IJf is in de ww, en Da in LA.

Ik: oh, ja? Gé is bij de BB in mn. En zij: Jo is op de es, bij de eg en Io de os. Om en om, rij na rij; hij, de os en de eg. Na de rij: do, re, mi, fa, is hij in ijl de es af, en na: la, ti, do, is hij al bij Ab en mij.

[vervolg van 52b]

15 na 10, Ko en ik: AV, Ka; AV, Ab; ta ta uk, en zij bij zij af.

Oh, ja, Pa, er is nu ijs; is uw ar al af? Zo ja, rij er nu in, op de Ee of de Aa. Is ma er bij, ijk je de ui: rij jij of rij ik?

Nu rij IK, in de VW, zo om en bij de Ob; bij eb rij ik er IN!

Zo, Pa en Ma, ik ga: Ko is òp, en ik zo zo, la la.

Da da, Pa en Ma, uw, To.

52c Bigramfrequenties

op de 10.000 bigrammen; < is de spatie

n<	384	ge	137	<e	97	re	75
en	370	te	135	ie	97	ve	74
e<	308	in	131	el	96	or	74
de	258	ee	119	st	93	<g	70
er	232	r<	118	s<	87	ar	70
t<	194	aa	111	nd	84	00	69
<d	178	he	106	<o	79	<b	69
an	172	et	105	va	77	ng	69
<v	143	<h	105	ch	76		

52d Hoe spreek ik mijn nummer uit?

Iedere Nederlander krijgt binnenkort een nummer van tien cijfers, waarin nooit twee gelijke cijfers achter elkaar staan. Het zou leuk zijn als je uit dat persoonsnummer een naam kon afleiden. Zo'n naam zou aan de volgende voorwaarden moeten voldoen: 1 Er bestaat een één-één-duidige afbeelding tussen die namen en de nummers; 2 De namen zijn uitspreekbaar; 3 De namen kunnen naar persoonlijke smaak verkort, en anderszins gewijzigd worden; 4 Een alfabetische lijst komt overeen met een stijgende lijst nummers.

Voorstel: Deel de tien cijfers van het persoonsnummer in in vijf paren getallen onder de honderd (door de restrictie komen elfvouden niet voor) en maak van ieder zulk getal onder de honderd een lettergreep bestaande uit een medeklinker en een klinker volgens de tabel in de volgende kolom.

Motivering: Klinkers en medeklinkers zullen ter wille van uitspreekbaarheid elkaar moeten afwisselen. En zijn 20 medeklinkers en 6 klinkers. De letters Q, Y en X kunnen beter uitvallen. De overblijvende 18 medeklinkers en 5 klinkers geven precies

de go lettergrepen, die overeen kunnen komen met de 90 combinaties van twee ongelijke cijfers.

Variatie: Niet de hele naam van tien letters hoeft steeds gebruikt te worden. De eerste vijf letters geven al 145800 verschillende voornamen.

De volgorde van de twee letters in een lettergreep mag, zonder gevaar tot verwarring, omgekeerd worden. Heet iemand bij voorbeeld 'Baba Bena', dan mag hij zich best 'Abba Eban' noemen.

Ook mogen, als geen verwisseling was toegepast, medeklinkers aan het eind van elke lettergreep worden toegevoegd. Zo kan de naam 'Nebucaneza' veranderd worden tot 'Nebucadnezar'.

Voor alfabetisatie wordt uit deze variaties dan weer de standaardvorm gemaakt.

Omdat alle namen een vaste lengte van tien letters hebben is alfabetisatie hetzelfde als ordening naar grootte van nummers.

	A	E	I	O	U
B	01	02	03	04	05
C	06	07	08	09	10
D	12	13	14	15	16
F	17	18	19	20	21
G	23	24	25	26	27
H	28	29	30	31	32
J	34	35	36	37	38
K	39	40	41	42	43
L	45	46	47	48	49
M	50	51	52	53	54
N	56	57	58	59	60
P	61	62	63	64	65
R	67	68	69	70	71
S	72	73	74	75	76
T	78	79	80	81	82
V	83	84	85	86	87
W	89	90	91	92	93
Z	94	95	96	97	98

Voorbeeld: Persoonsnummer 5705065794 wordt 57/05/06/57/94 = Ne bu ca ne za, of Nebucadnezar.

52e Psychogram

Naamloze drinkers, Leidse dekens, wisselstroom, Hildebrand, f200, acteur van buiten, Albert Heyn, ad interim, Anton Koolhaas, alle leeftijden, vroeg, Aad Nuis, Engels o.a., Arbeiderspers, Aantjes, verloofde, dineerde, pijn, algemene vergadering, Awater,

Bachelor, Bertolt Brigitte Bardot, voor Christus, buiten dienst, Belgische frank, ziekenhuis, beha, bouwkundig ingenieur, Buster Keaton, beste lezer, zeilboot, adjectief, lichaamsgeur, Baden Powell, Bertrand Russell, '45, Berlingske Tidende, gedronken, bijvoorbeeld, Burgerlijk Wetboek,

Toch voordeliger, Centraal Beheer, Charley, Corps Diplomatique, vergelijk, gewichtje, Zwitserland, filosofie, Corrie Kan, chloor, centimeter, Cees Nooteboom, Cobalt, de rest hetzelfde, chroom, vrijdag, cent, koper, centrale verwarming, Carl Weber,

District attorney, dagelijks bestuur, Columbia, Multatuli, bij gunstige god, decigram, auto, dinsdag, Deense auto, decaliter, decimeter, Duits-Nederlands, donderdag, vluchteling, dokter, dominee, hij, Joop, zo god het wil, dienstwillige,

Famous artists, Francis Bacon, club, Roosevelt, Dimitri Fellini, fungerend, Friedrich Hegel, Florence, Kafka of Kellendonk, gulden, stereo, geweer, Force Ouvrière, Pourbus sr. of jr., faculteitsraad, Fitzgerald, voet, Fritz Unruh, Firmin Vogelaar, Nietzsche,

Gerrit Achterberg, Engelse auto, Lichtenberg, goddome, Gerald Ford, Galileo Gezelle Garbo, Hartkamp, soldaat, Gerrit K., Gerard Lang, General Motors, geen Nederlandse auto, 1984, Engelse huisarts, Griekse auto, gedeputeerde staten, geen tijd, Amsterdamse universiteit, godver, Leibniz,

Hectare, haemoglobine, hoofdcommissaris, Hein Donner, handelsauto, Kuik, Montag, denkt zij of denken zij, Henry Kissinger, hectoliter, Juliana, Horatio Nelson, havermout, Haagsche Post, Hoge raad, Hollands Spoor, Humanistisch thuisfront, ouderwetse libido, verbond, vloed,

Ezel, inkomstenbelasting, in dit geval, ook, deed het zelf, Farben, algemeen of bijzonder, Isaäcs Israëls, Kant, ter plaatse, ter nagedachtenis, Newton, in opdracht, Ignacy Paderewski, ingenieur, IJslandse auto, Italië, omgekeerde tranen, op dat woord, Washington,

Karel Appel, Bibliotheek, kaschèque, Karel Doorman, Kees Fens, kilo, 1 000 uur, inseminatie of intelligentie, kopers kosten, Poll, kilometer, kanon, knock out, knokploeg, kronkel, K. Schippers, Kurt Tucholsky, Nijmegen, Kurt Vonnegut, kilowatt,

Los Angeles, pond, daar aangehaald, Limburgs Dagblad, Leonard Frank, licht gewicht, Wageningen, ingenieur, laatste kwartier, laatstleden, lumen, Loudi Nijhoff, lager onderwijs, plaat, La Rochefoucauld, lieve lezer, luitenant, Liberale Unie, Leonardo Vinci, nota bene,

Marokkaanse auto, Mies Bouwman, Mathematisch Centrum, dokter, Anthony Burgess, milligram, Mary Hartman, denk ik, Marja Koolschijn, Maarten Luther, Marilyn Monroe, met name, middelbaar onderwijs, militaire politie, meester, juf of mevrouw, Mark Twain, Unamuno of Utrillo, meervoud, Miss World,

Natrium, let wel, na Christus, Nimmer Dralend, non-fiction, Noord-Groningen, Noord-Holland, Nederlands-Indië, neokolonialisme, Hollandse auto, namiddag,

onbekende, nummer, non-profit, nummer, spoorwegen, Nieuwe Testament, alweer voorbij, b.v., Noordwest,

Onder anderen, omzetbelasting, aangehaald werk, Ordedienst, Otto Frank, Oom Gé, Oliver Hardy, denken wij, okeé, Oosterlengte, openbaar ministerie, O'Neil, onderofficier, zwarte thee met oranje puntjes, raad, spelen, Oude Testament, oûbollig oud, overschrijving, parvenu,

Per adres, persoonsbewijs, Propria Cvres, plantenziektkundige dienst, gefeliciteerd, procureur-generaal, zuurgraad Ritter, 3.7, paardekracht, Poolse auto, namiddag, Pablo Neruda, onthouding of overschrijving, proefpersoon, public relations, nawoord, plaatselijke tijd, per uur, plaatsvervangend, publieke werken,

Rekenafdeling, Rusland-Bulletin, rechter-commissaris, Descartes, Ferdinandusse, Geerlings, Roland Holst, Romeins imperium, katholiek, rechts-links, De Froe, Richard Nixon, rijksoverheid, rust vrede, Rolls Royce, Stokvis,

53 Een kilo trigrammen

Mevrouw Van Buren bejubelt de wonderen van de 3-woorden in 53a. Ger Krol schreef een verhaal met uitsluitend 3-woorden (dat je dus een woord-lipogram zou kunnen noemen) in 53b.

De frequentie der meest voorkomende trigrammen geven we in 53c. De hoge combinatie n d wijst op het vaak naast elkaar staan van de woorden 'van de', maar ook 'in de', 'aan de', 'van dat', 'van die', 'zijn de', 'en de' dragen daartoe bij.

Over de 3-woorden hebben wij, na Van Buren, niets nieuws te melden.

.....

1	2	3
2		
3		

horizontaal én verticaal:

1. kledingstuk
2. familielid
3. zoogdier

oplossing

b o a	r o k	s o k	j a k	s a k
o p a	o m a	o m e	a d e	a d e
a a p	k a t	k e u	k e t	k e t

s a k	j a k	b o a	r o k	s o k
a d e	a d e	o m a	o p a	o m a
k e u	k e u	a a p	k a t	k a t

s o k	r o k	s o k	k o l	k o l
o p a	o m e	o m e	o m a	o p a
k a t	k e u	k e t	l a m	l a m

l o r	l o r	l o r	l o r	t o d
o p a	o m a	o p a	o m e	o m a
r a m	r a t	r a t	r e e	d a s

.....

[*vervolg van 52e*]

Thorbecke, Rijksuniversiteit, Rini Voortman, Richard Wagner,

Sans atout, stuurboord, namelijk, Sicherheitsdienst, science-fiction, soortelijk gewicht shilling, silicium, Kierkegaard, Leacock, Maughan naamloos, steunorganisatie, Socialistische Partij, senior, stoomschip, heilige, Rusland, Vestedijk, Wiesenthal of De Wit,

Translation automatique, tering, technische cie., telefoondienst, Turks fruit, grammatika, Delft of Eindhoven, tussen, te koop, buis, Televizier Magazine, auto uit Tunis, omslaan, Tessel Pollmann, Turkse auto, tijdschrift, Assen, Tupolev, televisie, telwoord,

Duits o.a., bibliotheek, Californische universiteit, Utrechtse krant, ultrafrequent, Ulysses Grant, U-huis, tranen, Engeland, Russische straat, Union Minière, Verenigde Naties, Unida Obrera, United Press, universiteitsraad, Amerika, Utrecht, onder Duitse omstandigheden, ultraviolet, van U,

Vanaf, van boven, gedwongen, geslachtsziekte, Vlaams front, Vrije Geluiden, Victor Hugo, Voetbal International, Volkskrant, Vlaams, volle maan, Vrij Nederland, Van Oorschot, vice-president, vrijdag, Amerika, Joop of Ed, Volksuniversiteit, vice-versa, Volkswagen,

Willem Arentz Mozart, Wiardi Beckmann, toilet, Willem Drees, Hermans, was getekend, Watt-uur, werktuigkundige, Argentinië, westerlengte, wetenschappelijk werker, waarnemend, Wereldoorlog, Winkler Prins, Walter Raleigh, waarschijnlijk, Lord Kelvin, Walter Ulbricht, waterverf, werkloosheidswet.

53a Duizend peuters

WIJ waren in de gelegenheid incognita in de Universitaire aula (in een ex-kerkgebouw) in Nijmegen in de late middaguren intevreden een promotie bij te wonen.

't Ging over lezen. Een rare gewoonte, waar in dit deel van de wereld zesentwintig kronkelslangetjes een grote rol bij spelen.

Leest u eerst elke afzonderlijke letter en bouwt

u zo een woord op? Of ziet u in één oogopslag het hele woord voor u staan? Bij de uitvinding der Psychologie - honderd jaar geleden, maar ze vieren het niet - werd het tweede bewezen. De wetenschap staat niet stil, en nu werd in die Nijmeegse aula weer twijfel gezaaid aan die overtuiging.

Wat hoorden we daar?

‘Van de 713 drieletterwoorden in Van Dale bleken proefpersonen er 500 te kennen’.

Hoe nu?

Er staan toch zeker 1398 drieletterwoorden in die Dikke? Of zou ons personeel zich verteld hebben? Neen, maar in Van Dale staan de woorden vaak meermaals. Zo lezen we op bladzijde 2583: ‘1 tut, een radijs. 2 tut, een uitroep. 3 tut, hetzelfde als TRUT (zie aldaar)’.

De laatste omschrijving lijkt ons onjuist. Menig vriendin durft het woord ‘tut’ uit te spreken, doch absoluut niet het woord ‘trut’. Aan de andere kant zegde ons een man dat mannen nimmer het drie-, maar immer het vierletterige woord bezigen.

Zijn er 713 drieletterwoorden? Hadden wij u dan niet aan het slot van ons veelgeprezen artikel ‘Honderd Ukjes’ beloofd de duizend woorden van drie letters te presenteren? Dat Don Bouwhuis niet de woorden ‘wub’, ‘kro’, ‘nos’ en ‘uno’ accepteert, accepteren wij. Maar zulke vaakgehoorde woorden als ‘hoi!’, ‘kek!’, ‘plu’, ‘vip’, ‘saf’ en ‘oen’ staan ten onrechte niet in Van Dale. Wel in onze lijst van duizend peuters. Zelfs ‘Ote’ van Ote Boe vond daar een plaats.

‘Van de 1 000 drieletterwoorden kent Van Dale er maar 713’ had men moeten zeggen.

Onze belofte de duizend peuters te etaleren braken wij, omdat één peuter verdwaalde. 999 vonden wij zo'n gek aantal.

Doctor Bouwhuis had zich bij het leesonderzoek tot de drieletterige peuters beperkt. Gelijk had hij, want onder dat grut is haast al het wonderlijks te vinden dat grotere broers bezitten. Onze gedachten dwaalden af.

Er zijn eenlettergrepige peuters (‘god’), tweelettergrepige peuters (‘opa’), en er is een drielettergrepige peuter: ‘iae’, uit de zin: ‘Dat de ezel iae dacht Gerard Reve’.

Er zijn puur mannelijke peuters: ‘pijl’, ‘lijf’, ‘fijt’.

Er zijn puur vrouwelijke, zonder stokjes: ‘mam, aai, zus’.

Er zijn klinkende peuters: ‘oei’, ‘aai’.

Er zijn medeklinkende peuters: ‘kst’, ‘prt’.

Er zijn peuters die omgekeerd weer peuter zijn: ‘mok’, ‘kip’.

Er zijn peuters die omgekeerd zichzelf zijn: ‘ete’, ‘kak’.

Er is een peuter die men op z'n kop kan lezen: nou.

Er is een peuter die men op z'n kant kan lezen:

Er zijn peuters die men zoals het woord CHOICE op de zijkant van een Camel-sigaretten-dosje horizontaal met een spiegeltje half kan afdekken en toch blijven lezen: BID.

Er zijn peuters die op dezelfde manier met een verticaal spiegeltje gelezen worden: ‘bid’.

Er zijn peuters die Lon Nol en Ada Kok heten.

Er zijn vieze peuters. Wij schrokken op uit onze dromelarij.

De hooggeleerde Schouten vroeg de promovendus of hij ooit, met zijn kinderen door Engeland rijdend, was geschrokken van de drielettercombinaties op de Britse automobielen. In Nederland houden wij het op twee letters, want onze drieletterwoorden zijn in het Engels vierletterwoorden. Had de proefnemer geen aarzeling bespeurd bij proefpersonen als ze taboewoorden moesten lezen? Nee, was het antwoord.

Bestaan er geen taboewoorden meer? Wij geloven daar niets van. Maar wij kunnen uit de aard der zaak en uit onze eigen aard geen voorbeelden geven. Ineens weten wij weer waarom die ene peuter uit onze duizend woorden verdween. Dat zit zoo:

**De ‘woordgolf’ voert het ene woord in een ander over via een reeks woorden die steeds slechts in één letter verschillen. Zo komen wij van ‘arm’ naar ‘rijk’ via arm-ark-aak-rak-rijk. En van ‘arm’ naar ‘bil’ via arm-aam-aal-bal-bil. Zo tellen wij ook van ‘één’ tot ‘elf’;
een-ven-vel-vijl-vijf-lijf-lef-les-zes-zet-eet-eek-elk-elf.**

Van ooi naar lam gaat over oom en lom. Welnu, elke twee peuters zijn met een woordgolf in elkaar over te voeren, op eentje na. Daarom lieten wij hem vallen. Zo kunt u deze solitaire peuter ook weer vinden.

54 Vier kilo tetragrammen

Weer een verhaal van Gerrit Krol (54b).

Het woord voor 4 is zelf een 4-gram, zoals dat ook in het Duits, Engels, Zweeds, Deens en Noors het geval is. Ook de in dit boek gebruikte Opperlandse termen 'isogram', 'sjwa-lipogram', 'vierentwintigletterwoord', 'o-woord', 'vijflettergrepig', 'pentasyllabisch', 'a-gram', 'gram', 'keerpreek', 'Nederlands', 'Opsterlands', 'mooi', 'kort' en 'homogram' (immers ook: 'de toorn eens homofiels') zijn van toepassing op zich zelf. En dan zwijg ik over de termen 'pijpetuitje', 'parkietje', 'pompwater', 'parterretrap' en 'postzegelvriend' waar ik er zelf voor gezorgd heb, dat de categorie het woord dat de naam leverde omvat.

Er zijn natuurlijk ook woorden waar dat niet voor op gaat: 'lang' is niet lang, 'eenlettergrepig' is niet eenlettergrepig, 'Engels' is niet Engels, en 'palingram' is geen palingram. Noem zulke woorden 'verkeerd'.

De vraag is nu: is 'verkeerd' verkeerd?

55 Een myriagram pentagrammen

'Myria' is Grieks voor 'tienduizend', en 'myriagram' staat in de woordenboeken, maar men zegt altijd 'tien kilo'.

Drs. Van Buren onthult in 55a dat ze een heel boek over de 5-woorden heeft geschreven. Ik zou het graag lezen.

Het spel 'vijffe' (55d) levert het probleem om een isogram te leggen (op één, of twee, na: een pangram) in de vijftientig hokjes, met zoveel mogelijk verticale en horizontale 5-woorden.

Na het derde Krols proza (55b) kunt u beslissen welke constante woordlengte het beste Nederlands oplevert.

53c Trigramfrequenties

op de 10.000 trigrammen; < is de spatie

en<	229	er<	61	in<	42	and	35
de<	144	een	55	den	42	ten	34
<de	116	het	52	gen	42	<ve	34
an<	88	ver	52	nde	40	sch	34
et<	81	<ge	51	te<	39	<te	33
n<d	69	ing	49	<ee	39	ste	33
<he	68	aar	44	der	39	at<	33
van	67	oor	43	<be	38	<en	33

<va 65

<in 43

n<v 36

W o o d y
K a r e l
J e n n y
I s a a k
H e n r i
I s a ä c
B e t t e
S a m m y
E d g a r
A a g j e
C o n a n
J a m e s
P e t e r
H e n r y
C l a r k
M a x i m
J a c o b
M a x i m
C h r i s
J o r i s
J a m e s
J o h a n
F r a n z
F e l i x
M a r i o
F r a n z
F r a n z
S o f i a
J a c o b
A n t o n
I s c h a
M a r g a
R o g e r

A l l e n
A p p e l
A r e a n
B a b e l
B o r e l
C o s t a
D a v i s
D a v i s
D e g a s
D e k e n
D o y l e
E n s o r
F a b e r
F o n d a
G a b l e
G o r k i
G r i m m
H a m e l
H i n z e
I v e n s
J o y c e
K a a r t
K a f k a
K l e i n
L a n z a
L é h a r
L i s z t
L o r e n
M a r i s
M a u v e
M e y e r
M i n c o
M o o r e

L	u	i	g	i	N	e	r	v	i
D	a	v	i	d	N	i	v	e	n
C	a	r	l	o	P	o	n	t	i
S	o	n	j	a	P	r	i	n	s
A	n	w	a	r	S	a	d	a	t
P	e	t	e	r	S	c	h	a	t
J	a	c	o	b	S	m	i	t	s
H	e	n	r	i	S	p	a	a	k
I	t	a	l	o	S	v	e	v	o
M	a	r	i	a	T	u	d	o	r
R	o	g	e	r	V	a	d	i	m
C	y	r	u	s	V	a	n	c	e
J	u	l	e	s	V	e	r	n	e
O	s	c	a	r	W	i	l	d	e
B	e	t	j	e	W	o	l	f	f

53b Een rei van Ger

God	zei	zon	God
zei	man	God	gaf
hem	uit	een	rib
Eva	zij	zat	bij
hem	God	zei	hof
God	zei	eet	dit
eet	dat	enz	dit
ook	zei	Eva	zij
had	een	bes	nee
zei	God	doe	weg
gif	een	dag	zag
Eva	aan	een	tak
een	boa	die	zei
ken	jij	dit	die
bes	wis	wel	zei
Eva	gif	nee	zei
boa	eet	hem	dan
ben	jij	ook	als
God	man	ook	goh
zei	Eva	zij	nam
die	bes	zei	zeg
man	wil	jij	wat
van	mij	eet	dit
mag	dat	wel	zei
hij	toe	zei	zij
doe	mij	een	lol
hij	nam	een	bes
Eva	ook	nam	ook
nog	een	sam	sam
mmm	tot	man	zei
van	wat	gek	zei

God	wat	wil	hij
tja	zei	Eva	zou
het	...	uit	het
oog	van	mij	zei
God	fel	wát	zei
Eva	God	zei	rap
oké	zei	man	hij
nam	Eva	bij	een
arm	och	God	zei
zij	wat	was	dat
dom	van	mij	weg
zei	God	hoe	ver
zei	man	tot	aan
het	hek	der	hof
boa	lag	nog	aan
die	tak	hij	zei
dat	was	mis	Eva
ach	zei	Eva	wee

54b Kaïn pakt Abel door Krol

Abel	Adam	zoon	ligt	voor
over	zijn	ogen	zijn	neer
zijn	rook	gaat	hoog	naar
zijn	heer	deze	zegt	goed
werk	zulk	spul	bidt	veel
Kaïn	Adam	zoon	port	even
eens	vuur	maar	zijn	rook
gaat	niet	even	mooi	zijn
rook	gaat	vlak	over	zijn
veld	Kaïn	gunt	Abel	zijn
hoge	rook	niet	gaat	naar
Abel	lust	Abel	rauw	zegt
hond	Abel	doet	zijn	ogen

open	weet	niks	ziet	edel
wast	zijn	hand	plus	hand
maar	Kaïn	rolt	over	Abel
heen	Abel	zijn	lijf	valt
neer	ligt	stil	dood	onze
Heer	ziet	deze	daad	maar
doet	niks	zegt	Kaïn	waar
gaat	Abel	Kaïn	zegt	weet
niet	hoor	Here	zegt	goed
geen	nood	geef	zijn	ziel
maar	vast	gilt	nota	bene
lang	leve	Abel	Kaïn	boet
zegt	alom	wees	boos	maar
zijn	Here	zegt	Kaïn	stop
daar	mede	loop	heen	werk
Kaïn	gaat	heen	naar	land
Nohd	Eden	oost	Kaïn	gaat
stug	zijn	werk	doen	zijn
wijf	wint	kind	plus	kind
tien	maal	tien	stad	over
land	vult	zich	veel	lijf
maar	niet	zijn	naam	want
geen	mens	heet	meer	Kaïn

55a Tienduizend koters

WIJ hebben vannacht tot in de grote kleine uurtjes van vijftientwintig augustus opgezeten, maar wij moeten bekennen dat wij niet alles hebben begrepen van de Gedroomde Tentoonstelling die BATTUS gisteravond in het Culturele Supplement van het NRC-Handelsblad hield. Dat hij grote belangstelling heeft voor het woord van vijf letters is duidelijk. Maar ons aanvankelijk paniekgevoel, vergelijkbaar met dat van Alexander Graham Bell, wanneer die in 1879 zijn zojuist vervaardigd telefoontoestel had horen rinkelen, had opgenomen, en had gehoord ‘Bel ik met Bell?’, was snel bedwongen. Ons levenswerk werd niet bedreigd.

Wat is het geval? Onder onze linkerhand (met de rechterhand tikken wij haastig dit artikel, dat des zaterdags reeds op Blookertijd ter zetterij dient te wezen) ligt een manuscript van 650 grote vellen. De titel zou Gerrit Komrij als van een niet-bestaand boek classificeren: ‘Alles over Nederlandse woorden van vijf letters.’

Tweehonderd pagina's daarvan verschaffen alle tienduizend vijfletterwoorden die onze onvergelijkelijke taal telt. Er staan er steeds vijftig onder elkander op een pagina, met achter elk woord bijzonderheden over zijn vorm (‘abces’, de letters staan in de juiste volgorde).

Veel woorden hebben aan één regel commentaar niet genoeg, en dan verwijzen wij naar nog honderd pagina's aanvullingen.

Voor in het boek staan 350 pagina's, waarin wij het Hollandse vijfletterwoord als zodanig uitputtend behandelen. Het is misschien aardig te vermelden dat wij in onze tekst zelf geen enkel woord van vijf letters benutten. Dit had het voordeel dat de vijfletterwoorden waar wij over spreken, niet cursief of beaanhaalttekend hoefden te worden.

Misschien is een korte inhoudsopgaaf belangwekkend.

Hoofdstuk 1.

Waarom? Wat? Hoeveel? Wie? Waar?

Hoofdstuk 2.

De bronnen van de woorden van vijf letters.

Hoofdstuk 3.

De vorm van de woorden van vijf letters.

Hoofdstuk 4.

Wat kun je doen met woorden van vijf letters?

Hoofdstuk 5.

Vijf aanhangsels, waarin de tienduizend woorden van voren, van achteren, en van ieder der drie overige letters gealfabetiseerd zijn.

Is uw belangstelling nu nog niet gewekt? Zoudt u dan zonder ons boek weten wat er aan de hand is met:

Abces. Grote peren. Potje doven. Temet etste Shah's lepel saga's. Zeven zeven zeven. Droom rooms, smoor moord. Zusje zinge bekaf. Mooie zegel lokte. Sufte en piste, blote en rauwe, rokje blond. Karos. Kukel dirkt bolus. Kapel. Tjalk. Anale linea recta, cacti gribi. Tofit dofei. Kenau mauve hopje. Hoezo horen, Anita? Slang wilde adder. Heler jatte lever. Nicht liegt. Welke oteur pende:

‘Maria loopt voort langs Heren wegen, plukt bloem, toeft onder dadel’ (Krols Proza)?

Wij schreven dit standaardwerk in de dagen en nachten tussen 1929 en 1954, en wij trachten er sindsdien een promotor voor te vinden, zodat wij die hatelijke S achter onze titel kunnen weghalen, maar onze kroondocenten verspillen liever hun tijd aan het schrijven en lezen van sappige krantestukjes. Dus vrezen wij nog steeds dat men bij onze arrivée mompelt: ‘Daar komt de doctor an dus’.

Elk van de vijf letters kan klinken of medeklinken. Dat levert te zamen 32 mogelijkheden, die er ook allemaal zijn: sssst, angst, ganst, stang, schor, schro, achte, akker, aders, aardt, danse, galop, daagt, stage, staag, spreij, uiers, eivol, uitje, oneer, ijlere, actie, nooit, huize, musea, stoei, mooie, opaai, oerei, aaide, aaier, aaiei.

Dat laatste woord, met vijf klinkers, is speciaal bedoeld voor dr. Kruyskamp, die in een ingezonden brief van 31 mei 1975 in deze courant, stelde dat er ‘in de gangbare spelling geen

woord met vijf opeenvolgende klinkers bestaat'. Vorige week meldde dezelfde geleerde in een al even interessant ingezonden schrijven in deze courant, dat het Z-bijvoegsel wordt geredigeerd door "linkse intellectuelen" (de binnenste aanhalingstekens zijn van dr. Kruyskamp), die niet willen weten wat de lezers werkelijk willen weten. Zou dit werkelijk zo zijn? Zou dat de reden zijn dat wij hier mogen schrijven wat wij willen schrijven? Lezer, wilt u dan echt niet dit weten:

Er zijn veertien miljoen rijtjes van vijf letters, te maken. Twee miljoen daarvan zijn voor een Nederlander uitspreekbaar. Slechts een half procent daarvan is inderdaad een Nederlands woord. De rest van de twee miljoen staat te wachten totdat iemand een 'halyo' of een 'yonal' uitvindt, en is beschikbaar als naam voor slaapmiddelen en tandepoets: alcyo, cyona, halcy.

De helft van de tienduizend Nederlandse woorden van vijf letters vindt men in Kruyskamps levenswerk Van Dale. Zulke gewone woorden dus als: ofiet, aperij, rulijs, vulva, ictus graft, malve, hidde. De andere helft hebben wij zelf gemaakt. Daarvan is zeventig procent een werkwoordsvorm als iaend, gebijt of biapt (van het werkwoord biappen, dat liften betekent, naar de imaginaire Bond Internationale Auto Parasieten).

Tien procent van onze vormen die niet in Van Dale staan, zijn bijvoeglijke naamwoorden, en twintig procent zelfstandige naamwoorden: uutje, ukjes, trams, doses, musea.

Maar u wilt dit alles helemaal niet weten, lezer. Anders was ons manuscript al lang verschenen, en die S achter onze titel verdwenen. Mocht het ooit zo ver komen, dan komen wij met een iets dikker boek, onder de titel 'Alles over de tienduizend Nederlandse woorden van achttien letters'. Afscheidingsorgaan, ambtenaarsloopbaan, assepoesterbestaan, molenaarspartizaan, taalgrootheidswaan en 9995 andere.

Ach, voerde dr. Kruyskamp maar de redactie van dit bijvoegsel, dan kreeg u ze allemaal op een zaterdagmiddag van een onteste.

55b Woord wordt vlees nieuw krols proza

Begin	maria	maakt	kleed	spint	trekt
draad	leidt	grijs	leven	zucht	jozef
lacht	geeft	niets	slaat	hamer	neemt
plank	deel2	maria	loopt	voort	langs
heren	wegen	plukt	bloem	toeft	onder
olijf	ofwel	dadel	deel3	maria	treft
jonge	knaap	welke	geeft	zijne	geest
maria	lacht	roept	klets	later	volgt
ander	feest	zoals	blank	licht	hangt

onder	bomen	lieve	vrede	zucht	maria
edele	knaap	alias	engel	zeilt	henen
deel4	maria	heeft	spijt	voelt	innig
beven	weent	effen	later	omdat	rozig
leven	zonde	zoude	wezen	stelt	vraag
deel5	johan	doper	doopt	maria	doopt
jozef	erbij	roept	jelui	geluk	spant
kroon	deel6	maria	breit	sokje	lucht
zacht	breit	ander	sokje	deel7	maria
loopt	naast	jozef	voort	tegen	avond
tegen	nacht	danig	moede	wordt	maria
deel8	kerst	nacht	beest	balkt	soort
paard	kaars	vlamt	innig	naast	andre
kaars	engel	hangt	boven	aarde	roept
luide	vrees	nooit	maria	baart	heden
zalig	maker	kyrie	eleis	deel9	maria
vlijt	bloem	haars	heren	tegen	borst
noemt	jezus	jozef	lucht	braaf	einde

55d Vijfje

Het spel heet ‘vijfje’, ‘woordje’, ‘geeltje’, ‘letterpest’, ‘pingt-pongt’, en heeft misschien nog wel andere benamingen. Men speelt ‘vijfje’ liefst met zijn tweeën, maar het kan tot en met vijftientig spelers. Beide spelers tekenen een vierkant bestaande uit vijf maal vijf hokjes, dus eigenlijk vijftientig vierkantjes die samen een vierkant vormen, een rooster als het ware, met zes verticale en zes horizontale strepen. Een tekening zou honderd woorden overbodig maken maar het is al dinsdag 4 juni, dus ik moet het met woorden

56 Variogram

Als u in deze paragraaf het 'hexagram' verwacht had: dat staat in 58e als voorbeeld van tweelettergrepig proza. Ik wil hier de gevallen behandelen waarin variatie in de woordlengte een rol speelt.

Een rij regelmatig met één letter groeiende woorden is: óf een zin (56a), of een rij waarin elk woord alle letters van het één kleinere in zich heeft. De enige mij bekende rij die aan beide voorwaarden tegelijk voldoet is van Van Caldenborgh: 'E. en een Deen reden eender; bereden boerende toerbende, ontbeerden onbestreden onbedrevenst: ondersteboven'.

Wie die E. is, weet u nog van drs.P's dubbelacrostichon in 16b. Van Caldenborgh maakte ook de groeiende rij isogrammen in 17b.

Jules Welling merkte op dat in de groeiende reeks voornamen Rie, Arie, Marie, Maries (en Mariese) de sexe steeds wisselt.

Met de omvang van letters, woorden en regels zijn figuren te maken. Het bekendste carmen figuratum is de muis van Alice. In de Nederlandse literatuur kent men het Glas, de Fles en de Palmboom. Hierbij is de eenheid de versregel. Die is zo vrij dat geen van deze teksten mij de moeite van het afdrukken waard leek. Paul van Ostaijen en Hendrik Nicolaas Werkman halen er grootte en plaatsing van de letter zelf bij, en doen volgens de afspraak in 02 dus niet mee.

Hoe men een 'cyclogram' opschrijft met minder letters dan het telt, zien we in 70.

57 Het langste woord

Wat is het langste Opperlandse woord?

Die vraag had ook al aan de orde kunnen komen in 13 (door het lange woord te zien als een lipogram, met de spatie als het verboden teken), en in 40 (het lange woord is een hypergram met een opeenstapeling van letters). Lange woorden kwamen we al tegen in 18a (het pangramwoord dat zesenvijftig letters besloeg - het ging er hier trouwens om een zo kort mogelijk woord te vinden dat aan de gestelde voorwaarde voldeed), in 22 (het palingramwoord van ééneenvijftig of ééneenzeventig letters), en in 40a (de tenten waarin de tenten van de hottentottententoonstelling werden tentoongesteld, een woord van zeventig letters, dat als lettergrepenstapel werd gepresenteerd).

Het is duidelijk dat al deze woorden puur Opperlands zijn, en allerminst in naïef Nederlands voorkomen. Het is een kleine moeite om steeds langere Opperlandse woorden te bedenken. De reeks 'nepantiek', 'nepnepantiek', 'nepnepnepantiek' kent geen bovengrens. Telwoorden zijn geregeld tot een één met negenen negentig nullen, en daarboven zijn ze ook nog te bedenken. Ook chemische namen zijn steeds verder uitbreidbaar (Willen Frederik Hermans gebruikt herhaaldelijk in Onder Professoren een scheikundige naam van zevenenveertig letters en één cijfer. Dat is duidelijk komisch bedoeld, zoals het 84-letter-woord uit De God denkbaar denkbaar de God, en zoals vóór hem Aristophanes, Rabelais en Joyce al deden met woorden van honderdzeventig, vijftig en honderd letters). Het mooist is de reeks 'raket', 'antiraketwapen', 'antiantiraketwapenwapen'..., omdat men daar bij het uitspreken

moet onthouden hoe vaak men 'anti' zei om aan het eind evenveel keer 'wapen' te kunnen zeggen. Een 'antiraketwapenwapen' is niets. Hier is hetzelfde mechanisme aan het werk als bij de 'nep-nep...pen-pen' van drs. Van Buren in 22b.

De vraag naar het langste Opperlandse woord is dus even zinloos als de vraag naar de langste zin of naar het grootste getal. Een betere vraag is:

Wat is het langste Nederlandse woord?

We zoeken dus niet - in afwijking van de rest van dit boek - naar een volgens de regels van het Nederlands gevormd woord (want daar is geen bovengrens aan te vinden), maar we zoeken naar een op naïeve wijze, zonder Opperlandse aspiraties, gebruikt woord, dat bovendien bewijsbaar is, doordat het op een voor iedereen toegankelijke plaats werd neergeschreven, liefst gedrukt.

Wie maakt uit of een woord naïef werd gebruikt? Ik natuurlijk. Daarbij helpt hel om op te merken dat een woord niet werd voorzien van uitgangen als verkleinwoord-je of meervouds-en, om het extra lang te maken. Bij het woord dat straks de wedloop zal winnen, had ik nog een speciale reden om in de echtheid ervan te geloven.

Bij welke lengte heet een Nederlands woord 'lang'?

In een woordentelling (waarbij niet de lengte van de woorden het doel van het tellen was, maar de frequentie waarmee ze voorkwamen in een totale tekst van 720000 woorden) was 'lang', om technische redenen, vastgesteld op: méér dan eenentwintig lettertekens.

Het bleek bij deze telling dat in gedrukt Nederlands één op de duizend woorden 'lang' is. Veel van die lange woorden kwamen tot stand door het plaatsen van koppeltekens tussen de woorden van een zin of zinsgedeelte, maar moeten toch als woorden beschouwd worden in een geval als: 'weg-met-deze-maatschappijers', en 'doe-het-zelf-televisie'.

Vroeger vond ik een woord van meer dan éénendertig letters lang. Het langste woord in Van Dale, 'wapenstilstandsonderhandelingen', telt namelijk éénendertig letters, en in de zojuist genoemde woordentelling kwamen er maar zeven echte

doen. Elke speler zorgt ervoor dat de andere speler niet op zijn hokjes kan kijken. Het is af te raden het bij elkaar op de billen te spelen.

Nu zegt de speler die begint een letter. Beide spelers schrijven die letter op in één van de vijftientig hokjes zonder dat de ander ziet in welk hokje. Nu zegt de andere speler een letter. Beide spelers schrijven die letter op in één van de vierentwintig open hokjes. Dan zegt de eerste speler weer een letter. Zo gaat het door totdat de eerste speler de vijftientigste letter zegt, en beide spelers die in het enige overgebleven hokje opschrijven. Het is de bedoeling om horizontaal en verticaal, dus als in een kruiswoordraadsel, Nederlandse woorden te maken.

Voor elk woord van vijf letters krijgt u tien punten (voor elk woord van vier letters vijf punten, voor elk woord van drie letters twee punten maar dat zijn plaatsgebonden gewoontes). U kunt dus maximaal honderd punten halen als u bij voorbeeld op uw papiertje de vijf woorden

T	R	A	N	T
R	A	D	A	R
A	D	E	M	E
N	A	M	E	N
T	R	E	N	D

had staan want die staan er dan verticaal ook. Wie de meeste punten heeft wint. Wat zijn Nederlandse woorden? Voor het antwoord op deze vraag verwijs ik u naar mijn analyse van het scrabblespel. Uit de zo juist gegeven vijf woorden blijkt dat ik mij op een liberaal standpunt stel. Maar u kunt ook striktere afspraken maken. Er zijn ongeveer tienduizend woorden van Aafje tot Zwijnt. Dat zijn er genoeg om 'geeltje' ook na vierentwintig uur spelen interessant te laten blijven.

Deze week bespreken we de hoofd tactieken, het vals spelen en de varianten. Volgende week behandel ik de openingen en het eindspel. In de maanden daarna komen de middenspeltechnieken aan de orde, waarna we omstreeks Kerstmis partijen uit internationale toernooien kunnen gaan naspelen.

Tactieken. Er is positief spel: de letter zeggen die je nodig hebt, en negatief spel: de letter zeggen die het spel van de ander verstoort. De ideale vijfjesspeler, die Wonderlijk vaak een vijfjesspeler is, weet die twee benaderingen te combineren. In dat opzicht lijkt het op pingpong.

Beginnelingen zullen vaak het zeggen van klinkers uitstellen in de hoop dat de ander die zal aanbieden. Twee stijfkoppen kunnen dan met vijftientig medeklinkers blijven zitten waar alleen een Tsjech plezier aan heeft. In het hiervoor genoemde voorbeeld kwamen negen klinkers voor in een patroon dat mij vaak heeft doen winnen. Voor de middelste woorden heb je het type Akela, Okapi, Opera, Arena nodig, waarvan er niet zoveel zijn. Het minimale aantal (bij honderd punten) klinkers is vijf, maar ik ken alleen één figuur met zes klinkers:

A	S	T	E	R
S	C	H	R	IJ

T	H	A	N	S
E	R	N	S	T
R	IJ	S	T	S

Uit de gegeven voorbeelden blijkt dat men vaak een woord in twee richtingen wil maken. U kunt dan ook hopen dat de tegenstander een door hem gezegde letter nog eens herhaalt. Belangrijk is op de tijd te letten die de ander nodig heeft om uw letter te plaatsen. Duurt dat lang dan kan het lonend zijn om die moeilijke letter nog eens te herhalen. Kent de ander die truc ook, dan gaat u lang nadenken over een letter waarvan u er nog wel een wil hebben.

Vals spelen is mogelijk door een letter niet op te schrijven maar te onthouden en later te noteren, letters te veranderen, verkeerd op te tellen, maar dit alles keur ik af. Het enige toegestane valse spel is het gebruiken van nietgoede woorden. Ontdekt de ander die, dan worden ze negatief geteld.

Variaties: Een vierkant van zes bij zes hokjes: ‘zesje’ of ‘roulette’. Een driedimensionaal spel van vier bij vier bij vier hokjes. Linda maakt ook woorden op de diagonalen. Blind spelen heeft als voornaamste moeilijkheid het vermijden van vals spel. Horizontaal Nederlandse, en verticaal Engelse woorden. Of alle buitenlandse woorden die je in het rooster van je tegenstander kan vinden negatief laten tellen. In het Hebreeuws is het spel te makkelijk: geen klinkers. In het Chinees maak je zinnestelsels. In plaats van letters kun je lettergrepen gebruiken. Een subtiele variant is om in plaats van letters cijfers te zeggen. Na afloop worden de tien getallen opgeteld en wie de grootste som heeft wint. Een negen zet je natuurlijk linksboven en een nul rechtsonder, maar waar zet je een vijf?

Solitaire is het spel te spelen met de extra voorwaarde dat elke letter van het alfabet maar éénmaal ge-

woorden boven deze lengte uit. Ze zijn in de lijst van 57a gemarkeerd met een sterretje. In die lijst zijn de Opperlandse woorden aangegeven door twee sterretjes achter het woord. Ik heb verder alle solide woorden boven de lengte 31, waarvan ik bewijsmateriaal heb, erin gezet. We zullen de race van tweeëndertig tot vijfenvijftig nu verslaan.

Drieëndertig letters telt het langste woord in de geschiedenis van Vrij Nederland. Theatercriticus Otten schreef het op 17 januari 1976. Drie dagen later sloeg de Telegraaf toe met 'landbouwmechanisatietentoonstelling', waarvan ik zou willen weten of ze in tenten werd gehouden, die wellicht nog eens tentoongesteld kunnen worden.

Tweeëntwintig stippen telt u op de hieronder weergegeven kever. Professor Van Wijngaarden wees mij er op dat dit beest

in het uit 1912 stammende werk *Onze kevers* het 'Tweeëntwintigstippellievenheersbeestje' wordt genoemd, een woord dat, in de toen geldende spelling (de laatste n is nu helaas vervallen), nog zestien letters meer had dan de kever stippen.

Het woord van negenendertig letters was het langste uit de woordentelling over 720000 woorden. Het wordt ontsierd door twee spaties, twee hoofdletters, en een koppelteken. Maar elders in de tekst kwam wel het woord 'Volksuniversiteit voor Sabotage' voor, waarmee het lange woord dus net zo goed wordt als het, ook in de tekst staande, woord 'Godfried Bomans-saus'.

Veertig letters is volgens het Guinness Record-boek de lengte van het langste Nederlandse woord. Maar ik zal nu laten zien dat dit record (dat ik overigens niet in natura aantrof) al minstens vier keer is gebroken door naïeve schrijvers.

In 1965 verscheen bij Querido in Amsterdam het boek *Gesprekken met Kafka*, waar op pagina 16 een woord van tweeënveertig letters is te vinden, uit het Duits vertaald dus. In het weekblad *Intermediair* van 4, mei 1973 schreven professor Van Veldhoven en drs. Van Raaij gezamenlijk het woord 'consumentenbelangenbehartigingsorganisaties' op, dat drieënveertig letters telt. In de tiendelige *Algemene Winkler Prins* staat in het artikel 'huisvuil' het zevenenveertigletterige 'gemeentereinigingsroltrommelhuisvuilophaalauto's'.

Het woord van éénenvijftig letters behoort tot het Opperlands en betekent 'apotheker'.

Dan komen wij nu tot het record. Ik herinner mij vaag een notitie of knipseltje over een bondsorgaan van schipperskindereninternaten, maar dat ben ik kwijt, en ik geloof niet dat het een langer woord was.

In het gestencilde Thorbecke-journaal van de Openbare Lagere Thorbeckeschool, aan de Thorbeckestraat in Alphen aan den Rijn, verscheen in maart 1978 het woord 'kindercarnavalsoptochtvoorbereidingswerkzaamhedendrukke'. De heer Van Geen,

die hoofd van de Thorbeckeschool is, en die dit woord uit zijn pen liet vloeien, zond mij het journaal met een begeleidend briefje, waarin hij het aantal letters op vierenvijftig stelde, omdat hij het had overgetikt als 'jeugdcarnavalsoptocht...' Dit vond ik het overtuigend bewijs dat het record zonder doping bereikt was. Vijfenvijftig letters telt het langste Nederlandse woord met bewijsplaats. Voorlopig.

Het langste woord in een gedrukt Nederlands boek telt zevenenveertig letters, en het langste woord in een gedrukt weekblad drieënveertig.

Gezien de vier solide voorbeelden boven de veertig letters, en hoeveel meer glijden niet onopgemerkt langs onze lezende ogen heen, stel ik voor om onder 'lang' voortaan te verstaan: meer dan veertig letters, en ons tol boekstaving van zulke woorden te beperken. Alleen inzendingen met een bron van vóór 1981 tellen mee.

58 Diverse grammen, hoeveel n-grammen?

'Tele' is Grieks en betekent 'ver'. Het 'telegram'-tarief is gebaseerd op woorden. Woorden van meer dan tien letters tellen daarbij meervoudig. Het voordeligst is derhalve om een telegram met uitsluitend 10-woorden te versturen. Zo'n tekst van 'dekagrammen' staat in 58f.

Over de theorie van woordvierkanten (veel ouder dan de kruiswoordraadsels met hun zwarte vakjes, grillige vormen, en het ergste: hun afschuwelijke omschrijvingen) zwijg ik hier.

Iets over lengte in verband met lettergrepen

Er zijn zes 9-woorden van één lettergreep: 'schreeuwt', 'schrielt', 'schraalt', 'schraapt', 'schreepst' en 'schrookst'. Lettergrepen met tien letters treft men aan in de overtreffende trappen van de drie deelwoorden van overgankelijke werkwoorden: 'geschroefdst', 'geschroeidst' en 'geschrooidst', en in 'verschraaldst'. We ontmoetten aan de andere zijde al het 3-woord met drie lettergrepen iae (53a).

Het schrijven van eenlettergrepig proza is een Engelse sport (in die taal is 'These nine cubes are made of stones and clothes' homogeen eenlettergrepig). Revius doet het in 58a.

Het aantal n-grammen

De ronde aantallen van honderd, duizend, en tienduizend

bruikt mag worden. Ik weet een oplossing met zestig punten:

	P		M	
Z	IJ	V	A	K
B	L	O	N	D
G	E	H	U	W
F	R	I	S	T

maar dat moet beter kunnen. Ik loof een hoofdprijs uit voor wie de meeste punten maakt.

Volgens Tim is Eric Engerd wereldkampioen ‘woordje’, dus ik daag hem hierbij uit tot een correspondentiepartij, en roep als openingsletter: E!

56a Logogrief J. Spier

u
is
een
dame;
legio
sterke
emoties,
bepaalde
gevoelens
ontbloeien
verrukkelijk!
nachtenlange
droomfantasie;
veroorzaakster:
onweerstaanbare
godinnengevormde
mannenverleidster!

u
is
een
dame;
legio
sterke
emoties,
bepaalde
gevoelens
ontbloeien
verrukkelijk!

nachtenlange
droomfantasie;
veroorzaakster:
onweerstaanbare
godinnengevormde
mannenverleidster!

57a Lange woorden

** uit woordentelling ** Opperlands*

- 31 wapenstilstandsonderhandelingen
- 32 sensitivitytrainingsbijeenkomsten
gelegenheidskledingverhuurbedrijf*
televisievoorlichtingsprogramma's*
- 33 kleuterleidstersopleidingsscholen*
commissie-studentenaangelegenheden*
beroepsprotestmarsfrequenteerster
- 35 landbouwmechanisatietoonstelling
arbeidsongeschiktheidsverzekeringen*
ziektekostenverzekeringsmaatschappij
- 36 sociologisch-natuurwetenschappelijk*
lichaamsactiviteitsbetrekkingsschema
- 38 tweeëntwintigstippellievenheersbeestje
- 39 Volksuniversiteit voor Sabotage-technieken*
nepnepparterrestaalplaatserretrappenpen**
- 40 rijksluchtvaartdienstweerschepenpersoneel
- 42 arbeidersongevallenverzekeringsmaatschappij
- 43 consumentenbelangenbehartigingsorganisaties
- 47 N-Ethyl-8-hydroxytetrahydrochloropheenhydrochloride**
gemeentereinigingsroltrommelhuisvuilophaalauto's
- 51 gezondheidsherstellingsmiddelensamenvoegingskundige**
potstalmelkkoortspilstaalplaatlipstrookklemlatstop**
- 55 kindercarnavalsoptochtvoorbereidingswerkzaamhedendrukke.
- 56 tweesextiljoenvijfquadriljoenzesbiljoenachtmiljoenkoppige**
- 70 hottentottensoldatentententoonstellingstententoonstellingstenten**
- 71 neplaatreinevolkslevenmelkemmerkeerbreekremmeklemnevelskloveniertaalpen**
- 84 bloembodemkundighedenachtelijkwagengeladerwagensmeerolievlekkenwaterketelpakkendrager**

2-, 3-, en 5-grammen verbaasden mij. Ik vroeg audiëntie aan bij drs. Van Buren, en informeerde of er meer van die prachtige, ronde aantallen waren. Zij glimlachte, maar wilde haar staatje van de aantallen n-grammen, dat op haar schoot lag, niet aan mij geven 'omdat niemand dat zou geloven'.

'Is er nóg een n-gram waarvan er precies tienduizend zijn?' vroeg ik.

'Ja' zei zij, 'de 18-woorden, dat zijn er ook tienduizend'.

'Is er ook een n-gram waar er honderdduizend van zijn?'

'Jazeker' was het antwoord, 'twee zelfs. De 7-grammen en de 11-grammen.'

'Honderdduizend woorden van zeven letters! Daar zullen de scrabblelaars van op kijken!'

'Ach, er zijn tien miljard rijtjes van zeven letters, dus de kans op een hexagram is maar één honderdduizendste.' (Bij Scrabble is de kans groter omdat de letters daar ongelijk verdeeld zijn.)

'Hoeveel woorden zijn er in totaal?'

'Als ik de zevenentwintig atomen, en de honderd ukjes, niet meereken, zijn er totaal 1000 000 woorden.'

'Een miljoen? Maar dat is vijf keer zo veel als er in Van Dale staan!'

'Ja, dat is ruim vijf maal zo veel als in de negende druk van het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal. Dat geeft van werkwoorden alleen de onbepaalde wijs, terwijl een werkwoord dertien vormen heeft. Van bijvoeglijke naamwoorden maak je tien verschillende vormen, en van zelfstandige naamwoorden vier. Gemiddeld is dat kennelijk vijf. Maar ik heb ook enkele Van Dale-woorden verworpen, en andere woorden, zoals de 9-grammen "boekenbal", "columnist" en "wapenrace" opgenomen.'

Meer kreeg ik niet uit haar. De tabel in 58d is dus alleen voor de n-waarden 1, 2, 3, 5, 7, 11 en 18, en voor het totaal, juist.

Ik vertelde drs. Van Buren over mijn formule voor het aantal palindromen van n en n + 1 letters, paltal (n) (22). Zij zei: 'Weet je dan niet dat π kwadraat gelijk is aan tien?'

'Heeft u een formule voor het aantal n-grammen?' vroeg ik.

'Natuurlijk, maar die kan ik alleen in anagramvorm geven. De formule is $Nb^c (Ra)^2 T_i vo.$ '

Ik vind het jammer dat drs. Van Buren, die niet meer piep is, misschien haar geheim in het graf zal meenemen.

58a De arke Noachs

J. Revius

Hoog en lang,
Diep van gang,
Breed en sterk
Was de ark.
Daar in klam
Sem en Cham,
Met zijn broer,
Vaar en moer,

En nog drij
Wijfs daar bij.
Al het vee
Had daar steê,
Hert en hind,
Brak en wind,
Paard en os,
Haas en vos,
Beer en leeuw,
Roek en spreek,
Losch en das
Hier ook was.
Uil en aap,
Bok en schaap,
Ooi en ram
Daar ook kwam.
Hen en haan,
Specht en kraan,
Duif en paauf,
Meerle en kaauf,
Musch en vink
Hier in gink.
Raaf en gier
Vond men hier.
Kraai en snip
Vloog in 't schip.
Valk en struis
Lag er t' huis.
Draak en slang
Men daar dwang.
Hond en kat,
Muis en rat,
Kwaad en goed,
Fel en zoet,
Groot en klein,
Vuil en rein,
Al wat vloog,
Laag en hoog,
Al wat kroop.
Of zijn loop
Had op 't land
Kwam ter hand.
Wat men niet
Binnen liet,
Mensch of beest,
Gaf den geest,
Op den grond,
Om de zond
Die het al,
Bragt ten val. -
Paar aan paar
Steeg daar naar
Weer van boord
Naar Gods woord,
Die liet af
Van zijn straf.
Hem den Heer
Zij de eer.

58b Ik weet niet wat u vindt

Ik weet niet wat u vindt, maar ik vind dit: er is geen mens die niet goed wil. Maar wie om zich heen kijkt ziet kwaad. Dus is de vraag: hoe komt dat? Kan de

mens niet wat hij wil? Of wil de mens niet echt wat hij zegt dat hij wil? Of is steeds wat goed is voor één mens niet goed voor zijn buur?

Als het is dat de mens niet kan wat hij wil, dan rijst de vraag: zou de mens er niet goed aan doen als hij eens iets wou wat hij wèl kon?

Als het is dat de mens niet echt wil wat hij zegt dat hij wil, dan is er niets aan de hand: de mens wil diep in zijn hart kwaad, en kwaad is wat hij krijgt.

Als, en dit lijkt mij toch het meest waar, wat goed is voor de een vaak juist slecht is voor zijn buur, dan moet die mens gauw met zijn buur aan de praat om te zien hoe de som van wat goed is voor hem, plus wat juist goed is voor de buur, zo groot wordt als het maar kan.

Doch de mens heeft niet één buur, maar twee, en zelfs als je het ruim ziet heel veel; een heel volk van lui van wie elk lid wat wil, en dat is dan vaak niet wat die mens wil.

Wat nu?

Wat je vaak ziet is dit: elk mens gaat naar een school, en daar brengt hij zijn stem uit. Hij kiest uit een lijst. Hij maakt een stip op die lijst rood. Als een mens nu heel vaak zo'n stip bij zijn naam rood ziet, dan is hij de baas.

Voor elk mens geldt dat hij eens sterft, of hij dat nou leuk vindt of niet. Ook de baas gaat eens dood. Wat dan? Wie is de baas na hem? Is dat de zoon van de baas? Of moet het volk weer naar die school om een keus te doen?

Als het de zoon van de baas is die baas wordt, dan is er de kans dat het volk hem niet lust. Dat geeft krijg, en is op den duur ook niet zo leuk voor de zoon die baas werd van een volk dat hem niet wou. Wat dan?

Eén club sprak af: de baas krijgt geen zoon. Die club is de Kerk, en de baas heet de paus. Als de paus sterft is er geen zoon, en dan kiest de top van de Kerk weer de baas. Het volk juicht die keus dan toe, want zo hoort het in die Kerk. Staat de paus de top van de Kerk toch niet aan, dan maakt men de paus dood.

Eén volk sprak af: de zoon van de baas wordt weer de baas, maar de baas heeft geen macht. Dat volk zijn wij. Wat is het nut van een baas die geen macht heeft? Het nut van zo'n baas, zegt men, is net als het nut van een vlag: iets waar elk lid van het volk zich één mee weet. Maar als nu een deel van het volk daar niets in ziet? Dan is het nut van zo'n baas die geen macht heeft toch ook weg?

In plaats van een baas die geen kind krijgt of een baas die geen macht krijgt, kan er ook een baas zijn die maar zes of acht jaar aan de macht is, en dan kiest het volk weer wie het dan als baas wil. Dat lijkt mij het best. U ook?

58f Dekagramzin Uit den Boogaard

aanstaande
weekeinden
mitsgaders
Paaszondag
exclusieve
interviews

betreffend
opperlands
tienletter
vocabulair
vrijblijvend
verkrijgbaar
vlakachter
voornoemde
boekhandel

58c Blij dat ik (nog) rij...

Piet Burger

De man in de Ford keek zwart. Hij had geen keus, stond op zijn rem, maar schold zeer lang en luid. Die zak; hij ging vóór, schoon dat niet mocht, daar hij voor rood stond! Wat moest zo een vlerk nou op de weg? Als dat zo maar door bleef gaan, zou je eens zien: dan lag er straks zo hier en daar een lijk in of naast het wrak van wat ooit als slee te boek stond. En had dan de kwal, als die van nu, zijn zin?

Maar ja, houd je maar kalm, want voor je het weet heb je het aan je hart, daar hoor je steeds meer van, lijkt het wel. Maar gauw weg hier, de vrouw wacht vast al met kip en sla, dat lust ik zo graag, en dan zakt de schrik wel wat.

Snel trok de man op, maar zag in zijn drift niet dat het licht al op rood was gaan staan. Daar hād je het

59 Woordgolf over ezelsbrug

Twee klikjes op n-gramgebied

Veel spelen spelen zich af in de verzameling van even lange woorden. Vaak moet een woord van een bepaalde lengte geraden worden, à la Mastermind. Dan is de lengte meestal 4, 5, 6 of 7. Over vijfje hadden we het in 55. Ook 'woordgolf' is zo'n spel, dal we in de marge van deze tekst geregeld spelen.

Je speelt woordgolf solitair. De bedoeling is om twee n-woorden te verbinden door een keten van n-woorden die steeds maar in één letter met elkaar verschillen. Het spel werd in 1879 door Lewis Carroll verzonnen.

Het is verbazend hoe vaak dat lukt. De verbinding door een woordketen is dan ook bij korte woorden heel wat minder toevallig dan door een anagram. Van de ukjes (52b) is gemakkelijk in te zien, dat ze alle met elkaar verbonden kunnen worden. Volgens drs. Van Buren is er bij de 3-woorden één uitzondering. Van de hogere n-grammen is niets bekend, en het is verleidelijk om dat nu maar eens door een computer te laten uitzoeken. Een wiskundige kijk op het spel vindt men in b19.

Ezelsbrug

Je kunt een groot getal proberen te onthouden door een zin te onthouden, waarin de lengtes der opvolgende woorden de cijfers van het getal zijn. Je hoopt dat er geen drie negens achter elkaar staan, en je moet voor de nul iets vinden. Een ezelsbrug is een methode om iets te onthouden door iets groters te onthouden, plus de manier waarop beide informaties aan elkaar gekoppeld zijn.

Voor het getal π zijn in veel talen rijmpjes bedacht, en Opperlands kon niet achterblijven (59a). Je hebt overigens niets aan de decimalen van π . Het getal e (2, 1728..) is ook belangrijk, als grondtal der natuurlijke logaritme. Daar zou een e-lipogramezelsbrug voor bedacht moeten worden.

Ook buiten woordlengtes bieden ezelsbruggen Opperlands genot. Met 'Piet Koopt Hoge Schoenen' onthoudt men in Amsterdam: Prinsen-, Keizers-, Herengracht, Singel. 'Meneer Van Dale wacht op antwoord' staat niet in Van Dale.

[vervolg van 58c]

nou: op een haar vóór pats boem, stond de Saab die van groen kwam stil. De man die er de baas van was keek zwart. Hij had geen keus, stond op zijn rem maar schold zeer lang en luid. Die...

58d Het aantal n-grammen

*Alleen de met een * voorziene gevallen zijn gebaseerd op gegevens van drs. Van Buren. De gemiddelde lengte is 10 letters.*

n	aantal n-grammen	hoeveel cijfers zitten er in het getal 27"
1*	27	2
2*	100	3
3*	1.000	5
4	4.000	6
5*	10.000	8
6	50.000	9
7*	100.000	10
8	150.000	12
9	150.000	13
10	150.000	15
11*	100.000	16
12	80.000	17
13	60.000	19
14	50.000	20
15	40.000	22
16	20.000	23
17	15.000	24
18*	10.000	26
19	5.000	27
meer dan 19	5.000	

1.000.000 totaal* (boven
lengte 2)

58e Zotten zonder zonden

ZOT TEN	ZON DER	ZON DEN	ZEG GEN	MANNEN
ZON DER	MOKKEL	MIN NEN	MIN DER	MOTTEN
BOR DEN	PAN NEN	KOP JES	KANNEN	WAS SEN
MIS SEN	KUS SEN	KUNNEN	NIM MER	LEK KER
LIG GEN	RAMMEN	MIN DER	SOM BER	WAL LEN
DEL LEN	WIL LEN	HEL PEN	LON KEN	SUL LEN
BIN NEN	PAK KEN	MANNEN	LEK KER	PIK KEN
CEN TEN	BIN NEN	VUL LEN	WIL LIG	ZAK KEN
HUNNER	BIN KEN	ZUL KEN	ZON DER	WERKEN
BIN NEN	JAM MER	DUB BEL	JAM MER	MEN SEN

59a Ezelsbrug voor π

Wie u kent, o getal, belangryk en gepast,
 Bezit ook ryker waarheên ankervast.

Wat, u moet 't getal berekenen?
 De kennis ervan zou beter studeren betekenen?
 Bereken, geleerden met de ris getallen elke
 radius en hoeken
 Maar mag een leerling dan pi ‘verkort’ verzoeken.

Die U eens π heeft verzonnen
 In aloude tyden,
 Was nooit begonnen
 9, 7, 9!
 Als hy had voorzien
 Welk gezeur de cyfers biên

59b Woordgolven

WARM
 WORM
 WORD
 WOULD
 KOUD

DAME

NAME
NEME
WEME
WEEË
WEER
HEER

WIEG
WEEG
WEEF
TEEF
TREF
TROF
GROF
GRAF

Hoofdstuk 6 Ongram inclusief het grote vandalies

60 Waar de grammatika ophoudt

kwamkwammersloeg

Taal is niet logisch. Het is al vaak geconstateerd. Met woede, met blijdschap, met verwondering, met berusting. Carry van Bruggen deed het voor het Nederlands definitief in 1925.

Taal heeft wel een zekere ordening. Anders zouden we van elke zin de betekenis moeten leren, zoals we dat nu van elk woord moeten doen. Het taalkundig net laat altijd visjes door. En het vangt dingen die geen visjes zijn. Zulke dingen noem ik 'ongrammen'. Het ongram is niet goed. Maar het is vaak moeilijk te zeggen waarom niet.

Uit kindermund hoor je de beste ongrammen: 'hij slade mij', 'gymp', 'achtig', 'veelder'.

Het ongram wijst op de ontoereikendheid van de taalregels. Het is de dikke driebeugige dame op de taalkermis.

Sommige ongrammen berusten op vermeende kennis van de taal. Ik had een leraar Latijn, die eiste dat wij 'speder' zeiden in plaats 'speer'. Opperlandst in deze richting is het lied 'Oude Tade'. Zulke hypercorrectie hoor je ook in 'even groot dan', waar de spreker neurotisch 'als' door 'dan' verving.

Soms verschaft het ongram ons een blik op de toekomst. Eens was 'schoen' het meervoud van 'schoe'. Eens was 'woof' grappig bedoeld voor 'wufde' (Van Dale zet er nog 'schertsend' bij). Tien jaar geleden lachten de mensen om 'ane en uite

.....

Op een zwijn Kees Stip

Een zwijn dat uit de grabbelton
een ham en zeven worsten won,
waarna de luidsprekers hem vroegen
zich aan de uitgang te vervoegen,
vervoegde zich daar zeer verfijnd:
Hij sprak: 'Ik zwijn, ik heb gezwijnd.'

.....

lampjes', nu schrijft Rein Bloem, serieus lijkt mij, 'vooraffe'.

Bij de verledentijdsvormen van werkwoorden is de situatie vaak onduidelijk: wat voor de een ongram is, is voor de ander gewoon. In het algemeen is de richting van sterke verleden tijd naar zwakke, 'zij vriesde de groente in', maar ook andersom is waar te nemen: 'terwijl ze de hele ochtend stofzoog'.

De grenzen tussen de woordsoorten zijn niet heilig. De Tachtigers deden wat ze wilden. En Jan de Rijmer (J.J.A. Goeverneur) schreef Aan de Redactie van de Groninger studenten Almanak:

*'Hoe elk in dicht vivat, triomft, hoeraat, hoezeet,
lōot, helaast, och-armt, ojerumt of oweet;'
bewijzend dat alles werkwoord kan worden.*

In de volgende vier paragrafen kijken we naar vier manieren om in het Nederlands uit woorden andere woorden te maken. In 61 het verkleinwoordje 'arm' → 'armpje'. In 62 de meervouden 'arm' → 'armen'. In 63 de hogere en de hoogste vergelijkingstrappen 'arm' → 'armer', 'armste'. In 64 leid ik de aandacht naar de afleidingen aan de voorkant en achterzijde van een woord, speciaal de vrouwelijke aan de achterkant en de ontkennende aan de voorzijde.

In het algemeen zijn bij de ongrammen in deze vier paragrafen twee principes te herkennen:

1 Het ten onrechte plaatsen van een uitgang waar dat niet kan.

2 Het ten onrechte afhakken van een uitgang waar dat niet kan, of waar het eigenlijk helemaal geen uitgang is.

Het is wel mogelijk nog verder te concretiseren en een willekeurige lezer — over wie niets dan goeds — zal dat aan de hand van interviews en andere voorafge publicaties ook wel doen, maar een criticus doet er, hoe ge-

61a Stuk cursief

WIJ vinden een boterbrief geen heilig huis. Een avontuur, da's geen pret, maar het moet een aardigheid blijven. Ze moeten niet een loop met je nemen.

Net hadden we een etent bereid met maggiblokken, spruiten en andere liflaffen. Beschuit met gestampte muizen, een heerlijke toet van flenzen en poffers. We deden nog een suikerklont bij de theezak in onze theekop. Een telefoon van onze vrind.

'Ik neem nog een afzakker met een slaap uit dienst. Ik hang nu op want ik heb maar één kwart bij me'.

Neemt hij ons in de oot? Vertelt hij een sprook, en dan niet van Roodkap, Kleinduim of Sneeuwwit? Betreft het een jokken om een slipper te maken (Tussen haken: het was vandaag bloezendag)?

Wie is de meis voor zijn herdersuur? Die kortjak uit de koek-en-zoop? Of die blond met die pruimemond? Of was het de kamerkat (een coque soubre), of een andere burles madamme? Een maagde in een lappende? Zaten wij in de verdomhoek? Wat voor hoogstand of huzarenstuk bedreef hij?

Onze vrind is geen pantoffeldier, geen doet, geen kneus, maar wel een buitenbeen. Hij maakt zwanen en kopduikels en speelt dief met verlos.

Wat had hij aan? Die sportjas, dat was een aflegger van een spotkoop. Een plun van likmevest. Maar wel een lefdoek in de borstzak.

Door het raam zagen wij een roodborst op een wilgekat. Een winterkoning trok aan een sneeuw klok, en een koolwit speelde op een viool.

Wij pakten een lucifershout uit een lucifersdoos, en gingen lantaarnplaten kijken. Wij zagen de Joodse bruid, de straat van Vermeer, een gedenkplaque van Naad van de Dam, de stok van een Oldebarnevelt - het troostte ons niet. Wij bladerden in Mens van Keulen, in Aaf, in Kees de Diakenhuisman.

Uit de radio op de nachtkast klonk een radiopraat over alfadelen.

De kleine uren waren begonnen. Een ongeluk zat in een kleine hoek. Plat van de kamerkat? Wij aten een flik, een hop, een drop, een ijs, een pepermint, een speculaas, nóg een koek, nóg een snoep, een bier uit blik, nóg een drank. Straks maakt dit akkefiet van ons een zenuwzie.

Als hij thuiskomt zullen we een appel met hem schillen. Barber zal hangen! De borden worden verhangen. Hij moet op zijn hach passen.

Dan horen we een deun van een bekend lied: 'Een beet verliefd is iedereen wel eens een keert'; daar wordt een jas over een knaap gegooid, en wij denken: Jeet, lieverkoeken worden wél gebakken!

62a Enkelfout

WIJ waren wak bij de eerste ochtendgloor en nog wakker bij de eerste kriek. Waarom? Met welke reed waren wij heedmorg zo vroeg bij de pink? Ik pijnig geheug. Gister stomdronk in smal lit-juméal getuimeld na één spiritualie te veel? Of teveel eet? Piepkuik met zalmslum misschien spook in ingewand? Goed: de

5 guld eigeld in de ziektekost gaat niet door, maar ik heb geen zin in ziekhuis of monokliniek.

Hoofdbreek over ziekteziek: aanval van mazel, waterpok, asthmum, beri, X-been, genitalieplatje, of gewoon snipverkoud? Half zeef pas. De straatlantaar geeft Alpgloei. Blijf lig tot half neeg, voor mijn doe vroeg uit de veer.

Ik sla bedlaak op, oop gordijn, laat zonstraal bin. Was bij was bek, bevestig monokini, trek jean

In 65 is het gram van ongram de zin. In 66 en 67 worden woorden doorengemengd, en zinnen. 68 behandelt het Simplistisch niet. In 69 komen de pleonasmen.

61 Vergrootwoord

klaaroverkje

Het verkleinwoord is een echt fijn Nederlands verschijnseltje. Het verpleegsterstaaltje is er op gebaseerd (87). Het Groene Boekje geeft van een woord het verkleinwoord 'als dat gebruikelijk is en als dat anders wordt gespeld dan door toevoeging van je aan het grondwoord'. Daar heb je dus niets aan, wanneer achter een woord geen verkleinwoord staat, want je weet niet om welk van de twee redenen het er niet is.

Van welke woorden kun je geen verkleinwoord maken? Welke woorden bestaan alleen als verkleinwoord? Waarom wel 'kleintje' van 'klein' of 'kleine', maar niet 'ziekje' van 'ziek' of 'zieke'? Waarom wel 'moetje' maar niet 'magje'? Wat, en waarom, is het verschil tussen 'bloempje' en 'bloemetje'? Waarom 'Nellie' en niet 'Nelletje'?

In 61a bespot Van Buren het verkleinwoord door de uitgang te verwijderen waar het niet kan (een grote gymnastiekschoen is geen 'gym'), of waar het zó niet kan (en ook geen 'gymp'). Ze maakt er een pot van.

62 Enkelvoud

Welke woorden hebben net als het Franse *souris* en het Engelse *sheep* in enkelvoud en meervoud dezelfde vorm? Eerstejaars, tweedejaars, derdejaars, vierdejaars, zesdejaars.

Het had zo mooi kunnen zijn: één ding is enkelvoud, méér dan één ding is meervoud. Maar het is niet mooi. Soms ligt dat aan de dingen, soms aan de woorden. Vooral het symmetrisch menselijk lichaam schept vreemde woorden. 'Bril', 'broek' en 'hersenen' zijn in veel talen meervoudig, ook al is het er maar één. Bij ons liep je vroeger met 'één schoe op één biel', maar nu zegt iedereen 'schoen' (al heel lang) en 'biels' (iets korter), en worden ze vermeervoud tot 'schoenen' en 'bielzen'. Bij het Latijns-Amerikaans-Nederlandse 'data' is dat ook aan de gang.

Terwijl het uitheemse verkleinwoord zelden wordt overgenomen, nemen wij vaak bij een buitenlands woord zijn buitenlandse meervoud mee. Vooral bij Latijn leidt dat tot ongrammen (83). Voor voetballen las ik eens 'voetbaux'. Het Simplistisch meervoud van 'jojo' (zelf een Indonesisch gevormd meervoud) is, op zijn Italiaans, 'joji', zoals 'tosto' enkelvoud is van 'tosti'. Wat is het verschil tussen 'secretaressen-generaal' en 'secretarissen-generaal'? Tussen 'portiers' en 'portieren'? Tussen 'catalogi', 'catalogus' en 'catalogussen'? Dr. Van Buren geeft in 62a antwoord.

63 De val van de trap van vergelijking

Dat is geen ijzer, dat is gewoon ijs.

In 42 hadden we het al over de vraag of je overal -st achter kan zetten. De presentatie van het ten onrechte als vergrotende en overtreffende trap opgevatte woord op -er of -st gebeurt het best als hypergram, zoals vertoond in 'Het goed is beter in Best'. De 'bovenmeester uit de Haarlemmermeer' is een oud juweel, van haast even algemene verspreidheid als 'angstschreeuw'.

64 On-zin en onz-in

Je maakt een woord vrouwelijk door er in of iets anders achter te zetten ('zigeunerin', maar 'bewoonster'), en je verandert een woord in zijn tegendeel door er on vóór te zetten. Daar gaan 64a en b over.

De wildste Opperlandse dromen worden overigens overtroffen door de feministische, althans Nijmeegs-feministische, werkelijkheid. Wat voor de Opperlandse vrolijke nichtenarbeid was, is voor de feministe ernstine. Grotendeels gebaseerd op Engelse voorbeelden, waar het net wat anders ligt, voorbijgaand aan het feit dat elke taal de vooroordelen van vele generaties terug met zich meedraagt (denk aan de vunze betekenissen van Dutch in Engels), en teveel vertrouwen stellend in de invloed van taalverandering op gedachtengang (Mussolini verbood de Italianen ook vergeefs om 'Lei' ('U') te zeggen), zorgen zij voor Opperlandse hoogstandjes als 'ievrouwde', 'als de wijn is in de vrouw, is de wijsheid in de rouw', 'een vrouw een vrouw een woord een woord'.

Overigens bestaan de woorden 'mannin' en 'pausin' echt, en is 'hetman' een kozak.

De Van Burense vermannelijking van 'filmer' en 'lijzer' uit 'filmster' en 'lijster' is mogelijk dank zij de in 35 genoemde homogrammie van -ster.

Piet Burger is behalve palindromicus ook cryptograficus. Uit zijn rijke ervaring met woorden schreef hij 64c, dat we in deze paragraaf onderbrachten vanwege de on-passage, maar dat ook veel andere on-logika behandelt.

aan doe tee in schoe, zo kleeer klaar. Besproei azaleum en goudreeg, bak een enkele tosto in de woonkeuk, was huishoudutensilie in gootsté, en zijg neer bij de theewaag op sofakus met breikluw en naaigaar. Ik roei kortom met riem die ik heb; lieverkoekje wordt niet gebak in mijn oof.

Eegum is lineum rectum op safarus in Nigerium, schiet (met camerum) faunum: zebrum, aardvark, eenhoor, kolibrus. De hele alibus onder auspicie van de Verenigde Natie. Ik zit alleen, en da's geen genoeg.

En de moederzeeg? zult u vraag. Moet ik niet op hurk bij strapats van bloedeig kleut? Of lurf en klad van jong pak?

Nee: mijn kinder zijn lang Kindergart ontgroeid, hebben eig huishoud.

Naar buit waar vogel fluit. Zoef in staatsiewaag, familiewaap op voorsteef, langs heerweg via Amerong, Wagening, Eiberg en Zuiderzeewerk bij Kamp, naar hoge Noord. Leeuward, Groning, As, Nijmeeg en generaliteitsland in. Heerl (met nog 1 confetto), Eindhoof, 's-Hertogbos, Zeefberg. Terug langs vuurtoor Schevening en haafbek IJmuid. Rij in Laar langs Wald van Van Eed, en zo weer naar Soestduin.

Ik eet macaronus, bessevlum, taai, poffertje.

Harm Sies meldt: Rare praktijk van paratroep uit Moluk. Welingelichte kring zegt: Burgemeesterskeet aan gruzelement bij onlust Personeelszaak van Gemeentewerk. Gedane zaak neemt geen keer. Wet van Meed en Pers: scheld doet geen pijn.

Ik sta voor boekkast en aarzel wat te neem. 'Nooit meer slaap' van Herman? Of 'Grote verwachting' van Dick? 'Kees de Jong' van Thijs? 'Sprookje' van Boman? 'Peelwerker' van Cool? 'Kinderjaar' van Gorkus? 'Vleespot van Egypte' door Gijs? Of liever poëzie: van Hans Verhaag 'Ster, Cirkel, Bel'? 'Gedigt' van Eijber? 'Verplaatste tafel' van Schipper? Ik neem: Treitertrend van Koot. Ik lees, ik lach, ik overwin.

Ik schrijf notuul in annaal: 'Liefdeleef - ongenoeg op divankus'.

Ik wil wij zijn.

63a Het goed is beter in Best

Piet Burger

Een bit stemt het paard bitter bitst de dierenvriend.

Zo plat als een bot die op een botter botst.

De dans die deze danser danst gaat ook al op z'n Opperlands.

Zij verloor haar eer eerder; eerst wilde ze niet.

Zie hoe een gier de gierder gierst ontnemt.

Hoe de hoeder hoest, hij blijft verkouden.

Wie weet dat Kaat met haar kater kaatst?

Al geef je hem een ket, de ketter ketst dit af.

Een rotte kies maakt dat die kiezer rot kiest.

'Kijk deze fraaie kikvors' zei de kikkervorser, 'is de kikkervorst, kijker', maar de kikker gaf geen kik.

Elk jaar kijk ik uit naar de komkommerkomst!

In het kot op de kotter kotst de landrot.
Krijgt, zoals ik las, een lasser last van zijn ogen?
De kweker verkocht zijn lis met Lisser list.
De mat waarmee de matter mij matst zal snel verslijten.
Weg met de pastoor die de mis door een misser mist!
Al was ze moe, moeder moest doorgaan.
Het onderwijs dat deze onderwijzer onderwijst, maakt Opperlandse kinderen
opperwijs.
Houdt het stuur vast, terwijl je met je toet de toeter toetst.
Met hoeveel verve de verver ververst, het blijft flets.
De vis waarnaar de visser vist hapt mis.
Jij bent niet wijs, de wijzer wijst dit uit.

63b Baas boven baas

Haarlem
Haarlemmer
Haarlemmermeer
Haarlemmermeerder
Haarlemmer meester
Haarlemmermeerder meester
Haarlemmer bovenmeester
Haarlemmermeerder bovenmeester
De vrouw van de Haarlemmermeerder bovenmeester

64a Het weersbeestje

J. Renkema

Besuisd en stuimig vloog het door de wildernis die sinds heugelijke tijden weer beschrijfflijk was geworden. Voor dezen was dat wel anders geweest, toen het in losmakelijke lotsverbondenheid met zijn soortgenoten door zijn berispelijke levenswandel een bekommerd leven had geleid.

Maar van nu af aan zou het zich beschoft gaan gedragen. (Wanneer de beeldspraak gerijmd zou zijn, dan had men kunnen zeggen: het is nu een gelikte beer geworden.)

Zijn afscheidelijke soortgenoten hadden hem te pas en te pas van zijn bekookt plan willen afhouden. Het kon er nu bedaarlijk om lachen, hoe het zich betuigd had gelaten. Maar wat ze niet allemaal gezegd hadden! Gelooflijk, zeg!

Bijzonder verschillig hadden ze gereageerd. Ze hadden hem voor nozel uitgekreten en hem verbeterlijk genoemd. Maar het had wrikbaar en verbiddelijk voet bij stuk gehouden. Het wist dat het begonnen werk was om gerepte landschappen weer te bossen en te bladeren. En hoewel het ook wist dat zijn soortgenoten toerekeningsvatbaar waren, had het hun slechts gezouten de waarheid gezegd: dat het zich niet meer gans wilde eten aan gezuurde bladeren, dat het weer hebbelijk en genaakbaar wilde worden.

Stuk verlaat! hadden ze geroepen. Verlaat ons met je benullige opmerkingen. En gegeneerd was het weggevlogen, door deze uitleg toch nog verwijld. Het voelde zich versaagd en vervaard door hun woede, terwijl het zelf slechts vertogen woorden had gebruikt.

Maar het wist dat zijn verhoeds weggaan voor zijn soortgenoten een vergetelijke gebeurtenis zou worden. Voor hen bleef hij berekenbaar en doorgrondelijk. Zij moesten maar verdrotten doorgaan. Hún manier van leven was - hoewel waardeerlijk - toch schatbaar arm. Zijn leven zou nu middellijk rijk worden en rustbarend. Heel weinig vloog het voort; het voelde zich al veel ooglijker dan zijn soortgenoten...

Maar toen bij nacht en tij de zoele weersvlagen het gerepte landschap een extra *guur* aanzien hadden gegeven, wist ik dat mijn verhaal loochenbaar was geworden.

64b Ka en Abel

WIJ droomden. Of, om met Maarten Luther te spreken: wij hadden een droom. Wij liepen in die droom op de Rok in Amsterdam. Alle mensen droegen broeken. Waren het mannen of vrouwen? Het waren mensen. Het verschil was opgeheven. Daarom heette het Rokin de Rok, zoals het Kremlin het Kreml heet, hoewel de gemeenteraad van Amsterdam het toch maar de Broek wil gaan noemen.

Wij keken met onze face-à-ma in een etalaag en zagen een step met gobelmotief, een mocas met visgraatdes, en een manneque met koffiebru gezicht met stoppelk. Achter het venner van een bloemenwinkel stond een bouq herfazers. Aan de hemel stond de avonder, de zwerver Venus, die men binnenkort Mars gaat noemen. Ook zweefde daar een Zeppel, en er klonk het gefluit van lijzers en ekkers. Wij kochten niettem een tick voor de sneltre naar Mannenpolder bij een reisbureau in een hijstraat.

Wat een rare droom - allemaal ons.

Wij droomden wéér. Of, om met Coretta Queen te spreken, wij hadden een tweede droom. We liepen op het Rokinesse in Amsterdame. Alle mensen hadden rokken aan. Waren het vrouwen of mannen? Het waren mensen. Het verschil was opgeheven.

Een fotogravin nam een kiekje van een vrouwequinne met een vrouwdje in de hand waarin een ruikster violinnen. Ievrouwd anders nam

een foto van een gezin: vaadster, moeder, dochtertjelievegge, en zonin die ons een nichtin toescheen. Kindsters speelden blindevrouwkje. Een domina preekte over Ada en Eva met haar Abella en Kain. We kochten echtster een tickette voor de Pullvrouwexpresse naar Damelen.

Wat een rare droom: allemaal onzin.

Wij droomden derdermaal. Wij hadden een nachtmerrie van vrouwelijk kunnen. Wij lazen in het boekje ‘Seksisme’ van Alie Groen-Rusch, Bettie Raas-Rooyackers en Louk Wolters. Achterop staat dat hieruit alleen geciteerd mag worden met bronvermelding (hierbij gedaan), en met kennisgeving aan de auteurs (maar hun adres ontbreekt, zodat we hopen dat ze dit lezen). Buitengewoon sympathiek denkbeeld om de levensduur van een boek te beperken tot die van de kortstlevende der drie schrijvers, want na het verscheiden van een auteur kan er immers niet meer uit het boek geciteerd worden.

En er is zoveel dat smeekt om geciteerd te worden. Groen, Raas, en Wolters gebieden ons niet alleen - als o zo vele taalleraren en taalleraressen vóór haar - hóe we moeten schrijven, ze stellen bovendien vast wat we moeten schrijven.

Als verwerpelijk seksistisch voorbeeld geven zij: ‘Het werk van Van het Reve en van Anna Blaman.’ Dit mag niet van mevrouw Groen-Raas-Wolters. Het moet voortaan zijn: ‘Het werk van Van het Reve en van Blaman’ of ‘Het werk van Gerard K. van het Reve en van Anna Blaman.’

Wat een curieus voorbeeld! Niet zozeer vanwege de seksuele gepreoccupeerdheid van deze twee vaderlandse schrijvers; ook niet vanwege de grote onwaarschijnlijkheid dat iemand ooit het werk van deze twee schrijvers in één adem zal noemen; maar vanwege het feit dat (Van het) Reve nogal wat voor- en achternamen heeft gekend, en dat Johanna Petronella Vrugt uit eigen vrije wil en met opzet koos voor de volle naam Anna Blaman.

In de volgende druk van ‘Seksisme’ zullen we wel Blavrouw moeten schrijven, en in de daaropvolgende Praatvrouw, want ‘bla’ is uiterst seksistisch.

Terecht wijzen de auteurs op het feit dat één van de functies van het woord ‘juffrouw’ de uitdrukking van minachting kan zijn, zoals (voegen wij toe) dat ook met het woord ‘heer’ het geval is.

Na deze vaststelling waren wij dan ook verbaasd over het verbod van de zin: ‘Anita Bryant, de juffrouw van de onsmakelijke “Redt-onze-kinderen” campagne.’

In plaats daarvan moeten we zeggen: ‘Anita Bryant, de vrouw (de leider) van de onsmakelijke “Redt-onze-kinderen”-campagne.’

Hoe nu? Mogen wij onze gevoelens van minachting niet meer uiten? Waarom dan nog wel het woord ‘onsmakelijk’ toegestaan? Bij dit voorbeeld steken de schouderbladen van het origineel, een Amerikaanse publikatie, wel erg duidelijk door de schamele Hollandse kleertjes heen. In het Engels is het woord voor ‘mens’ inderdaad ‘man’. Bij ons echter kan met ‘mens’ niet speciaal een man, maar wel speciaal een vrouw (het mens) worden aangeduid. De Nederlandse vertaling heeft dan ook moeizaam gekronkel nodig om toch hetzelfde punt te kunnen scoren. Zo maken zij bezwaar tegen ‘andermans’, maar niet tegen ‘iemand’.

‘Opmerkingen’, aldus de schrijvers, ‘betreffende het uiterlijk van vrouwen dienen achterwege te blijven, tenzij deze gegevens ook noemenswaard zouden zijn voor mannen in dezelfde kontekst’. Dat valt dus weer mee. Even waren wij bevreesd nooit meer te kunnen genieten van beschrijvingen aangaande borstomvang, beschilderde oogleden, en hoge hakjes, maar daar zulke gegevens zeker noemenswaard zouden zijn voor mannen in dezelfde kontekst, blijven ze geoorloofd.

De derde droom was de ergste, en u leeft daar zelf ook in. Word wakker!

64c Grafisch bedrog

Piet Burger

Onze taal wemelt van woorden die niet zijn wat ze pretenderen.

Neem nou eens een mol; dat is overál een mol, behalve in MIJN tuin, daar is het een kruis.

Een kantwerkster die vol trots uitroept: ik heb Van

Agt van kant gemaakt, wordt niet vervolgd; integendeel, zij wordt geprezen.

En waarom worden naturistenkampen zo vaak door borstweringen omgeven?

Luchthartigheid is niet de sterke concentratie van natriumchloride in de atmosfeer, zodat dubbelhartigheid ook niet de verdubbeling daarvan aangeeft. Een monstertrekker is geen reusachtige landbouwmachine. Mishandelingen van pastores blijven altijd ongestraft. Een zakthermometer gaat niet linea recta naar het absolute nulpunt. Wandelingen duiden niet op abominabel cijferwerk. Bij vruchten kent men o.a. appels, granaten en peren. De variëteiten handappel en handpeer zijn overbekend, waarom wees de groenteman dan op zijn voorhoofd toen ik vroeg om een kilo...?

Zwemschimmel is geen soort zeepaardje net zomin als appelschimmel op goudreinetten parasiteert. Muilbroeders zijn geen geschoeide Karmelieten maar aquariumvissen. Broedstoof heet incubator. Maar beklemtoon dit niet verkeerd, anders is men geneigd te denken dat Castro de broedstoof voor een kever houdt. Een landtong is geen wal-vis, evenmin als wegwijs straatdeun betekent.

Goede raad: draag een DAS nooit LOS in de JAKHALS, daar MOT een BOA BIJ!

Veel dieren hebben de eigenschap niet te doen wat zij beloven. Een bijtje bijt je? Nee, een bijtje steekt je. Gieren gieren wel eens en vliegen vliegen ook, maar ofschoon gieren vliegen, gieren vliegen nooit.

Men weet dat paarden kauwen, wellicht zag men ooit hoe kauwen paarden, ja, zelfs hoe paarden paarden. Maar wat doen kauwen... die slikken alles hap slok door.

Legt u de baby vooral niet met rammelaar én trui in de wieg: u stikt zó van de jonge konijnen...

Kraaien krabben wel eens, maar wie heeft ooit een krab horen kraaien? Katten spinnen hoorbaar, spinnen katten binnensbeks. Op een rijstier mag men niet rijden, dat staat het K.I.-station niet toe. O, zegt u, net zo iets als een dekpaard? Alweer mis, op een dekpaard zetelen rietdekkers tijdens hun arbeid.

Een mier kan miers zijn, een wulp wulps en een hond honds, maar zodra een mot mots wordt, is het een hond. Een neushoren kan niet oorkijken en/of oogruiken. Een zeebaars zwemt in zee, een rivierbaars in de rivier maar zwemt een kombaars in een kom, of een barbaars in de bar? Nou vergeet het maar...

En wie gelooft nog dat muildieren uit hun krachten gegroeide pantoffeldiertjes zijn? Een bijpad is géén biologische kruising. In Engeland heet zo'n bijpad trouwens beefrog, en die wordt in Van Dale (ten onrechte natuurlijk) sidderrog genaamd. De vergelijken de trap van brandmees is géén brandmeester, evenmin als de stellende trap van schoolmeester schoolmees is.

Zo ongemerkt maken we wel een erg dierlijke afdwaling, dus verlaten we snoeshanen, schateksters, zoetekauwen en suikerspinnen, en proberen ons op het einddoel te concentreren.

Mijn grote vriend Donner beweerde onlangs: de Russen zijn sterk in hangpartijen; we spelen ze wel eens tegen ze uit, maar veel effect sorteert dat niet. Was dat nu een loze uitspraak of een loze uitspraak??

Loos, duidt op afwezigheid, zoals lijk duidt op aanwezigheid. Dat gaat niet helemáál op (een boek zonder één regel tekst is zinloos, maar er zijn talloze boeken met regels tekst die niet zinnelijk zijn), maar tóch...

Zo is een café zonder kastelein waardeloos, en de tocht naar een voetbalveld zonder goals doelloos. En kijk eens naar: hartelijk-harteloos; eerlijk-eerloos; redelijk-redeloos; eindelijk-eindeloos; werkelijk-werkeloos; heerlijk-heerloos; waarlijk-waarloos;

mogelijk-mogeloos; onmiddellijk-onmiddelloos; lavelijk-laveloos;
zoutelijk-ZOUTELOOS!

Veel woorden worden getrokken door het voorvoegsel ont-, hetgeen aan die woorden een tegengestelde betekenis geeft: wijding-ontwijding;
spanning-ontspanning; regeling-ontregeling; binding-ontbinding;
snapping-ontsnapping; houding-onthouding; haring-ontharing; luizing-ontluizing;
slag-ontslag; bijt-ontbijt; goocheld-ontgoocheld; ologie-ontologie; ijdig-ontijdig.

Soms maakt men de taal belachelijk door voor het voorvoegsel ont-, nog eens het voorvoegsel on-, te plaatsen, om het oorspronkelijke woord zijn betekenis te hergeven. Dan ontstaat er nonsens als: onontwarbaar; onontvankelijk; onontbeerlijk, in plaats van: warbaar; vankelijk; beerlijk.

Het voorvoegsel on-, is niet weg te denken uit onze taal. Gelukkig maar. Hoe zou het anders moeten met het nozele meisje dat tijdens een hevige weersbui schuilde in een aanzienloos hutje?

Daar werd zij verhoeds benaderd door een verlaat die verwachts opdook en verwijld een aanvang maakte met het plegen van tuchtige handelingen. Het tot

dan gerepte wicht begon bedaarloos te gillen, omdat zij het onderscheid tussen goed en kwaad middeleloos derkende. Op dit heilspellende ogenblik besepte zij dat herroepeloos haar laatste ogenblik zou aanbreken als ze de leloze, beschofte vlegel zou tegenwerken, reden waarom zij zijn bekookte avances beholpen beantwoordde, ofschoon het gure uiterloos van de hebbeloze vent haar passeloos maakte.

De teerder vond haar eigenloos nogal benullig, maar hij was natuurloos kundig van haar besproken wandel en berispeloos gedrag voordien. Toch maakte hij een gegeneerd gebruik van de gedachte mogeloosheden, temeer waar zij tegenzeggeloos een gemeen goed figuur thulde, dat hem met stuimigheid vervulde. Maar tot uitsprekeloze vreugde van het meisje, bleef hij verrichter zake, toen noemeloos snel de deur open vloog en 't verbiddeloze gezicht van een boswachter het stuk gedierte het bestemde gevoel gaf dat er heil dreigde. Jij verbeterloze schoft, zei de wachter omwonden, goed dat ik een fiets beheerd zag staan, zodat ik dit schuldige kind nog gedeerd aan je gewassen klauwen kon trukken, maar je zult voor deze besuisde daad getwijfeld niet gestraft blijven. Na deze opmerking nam hij de wennig kijkende ruststoker mee, terwijl het meisje haar redder sterfeloze dank betuigde.

Zo zouden we kunnen doorgaan tot in het eindige want de onmogelijkheden zijn schier uitputtelooz, maar dit moet het zo geveer wel zijn.

65a Omgekeerd is omgekeerd

WEInig hadden we gedacht dat een tuinkabouter branden kon. Weinig hadden we gedacht dat een tuinkabouter kon branden. Toen wij tussen twee vakanties even ons hoofdstedelijk pied-à-terre bezochten zagen wij, niet tot onze droefgeest want wij hielden niet van hem, dat de kabouter in onze voortuin verbrand was. Wij zagen dat de kabouter in onze voortuin was verbrand. Wij stonden even paf, toen om de hoek mevrouw Andreas Burnier verscheen die zo juist een manuscript bij uitgever Querido had achtergelaten. Die zo juist een manuscript bij uitgever Querido achtergelaten had. Zij moest de trein van 17.47 naar Nijmegen halen en kwam dus niet binnen. Wel wilde ze even antwoorden op een brandende vraag.

Wij hadden in een officieel stuk gezien hoe zij met felle hand en vilten stift de volgorde van een tweetal woorden had veranderd. Het stuk ging over een hoogleraarsbenoeming en kan dus niet gereproduceerd, maar de onschuldige ambtenaar had gezet: 'geraadpleegd is', en dit was met het internationale halvemolen-teken veranderd in: 'is geraadpleegd'.

Hoezo? Vroegen wij Andreas Burnier.

'Omdat het Duits is', luidde haar antwoord.

Nimmer sinds onze moeder zestien jaar geleden stierf hebben we het zo openhartig gehoord. Niet: een Germanisme. Niet: dat is dialect. Niet: dat vind ik niet mooi. Maar gewoon: anti-Duits.

Wij boenden de steentjes waar de kabouter had gestaan, of gestaan had, schoon, en gingen direct in de boeken van Andreas Burnier kijken of zij zich aan die regel had gehouden of gehouden had.

Zo'n onderzoek is de beste literaire kritiek. Kunt u het aantal e's tellen in 'De kellner en de levenden?' Neen, want Vestdijk slaapt u onmiddellijk mede. Zo ging het ons ook. Zelfs al bladerden wij de boeken van achter naar voor door, zelfs al kennen wij die boeken bijna uit ons hoofd, wij werden steeds weer meegesleept en vergaten waar wij naar zochten. Toch vonden wij op bladzijde 147 van 'Een tevreden lach' (Querido, 1965): 'Weet je dat ik vroeger ook getrouwd geweest ben?' in plaats van 'ben geweest'. Dit is wel dialoog, maar uit de mond van Simone die eerder gewoon 'ik' was.

Schrijven is wat anders dan spreken, gelukkig. Zo hanteert C. Buddingh' consequent de 'nette' volgorde van éérst het hulpwerkwoord en daarna het deelwoord. Maar in Vrij Nederland van 29 juli 1978 roept hij in een interview uit: 'Roland Holst was de grootste lul die ooit in Nederland geleefd heeft' in plaats van: 'heeft geleefd'.

Schrijven: praten met omdraaiingen.

U weet zelf niet wat u zegt. U hebt de vrije keus tussen de twee volgordes, maar u kiest niet. In het Oosten des lands is de 'Duitse' volg-

65 Zinsbraak

Hónd bijt man.

Bach, Sweelinck, het was allemaal hetzelfde, gaf mij in die tijd de Ramblers

maar. J. BERNLEF.

Slechts enkele glimpen van dit fascinerende onderwerp kan ik tonen. Van Buren heeft het over de volgorde der werkwoordsvormen, die in de bijzin vrijgelaten is of is vrijgelaten.

Opperlands zijn de vérgaande samentrekkingen, zoals het opschrift aan een veerhuis 'Hier zet men thee en over', waar iemand 'en af' achter had gezet, of: 'Tussen neus en lippen, de schuifdeuren, en de middag zei ze dat ze d'r van tussen ging'. In poëzie heet dit 'syllepsis', en Buddingh' geeft als voorbeeld de regels van Eric van der Steen (uit Paaltjens sr.):

'Zij verstrikte mij niettemin

in Petten en in het nette'

waar ik ook nog een verstoep netten in zie.

De 'anakoloet' is de zin die niet op de juiste manier hoewel hij misschien aantoont dat de regels niet in alle gevallen voorzien en er eentje op te schrijven niet meevalt hoewel je ze ik tenminste voortdurend uitspreek.

66 Combinatiegram

'Vogen. Ik bedoel teer. Tegen'

'Toor. Ik bedoel vegen. Voor' J. BLOKKER

Ach weljee!

Ach welna! K. VAN KOOTEN

'Plotsklaps' is een mooi voorbeeld van een ongram dat een gewoon woord is geworden. Het wordt meer gebruikt dan 'plotseling' en 'eensklaps' bij elkaar, en de uitspreker wil niet leuk zijn.

Er zijn naïeve en expresse combinatiewoorden, en vaak is het niet uit te maken tot welke categorie zo'n ongram hoort. Uit de twee voorbeelden hierboven is het verband tussen contaminatie en klankverruiling (32) duidelijk.

Bewust gemaakt zijn: 'klufster' ('kluns' en 'hufster'; door Willem Bever, zelf vermoedelijk een verre neef van Willem Wever (15)), 'goegemenigte' (Jules de Corte), 'nederwiet' (met 'Nederpop' dezelfde ontdekking die tot 'Opperlands' leidde), 'vlaren' (een Hovercraft vliegt en vaart), 'botel' (zoals 'motel' van 'motor' en 'hotel', uit 'boot' en 'hotel'. Of rechtstreeks uit 'boot' en 'motel'?), en 'zonderdag' (PPR-vondst voor zondag zonder auto).

[vervolg van 65a]

orde de gewone. Professor Sassen heeft het bij de Groninger J. Huizinga nageteld. In 1906 schreef hij in slechts 13 procent van de gevallen Gronings eerst het hulpwerkwoord. In 1914 was het 19 procent. In 1927 36 procent. In 1943 49 procent. Hoe langer weg uit Groningen, hoe Groningser hij schreef. Of: hoe beroemder hij werd, hoe minder hij zich aantrok van taalregeltjes.

In hun deze week verschenen aanraadwaardige zij het onjuist getitelde ‘Technisch taalgebruik’ hebben de auteurs A.J. Vervoorn en B. Edens ook een chapter aan dit probleem gewijd met de slotconclusie: ‘Het voortdurend veranderen van “worden gerekend” in “gerekend worden” moet dan ook niet anders beschouwd worden als intellectuele energieverspilling’, waarbij wij dan nog even peinzend naar dat laatste als kijken.

Ach, zal Andreas Burnier zeggen, wat is romans schrijven anders dan intellectuele energieverspilling? Want zij had bij haar uitgever geen roman ingeleverd, helaas.

66a Ongeveertig contambinatiwoorden

alledagelijks
angstvuldig
betovermorgen
botel
dromeel
goegemenigte
hufterik
hitpourri
kamedaris
kleinkroost
klufter
kortzielig
kwadertieren
mond-op-mondreclame
neertroostig
optelefoneren
penozem

prakkidenken
 proevendertong
 plotsklaps
 progrom
 rascisme
 ruikenderneus
 terdegeelijk
 troostpleister
 vergeetslof
 vlaren
 vooruitdeinzen
 wêldadiger
 voelendervingers
 voorbijpasseren
 zonderdag
 zowiets
 zorgvallig

66b Vandalies

ACADEMISCHE GRAAT, streberige bolleboos, die zich volkomen met het halen van een wetenschappelijke titel heeft geïdentificeerd, en verder niets om het lijf heeft.

ADVIESPEUK, iemand die zich laat gebruiken voor een advertentie waarin roken wordt aangemoedigd.

AGOOCHEOLOGISCH, volgens de logika van het stokje.

ANTILOOPS, neopreutse feministes die het bij naderende mannengeur boven op een holletje zetten.

BARKIEPER, vandahst in café.

BUIKSPREEKBUIS, pers in dictatoriaal land.

BUSTEHOUWER, beeldhouwer die niets verkoopt.

CENTRALE VERARMING, verlaging van de overheidsuitgaven.

CREADIEF, plagiaatpleger voor, door, en met een kopieerapparaat.

DROMEEL, beest met anderhalve bult. Zie niet: kamedaris.

DRONKENSAP, alcohol.

DRUGIST, deler.

ELEKTRICITIJD, spannende spanne.

FEMINISTER, vrouw met gat in hand, waardoor geld weer in de schatkist terugvalt.

FONDANTE, het zoete zusje van Dante.

FOTOCOPULEERAPPARAAT, wordt gebruikt bij sexfotografie.

GEPOPEL, menigte op Pietersplein.

GOLDRUS, Sovjetwinnaar bij Olympische Spelen.

HOEROSCOOP, walletjesetalage.

HOMOFILATELIE, het door heren aaïen van elkanders postzegels.

ILLUZWAAR, onbetaalbaar gewichtig.
KATHESTRANT, zie protheliek.
KONTJONG, gitarende schandknaap.
KORRESPONDENTIST, rekeningschrijvende tandarts.
KRUIDENIERBEKKEN, permanent licht gekromd.
LACHWEKKER, kietelend uurwerk.
LAMMELINGERIE, show van in hun hemd gezette ellendelingen.
LEVERTRAANSPLANTATIE, kabeljauwplantage.
MEERMINZAAM, vergulde-pil-begrotingsombuiging.
MISGERAAD, kopje onder in het doopvont.
MUURBLOEMIST, huwelijksmakelaar.
NAAKTVARENSGEZEL, sporendragende blote makker.
NAGTUYL, onvruchtbare combinatie.
OPPOZAND, strooiwapen van de oppositie.
PENSEREN, na te veel eten te weinig denken.
POEPIL, strontje in oogappel.
PROTHELIEK, extreem ecumenist.
QUITTELAAR, prikkelbare gelijkspeler.
RADIOLOGENSTRAFFEN, specialisten via de radio aan de kaak stellen.
RANSICHTKAART, belegen vakantiegroet.
RECLAMEFOLDERIEK, liegen dat 't gedrukt staat.
RODEKRUISRAKET, brengt dekens en pillen twee jaar later naar Nederland.
RUNDERGEKAKT, weidepannekoek.
SOLOCAUST, zelfvernietiging door dronken rijden.
STEMERDINKPOT, bevlekte navoprullenbak.
STERRENWICHTELARIJ, missverkiezing.
THORPEDEREN, politicus door chantage de grond in boren.
TOONDERBRIEFGEHEIM, list om Dorknoper te misleiden.
UNDERDOGMA, ziekenfondsgrens.
VANDALIES, verzameling kofferwoorden die door kruising van twee Van Dale-woorden ontstaan. Door ons hier ingevoerd, en thans door burenllezers gepresenteerd.
VERWURMEN, vermurwen door aanhoudend slijmen.
VOELJEREN, betasten.

In het combinatiewoord worden vaak twee woorden van ongeveer dezelfde betekenis versmolten (66a). Maar in de bovenstaande voorbeelden zitten ook 'vandalies-woorden', waarin twee verschillende woorden hun betekenissen laten versmelten. 'Brunch' uit 'breakfast' en 'lunch' is het bekendste voorbeeld (66b). Lewis Carroll introduceerde deze 'portmanteau-woorden' in Alice in Wonderland, en aan de Nederlandsevertaling ontleenwe 'slendig' uit 'slijmerig en behendig'.

Nuttig is de contaminatie voor de bezitter van een hond van gemengd ras, die hij dan 'schoedel' (schnauzer + poedel), 'pinkel' (pincher + tekkel), 'speller' (spaniel + setter) of 'pekinoedel' kan noemen.

Het rijkste gram voor het combinatiegram is het gezegde, de vaststaande uitdrukking, het spreekwoord.

67 Gecontamineerde gezegdes

Ik heb in 67a niet al mijn voorbeelden opgenomen - deze verzameling is al dronkenmakend. De goede gevers zeiden er steeds bij dat hun eigen man of vrouw ze echt had gezegd. Maar naïef of expres, dat valt niet uit te maken.

Er zijn nogal wat gezegdes die hetzelfde betekenen, en dan ligt versmelting voor de mond. Soms is ook een enkel woord uit een spreekwoord voor de goede verstaander al genoeg, en dan kan zo'n veelzeggend woord in een ander gezegde doordringen.

Wie goed naar de voorbeelden kijkt zal zien dat het niet allemaal contaminatie is wat de klepel slaat. Soms is er een woorden-anagram, waardoor de betekenis vaak wordt omgedraaid. Deze zinsverminderingen zijn wat betreft doel en methode vergelijkbaar met de woordverminderingen in 34, 39 of de nog komende in 76.

68 Simplistisch

Dames heren ook

Het ongram, en meer in het bijzonder het combinatiegram, is een van de pijlers van de taal, die twee Nederlanders vloeiend spreken, en die wij allen verstaan. Het Simplistisch is het enige werkelijk nieuwe in de zes eeuwen Nederlandse taal. Parodie op vergaderproza? Bespotting van NSB of Humanistisch Verbond? Gewichtigdoenerij van kleine mannen? Taalmoetheid? In ieder geval is het uitgegroeid tot een taal, die iedereen direct herkent. Dit is het ogenblik om nederig te erkennen dat Opperlands natuurlijk niet een volledige taal is.

Een studie over het Simplistisch ontbreekt. Miljoenen dol-

[vervolg van 66b]

X-TENEN, tenen van iemand die pianoconcert voor twee linkerhanden met de voeten trachtte te spelen.

WEEROMSTUITJE, het stuitje tegen de borst.
IJLTEMPORISEREN, versnelde inning van de belasting.
ZANGERSCHAP, vaderschap van de te late kerkganger.
ZOETGEVOSD, zoals een docente aan Voscursus praat.

67a Gespreekwoordzegdes

Tegen de contramine.
Wis en vier.
Noch kip noch ei.
Niemands meester eigen knecht.
Gegooi in het hoenderhok.
Poppen in de glazen.
Een doekje voor de vaak.
Een praatje voor het bloeden.
Als een toverslag bij heldere hemel.
Een druppel in een bodemloos vat.
Met hangende schoenen tussen de benen.
Met de staart in de schoenen.
Met lood in de pootjes tussen de benen.
Beter een goede vriend dan een verre buur.
Beter tien vogels in de hand dan een in de lucht.
Het gelach betalen.
Knuppel in de glazen gooien.
De zure appel doorhakken.
Door de knoop heenbijten.
De brui erbij neerleggen.
Kind met de doofpot weggooien.
Paarlen aan de galg smeren.
Boter voor de zwijnen werpen.
Het aan zijn pet lappen.
Boter aan de bierkaai smeren.
Gods water blauw blauw laten.
Tegen het heilige been schoppen.
Tegen het zere huisje schoppen.
Roet in het wiel gooien.
Vuile kind met het badwater weggooien.
Zich op het hellend ijs wagen.
De verzenen in de nek slaan.
Iemand in de steek laten staan.

Een stok op laag water zoeken.
 Iets aan de glazen kaak stellen.
 De laatste loodjes erbij neerleggen.
 De lier op je buik schrijven.
 De lier aan de kapstok binden.
 Een duit in de pap brokkelen.
 Iets in je handen laten verlopen.
 Vieren en vijven in de aarde hebben.
 Vuile was niet in de doofpot doen.
 Er met de vette laars naar gooien.
 Spijkers zoeken om een hond te slaan.
 Veren van een kikker met handen breken.
 Met twee linkerhanden in het haar zitten.
 Gods water over zijn kant laten gaan.
 Een spaak in het eten steken.
 Ergens dag en nacht van wakker liggen.
 Kijken of je neus langer is.
 Lezen wat je voor de mond komt.
 Oude schoenen weggooien vóór de beer is geschoten.
 Een pondje vet van leer tegen iemand trekken.
 Ik ga er van tussendoor.
 Ik ruik nattigheid.
 Ik eet koe noch haas.
 Ik hang op mijn laatste lippen.
 Ik rol om van m'n nek.
 Ik ben wel gek maar niet goed.
 Ik baal als twee konijnen op een stier.
 Ik was zo honds en bek en moe.
 Ik zou het niet in mijn stoute schoenen durven halen.
 Ik heb hem dat goed onder zijn schoenen gewreven.
 Ik doet dat zo wel uit mijn slappe was.
 Even zo vrolijk is het treurig.
 Gedeelde verveling is dubbele verveling.
 Het halve begin is het goede werk.
 Dat is de lap die de deken dekt.
 Met jaloerse honden is het slecht hazen vangen.
 Dat is wat me op de lip viel.
 Ze is er als de kievieten weer bij.
 Met onwillige honden is het kwaad kersen eten.
 Is het niet om achterover te gillen?
 Onkruid duurt 't langst.
 Het regent als bakstelen.
 Stinkende heelmeeesters maken zachte wonden.
 Wie A zegt moet meevaren.
 Ze pikte alles voor koek.
 Ze spuien haar de bek uit.
 De ogen dansten voor mijn boek.

Er wordt tegenwoordig heel wat afgescheiden.
Al moet de laatste kan boven komen.
Het hinkende paard geeft ook modder.
Er loert een valkuil in het gras.
De laatste loodjes dragen de zwaarste lasten.
Zij moest op staande voet gaan liggen.
De wilde sprinkhanen rijzen me te berge.
Daar lusten de wilde spinnen geen brood van.
Dat heeft heel wat haken in de aarde.
Paarden die de haver verdienen staan aan wal.
Dan slaat me de hart om het lijf.
Weet wel wat je in je schoenen haalt.
Wie in het schuitje zit moet B zeggen.
Ze haalt me de vingers uit het bloed.
Zullen we de helft van de benzinekosten delen?
Nou moet zij maar eens uit de ballen komen.
Aan een boom zo volgeladen mist men één turfje niet.
In het land der blinden kijkt men niet op een turfje.
Ze schrok zo dat de haren haar tegen de borst vlogen.
Eén gave appel in de mande maakt al het rotte fruit te schande.
Als de kat van honk is, dempt men de put.
Als er één schaap over de dam is, dempt men de put.
Als je het over de kat hebt, trap je op zijn muis.
Als er één schaap over de dam is, leit de wijsheid in de kan.

69a Visueel behang

WIJ zijn een tik bang dat de wederzijdse besproeiing van de Vaderlandse mediums een windhandel oproept die net als de tulpenbollen in de Gouden Eeuw en de aandelen in de Volks Aandelen Trust op een disaster zullen uitdraaien. Op de radio hoort men om 23.10 uur wat de volgende dag in de couranten staat. De couranten berichten uitvoerig wat men in de weekbladen kan aantreffen. De weekbladen vertellen wat de televisie vertoont. En nu zagen wij op de televisie een programma over de radio. De zenderkleuring.

De vier stations, in Monopoly nog gewoon Noord, Oost, Zuid en West genaamd, zullen niet Rood, Wit, Blauw en Oranje gaan heten, maar zij zullen, net zo als Rimbauds klinkers, zelf een kleur vertonen.

lars worden besteed om Indianentalen op te noteren, voordat de laatste gesubsidieerde spreker de eeuwige jachtvelden heeft betrokken, maar deze variant van het Nederlands bleef onbestudeerd. Wij houden er een paragraaf voor open.

69 Pleonasmen

‘Een halen, twee betalen’ (40)
Bereden huzaar te paard

Is ‘een ronde cirkel’ ongrammaticaal? Een vierkante cirkel bestaat niet. Uit de vorige zin blijkt dat ‘een vierkante cirkel’ wel grammaticaal is. En ‘witte schimmel’? ‘Witte sneeuw’ is geen pleonasme meer.

Het pleonasme is niet te definiëren, want wat is nu werkelijk overbodig? Bloed geeft meestal ook tranen; is daarom ‘bloed, zweet en tranen’ een pleonasme? Het pleonasme beweegt zich tussen retoriek en ongram.

Het Opperlandse pleonasme binnen in één woord (‘dolfijn’) komt straks in 72. Andere Opperlandse voorbeelden staan in 69a.

Pleonasmen kunnen ook bereikt door het woordje ‘en’. In Kousbroeks Frans-Nederlandse vertaling van Queneaus stijlexercities Exercices de style (Stijloefeningen) zette Kousbroek Queneaus ‘En partie double’ (dubbelop) als volgt van het Frans in het Nederlands over:

‘Omstreeks het midden van de dag en om twaalf uur stond en stapte ik op het balkon en achterterras van een druk bezette en stampvolle tram en publiek vervoermiddel van lijn 16 die van het Centraal Station naar het Haarlemmermeerstation gaat...’

[vervolg van 69a]

De functie van zo'n homogene zender wordt dikwijls aangeduid met de term ‘acoustisch behang’. In een beschouwing over de toekomst van de televisie trof ons de term ‘visueel behang’.

Oor en oog zijn tegenpolen. Het oog is superieur. Het oog richt zich en kan zich sluiten. Het oor kan dit niet. In een kamer kun je zonder veel moeite vermijden het behang te zien, maar het lukt je niet om de radio niet te horen. Wij begrijpen Van Gogh wel.

De term ‘visueel behang’ deed ons denken aan de prijsvraag die wij een kwartaar geleden uitschreven aangaande pleonasmen van het type ‘openslaande dubbele porte-brisé deuren’. De inzendingen op de pleonasmenprijsvraag waren quali- tevreden- maar -ntitatief -leurstellend.

Velen lieten zich inspireren tot formaties die, gegeven het feit dat het hier om pleonasmen handelde, een zeker demagogisch-humoristisch effect bereidden. ‘Christen-democratisch belastingschandaal’ en dergelijke. In dit genre trof ons

‘Vlaamse primitieven’. Ook de democratische volksrepublieken werden door velen als dubbeloppe pleonasmen gezien.

Ons lintje gaat naar inzender Schmidt die de volgende ingezonden brief concipieerde: ‘Als handeldrijvende nering-doende wiens snackbar voor kleine hapjes gunstig floreert ben ik helaas genoodzaakt de volgende storende wanklank te moeten melden. Volgens de politie hebben omwonenden uit de omgeving klagend gejammerd over de onaangename stank mijner gebakken patat-frites en schijn ik een verboden overtreding van de hinderwet te hebben begaan, hetwelk mij geforceerd dwingt mijn vrouwelijke patatbakster onmiddellijk met direct ingaand ontslag, stante pede de laan uit te sturen. Zo blijft men de handeldrijvende middenstand door tegenwerking dwarsbomen. Hoogachtend...’

Enige trivia tot slot.

Nauwelijks hadden wij ons lezenswaardig artikel over de onmogelijkheid het woord trucendoos, truccendoos, truquendoos, truckendoos juist op te schrijven, met warme instemming overgelezen, of wij troffen in De Groene het woord ‘truc-doos’.

Een geniale truc om de C voor de E te vermijden. Maar mag men een doos, waar beslist meer dan één ding in is opgeborgen, wel een ‘dingdoos’ noemen? Ja, dat mag, want Van Dale vermeldt ook de passerdoos, de hostiedoos, de ouweldoos en de spijkerdoos, waarin wij toch meerdere passers, hosties, ouwels en spijkers hopen te vinden. In een verfdoos zitten diverse verven. Maar hier is eerder het werkwoord ‘verven’ gebruikt, zoals ook in tekendoos, poepdoos, goocheldoos en toverdoos. Dat zo'n werkwoord ook bestaat voor het woord ‘trucdoos’ blijkt uit het bestaan van ‘getruct’. Maar hoe moet dit werkwoord geschreven worden?

Hoofdstuk 7 Miragram inclusief de wet van Hoyle-Boyle

70 Onbehandelde woorden

Watjekou

In het vorige hoofdstuk maakten we ons vrolijk over de grammatika van het Nederlands, die niet alles bestrijkt. Maar ook de Opperlandse grammatika, zoals in de vorige hoofdstukken gepresenteerd, laat steken vallen. Daar steken hele mooie onder, en die vallen onder dit hoofdstuk. Laat ik maar eerlijk zijn: in de vorige grammen vroeg de taalkunde wel eens om een letterkundig voorbeeld, dat ik dan bij Opperlanders bestelde. In dit hoofdstuk, echter, zijn de Opperlandse hoogstandjes primair, en valt er voor mij weinig over te vertellen. Op een enkel geval na is er geen samenhang tussen de komende paragrafen, zodat een samenvattende opsomming hier achterwege kan blijven.

Een 'miragram' is een wonderlijk gram dat onze glimlachende bewondering vraagt.

Alle woorden zijn bijzonder, bizar, byzantijs, bieden genot. Zo is 'bijzonder' bijzonder omdat het bestaat uit de twee tegengestelde woorden 'bij' en 'zonder'; omdat 'bij' wordt uitgesproken als 'bie', waardoor het de vergrotende trap van een 'bizon' is; en omdat het dus een niet-verkeerd (54) woord is. Van alle andere woorden is gemakkelijk te bewijzen dat ze bijzonder zijn. Stel namelijk dat er woorden waren die niet bijzonder waren. Zet ze op een alfabetisch rijtje. Bovenaan staat het eerste onbijzondere woord, een hele bijzonderheid.

Alleen is nog niet van elk woord vastgesteld wat er de bijzonderheid van is.

Ik noem in deze paragraaf wat opmerkelijke soorten woorden, die geen eigen paragraaf kregen.

1 Rondlopers of staartbijters of cyclogrammen (b8). Dit zijn woorden waar je letters kan sparen als je ze in een rondje opschrijft. 'Amsterdam', 'weduwe', 'ingeving', 'tafeltennistafel', 'stavast', 'stilist'. Hiertoe behoren natuurlijk alle lettergriepalingrammen van 23, en de poesmiepoeljo- en ping-ping-woorden uit 45. De bijbehorende puzzel is om iemand zo'n cirkeltje letters te tonen zonder het beginpunt te geven. Dergelijke letterbesparingen kunnen nog uitgebreid worden. Wie op een schrijfmachine het woord 'verder' tikt, begrijpt wat ik bedoel.

2 Inwonende woorden of endogrammen. In Despair noemt Nabokov 'jest' in 'Majesty' ('nar' in 'monarchie'). Peter Verstegen, die dit vertaalde, noemt nog: 'oor' in 'woord' en 'sex' in 'gevoelsexplosie'. Een iets ander voorbeeld vond ik in de Letterkundige Kunststukjes: Een leverancier schrijft een wanbetaler een brief met de inhoud 'GELD!'. De klant stuurt de brief terug met DU tussen de E en de L.

3 Woorden, waarvan de letters in alfabetische volgorde staan, abc-grammen. Over die volgorde spreek ik nog in 90. Bij de algoritme om anagrammen te ontdekken (de letters van elk woord in alfabetische volgorde zetten; anagrammen zijn dan gelijk) zijn dit de woorden die niet veranderen. Korte abc-woorden zijn er genoeg: 'de', 'een', 'is', 'ben', 'in'... 'abeel', 'deinst'. Een variant: woorden waarin trajectjes van het alfabet staan: 'limnophiel', 'galmnop', 'ABC-defensiewapens' (in het Engels ook), een raar stuvertje of de nogakraam van Stuvé, 'hijklomp'. Buitenlandse

Opperlanders neme men mee naar Abcoude. Het record voor een abc-zin vindt men aan het eind van het doelproza in 90d.

4 Topwoorden, door Egbert Beijk verzameld. Hierin zijn wel enige Opperlandse principes van rijm te herkennen: 'prop-, tjok- en bomvol', 'gortdroog', 'glashard', 'kersvers', 'pimpelpaars'.

5 Klinkklank-woorden, door Duijzer verzameld (70a). Er zijn nog andere klinkerafwisselingen zoals in 'ping-pong', 'King Kong', 'tiptop', en 'fipflop'. Ook bij rijtjes van drie ligt de klinkerafwisseling vast: 'pief paf poef'.

In 48 vindt men een verklaring van i-e-a. Duijzer wijst op de fonetische afstand van i-a en van ie-aa, en, voorzichtig, op 'hier-daar' en 'ich-du', 'we-you'.

Het nut van deze paragraaf is dat hij bij de volgende druk nieuwe soorten kan herbergen, hoezeer die misschien recht op een eigen paragraaf zouden hebben.

71 Innerlijk rijm

Probleemstelling en oplossing verschaft mevrouw Van Buren in 71a en 71b.

70a De hele mikmak**H.J. Duijzer**

van bikboord naar bakboord sturen

bimbam

dikkedakken

ditjes en datjes

fiezelefazen

flickflack

fristfrast

ginnegappen

hier en daar

klikklak

kind noch kraai

klingklang

klinkklaar

klin(k)klank

klipklap

klits klats

knip knap

krikkrak

kriskras

bij Kris en Kras zweren

liflaf

liplap

mikmak

pief-paf-poef

pipa

piempampoentje

pietjepadjepoe

pimpelpaars

met P.I.T. op pad

precies presas

prietpraat

rikrak

rimram

rits rats

slingerdeslang

stimpstamp

stinkstank

kri! kra!

niksnakserij

tingeltangel

tip tap top, de datum staat er op

tiktak

tjiftjaf

triktrak

viezevazen
wielewaal
wipwap
wirwar
wis en waarachtig
wissewasje
yin en yang
ziegezagen
zigzag

hihihi, hahaha
knibbelknabbelknuistje
trippetrap
stippestep
impel stimpel stapelgek
tikke takke tonen
zwickwak
zimpe zampe zompe
falderie faldera
iet wiet waait
wiedewage
wiewewalla
giezegazegonze
plink-plank-plunk
chi chi chi cha cha cha
Ninna Nanna
Funiculi Funicula
Obladi oblada
tiktaktol
Dickerdack
Dikkertje Dap
Grim, Gram en Grom
Ineke en Anneke
Jip en Janneke
Kitekat
Kitkat
knisperknasper
Krips O'Krops
Kikako
Kwik, Kwek en Kwak
Wifwaf
Pim Pam Pet
Pim, Pam en Pom
Pimpampoentje
Ringrang
Slimpslamp
Snip en Snap
Spic en Span
Tip en Tap

Ti-ta-tovenaar
Viva
Winjewanje

71a De wet van Hoyle-Boyle

WIJ speelden in de vroege jaren dertig eens in het Gelderse buitenhuis van onze Leidse geschiedenisprof. Dat stond in De Steeg, waar de Middachter Allee nog in volle glorie te bewonderen was. Bij het spel waren twee partijen. De ene partij staat op de gang, de andere zit in de kamer en bedenkt een woord, bij voorbeeld ‘baars’. Zij roept nu naar de gang: ‘aars!’. De gangpartij bedenkt nu een woord dat op ‘aars’ eindigt (wij geloven waarachtig dat wij in die jaren, onverloofd studente, niet eens wisten dat ‘aars’ zelf ook iets betekende), bij voorbeeld ‘kaars’.

De gang-gang betrad nu de kamer en beeldde via een pantomime het woord ‘kaars’ uit. De kamerpartij moest nu het woord ‘kaars’ raden. Raadde zij niet, dan verdween zij op de gang. Raadde zij wel, dan moest er nog een voorstelling komen voor ‘vaars’, ‘laars’ of ‘paars’, totdat ze op ‘baars’ kwamen, en de rollen werden omgekeerd. Het aardige van zulke familiespelen is dat ze wél rivaliteit doch geen overwinnaars kennen.

Het spel heette ‘aars-baars’. Er zijn meer van zulke inwendig rijmende woorden. Ze behoren

alle tot de slang-achtigen. In de spreektaal komen ze veelvuldig voor. ‘Ietsie-pietsie’, ‘hapsnap’, ‘tsjonge-jonge’, ‘hutje-mutje’, ‘rikke-tikke’, iedereen zegt en hoort ze, maar weinigeen schrijft of leest ze. Soms zouden we de spelling niet eens weten. Is het ‘rauw-dauw’ of ‘rouw-douw’? Het beste zou zijn: ‘rauw-douw’. Alle talen hebben zulke woorden en wij ierven uit het Latijn ‘hocus-pocus’ (en een beetje ‘willens-nillens’), uit het Grieks en Frans ‘charivari’, uit het Hebreeuws ‘kinnesinne’, uit het Engels ‘okie-dokie’, uit het Hotsitotsi (een Westafrikaanse taal) ‘boogie-woogie’, en uit het Italiaans ‘tutti-frutti’.

Als het werkwoorden zijn betekenen ze meestal ruziemaken: ‘hakketakken’, ‘hassebassen’, ‘herreberren’ en ‘harrewarren’, of een onrustig soort voortbeweging: ‘hotsebotsen’, ‘hosseklossen’, ‘hossebossen’ en ‘hinkepinken’ (alsof men mank aan de pink kan zijn).

Onze taal heeft hier ook een eigen variant ontwikkeld, waarbij tussen de rijmende delen de lettergreep ‘de’ staat: ‘hoteldebotel’ (ook wel ‘hodeldebodel’ dat iets gekker is dan ‘hoteldebotel’), ‘holderdebolder’ (het geluid waarmee men van een trap valt), ‘hobbeldebobbel’ (merk op dat een hobbel geen negatieve bobbel is), en ‘huppeldepuppel’. Aan dit procédé dankt ook Hoep(er)depoep zijn naam, die geheimzinnige figuur waarvan wij alleen weten dat hij op de stoep zit, maar die vast familie is van de Engelse Humpty-Dumpty die kortstondig op een muur zat, en van Holle Bolle Gijs, die na een heel paard half, een koe en een kalf, en een schuit vol schapen nog van de honger niet kon slapen.

Wij hebben veertig van zulke woorden verzameld. En natuurlijk bent u weer welkom ze ons toe te zenden. Wij bedoelen dus niet klink-klank-woorden als ‘liflafje’, ‘ping-pong’, en ‘niksie-naksie’, en ook niet puur-zuivere repeteerher-halingen als ‘toi-toi’, ‘beri-beri’ en ‘taai-taai’. Toevalsrijmen als ‘hobo’ en ‘hottentotten’ wensen wij evenmin en zelfs niet zulke uitdrukkingen als: ‘hoog en droog’, ‘haren en snaren’, ‘her en der’, en ‘heug en meug’.

Overigens is aan de laatste zes woorden al op te merken welk een merkwaardige voorkeur voor één initiaal de rijmende woorden hebben: dertig van de veertig beginnen met een ‘h’. Van die dertig begint de helft het tweede gedeelte met een ‘b’ of een ‘p’: ‘hansje-pansje’, ‘honne-ponne’, ‘hei-bei’, ‘holle-bollig’, ‘hassie-bassie’ en ‘hillebil’ (een draaikontig meisje; geen verband met de Amerikaanse hillbilly, Wil van de Heuvel). Het verklaart ook waarom de Britse natuurkundige Hoyle driehonderd jaar na de wet van Boyle zo nodig een eigen wet moest bedenken.

In dit licht zijn nieuwvormingen als ‘houtje-touwtje’ en ‘hullekie-dullekie’ niet zo toevallig. De ons onbekende, maar vast nog levende, bedenker van het woord ‘hunker-bunker’ (vrijgezellenflat) hield zich ook aan de Hondsbosse wetten. Wij denken nu aan onze moeder die ons vaak vertelde van het erbarmelijk Engels van minister-president Gerbrandy, die bij aankomst op een Engels vliegveld hartelijk ‘Good-bye!’ riep, en een uur bij Churchili in het geheel niets zei, wat deze staatsman zéér beviel. Zijn uitspraak van ‘hereditary’ gaf zij weer als ‘herrie-derrie-terrie’, een zeldzaam geval van drievoudig rijm. Toen drs.P. voor de dichtvorm ‘higgledy-piggledy’ de Nederlandse term ‘olleke-bolleke’ lanceerde, had dat dus eigenlijk ‘holleke-bolleke’ moeten zijn.

Wij toefden dezer dagen een halve stonde in het Godshuis ‘De Duif’ om een Marokkaanse informant te vragen wat in zijn taal ‘hourî-gouri’ betekent. Hij vertaalde dit als ‘haai-baai’, en ineens begrepen wij dat het spel dat wij vier dekaden geleden in De Steeg speelden, niet aarsbaars maar ‘Haars-baars’ moet heten.

71b Burenkuren

Aarsbaars, abracadabra, abah, aha, annepanne, akkiebakkie, apegape, appelepap, bullesmul, bulliesmullie, boegiewoegie, charivari, dottepot, drillebil, duggepug, fiezelemiezel, frustiebustie, fluitekruid.

Fluitekruid? Is dat niet een toevallig rijm? Er is onder de honderdtwintig inwendig rijmende

woorden, die u ons na het artikel ‘haars-baars’ toezond, een aantal waarvan zelfs wij niet weten of zij wel meetellen. Wat is er zo blauw aan een pauw? Waarom is juist een kers vers? Wat doen hazen met pasen? Wij geven het rijtje twijfelwifels:

beterweter, denktank, fluitekruid, goedsmoeds, handjecontantje, handstand, hangwang, hoezepoes, houtjetouwtje, huismuis, kakkerlak, keereweer, kerkewerk, koedoe, kraplap, lama, moespoes, mondkont, paashaas, pauwblauw, speknek, scheenbeen, teevee, toppop, windekind.

Uit de commerciële sfeer betrokken wij nog: Topdrop, Terrysherry, Happetap, en Bierelier.

Het is wel aanmoedigend dat van de twijfelgevallen een kwart met de letter ‘h’ begint. In Van Dale begint slechts vier procent van de woorden met de letter ‘h’, bij onze collectie rijmelende woorden is dat echter vijftwintig procent. Hier zijn ze:

haaibaai, habbiebabbie, hanneman, hassiebassie, hapsnap, heibei, heepoppeleepe, henkiepenkie, heiter (voor je) teiter, heutemeteut, hikkefik, hillebil, hinkepink, hittepetit, hodeldebodel, hoeiboei, hojo, hokiepokie, hobbeldebobbel, hollebolbig, holderdebolder, honnepon, hoezepoes, hotsebotse, hotsknots, hosklos, honkietonkie, hotemetoot, hottentotten, hudjemudje, hullekiedullekie, hunkerbunker, huppeldepup, hutsekluts.

U weet toch wel wat al die woorden betekenen? Een heutemeteut is een treuzelaar. Een hotemetoot is een autoriteit. Er is ook een heutepeut, maar die komt bij het werkwoord heutepeuten, hetgeen zowel prutsen als beuzelen kan betekenen. Alle rijmwerkwoorden zijn vierlettergrepig, en ze kunnen niet verbogen worden want dan rijmen ze niet meer:

bekketrekken, hakketakken, harrewarren, hassebassen, herreberren, heutepeuten, hossebassen, hosseklossen, kissebissen, kissevissen, klessebessen, koeieloeien, lullebullen, rekkebekken, roezemoezen, rollebollen, schonkebonken, schrokkebrokken, smullebullen, tierelieren, trekkebekken, uffepuffen, wiggebiggen.

Wij zetten onze reeks na de letter ‘h’ voort:

ietsiepietsie, iezemieze, ikkerdekik, impelsimpel, jantjecontantje, janneman, jeetjekreetje, jokkebrok, kedievedie, kersvers, kiedewied, kinnesinne, klimbim, knollebol, kriebeldebibel, krikkemik, koiboi, lanterfanter, larifari, lekkerbekker(tje), lellebel, ludduvuddu, moespoes, nillenswillens.

Nillenswillens? Is dat geen potjeslatijn? We nemen toch ook niet op: mirnichtdirnicht, bonton, telquel, tantoquanto, rōdgrōd, nolensvolens, tohowabohoe. Wel de rijmende vernederlandsing van het Engelse ‘knowhow’ dat bijna net zo mooi is als het jongensboekenwoord koiboi: nouhouw, oehoe, oetepetoet, oho, okiedokie, ollekebolleke, opperlepop, otemetoot, ozo.

Ozo!

Ozo was in de oorlog een afkorting (zoals ludduvuddu, de afkorting is van liefdesverdriet) van een magische spreuk waarvan de eerste letter Oranje beduidde. In die trant hebben we ook nog:

oranje-blanje (bleu), hikspik (sprauw), hocus-pocus (pas). Wij vervolgen met het stuk van papperlepap tot sapperdeflap. Papperlepap, piemelemiemele,

poteloten, popiehopie, pretevent, rambam, raudau, reutemeteut, retteketet, rinkeldekinkel, rikketik, ringeling, rombom, rommeldebommel, roekoe, roezemoes, rompslomp, sabbeldebabbel, sapperdeflap.

Hoort Sapperdeflap niet bij de literatuur? De auteur W. Meuldijk legt het immers Pipó de Clown in de witte mond. Van die kant noemen wij slechts:

snuiteput, murrewur (Vroman), Rineketineke, Joris-Pudoris (Schmidt, die trouwens ook hoezepoes verzón), impedimpe (Hoekstra), kriebelendwiebelend (Gezelle), beurrefleurre (Hermans).

Sassefras, schorriemorrie, schonkebonk, schellebel, slampamper, slobberdedobber, smoezepoes, spurriemurrie, teutemeteut, tierelier.

Tierelier? Wij kenden het niet als ongezongen woord, maar vonden het in een brieffragment uit Maassluis:

‘Kijk een lellebel met een ukkepuk, wachtend op een hotemetoot om met de hele reutemeteut (of de ganse klimbim) hudje-mudje op het strand te gaan liggen. Je krijgt er het habbie-

babbie van, en er komt alleen maar trammelant en tierelier op die manier (held van een Tom Poes verhaal).’

Wij kenden natuurlijk wel ‘tiereliere’ als begin van een liedje. Daarvan noemen wij er maar enkele, met het verzoek zelf zingend de aanvulling te geven, dan genieten uw huisgenoten ook eens van uw lectuur:

anneketanneke, falderalde, hieperdepiep, hopsitopsi, hupeltjetupeltje, hansjepansje, hozewiezewoze, ienemiene, ikkepikke, iewie, mitteconfitte, olkebolke, romvlom, tara, trala, hummeltje-tummeltje, in spin, uit spuit, tingeling.

Tingeling is ook een zelfstandig woord. Tingeling, tjaja, toddevod, toedeloe, toerlesjoer, toereloer, tsjongejonge, tureluurs, tuttifrutti, uilebuil, ukkepuk, uiterdepuut, walkietalkie, wippedippe, zielepiel, zoenepoen, zussepus, zwierelier.

Zwierelier is de naam van een pater bij Annie Schmidt. In namen hebben we ook nog:

Appie Happie, Ariebombarie, Elvis de Pelvis, Goedbloed, Hollebolle, Hoepdepoe, Hansjepansje, Humdrum, Houtemetout, Ilsebil, Japkin-Tjapkin, Denis the Menace, Pele, Oehoeboeroe, Lorresnor, Tricky Dicky, Pickwick.

Wij wensen, mensen, dat we een paar jaar geeneen moordwoord in de oren horen boren.

72a Volledig basalt

WIJ hebben een vriend die zich Verschuyl noemt. In veel talen betekent ‘Hij noemt zich Verschuyl’ hetzelfde als: ‘Hij heet Verschuyl’. Maar in ons argwanend Nederlands betekent ‘Hij noemt zich Verschuyl’ hetzelfde als: ‘Hij heet géén Verschuyl’. De naam Verschuyl is verdacht. De familienaam Pseudoniem komt in Nederland niet voor.

Toch heet Verschuyl echt Verschuyl. Zijn naam staat op de tweedelige Puzzelencyclopedia die een miljoen woorden bevat, terwijl Van Dale het kwart miljoen niet eens haalt. Dat puzzelwoordenboek is opmerkelijk omdat het een boobytrap voor dieven bezit: een aantal omschrijvingen is zó particulier dat een ander lexicon dat ze ook bevatte, op heterdaad betrapt was.

Op onze 65ste verjaardag kregen wij van Verschuyl een wit kaartje waarop getypt het woord Basalt. Wij keken er lang naar. Wij hebben elk Nederlands woord lief. Maar wat was er voor bijzonders met Basalt? Was Basalt markant anagram van Albast?

Ineens zagen wij de bliksemschicht die het woord in twee delen hakte. Ziet u het ook?

De twee woorden bas en alt zijn elkaars tegendeel. Dit type water-en-vuur-woorden trok ons heftig aan.

Wij zijn vijf jaar lang bezig geweest om ze te verzamelen, en wij menen ze nu compleet te hebben. Wij schrijven ditmaal dus géén prijsvraag uit. Het openen, sorteren, beoordelen, corresponderen, loven, en bekrijsen van uw inzendingen kost ons meer tijd dan zelf het werk te doen.

Wij delen de basalt-woorden in tien categorieën in, ieder met zeven exemplaren.

De eerste categorie is De Top. Hierin staan trots deze zeven wonderen: basalt, herder, horen, lafhartig, meermin, staren, volledig.

De tweede categorie is de Subtop. Hierin staan deze zeven woorden: bergdal, boosaardig, bolster, gemeenschappelijk, leedvermaak, maanaarde, werklu.

De derde categorie bevat zeven onnozele woordjes: nogal, hoezo, welnee, eenzaam, alleen (deze twee woorden markeerden de titel van een boek van Th. Booi), eenieder, iedereen.

Het laatstgenoemde paar woordjes brengt ons tot de vierde categorie: de zeven woorden die in paren optreden. Het zijn: kruizemunt, kruispunt; gistermorgen, morgenmiddag, morgenavond; waterijs en ijswater.

Behalve ‘iedereen’ en ‘ijswater’ is er nóg een basalt-woord dat basalt-woord blijft als men de leden verwisselt: ‘zoetzuur’. Dit hoort in de categorie der smaken, waarin men aantreft: zoetzuur, zuurzoet, bitterzoet, bitterzout, flauwzoet, flauwhartig, zoutzuur.

Ge vraagt u misschien af wat precies het onderscheid is tussen zoetzuur en zuurzoet. Van

Dale geeft hierop een zéér subtiel antwoord.

Onder ‘zoetzuur’ lezen wij: ‘zoetzure appels’. Doch onder ‘zuurzoet’ staat vermeld: ‘zuurzoete appels’. Proeft u het fijne verschil?

Heeft u één appel die tegelijk zuur en zoet is, en heeft u nog zo'n appel, kijk dan goed naar beide vruchten. Zijn het twee appels, dan zijn ze zoetzuur. Maar zijn het twee appels, dan zijn ze zuurzoet.

De smaaknamen zijn produktief. Er zijn nóg zes manieren om basalt-woorden te vervaardigen. Wij ontmoetten reeds morgen- (-middag, -nacht), berg- (-dal, -kloof, -plateau). Daarnaast hebben wij ‘reuze’- (-klein, -dwerg). Nuttige achtervoegsels zijn ‘-aardig’ (boos-, kwaad-, wreeden vuilaardig), ‘-goed’ (stuk-, prulle-, lorre-, flodder-, knoei- en snoepgoed) en ‘-mens’ (beest-, aap-, slange-, vrouw-, hond- en paardmens).

Zeven basalt-woorden duiden plaatsingen aan. We hebben: achterstevoren, binnenstebuiten, ondersteboven, en onderop. Geografisch zijn Landsmeer, Waterland, Zeeland.

Zeeland hoort al haast in de achtste categorie: Die der zó bedoelde. Hierin horen: androgyn, broekrok, manwif (allen man-vrouw in die volgorde, zoals Basalt ook had), plusminus, zwartwit, en de twee mirakelstukken van vroeger en later tijd: moedermaagd en atoomsplitsing.

Zulke opzettelijke combinaties van tegendelen worden veel gebruikt als namen voor boeken en popgroepen. Uit de Nederlandse literatuur noemen we, van tweelettergrepige auteurs, de titels: ‘Het zwarte licht’, ‘Het grijze kind’, ‘Bevroren vuurwerk’, ‘Vrolijk versterven’, ‘Papieren Tijgers’, ‘Zinnig tuig’ en ‘Vleugels voor een rat’.

De negende categorie bevat zeven woorden waar iets mee mis is: middernachtzon, pelsdier, hereboer, uzelf, zuidwester, spitsroede, levensgeest. Weg met deze mislukkelingen.

De laatste categorie omvat de curiosa.

Een curieus persoon is Anita. Twee driedelige basaltwoorden zijn: zeemeermin (met de twee tegenstellingen zee-meer én meer-min) en stop-garen (met drie bevelen in één draadje). De vier laatste curiosa zijn juist geen basalt-woorden. De twee delen wijzen hier in dezelfde richting. Het zijn: dodelijk, dolfijn, garen en heeal.

72b Nog vollediger basalt

aankomstvertrek
 Anna
 bolknak
 bolvlak
 boterham
 bijzonder
 droefgeestig
 elkeen
 gaswater

geneeslijk
geniepig (Engels)
gezeik (drie delen)
glaswol
grondlucht
hetze
hetzij
hollebolle Gijs
hómaren
keileem
klapzoen
Komrij
kortom
Kousbroek
kruiphol
kuilbult
loofden
losvast
Meander
meesterknecht
opengesloten
opvallend
plasdrank
poema
polymeer
reuma
reut (muziek)
reuze
schemerdonker
snorkelen
staakactie
stabal
stilleven
stippellijn
sukkeldraf
terugweg
verdichter
vuurwater
waarschijnlijk (drie delen)
waterbrood
watergas
werkstaking
wezenlijk
wolfram
ijsbrand
ijzerhout
zwartwitdenker

73a Flikjes en bintjes

WIJ hadden het enkele jaren geleden op deze plaats met u over ‘eponiemen’, woorden die van een persoonsnaam zijn afgeleid. Twee Franse schrijvers leven voort in ‘Zit niet met je molière op de voltaire’, en twee En-

72 Innerlijke tegenstelling

Hoe naar ik het ook vind voor drs. G. van Buren, die meende dat zij ‘volledig basalt’ leverde in 72a, ik kreeg nog wat extra ‘basalt-woorden’, die in 72b te uwer inspectie zijn opgesomd. De 66 van Van Buren plus de 56 nieuwe geven in totaal 122 van deze miragrammen.

.....

een ondernemer die overgeeft
een innemende uitgever
een opvliegende overloper
een onderzoekende uitvinder
 PIET SCHREUDERS

.....

73 Eponiemen

‘Nelli’ en ‘Eekfeen’ zijn een waarschuwend voorbeeld tegen het gebruik van eigennamen in Opperlands (25). In 78a komen alleen echt bestaande dames ter sprake. Dokter Bal, gynaecoloog, dokter Naaktgeboren, specialist in bevallingen, dokter Dokter, hoogleraar in de huisartsengeneeskunde, het zijn allen stekelige vruchten voor Freud (31). Maar als u een leraar Spaans ziet die Spaans heet, moet u ook eens denken aan al die leraren Spaans die géén Spaans heten, en aan al die Spaans die geen leraar Spaans maar bijvoorbeeld columnist zijn.

Een legitieme overgang van naam naar woord biedt het eponiem: de ‘sandwich’ van Lord Sandwich, de ‘dubbele nelson’ van admiraal Nelson, de ‘Dreestrekker’ van Drees. Eens was ‘brommer’ een eponiem (een Amsterdams huurrijtuig, naar de stalhouder Brom), maar nu is het iets anders. Op haar oproep kreeg Van Buren zo weinig Nederlandse voorbeelden dat zij ons aanraadt het hele begrip ‘eponiem’ te vergeten. Maar ik vond haar slotconclusie over de enige drie echte Nederlandse eponiemen nog verrassend genoeg.

74 Een collectie verzamelnamen

Enigszins beschaamd (want de jacht-oorsprong is zo duidelijk Brits) maar door de grote lijst in 74a gesterkt, geef ik de collectiefnamen voor 120 zaken. Commissaris Sietsma is de vader van het ‘blik agenten opentrekken’, maar ‘een blik zieners’ is leuker.

[vervolg van 73a]

gelse militairen in ‘Zijn monty-coat had raglanmouwen’. Wij vroegen ons destijds af: Zijn er ook Nederlandse eponiemen? Niet Nederlandse woorden afgeleid van buitenlandse namen, en niet buitenlandse woorden afgeleid van Nederlandse namen (zoals het Vandyck-baardje), maar Nederlandse woorden die van Nederlandse namen komen.

Uw aller suggesties dienaangaande legden wij op een stapeltje, dat wij onlangs ontmoetten bij de grote schoonmaak die aan ons naderend afscheid voorafgaat. Dat wij dat stapeltje terzij legden, had een goede reden: wij blijken onze schrijvers en militairen niet te herdenken in kledingstukken en meubilair. De Wit, Heyn en De Ruyter lijken wel voort te leven in comestibles, doch dit is slechts toeval.

Voor wij onze schrale oogst tonen, eerst een half dozijntje soorten woorden die wij als eponiemen moesten afkeuren.

1. Veel personen, vooral theologen, hebben volgelingen die zich naar hun voorman Jacobiaan, Gomariaan, Coxiaan noemen. In de wereld is menist het bekendst (van Menno Simonsz.), terwijl Jansenist op de Belg Jansen teruggaat. Ook woorden als Bommeliaans (merk op dat de versnapering Tom Pouce ouder is dan T. Poes), Revistisch en Breugheliaans keurden wij af, wordende daarin té rechtstreeks de band gelegd met de persoon die zijn naam beschikbaar stelde.

2. Eigennamen die alleen in vaste combinaties gebruikt worden: Brugman, Bartjes, Barbertje, Jan Steen, Jan de Wit, Emmabloem, Jacoba-kannetje, Calvéstijl, Piet Heinbonen. Wie herinnert zich nog uit de tienerjaren van deze eeuw de Posthumacake (regeringsbrood), Posthumajas en Posthumaschurft? In die tijd was chocola nog een volksvoedsel, en we hebben daarvan: Blookertijd, Kwattasoldaat en Drosteëffect (ook wel verpleegsterseffect genoemd). Als een effect éénmalig is, zoals het Zijlstraeffect is het zeker niet eponimisch. Maar het Bert Garthoffeffect (B. Garthoff noemt een stil plekje, dat daardoor niet stil meer is) is even universeel als het Zeemaneffect. Eveneens van levende landgenoten komen de uitdrukkingen: Piet (Liefstinck) be-

taalt, Berend Boudewijnstoel, Dreestrekker en kronkelcafé. Samen zijn deze vier 250 jaar oud.

3. Produkten die eigenlijk merken zijn. ‘Neemt u buisman in de koffie?’ klinkt natuurlijker dan ‘Neemt u suiker in de Douwe Egberts?’ De hoofdletter kan verdwijnen en het verkleinwoord is mogelijk: ‘Onze man vloog een fokkertje’. Volgens Van Dale (die zelf, net als Fruin, tot boeknaam is geworden) is een bavelaar een beeldengroepje (naar Chr. Bavelaar).

4. Talloze onbekende Nederlanders schonken onze taal blijvend hun voornaam: tante Betje en Ome Jan, Jut en Jul, Jantje, jongejannen, malle Ep en malle Louitje, gekke Henkie en dolle Dries, bereisde Roel en razende Roel, grietje. Sijmen betaal! is de pendant van Piet betaalt.

5. Een curieus geval is de beroemde Nederlander die via een straatnaam een huishoudwoord wordt. ‘Is er in Den Haag ook een Albert Cuyp?’ hoorden wij eens vragen, terwijl een kennisje het laatst over haar ‘P.C. Hooftjasje’ had.

6. Enkele inzenders trachtten ons voor het lapje te houden: ‘mies’ betekent wel droef, maar heeft niets uit te staan met mevrouw Bouwman. De kleur mauve dateert niet van de schilder Anton Mauve, een meulenbelt is géén kuisheidsgordel, een shaffy is geen marihuanasigaret, een wiegel geen jongeheer. Hier deden zich een aantal raadsels voor. Is de Rotterdamse benaming ‘kaasjagers’ voor agenten werkelijk afkomstig van de Amsterdamse politiemans Kaasjager? Gebruikt iemand nog de ‘labedisten’, mouwen die door dominee Labadie tegen tocht op de preekstoel waren bedacht?

Na deze soorten twijfelachtige eponiemen komen wij dan met ons tuiltje echte Hollandse naamwoorden.

Er is één eponimisch werkwoord: pulsen (naar de foute verhuizer A. Puls betekent dit: iemands huis leeghalen).

Er zijn twee keiharde dames: Ka en Kenau (Kaat Mossel en K. Simonsd. Hasselaar).

Er zijn twee vage uitvinders: Fiets en Kiek (Leids fotograaf).

Er is één dubbele naam: ‘hij staat in z'n Jansen en Tilanussie’.

Er zijn twee mannen die alleen honoris causa Nederlander genoemd kunnen worden: de hertog van Alva en baron Hop, die voortleven in de dukdalf en het hopje.

Het hopje leidt ons tot de ware bron voor onvervalste Hollandse eponiemen: er worden ronde eetbare zaken mee aangeduid. Het flikje (Caspar Flick), het stipriaantje (Stroopballetje van dokter Stipriaan), en het bintje (mevrouw Bintje Jansma).

Ook eetbaar maar niet overal bekend zijn de Vanspeijkjes, een soort klatskoppen. Nederlanders hebben een voorkeur voor smakelijke eponiemen, want de overwinnaar van Waterloo eert men in Engeland door kaplaarzen ‘wellingtons’ te noemen, terwijl wellingtonnetjes hier tot de familie der lange-vingerachtigen behoren. Flikjes en bintjes. Om voor die twee dingen nu het woord ‘eponiem’ uit te vinden is te veel eer, wij verzoeken u dan ook dit woord weer te vergeten.

74a Een collectie verzamelnamen

ONZE echtgenoot laat u allen recht hartelijk danken. U heeft Victor voor zijn verjaardag een tuiltje collectiefnamen geschonken, waarmee hij jaren vooruit kan. Zijn interesse daarin komt her de jacht. Jagers hebben voor alle dieren des velds een aparte verzamelnaam: een roedel herten, een vendel eenden, een gondel waterhoentjes.

In 1476, een jaar nadat tot ieders verbazing in Engeland een boek werd gedrukt, verscheen een eerste lijst van honderdenzes zulke termen. In 1486 schreef Juliana Barnes, volgens sommige geleerden een nom de plume, het beroemde ‘Book of St. Albans’ met honderdvierenzestig benamingen. In 1496 herdrukte Jan van Wynken, die zich Wynken de Worde noemde, dit boek, en begon er een periode van vijf eeuwen dulle Engelse pret, die voorlopig culmineerde in het in 1977 in het symfonieorkest van pinguins opgenomen boek ‘An Exaltation of Larks’ van James Lipton, waarin men voor anderhalve pond de voorlopig omvangrijkste lijst aantreft.

Waarom zouden wij dit spel ook niet kunnen

Denk er aan: 'een school vissen' en een 'sleutelbos' waren ééns ook originele Opperlandse vondsten.

75 Drukfouten

Echte drukfouten horen niet bij het Opperlands. Maar vaak zijn ze zo mooi, dat men de zetter ervan verdenkt expres het zetfoutenduiveltje uit het doosje gelaten te hebben. In de Vrij Nederland-rubriek 'Geknipt voor u' vindt u elke week de beste. Ook hier zit Freud weer te giechelen.

Een woord expres verkeerd laten zetten is iets wat ik iedere schrijver kan afraden. In de een of andere fase van het drukproces komt een goedwillende tussenpersoon de fout verbeteren.

'Recensie' en 'column' zijn respectievelijk op vierentwintig en zestien manieren geschreven aangetroffen.

Bij eigennamen is het opzettelijk verminken een oude en geliefde sport, waaraan we de volgende paragraaf wijden.

.....

Hoezeer de zonde der ouders nog steeds op hun kinderen gewroken wordt blijkt uit deze kop in de 'Maasbode':

KINDERBIPSLAG

VOOR NATUURLIJKE KINDEREN.

E. ELIAS

.....

76 Paragram

Nietzschen? Proust!

'Para' is Grieks voor 'naast'. Daarom heet de Opperlandse taalkunde op zijn deftige: 'paralinguïstiek'. Een paragram is een woord dat er net een beetje naast is geschreven, expres. Het wordt vooral toegepast op eigennamen, met de bedoeling de drager te bespotten of te kleineren. Voor gewone woorden gaven we in 32 al een aantal manieren om ze te verminken. Bij het paragram gaat het om een kleine verschuiving. Dus:

een verwisselingetje: 'weps'.

een lettertje veranderd: 'aambeien', 'middenvagina', 'homopielen', 'gevaccineerd', 'accoustiek',

een lettertje invoegen: 'centjens', 'fripsjes', 'vergipsen', 'annekedote', 'pampier', (zelfs: 'pampieretje'), 'kroket' (ik weet niet of dit van Kees Stip komt).

De toegevoegde letter is niet vrij, maar uit de omgeving te verklaren.

[*vervolg van 74a*]

spelen, vroegen wij u. En u kon het:

een berg alpinisten
een dracht babbelaars
een wolk baby's
een sloot baggeraars
een stoet bakkers
een nest bakvissen
een fles bankroetiers
een koppel bazen
een kuil belastingtrucs
een vat bierbrouwers
een vuistvol bokkers
een tuin bonen
een sleep bruidjes
een aam bijen
een karavaan caravans
een prentenkabinet cartoonisten
een ton chirurgen
een bak cipiers
een hok concubines
een pak costuums
een aantal cijfers
een stamp dansers
een tempel dienaren
een stal dieven
een kist doodgravers
een pot doven
een hoop drollen
een horde Duitsers
een krop duiven
een kwak eenden
een dozijn elfjes
een hap eters
een stroom electriciens
een bom explosies
een club fauteuils
een stoot feministen
een mand flessen
een tuin fluiters
een dorp gehandicapten
een paar gehuwden
een bevolkingsdeel gekwetsten
een kom genodigden
een massa gewichten
een pan godjes
een sloot goudvissen
een gros grossiers

een groep groupies
 een ketel heksen
 een bos houthakkers
 een kerk hypocrieten
 een nest jonge engelen
 een klasse justitionelen
 een bult kamelen
 een buidel kangoeroes
 een snoer kerncentrales
 een stok kippen
 een zooi kleren
 een roede klootzakken
 een kast kijkers
 een lift kokers
 een leger krakers
 een kopje krullen
 een rits knopen
 een mondje kussens
 een batterij lampen
 een tas leerwerkers
 een horde lopers
 een kuip macchiavellisten
 een dracht machtigen
 een zee meeuwen
 een dot meiden
 een zending missionarissen
 een zak molenaars
 een bak moppen
 een ratjetoe muizen
 een huis mussen
 een schaar naaisters
 een stal nachtmerries
 een colonne natuurbeschermers
 een lepel neten
 een bom neutronen
 een emmer nieuwslezers
 een slof pantoffels
 een steek penningen
 een stoof peren
 een kist piloten
 een kraam poezen
 een plaag politici
 een vliegtuig prinsen
 een sectie prostituées
 een complex psychiaters
 een last pubers

een woud reuzen
een kluit rietjes
een trits ritsen
een bende rovers
een smak schaatser
een partijtje schakers
een troep schoonmakers
een keten slaven
een lawine sneeuwballen
een kop spijkers
een ruif staatslieden
een hoepel stokvissen
een gram tri
een pluk tuinkabouters
een fles urologen
een schip varens
een pond veren
een krat verhuizers
een hoop verwachtingen
een handvol vingers
een macht vlaggen
een klomp volksdansen
een lading vrachtrijders
een teil wasvrouwen
een vlucht wulpse harten
een bus ziekenfondspatiënten
een blik ziener
een ons zij

77a Sluit en struik

Slot en sleutel

Wat een sleutel is hoeft ik niet uit te leggen. U ziet direct of iets een sleutel is of niet. Een sleutel heeft een handvat, en een gedeelte dat ‘baard’ heet en dat in het sleutelgat verdwijnt.

Wat een slot is hoeft ik niet uit te leggen. Een slot is open of dicht. Als het open is kunt u de kamer in, de fiets op, de kamer uit. Als het dicht is, kan dat niet, dan heeft u een sleutel nodig.

Deze laatste manier, de letterinvoeging, is de 'epenthesis' van Queneau-Kousbroek, die daarnaast de 'prosthesis' en 'paragoge' (letter vóór het woord, achter het woord) geven:

Epenthese: 'Oep eben daug roend heut middagvuur zaag ink orp hert achterbalkyon'...

Prosthese: 'Dop geen ndag grond mhet amiddaguur bzag hik top phet wachterbalkon'...

Paragoge: 'Opt eene dagh ronds hetz middaguurw zagt iki opm heti achterbalkont'...

De metathesis leerden we in 32 al kennen, en de vele mogelijkheden om een letter uit een woord te schrappen, laat ik nu maar zitten.

Paragoge vind je in het Nederlandse 'fazant' dat 'fazan' zou moeten zijn, en hoor je bij sommige sprekers, zoals bij sportcommentator K. Verhoef die achter veel woorden een s zet. Stotteraars maken graag gebruik van prosthesis om moeilijke beginletters te ontwijken. In 'dos en dezel' zorgt het lidwoord voor prosthese.

Maar het paragram bereikt zijn ware hoogte bij eigennamen, van bekende personen uiteraard. Soms gaat het om een ver Nederlandsing van een vreemde naam (andersom kwam Velazquez uit Flenskens):

Ajatolla Komeinekaas
 Heetboven
 Schobbert Boeman
 Klotebussie (*Claude Debussy*)
 Frank Sumatra (*Sinatra*)
 Gonorrheu de Balzak (*Honoré de Balzac*)
 Zes en een kwart (*Seyss-Inquart*)
 Haal 'es m'n jassie (*Haile Selassie*)
 Piet Apegras (*Pythagoras*)
 Piet Kladzo (*Picasso*)
 Arie Stop Hannes (*Aristophanes*)
 Arie Stootles
 Klumbumbus (*O'Mill*: het ei van Klumbumbus).

Op een garnaal Kees Stip

Toen een kooplustige garnaal
 terugkwam bij haar heer gemaal
 toen droeg zij om haar tere bastje
 een beeldschoon bruineberenjasje.
 En toen zij vroeg: 'Hoe vind je het?'
 sprak hij: 'Het staat je heel kroket.'

'Gij zult Spinazie eten' (niet van Popeye, maar van: 'Spinoza heten')
Geografisch: Je naait 't steeds (*United States*), Apekonijnen.

In twee gevallen wordt niet het paragram gebruikt voor de persoon, maar andersom de vreemde eigennaam op de plaats van een bijnagelijkkluidend Nederlands woord: 'Wat een Allende!' 'Ik ben helemaal Confuzius'.

Dat ook 'aan m'n hoela' zo'n paragrammatische oorsprong heeft, weet niemand meer. Met een geografische naam hebben we zo: 'Hij legt in Como'.

Willem Frederik Hermans (die op de voluit geschreven voornamen stáát) vroeg zich in 'Lotti Fuehrsheim' (die achternaam is een paranagram van 'geheimschrift') af of Absalom, als hij had geweten dat zijn paragram 'kapsalon' luidde, beter op zijn haar had gepast. Hermans geeft zelf trouwens van veel Nederlanders paragrammen: de professoren Gompers en Oversteegjes, en het homogrammatische Gal en Last.

Minister Albedil en staatssecretaris Haas tonen de actualiteit van het paragram.

Veel Nederlanders toonden hun Opperlandse vaardigheid toen zij, ieder in de mening de eerste te zijn, de Vietnamactivist Piet Nak, die zelf het land Vjet Nam altijd aanduidde als Viet (rijmend op niet) Nam, Pjet Nak gingen noemen.

Er zijn eigennamen die zo uitnodigend zijn om er een paragram op te maken dat het een erezaak is om ze juist correct uit te spreken. Tot deze 'orthogrammen' horen: Sperna Weiland, Hiltermann, Lopez Cardozo, Bueno de Mesquita, Eter, Kappeijne van de Copello.

77 Parallellogram

In deze achteraffe paragraaf met de twee parallelle zeventjes stel ik zelf het meeste belang. Hier zit je aan de grens van Opperland en je kijkt op een wit papier van onbekend terrein. Het gaat bij het parallellogram om de systematische vervanging van het ene ondergram door het andere. Ontstaat er dan een gram dat zin heeft, dan noemen we het een 'parallellogram'. Het vervangende, en het vervangen, ondergram noemen we 'parallel'.

Parallelloletter

In 14 had Van Buren het al over de substitutie van de m (vrouwlijk) door de p (manlijk): 'penopauze', en de substitutie van h (hij) door z (zij). Over systematische klinkerverwisseling had ik het al vaak. De r-l-vervanging is de basis voor

Een slot daarentegen, is niet zo'n eenvoudige zaak. Je ziet een slot meestal niet. Het zit in een deur, of aan de achterkant. Het kan een hangslot zijn of een fietsslot of een brandkastslot.

Het is daarom het eenvoudigste om een slot te definiëren met behulp van het ons bekende begrip sleutel. Waar het immers om gaat, is: welke sleutels openen dit slot? Het zou eenvoudig zijn als er voor elk slot precies één sleutel was, maar het is net als met monogamie: wat mooi zou zijn als het zo was, is niet altijd zo.

Op een slot passen vaak diverse sleutels. Welnu: we definiëren een slot als een verzameling sleutels, namelijk die sleutels die er op passen. Alle andere eigenschappen van het slot doen immers niet ter zake.

Een sleutel daarentegen is niet zo'n eenvoudige zaak. Er zijn sleutels van een meter en van een centimeter, er zijn ook sleutels die een codegetal zijn dat je moet onthouden, of een toverwoord.

Het is daarom het eenvoudigste om een sleutel te definiëren met behulp van het ons bekende begrip slot. Waar het immers om gaat, is: welke sloten opent deze sleutel? Het zou eenvoudig zijn als er voor elke sleutel precies één slot was, maar het is net als met monogamie: wat mooi zou zijn als het zo was, is niet altijd zo.

Een sleutel past vaak op diverse sloten. Welnu: we definiëren een sleutel als een verzameling sloten, namelijk die sloten waar hij op past. Alle andere eigenschappen van een sleutel doen immers niet ter zake.

Vrucht en boom

Als de vrucht van een boom groot is of mooi en liefst eetbaar, dan heeft die vrucht een eigen naam, terwijl de boom naar de vrucht heet: vruchteboom. Zo hebben we een peer, kers, noot, pruim en banaan, en daarom heten de houtconstructies waaraan ze hangen: pereboom, kerseboom, noteboom, pruimeboom en bananepalm.

De vruchten van de broodboom heten niet 'brood', maar broodvrucht, wat doet denken aan het Spaarnwouder Woud.

De kastanje is een twijfelgeval: is het een vrucht van de kastanjeboom of de boom zelf?

Als een boom vruchten heeft die klein zijn en lelijk of liefst oneetbaar, dan heeft die boom een eigen naam, terwijl de vrucht naar de boom heet: bomevrucht. Zo hebben we een eik, beuk, den, spar en iep, en daarom heten de zaadomhulsels die er aan hangen: eikels, beukenootjes, denneappels, sparrekegels en iepevruchtjes.

De broodvrucht hangt niet aan een boom die 'brood' heet, maar aan de broodboom, wat doet denken aan een woningwetwoning.

De kastanje is een twijfelgeval: is dat de boom waaraan kastanjevruchten hangen of de vrucht zelf?

77b Leer lollig lezen **Piet Burger**

Hm, hm

Hoe hees huilend haalde haar hakkershond hout.
Hóór, heer, hoe heet hij hondjes haat; heden ha-
len hoeren haar hooi. Heel haar huis, het hof,
hoest, heer Heesters!
Moe meesmuilend maalde maar makkers mond
mout, Moor, méér: moe meet mij mondjesmaat;
Meden malen, moeren maar mooi meel, maar
muis met mof moest meer meesters.

Leer lollig lezen weer, wollig wezen!

Mooie mussen maken matten, maar mijden mot.
Rooie Russen raken ratten raar, rijden rot.
Die do dus, dacht dit de dure dichter?
Zie zo, zus, zacht zit ze, zure zichter!
Mussen mollen merels, muis.
Kussen kollen kerels kuis?
Ze zagen zeven zatten zonder zin zeer zat zijn.
We wagen, weven watten; wonder, win weer wat wijn.

.....

royalist Rechts
loyalist Links

.....

veel grappen over Chinezen en Japanners.

Voor fliffers if er Elfevierf Magafien.

Stip verving de k door een t.

Burger levert een aantal beginmedeklinkerparallelogrammen (77b).

Parallellolettergreep: Buikboek der buikleeskunde

Interessantst is het parallellowoord in een parallellotekst.

Bij het spel cadavre exquis wordt op een telkens omgevouwen stukje papier door elke speler een woord opgeschreven, waarna het aan de buurman wordt doorgegeven. Zo ontstaan bizarre, maar grammatikale zinnen als het recept goed is. Zo'n recept is bijvoorbeeld:

Schrijf achtereenvolgens op: een bijvoeglijk naamwoord met buigings-e, een meervoudig zelfstandig naamwoord, een werkwoord in het meervoud, weer een bijvoeglijk en een zelfstandig naamwoord, kies tussen 'ondanks' en 'vanwege', en zet er een bijvoeglijk plus zelfstandig naamwoord achter. Je krijgt dan zinnen van het type 'Vezelige kadavers eten exquisite marmotjes vanwege zware zweren'.

De parallelle woorden zitten hier in taalkundig bekende woordsoorten. Chomsky bewees dat je, hoeveel papiertjes en recepten je ook neemt, zo nooit alle zinnen van een taal krijgt, hoe lang je het spel ook speelt.

De aap achter de schrijfmachine krijgt, als hij oud genoeg wordt, wel alle zinnen van een taal op het papier, maar helaas ook zeer veel on-zinnen.

Is het mogelijk om twee woorden te hebben die parallel zijn in de zin dat zij elkaar in een tekst kunnen vervangen, en dan weer een zinnige tekst kunnen opleveren? In de wiskunde is die dualiteit op een aantal plaatsen mogelijk. De ware zinnen blijven dan zelfs waar. Het bekendste voorbeeld is de miracu-

.....

Op een konijn
Kees Stip

**Bij Noordwijk zwom een nat konijn
temidden van een school tonijn.**

**'Tja,' sprak het beest, 'dat tomt er van
als men de ta niet zeggen tan.'**

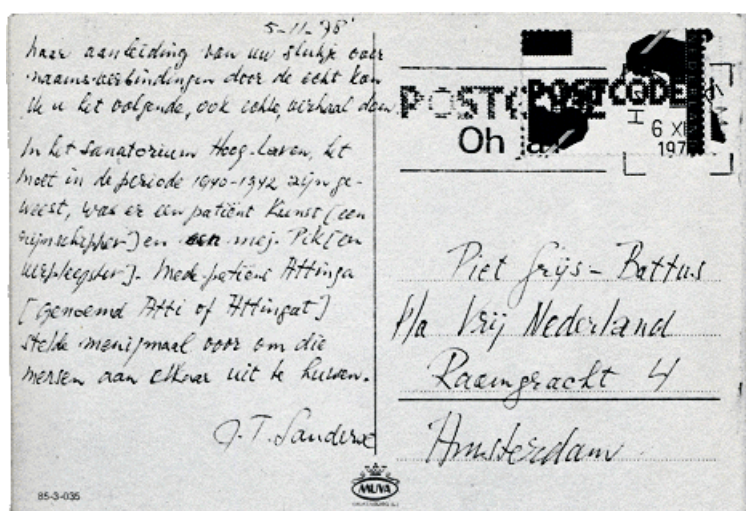
.....

[vervolg van 77b]

Voor vieren vasten vele vissers.
Goor gieren gasten, gele gissers.
Heus, hij heeft houthaksel, heer; ho ho, houthakken huivert hij hinkend.
Zeus, zij zeeft zoutzaksel zeer, zo zo, zoutzakken zuivert zij zinkend.
De duiven dachten: de dassen dollen daar, drijven dazig dit dier, deken!
We wuiven, wachten, we wassen wollen waar, wrijven wazig wit wier, weken!

78a Namen van dames

Als Bette Midler trouwt met Sammy Davis jr. dan heet zij Bette Davis jr. Als Merel Laseur trouwt met boer Koekoek dan heet zij Merel Koekoek. Als Irene Vorrink trouwt met ingenieur Vredeling dan heet zij Irene Vredeling. Als Annie Schmidt getrouwd was met burgemeester Van Hall dan heette ze Annie Hall. Als Alice Oppenheim trouwt met Tommy Cooper dan heet zij Alice Cooper. Als Lenny Kuhr was getrouwd met Lenny Bruce dan heette zij Lenny Bruce. Als Carry Tefsen trouwt met Johnny Cash dan heet zij Carry Cash. Als Tessel Pollmann trouwt met dokter Schadé dan heet zij Tessel Schadé. Als Andreas Burnier trouwt met Jan Kruis dan heet zij Andreas Kruis. Als Frans Andriessen trouwt met Liesbeth List dan heet hij Frans List. Als Elles Berger was getrouwd met Howard Hughes dan heette ze Elles Hughes. Als Sonja Barend trouwt met Frits Barend dan heet ze Sonja Barend. Als Kiki Amsberg trouwt met prins Claus dan heet ze Kiki Amsberg, maar als ze trouwt met Julian Coco dan heet ze Kiki Coco. Als Mata Hari was getrouwd met Otto Klap dan heette ze Mata Klap. Als Emmy van Overeem trouwt met Fred Emmer dan heet ze Emmy Emmer. Als Hanneke van Buuren trouwt met Hans 't Mannetje dan heet ze Hanneke 't Mannetje. Als Teddy Schaank trouwt met Bennie Behr dan heet ze Teddy Behr. Als Lous Haasdijk trouwt met Ben Bril dan heet ze Lous Bril. Als Blondie trouwt met Frits Bom dan heet ze Blondie Bom. Als Hedy d'Ancona trouwt met AR-voorzitter De Boer dan heet ze Hedy De Boer-d'Ancona. Als Neli Kroes

trouwt met de heer Smit dan heet ze Nelie Smit-Kroes. Als Jeanne Roos trouwt met Herman Stok dan is zij mevrouw Stok-Roos. Als frl. G.B.J. Mann was getrouwd met Adolf Hitler dan heette ze G.B.J. Hitler-Mann. Als Farah Dibah trouwt met Johnny Dusbaba dan heet ze Fara Dusbaba-Dibah. Als de zangeres Yma Sumac was getrouwd met Albert Camus, was zij mevrouw Camus-Sumac. Als Ada Kok trouwt met Reinier Lepel dan heet ze Ada Lepel. Als Paula Wassen trouwt met Wim Kan dan heet ze Paula Kan-Wassen. Als Margreet Dolman trouwt met Henk van Hoorn dan heet ze Margreet van Hoorn-Dolman. Als Jasperina de Jong trouwt met Freek de Jonge dan heet ze Jasperina de Jonge-de Jong. Als Ien van den Heuvel trouwt met Eric de Engerd dan heet ze Ien de Engerd-van den Heuvel. Als mevrouw Haars trouwt met Betico Croes dan is zij mevrouw Croes-Haars. Als Ank van der Moer trouwt met Louis Malle, dan is zij mevrouw Malle-Moer. Als Corinne Spier trouwt met Lobo Kring dan is zij mevrouw Kring-Spier. Als Ellen Vogel trouwt met Frans Joseph Strauss dan is zij mevrouw Strauss-Vogel. Als Kitty Janssen trouwt met dokter Tilanus dan is zij mevrouw Tilanus-Janssen. Als Hanneke Groenteman was getrouwd met Sigmund Freud dan was ze mevrouw Freud-Groenteman. Als Keetje Tippel trouwt met Bernard Droog dan is zij mevrouw Droog-Tippel. Als Doeschka Meijsing was getrouwd met Herman Gorter was zij mevrouw Gorter-Meijsing. Als Meinie Brugma trouwt met Boebie Brugsma, spreekt ze tweemaal zo snel. Als Maria Schneider trouwt met Max Tailleur dan is zij mevrouw Tailleur-Schneider. Als Deborah Land trouwt met Loe Lap is zij mevrouw Lap-Land. Als Mieke Bos trouwt met Wim Bosboom dan is zij mevrouw Bosboom-Bos. Als Conny Stuart trouwt met Prins Charles dan is zij mevrouw Windsor-Stuart. Als Jeanne van Munster trouwt met Benny Vreede dan is zij mevrouw Vreede-van Munster. Als Han Mes trouwt met Allard van der Scheer dan is zij mevrouw Scheer-Mes. Als Pleuni Touw trouwt met Pierre Vinken dan is zij mevrouw Vinken-Touw. Als Ans Wortel trouwt met Jan Nagel dan is zij mevrouw Nagel-

leuze verwisseling van de woorden 'punt' en 'lijn'.

Uit 'Twee punten bepalen een lijn; drie punten, niet op één lijn, bepalen een driehoek' krijg je: 'Twee lijnen bepalen een punt; drie lijnen, niet door één punt, bepalen een driehoek'. Eén keer nadenken levert daar twee waarheden.

Twintig jaar denken over de vraag of dit in taal ook kan, leverde mij slechts twee voorbeelden, die ik hierbij reproduceer. Een Belgisch criticus merkte hierover op: 'Het in Slot en Sleutel gespeelde woordspel is een gevarieerde herhaling van Vrucht en Boom'. Ik tart u een derde variatie te vinden.

De verschuiving over zes woorden in het woordenboek is een parallellie die een tekst oplevert die vaak syntactisch juist is (06d).

De beste parallellogrammen vindt men als men twee natuurlijke talen tegelijk neemt. Vertaling is parallellie. Vertaalgrapjes (hoofdstuk 8) zijn gebaseerd op versimpelde parallellie.

78 Damesnamen

79 Stotende letters

In 78 werden twee, op zich onschuldige, achternamen door het huwelijk in onverwachte combinatie gebracht. Zo kun je ook twee onschuldige woorden door middel van samenstelling achter elkaar plakken. Soms zijn trema of koppelteken aanduiding van de naad, soms niet. 'Truchuwelijk' en 'kiwijacht' zagen we ook al bij de pretogen.

A3 Phormaat wilde zich met de ph ophouden (79b).

[vervolg van 78a]

Wortel. Als Corrie Vonk trouwt met Max Rood dan is zij mevrouw Rood-Vonk. Als Christine Oranje trouwt met de heer Van Deutekom dan is zij Christine van Deutekom. Als Ronnie Bierman trouwt met Harry van Wijnen dan is zij mevrouw Van Wijnen-Bierman. Als Mary McCarthy trouwt met sigarenfabrikant Senator dan is zij mevrouw Senator-McCarthy. Als Marjan Berk trouwt met Eric Herfst dan is zij mevrouw Herfst-Berk. Als Rita Reys trouwt met Klaas Boot dan is zij mevrouw Boot-Reys. Als Nellie Wiegel trouwt met Koos Rietkerk dan is zij mevrouw Rietkerk-Wiegel. Als Ella Fitzgerald trouwt met Milly Scott dan is zij mevrouw Scott-Fitzgerald. Als Sylvia de Leur trouwt met Kri Stelweg dan heet zij Sylvia Kristelweg. Als Martine Bijl trouwt dan heet zij Martine Blindeman. Als Bibeb een baby heeft dan heet die bebibibeb. Als Vera Beths eerste viool speelt dan is zij prima vera. Als Marga Klompé trouwt met Jeroen Krabbé dan is zij mevrouw Krabbé-Klompé. Als prins Claus er in slaagt om te trouwen met minister De Koning dan is hij Koning Claus. Als Henk Terlingen trouwt met André Kloos dan is hij de heer Kloos-Terlingen. Als Ria Beckers trouwt met Jim Bisschop, dan is zij mevrouw Bisschop-Beckers.

79a Geschreven

WIJ bemerkten dat onze alcoholicaaankopen zo opliepen dat we nodig een AA-aanloopadres nodig hadden, alwaar men ons kauwgom aanraadde. Door duistere clubbelangen is de Belzebubbubbelgum nergens meer te krijgen. Wij besloten daarom zo'n truccitroen te kopen, ongetwijfeld familie van de facadeaubergine, een citroenvormig plastic doosje vol citroensap. Het lijkt een dooddoener, maar het was rooddoorregen zingenot. Als u eens een zeeënd meeet in de Teeeeeeetwagon, dan zullen wij ons daar niet over beurmen. Het doet ons veeleer denken aan een skifffoutje bij een roeijacht ter gelegenheid van een sheriffteestje.

Bij Mossadeq was het huilen ook een kwaliteit, maar dat komt straks. De sjahhareem is ge-

spread in de tijd, en bestaat uit een serie sjahhuwelijken, waaronder één truchuwelijk, die beslist geen gummiimport, eerder gummiexport, veroorzaakten.

Wel stelde des Sjahs skijool hoge livreisen aan het personeel van de Sankt-Moritzzweefbanen. Daar werden in zo'n decadeaura de hasjiesjongens, de goelasjeugd en de Habbasjjurken en Faddahhanddoeken gemeden als de pest.

Met veel goodwillachjes zong de zangeres in een overallluierpakje een musichalliedje met zoveel duimmisbaar en zoemmiauw dat de Lebemannneuzen Vondelingesque rood werden.

Liever, zei onze schoonzoon, een autoongeluk dan een Loooorlog over het al dan niet authentiekteaken meubilairair van het Apeldoornnest.

Mossadeq had een semijaarlijks shampoogoog. In de iqquestie mocht de CIA winnen, maar de beste Mossadeqqualiteit was het geoliede traanbuissysteem.

Onder veel brrroepen overhandigden wij een stewardessshawl en een edelweisslinger aan Miss Mississippi. Er waren heel wat kilowatt-transistors verwerkt in haar tutuuniformpje, misschien wel een accu uur.

De leitmotivvrees van minister Pais als barricadeauteur blijkt uit zijn voornemen om na de HOVV (Hoger Onderwijs Voor Velen) nota nog een Hovvvervolg te schrijven.

Sneeuwwolken boven dit New York vol cowboyyankees veroorzaken een climaxxantoom als een Belg op de onzalige uitvinding van een saxxylofoon komt.

Eer zal het orthodoxxenofobe Khomeinyellawaai verstommen, dan dat wij dit essayyoga door de partijijver van een jazzzangeres laten smoren. Wij lusten nu eenmaal geen ersatzzuurkool.

79b ph-factor

Adri Phormaat

Tussen Schifol en Ofeusden
was een plek waar ik graag neusde
't was goed vissen bij de ofaalbrug
met m'n werfengel; ik kwam steeds terug
en de dofeide ofemelend die daar groeide
merkte ik dat 't stekje ieder boeide.

Maar toen ik laatst weer op kwam draven
had men de brug verwerkt tot klein kafout
men had zich bovendien brutaal verstout
het schoon dofei te scheren met een filishave!

Hoofdstuk 8 Xenogram

80 Gelijke klanken

In Holland noemt men 't water
De Fransen zeggen l'eau
De Belg die beide talen kent,
Die spreekt van Waterloo.
DAAN ZONDERLAND

'Xenos' is Grieks voor 'vreemd', en ik wil in dit hoofdstuk Opperlandse verschijnselen bespreken, die pas mogelijk werden doordat er andere talen bestaan dan het Nederlands, en doordat Nederlanders daar een - beperkte - kennis van hebben.

De schooltalen Engels, Frans, en Duits krijgen in 84, 85 en 86 een beurt, het potjes-Latijn in 83, en andere talen in 87.

In 88 gaat het over geheimtalen en geheimschrift, en in 89 over glossolalie, wartaal, laltaal, spreken in tongen.

In de eerste drie paragrafen wil ik de soorten van verschil en overeenkomst bespreken, die er tussen een Nederlands en een buitenlands gram kunnen bestaan, en die daardoor tot xenogrammen kunnen leiden. De klankgelijkheid in deze paragraaf, de lettergelijkheid in 81, en andere gelijkheden in 82.

De lettergelijkheid van twee grammen kan, dat zagen we in hoofdstuk 4, ook in één enkele taal spelen. Ook de klankgelijkheid in het Nederlands zelf is een Opperlands plezier, meestal gebaseerd op hoe kinderen de teksten van liedjes en psalmen verkeerd verstaan, en daardoor zingen. Het beroemdste, niet altijd als zodanig doorziene, voorbeeld is Wim Kans 'Jelle zal wel zien' op de muziek van, en klankgelijkend op, 'Yellow Submarine' van de Beatles.

Xeno en Gaussbroek schrijven in 'Verkeerd verstaan': 'Op punt ach ronduit midden guur op tachtig balken vanglijn zus Stien'...

Voor ons polyglot publiek kon Toon Hermans de intertalige woordspeling maken dat als de Fransman 'liberté' zegt, de Duitser 'Lieber Tee' verstaat.

Een 'sjibbolet' is een gram dat gebruikt wordt om niet-taalgenoten te ontmaskeren, die het niet correct kunnen nazeggen. In Nederland is het, tegen Duitsers, 'Scheveningen'. In Vlaanderen, zo leren mij De Cock en Teirlinck, is het, tegen de Fransspreker, 'Schild en Vriend' of 'achtentachtig hengstenkachels'. In Nederlands Oost-Indië werd Chinees van Japanner onderscheiden door 'lorry'.

Kousbroek herschreef Kloos in woorden die er Engels uitzien, maar die opgelezen de Nederlandse tekst nabij komen. Hier is klankgelijkheid bij het voorlezen, maar op het oog hoort het bij:

81 Lettergelijkheid

In de vorige paragraaf ging ik buiten mijn boek, want met klank en klankgelijkheid zou ik me niet ophouden. Puur Opperlands is het daarentegen naar rijtjes letters te zoeken die in twee talen als woord voorkomen, liefst met verschillende betekenis.

Een tekst met zulke gemeenschappelijke letterrijtjes ziet er bij eerste aanblik voor een Brit uit als een Engelse tekst, maar blijkt dan toch Nederlands (84a).

In de internationale Recreational Linguistics ken ik alleen Gardners beschouwing over het Frans-Engelse geval, met een - zeer onvolledig - woordenlijstje. Engels en Frans hebben te gemakkelijk veel woorden gemeen.

Over de problemen en mogelijkheden van het Nederlands versus de drie moderne schooltalen, schrijft Van Buren in 81a een stuk, waarin zij zich excuseert er niet in geslaagd te zijn om een tekst te maken die in de vier talen tegelijk bestaat. Ik geef haar Engelse, Franse en Duitse exercitie in de betreffende paragrafen zonder commentaar. Slechts vestig ik de aandacht op het gebruik van de 'halve spatie', die men zowel als een echte spatie als als een lettertussenruimte kan beschouwen, en die bijvoorbeeld in het Franse stuk 'heb reu en heb erge' mogelijk maakte, met bijbelse reminiscenties.

Bij potjeslatijn is het voldoende dat de Nederlandse zin, in vrije spelling opgeschreven, op Latijn lijkt.

80a Willum Clowes, sonnet Rudy Kousbroek

Queen numb blue men in dank nob, her broken
And further nugget farm - here Louis fair harm.
Queen numb, leave Daddy, neat isn't locum,
And oh! mean Arthur! that naet word, first arm.

Kay qualm tan quizzed - Kay said: were rain her harm?
Egg abbet now her scene, cane-ward hise broken
Egg sat where rural home, Nadine court and warm
In th' earwig scar due famina, smart her token.

Swallows in vogue, linden still un-knacked!
Oh pains unto whack du that the hay-mill glue it
And thanked his dog, and hafted cop yen flout.

Marie rut sign whicker rig Augeas (handsome's lout)
Is it where Don Cui and slicks drew fig-fluid?
Dorrit's loam Miranda blurred and swagger clacked.

81a Nitchevo

WIJ moeten iets doen wat wij niet eerder in ons lange leven hoefden: toegeven dat wij iets niet kunnen.

Wij hadden namelijk het voornemen om deze glorieuze aprilmaand, waarin wij u achtereenvolgens met Engelse, Franse en Duitse woorden, Nederlandse novellen voorzetten, af te sluiten met een verhaal waarin de woorden tot al die vier talen tegelijk zouden behoren.

Lichtzinnig optimisme! Het ging niet. De taak is zo zwaar dat wij zelfs niet oudergewoonte er een prijsvraag voor uitschrijven, ten einde u de kastanjes van de boom te laten halen.

Als een rijtje letters in twee talen tegelijk, zeg in het Engels en het Nederlands, als woord voorkomt, dan kan dat minstens vijf oorzaken hebben. Wij laten thans achterwege het expresselijk gebruik van woorden uit vreemde tongen als merknamen. Vooral de Franse parfumindustrie is daar sterk in. Eén der Franse parfa heette in de dertiger jaren 'Neukusan' (Servokroatisch voor 'smakeloos'). Nog steeds is te koop 'Mitsouko' (Japans voor 'matras'), en in de Gooi- en Eemlander trof ons bijgeknipt bericht over het nieuwe parfum 'Nitchevo' (Russisch voor 'niets').

Juvena heeft een nieuwe parfum
uitgebracht, die de fraaie naam Nit-
chevo draagt. Het is een geur die men

De vijf oorzaken dat één letterrij in Engels én Nederlands een woord vormt zijn:

1. Het zijn oude, en nog steeds zo geschreven, woorden, uit de tijd dat Engelsen en Nederlanders hetzelfde spraken. ‘Hand is in warm water’ is, althans schriftelijk, tegelijk Angelsaks en Hollands.

2. Het Engels heeft een woord uit het Nederlands overgenomen. ‘Lenen’ is de vakterm, maar zo'n woord wordt nooit teruggegeven (behalve dat Frankrijk ons ‘manneke’ als ‘mannequin’ weer retourneerde). Dit komt zo weinig voor dat er, meestal door Nederlanders, lijsten van zijn gemaakt. Vaak verknoeit de spelling het. Zo meldt H.L. Mencken in zijn standaardwerk over de Amerikaanse taal dat ‘koolsla’ en ‘Jankees’ van ons komen. Men spelt ze thans echter ‘coleslaw’ en ‘Yankees’. Een bijzonder geval zijn die woorden die via het Zuidafrikaans in het Engels doordrongen. ‘Apartheid’ is daarvan het beruchtste. In Engelse couranten leest men ook dikwijls over de ‘Verkrampes’, maar dit is geen Nederlands.

3. Nederlands heeft een Engels woord overgenomen. Dit gebeurt zo vaak dat er geen lijsten van bestaan. Een bijzonder geval zijn Nederlandse woorden die wel Engelse lijken, maar het niet zijn, zoals smoking, citybag, ribcord, shelter, allrisk en happy-end.

4. Beide talen hebben uit een zelfde derde taal een woord overgenomen. In ons Engels-Nederlandse geval is dat vaak uit het Frans: ‘correct’, ‘journalist’. Tot zover is de betekenis van de

twee gelijkgeschreven woorden ongeveer hetzelfde in Engeland en Nederland.

5. De voor ons bijzondere doel aardigste woorden zijn die waarbij het toeval - zo dat bestaat - heeft toegeslagen: Voor Engels zulke Nederlandse woorden als 'bedroom' en 'gerund'. Voor Frans 'huis' en 'gras'. Voor Duits 'verflucht' en 'automat'.

De vraag ligt voor de hand: welke was het makkelijkste te maken? Het antwoord ligt voor de andere hand: Duits staat als een echtgenoot zo dicht bij ons. Engels is een neefje, en Frans een verre vriend.

Maar het ligt subtieler. Voor elk van de drie talen hadden wij ons personeel in de woordenboeken laten zoeken, en in elk van de drie talen beschikten wij over ruim duizend woorden, die er Nederlands uitzagen. Dat waren de bakstenen voor onze bouwsels.

Maar je kunt een huis niet alleen met bakstenen bouwen. Er is ook cement voor nodig. Zulke kleine plakwoordjes als de, van, een, en, het, in, is, te, niet, met. Die tien maken van elke Nederlandse tekst een kwart uit. Staan er op deze bladzijde achthonderd woorden, dan zijn tweehonderd daarvan uit de tien ukjes geput.

Om Nederlands proza te kunnen schrijven, moeten de vreemde talen dus voldoende cement leveren. Frans gaf 'de', 'van', 'en' en 'met' (voor een Fransoos: van, wagen, in, plaatst). Engels bood: 'van', 'in', 'is' en 'met' (voor een Brit: wagen, in, is, ontmoette). Duits verschaftte: 'in', 'niet' en 'met' (voor een Allemaant: in, klinknagel, honingdrank).

Alleen op de toptien lettende is van elke Nederlandse tekst al twaalf procent Frans, zeven procent Engels en vier procent Duits.

Met bakstenen en cement alleen is geen huis te bouwen. Er moet een deur zijn. Hoewel een huis vele deuren mag bevatten, is er toch minstens eentje nodig om het te kunnen betreden. Hoewel een zin vele werkwoorden mag bevatten, is er toch minstens eentje nodig om hem te laten leven.

De Franse taal, met voldoende bakstenen en cement, baarde zorgen in de deuren. Als verleden tijden hadden we alleen las, botte, buste en jatte. Verder waren het vooral aanvoegende

	Engels	Frans	Duits	voorbeeld
cement	40	30	50	tot, met
deuren	300	130	400	male
bakstenen				
verbogen bijv.				
naamwoord	50	200	100	opportune
onverbogen	180	80	150	arrogant
het-woord	130	160	200	regiment, plan
de-woord	600	500	700	dame, volte

totaal	1300	1100	1600	100
---------------	-------------	-------------	-------------	------------

(grappe, gille) en bevelende wijzen (dans, gris). Engels gaf ons ‘is’, ‘was’ en ‘had’, benevens zulke meervouden als dampen, happen, waken, kraken, harken. Duits heeft er zat, maar zelden met verrassende effecten, zoals daar trouwens de gelijke woorden überhaupt met taalkundige wetmatigheid zijn te berekenen.

Al met al was de Engelse bevalling zó gepiept, gaf de Franse enige wee, en ging de Duitse niet zonder keizersnee. Dat heeft u zelf kunnen waarnemen.

In het staatje hebben wij de aantallen Nederlandse woorden uit de drie talen aangegeven. In de laatste kolom staan voorbeelden van woorden die in het hele kwartet talen voorkomen. Het zijn er te weinig.

82a Polyglotten

Jan Blokker

Met ontzaglijk veel genoegen heb ik van de week kunnen constateren dat er, op het gebied van eindexamens voor de middelbare school niets veranderd is. Het stukje Duits dat vertaald moet worden gaat nog steeds zo:

‘Als Waldemar Funkebiller frühabends an die verschwitterte Schneise trat, war es ihm wie in zumutender Verworrigkeit, übsamer Glanz und treibseliger

Benne, zumal die schnautzige Spätheutnachmittagsonne überschwengend hitzhaft ihre wonnen Strahlen abfunde. Mickerlaufig knallte dem ronnbrüstigen, jedoch burschenhaften Knaben vor. Da krähte der Waldpeckich: Waldemar, Waldemar!’

Dan hoor je bezorgde oude mannen wel eens mompelen dat de wereld naar de afgrond glijdt, dat de jeugd naar de chaos streeft en dat alles veel te snel verandert - maar dan zie je wat er van al die beloften terechtkomt. 50 000 jongens van 18 jaar - uitgeblust van het buitenechtelijk geslachtsverkeer, de longen vol hasj en de revolutie in hun kop - nemen plaats in het gymnastieklokaal en vertalen de avonturen van Waldemar Funkebiller.

Frans is net zo. Sedert 1912 dient het volgende type proza in goed Nederlands te worden overgebracht:

‘Les chandrilleux étant phanaromisées, Cobelois (1494-1553) se protrigea vers les ellemards vosgésiens. Tant de quarimaises! Tant de drupes! Mais le tandriard, en y avant la soidisantise perpétuelle, tourba, s'en y deurnait et le picait. Ainsi, le roi hurleta, le pinocar soit jège. La reine d'autre part pamponissant Cobelois, le sturdonait néanmoins, quoiqu'elle le faronisasse, le propasse.’

‘L'Imagination au Pouvoir’ hebben ze in 1968 nog in Parijs op de muren gekalkt, maar ik schat dat het toch nog wel een halve eeuw duurt voor de kinderen dat hoeven vertalen.

Neem anders Engels.

‘Rutherly the thimpering sun strole through. Bitter memories sinfolded dr Roomyflat, the boldering wilmwelmed senterprator of the old, befty boughcup. Hadn't he, in brygh verpicts, casioned the roising hinderfrinds? But nobody preflicted the bulburring antemics. Dr Roomyflat spighed. He spighed gutterly.’

En echt sinds 1912, hoor. Onveranderd. IJzersterk. Glashard. Waldemar Funkebiller. Cobelois en dr Roomyflat, schouder aan schouder op de drempel van de alternatieve maatschappij.

Ik vind dat ontzettend aardig. Als je bedenkt dat Piet de Jong op die manier in Den Haag, Godfried Bomans in Elseviers Weekblad en Ton Regtien in het Maagdenhuis terecht is gekomen! Allemaal eerst in de zandbak geweest, toen via Wim en Jet in de jongenskiel, daarna allemaal een keertje misselijk van hun eerste sigaret om ten slotte over Funkebiller heen aan een carrière te kunnen beginnen. En ik hecht daarom ook geen geloof aan de praatjes dat Nederlandse intellectuelen zo slecht hun talen spreken, want let maar op: iedere keer als een Nederlandse minister een buitenlandse gast toespreekt (I hate you very welcome), hoor je een feilloze eindexamenopgave.

Maar laten we er op wel op voorbereid wezen dat we ook de eerstvolgende vijftig jaren weer geregeerd zullen worden door dr Roomyflat.

83a Hi hi, met je neus d'r ti

Ti de bi naar Di staan twee zi Ri te ki en ze te si omdat de mi hun brood niet li.

Tamboer-maître, tot zijn corps:

Amme nou in Zutfe niet lale, ka in Bra ook nog dra.

Moeilijke kli

De Ri bi ti gribi, en onderti ki gladjani mi ti de cacti.

84a Reeks anecdotes

WE harken in april anecdotes over diverse smarten:

Over ever die per slot made at

Die ever at die aardvark, want die aardvark at die big, want die big at die hen, want die hen at die rat, want die rat at die mug, want die mug at die made in Japan.

Over arts die broom over had

Bizarre arts wilde kale vent redden. Die rare arts keek even spits, streek dan met proper lancet broom over die vent, van top tot teen: over arm, hand, pens, lies, rug, navel, keel, lippen, tong. Trots die bizarre arts hem pure broom indeed, was die kale vent erg tolerant. Broom had nut, leek 't vent.

82 Anders gelijk

Van Verstegen toon ik in 84 een korte tekst, die niet alleen wat betreft letterrij, maar ook wat betreft betekenis (niet wat betreft klank), in Nederlands en Engels gelijk is.

Bij vertaling is de betekenis gelijk. Er bestaan honderden, zo niet duizenden, Opperlandse vertaalmoppen, die ik zou willen onderverdelen in lerarenmoppen en leerlingenmoppen.

Leraarsmoppen lees je in leraarsblaadjes (en in vertaalkritieken als er grote blunders zijn gemaakt). Ze dienen om de domheid der leerlingen - nimmer de incompetentie van de leraren - te demonstreren.

Leerlingenmoppen circuleren als alle jeugdfolklore mondeling, en de vertalingen zijn bewust fout. Alleen de laatste soort beschouw ik als Opperlands. Ik beperk me in het volgende tot de leerlingenmoppen die ik mij zelf nog kan herinneren.

Jan Blokker typeert, het school-eindexamenproza in de drie talen, zowel qua vorm als qua inhoud, briljant in 82a.

83 Nedertijn

Een gezond mens in een gezond lichaam

Het oudste geschreven Nederlands is Opperlands! Omstreeks 1100 schreef een Vlaamse monnik in Engeland, om zijn nieuwe pen te proberen, een xenogram neer: een Nederlandse zin die ook qua uiterlijk verrassend lijkt op zijn Latijnse vertaling:

‘Hebban olla vogala nestas bigunnan hinase hic enda thu’

‘Abent omnes volucres nidos inceptos nisi ego et tu’

(Hebben alle vogels nesten begonnen behalve ik en jij).

In alle westerse landen bestaat potjeslatijn, dat een traditie van eeuwen heeft.

Slechts uiterlijk Latijn is ‘latilatu’ (Laat die la toe).

Leerlingenhumor is ook: ‘Julius Caesar ad liver aspergus assure augur quis’.

‘Potjeslatijn’ van Queneau en Kousbroek, ‘Sol erat in regionem zenithi et ad rumpere calor. Senatus populusque amstelodamensis transpirebant’..., is waarschijnlijk alleen leuk voor wie Latijn kent.

Latijnse gift aan het Opperlands is ‘extraneus’. ‘Museum’ is opmerkelijk omdat het geen trema op de tweede u heeft.

De Latijnse meervoudsvorming, vaak volgehouden in het Nederlands, zorgde voor Opperlandse teksten als 83a.

Joris Goedbloed in Marten Toonders strip ‘Panda’: ‘Per aspera ad pecunia oleo, roepen wij, latinisten, feestelijk uit, hetwelk wil zeggen, dat de ongehoorde rijkdommen ons nu in de schoot vloeien...’ (Panda en de Olie-Magenaar).

[vervolg van 84a]

‘Sorry, vent’ beet bizarre arts hem toe, ‘t is minder appendicitis dan acute pest. Leg been in bidstand, want pure rust van kale knar is gave Gods.’

Bevel tot Amazone met grief

Amazone! Spring over die dozen met platen van Blondie, gap revolver in holster, betrap die blote man in schemer van boom met bitter succes, bestorm hem met valse pose, bedroom hem met lief accent van romance, domineer hem met absolute drift, dram hem door rots, strand, land, week hem in warm water, sleep hem door wringer, leg hem in storm of wind, sleep tot slot hit in gratis stelling. Sprint, loop, stamp, pees bid, beef, balk, ween, smeeek, bewonder!

Hoe elegant model lunch lust

Word slim! Lees letters van brief:

Men hale pot van messing met elf verse ratten. Men late ratten met mate van dure room happen. Men smoke apart paling met ham, worst, bier, etc. Men stoke oven tot 't sist. Men smore die pot met ratten, met glazen pies van louche raven, tot gare toestand. Men beware dozen met dampen van die elf gare ratten. Men verdure die stank. Men glove dit: elegant model vervet nog, tot braking toe.

Humane boer waste kopje van kind

Met rede deed die boer dit, want arm Rooms kind most van school spelling harden van dit boutade rudiment:

‘Die telling van die stemming was correct.’

‘Die immature nihilist flirt hard met die Friese brunette.’

‘Die wilde held had met name in die streek van Worcester series kraken gerund.’

‘We balden met halve neven, trots hun moe hen liever intact wilde laten.’

‘Die immense slang wilde in die adder happen, trots vet gift van hem droop.’

‘In oktober reed die religieuse dame in beige of rose blouse over die berm.’

‘De sire had hard leers de mand met verse drups vast na val van hit; hem gold de spot van elk die in smoking in de tour reed.’

‘As is gare turf’.

Van die overlast wilde die humane boer dit school kind redden. 't Boost was die pure boer nog over dogma van apartheid. Punt.

84b English

Whenever I go to another country and talk another language, I have the strong impression not only that the people I talk that other language to are idiotic animals, but also that I am an idiotic animal myself for the time I am in that other country talking that other language. Take the preceding sentence. It is almost impossible to read it without smiling about it, and I assure you it was not easy for me to write it, because I can usually in this column beschikken over the Dutch language which happens to be the only language I can seriously use to say what I want. There are not many words in English I do not know, there is not much English grammar to be known, I have had an English-speaking wife for four years, practically all the books, scientific and literature, I read are in English, all the songs you hear on the radio, all the programs you see on television are in English, and I am still conscious of the fact that this is the worstwritten column I ever wrote.

When I was in America, I inscribed on or in a course 'Short Story Writing' because I wanted to find out why I could never bring myself to write anything in the English language, while speaking it and even teaching in it all day. Other languages are just as bad. I just passed a fortnight (i.e. two weeks) in France and I got a tired face of that idiotic grin on my face that I seem to have to have (to have to have indeed!) when talking strange tongues. On the other hand it has never been my pleasure to laugh honestly at anything said in a foreign language, or to tell any of my jokes so funny that foreigners laughed honestly. It is only after long stays out of the country that you realize you need an honest laugh just as much as an honest meal. Conversation in a foreign language is mutual deception, hypocritical beleefdheid, easily leading to hatred, murder.

In order to become one of the twelve participants in the course we had to write a trial story. I made the best of my impotence by writing a story which was told by an immigrant who had only just learned English. I was admitted to the class. The second story was a translation of that wonderful story 'Haringgraten' by Simon van het Reve. All our stories were mimeographed (I wouldn't know how to translate that: gestencild and gehectografeerd are both not quite right: the pale pink ink on glossy paper simply does not exist in Europe) and distributed. My story was a great success. The story plays in the second World War. Although everybody could easily calculate that I was then at most seven years old, they all believed it was autobiographical. I confessed it was written by one of the best Dutch writers. They didn't quite believe me. One of the students thought that the anti-communist tendenz of the story was a bit too thick laid on. This was in 1962 in Berkeley and he was to become one of the leaders in the Free Speech Movement, that later started the revolutions on the American universities. With him I went to see Mr. Gus Hall, just out of jail, almost the only officially known card-carrying communist in the United States of America. I wrote one more story and then quit the course, convinced I would never learn to write in English. You can see I was right. When I hear British English or read

Somerset Maugham I think: it is indeed a preposterous ridiculous language in which no serious thought can ever be expressed. In two hundred years the whole world will be English speaking. A historian going over the pages of this book will suddenly see an article he can read (they will not even have changed that ridiculous spelling). To him I would like to say this. 'Fool! Be convinced the other articles in this book are not all as stupid as this one. We had a minister (I mean member of the government, not church) called Drees, who advocated the use of English in the universities. This was the beginning of all evil. Look around you, historian of the year 2181, isn't the world a big mess? It wouldn't be if we could all use a decent language, like Dutch.'

84c Uitwisseling

Lama

Day, Jim. How goes it?

Eenvoudig perzik-scherp, Jaap. Deed je een goeie tijd hebben in Amerika?

Oh yes, sure Jim. I have until and with hung out the animals.

84 Opperengels

Brit en Groninger boer 's avonds
op schip over de railing:
Brit: 'Quiet Night.'
Boer: 'k Wait ook nait.'

Zie vóór alles het oeuvre van O'Mill.

Echt aangetroffen op balletaffiche: 'Rooms'.

Op een Schevenings hotel stond: 'Bad Hotel'.

Echt gehoord: 'bief stiek', 'snèk bèr', 'bres bant'.

Leerlingenhumor: 'Now and or!' 'What think you well not?' 'The bad man makes his breakfast' - 'De badman maakt zijn broek vast'.

Anglicismen van Kousbroek-Queneau: 'Een dag, rond middag, ik tik 't tram en daarop ik see dit yong man met'...

Zelfde betekenis én zelfde letters, van Peter Verstegen: 'Drink gin in hotel/sekt in bed/Oh God - later effect/Aspirin in warm water'.

Engels-Nederlandse sprongen: 'pip', 'pit', 'put', 'leg', 'been', 'geweest'. 'Antigone' is het verleden deelwoord van 'antilopen'.

'Engelse' woorden die alleen in het Nederlands bestaan: 'all-risk', 'citybag', 'gliding scale', 'happy end', 'long room', 'ribcord', 'shelter', 'smoking'.

85 Opperfrans

Ooievaar!

Vaak te horen: 'snezep-vous', 'owiemesjeudeplatteboender', (in Vlaanderen:) 'koperen kanne' ('comprends pas', zoals in Russisch boek 'Kannieverstaan' rondloopt).

Leerlingenhumor: 'N'escalier pas dans cette espérance, car elle est encore semaine' (gebaseerd op Nederlandse homoniemen),

'Mon oncle qui

tle ma tante'

door O'Mil aangevuld tot: 'Et quand je serai plus grand/je quitlerai ma gouvernante'.

'Franse' woorden alleen in het Nederlands: 'chique', 'en face', 'flux de bouche', 'introducée'.

Het beste Opperfrans vindt men op menukaarten.

Ik zou over woordspelingen zwijgen. Maar dit is het moment om op te merken dat woordspelingen, die op klankgelijkheid berusten, alleen in een andere taal bevredigend opgeschreven kunnen worden. Zo had drs. Van Buren veel succes met

[vervolg van 84c]

Dat klinkt vreselijk. Ik benijd je. Nou, één ding ik kan zien, je zeker hebt opgeborsteld op je Engels.

Thank you well, Jim. I should say that your Dutch is deliciously shot-up. What for a summer you-all have had in Amsterdam?

Mooi luizig, Jaap, om de waarheid te tellen. De alleen zonnige dag we hadden het sneeuwde.

What rot, Jim. Well, I can insure you that I haven't there been having no loading from the cold. In againstpart. It was being choke-hot.

Say, over these Children curing-knowledge dictates from Engelsman, have you had what on them?

Jij wedden! Zij waren vreselijk. Ik leerde een hel van een boel! Ik geloof ik nu de examen passeer.

Powerful. Say, shall we knock-on by them? They are inhabiting thickly by here.

Zwel! Maar ik ben een klein hard naar boven voor tijd op de ogenblik... er, ik bedoel ik ben mooi bezig. Maar hoe omheen naaste week?

Entire good! ...Say, I would to ask you, for a work college from the summer musted I have it over how much turns in the week goes the middled American family to the life-viewer ... I have said 'once' ... Why has everybody been laughing then?

O, ha ha!, Jaap, da's mooi rijk, ha! ha ha! Ik denk zij waren niet lachend omheen hoeveel tijden per week. Eéns een week is omheen recht. Enig, dáár je zegt niet 'lifeviewer'...je zegt 'de Beweegies', ha ha ha.

Oh! Now I am just having it through. I snap it. But over 'beweegies' spoken, turns there something acceptable on the moment?

Wel, Jaap, daar is deze nieuwe Nederlandse 'lifeviewer' in kleuren, JENNY...

God curse! Jim, are you heap? I mean, you don't have to be carrying this cultural out-changing so far! Let's just have later a bubble.

Zwel, Jaap. Zo lang!

Day, Jim! Until tights!

85a Serie anecdotes

ONZE lente-epidemie van diverse anecdotes:

De heler en de procureur

De valse procureur tot de perplexe heler: ‘Jatte je dit dure vessie vent?’

De enorme heler tot de harde procureur: ‘Née, dit reussie jatte beige blouse, rode kimono, gele képi, bonte salopette, rose bolero, nette gabardine demi, en jatte lange voile.’

Boutade des regisseurs

De stupide acteur met verve tot de intelligente regisseur: ‘Las je dit moment van scène? Heb erger scène met hele vulgaire actrice, bah!’

De lucide regisseur tot de absurde acteur: ‘Toi toi’.

Instant romance

Chic mens tot louche gigolo: ‘Dans je, blonde dandy?’

De impertinente gigolo tot de elegante dame: ‘Met jou-jou? Pro duit? Dans met me, dot!’

De fiere, superieure conferencier vol cynisme tot de discrete portier: ‘De baron hate me. De elite huile’.

Lui type

De royale baron met tact tot de excellente portier: ‘De conferencier grappe, en cabaret gille; harmonie met accordeon, bas, luit, fagot en trombone’.

Mal incident

De prompt arts tot de particuliere patiënt: ‘Lever? Lies? Long? Nier? De pens? Urine?’.

De invalide patiënt tot de opportune arts: ‘Hele organisme vol. Au vent, lame pisse.’

Nul discipline

De arrogante officier tot de brave brigadier: ‘Sergeant drille direct hele leger. Trots defilé dus, hier en nu. Mars!’

De arme brigadier tot de botte, brute officier: ‘Officier martelee me. Sergeant is lam, en paravent deserteur: tres en para-pet vergete!’.

Huis episode

Universele ma tot orthodoxe va: 'Onze adolescent belle nu!'

Militante papa tot normale mama: 'Onze adolescent vergete te belle!'

Liberale grief

De ridicule premier tot de banale vice-premier: 'Bras en bruis, mon cher, gris royale villa plus luxe harem!'

De impotente vice-premier tot de onnipotente premier: 'Mis, president. Ruïne gris je hier, vies, en vol met obsolete vedettes.'

Dupe van serpent

De splendide feministe in/onder gras, tot de serieuze lasser: 'Las dit brosse sein direct, lasser'.

De nette lasser met respect tot dit autoritaire serpent: 'Sein lasse? Tien minute!'

Boutade van cru poelier

De ronde dame tot de immense en populaire poelier: 'Poelier, vil dit poesie, vil verse vos, en vil hamster'.

De brutale poelier tot de vitale en intense dame: 'En vil met mes: rat, rob, lynx, fret, mot, en de hele meute? Heb reu en heb erge gare bout van os, dame'.

Culinaire pret

De orale directeur van chique restaurant met sympathie tot de blinde, gastronome non: 'Religieuze dame ete hors d'oeuvres met verse asperges, happe pot puré, bord vis, glas champagne, pan met mais'.

Malle non: 'Ja mais! Directeur grille de mais, s.v.p. En witloof, en salade van kilo appels, en vers fruit. Dol!'

Trio tirades

Hein Donner: 'Dame valle, plus pion, dus remise'.

Professer Reve: 'Néé, Hein, totale échec'.

Agent tot foute inhaler: 'Bon!'

85b Wat is het dat wat het is wat dat is?

Wat is het dat wat het is wat dat is? Is het dat men heeft gedurfd het plan op te vatten om de Franse taal te verbannen van onze scholen, om niet te zeggen te

de zinsnede 'een moeder om te drinken, zoals de Française zegt'. Velen schreven haar dat dit moest zijn 'een zee om te drinken', en enkelen wezen haar op het feit dat deze woordspeling in Frankrijk een eerbiedwaardige ouderdom bezit.

85½ Solange

Tussen 85 en 86 moet vermeld dat een Duitse schlager 'Solange du da bist' als Frans chanson 'Solange, tu es là' klonk.

86 Oberduits

't Is kaus baussen

Met het Duits is iets heel bijzonders aan de hand. Elke Nederlander gebruikt het vroeg of laat zelf als een soort Opperlands. Dit Schertsduits, dat Nederlanders op gezette tijden tegen elkaar spreken, moet wel onderscheiden worden van het zogenaamde 'Baarns', de nabootsing van Duitsers die slecht Nederlands spreken, en van het 'Psuchiatorduits', dat via Amerikaanse films tot ons is gekomen. Ook het Schertsduits in strips (Professor Prlwytzkofski in Bommel) heeft via een Amerikaanse omweg (de Katzenjammer Kids, opvolgers van Max und Moritz van Wilhelm Busch) ons land bereikt. Prlw. zegt: 'Durf ik u voor het vroegstuk inladen?' Charles Chaplin sprak in The Dictator het Engels-Opperduits op onovertrefbare wijze.

Onze Taal streed oorspronkelijk tegen germanismen. In een parallelle tekst laat Van Buren zien hoe vruchteloos dit was. Queneau en Kousbroek schrijven in Germanismen: 'Mensch, wat mei passiert is. Ik sta of der stratenbaan, alles voll beleegt, enta staat so'n mieser kerel'...

Voor Duits-Nederlandse misverstanden bestaat een speciaal schoolboekje, geheten Schwere Wörter, waarmee ieder zijn Opperduits kan maken.

87 Andere talen en taaltjes

kadoedelatoe

'Helleno' is Grieks voor 'Grieks', en het 'hellenogram' is de overdreven zucht Griekse termen te smeden, waar ik in dit boek ahypocriet aan toegeef. Queneau en Kousbroek schrijven onder 'Graecismen': 'In een metatram vol electronauten was ik, tijdens een hyperchronoclasme, de pantoscoop van dit microrama: '...

[vervolg van 85b]

vernietigen in de zielen van onze kinderen? Een dergelijke gedachte verdooft de ziel. Het moet dat de intellectuele cultuur van de lage landen, zo grote hoogte ze bereikt hebbe in de eeuwen waarin de lage landen een der naties was waarop de wereld leek te steunen, een tijd trouwens waarin de Franse taal in de hoven en rijke koopmanshuizen der lage landen gesproken en verstaan werd, waarlijk een val heeft gemaakt die geen persoon mogelijk had gehouden.

Afschaffen het Frans! Voorzien dat men binnenkort besluit tot afschaffing van het dineren, afschaffen van de wijn, afschaffen van het verkeer tussen de geslachten. Hij heeft er, dat gaat vanzelf, altijd de redenen van platvloerse gemakzucht. Het is nochtans niet dáár dat wat treft allereerst is de impressie van het lachwekkende. Ziedaar ook affijn waarom men liever dan de wiskunde, zinloos spel van letters en cijfers, geen persoon interessierend, in de afgrond werpt de taal van de cultuur. Alvorens binnen te treden in de bewijzen van de taal is het nodig de onrechtvaardigheid te presenteren van de mensen die leven in de onverschilligheid van het zoeken naar de waarheid van een ding dat voor hun zo belangrijk is en dat hen zo dichtbij treft, helaas. Gij zijt er voor niets. Mij ziehier terug. U lacht, u? Ik ja, veel. De andere dag zei men mij met bewonderenswaardige geest: ‘Het moet dat een deur open zij of gesloten.’ Woord wel gekozen!

Moet het dat men het nog herhaalt: het belang van de lage landen is uitsluitend het belang van een kleine natie, omringd door meer belangrijke bureu, gewapend met een meer grote macht en vijanden van een te snelle Europese integratie.

Het is in dit perspectief en in dergelijke omstandigheden dat het Nederlandse volk zijn beslissingen zal hebben te nemen. Zal het willen voortgaan om een taal te leren die altijd quasi-universeel is, die het Frans is, en blijven in de mogelijkheid om met de rest van Europa te communiceren? Of zal het zijn culturele zending willen ontkennen en per consequentie zich onophoudelijk stoten tegen de industriële, financiële, politieke, militaire, wetenschappelijke, energieke, en internatio-socio-culturele limieten?

En dan zoveel pis. Stront, zoals de Fransman zegt.

86b Germanismen revisited

WIJ schrijven dit om middernacht op opvallend briefpapier, waar we wel eens een liefdesbrief op zouden willen ontvangen.

Wat is er loos? Het gaat om een kogellager in onze aanhangwagen die een wonde plek vertoont. Een lumbaalpunctie is niet voorradig. Uit de hoogbouw daalt onze vertrouwensman, Papadidokolos, af die vorig jaar ook een schijnwerper voor de halve nieuwprijs op de enig juiste manier repareerde. Meerdere malen onderbrak hij toen gewetensvol de stroom door de zekering, vóór hij het werk beëindigde.

Tussen het bestek stond een bordje rauwkost met slagroom van de geëigende zuurgraad, waarvoor wij wel een lustmoord zouden willen doen. De opgave was om met een dame tegen een looper een uitgesproken verlies in winst om te zetten. Je reinste geval van ontoerekeningsvatbaarheid!

Hopelijk maken we nog mee dat de kopschuwe man, die vanzelfsprekend is ingesteld op voltreffers in het schaak, de betreffende stekker uit de springstof haalt.

Papadidokolos heeft de alleenverkoop van ansichten. Hij is kolonel buiten dienst, en een gemoedelijke, beduidend milde man met een onbestemde glimlach. Meerdere malen in de zestiger jaren had hij bij arbeidsonlusten een hang naar hakenkruisen, en een tendens tot het aanvechten van een vertrokken beeld.

Het bovenstaande bevat 56 woorden die volgens het blad 'Onze Taal' uit de jaren 1932, 1933 en 1934 als 'germanismen' verboden waren. Het had zo moeten luiden:

WIJ schrijven dit omstreeks middernacht op treffend postpapier, waar we wel eens een minnebrief op zouden willen ontvangend.

Wat is er aan de hand? Er is sprake van een kogelblok in onze bijwagen die een zere plek vertoont. Een lendenpunctie is niet voorhanden. Uit de hoge bebouwing daalt onze vertrouwde, Papadidokolos, af, die verleden jaar ook een sterke lamp voor de halve nieuwe prijs op de enige juiste manier repareerde. Meermalen verbrak hij toen nauwgezet de stroom door de smeltplek, vóór hij het werk voltooide.

Tussen het stel eetgerei stond een bordje rauwe kost met geklopte room van de geschikte zuurtegraad, waarvoor wij wel een moord uit wellust zouden willen doen. De opdracht was om met een koningin tegen een raadsheer een duidelijk verlies in winst om te zetten. Een puur geval van ontoerekenbaarheid!

't Is te hopen dat we nog beleven dat de schichtige man, die natuurlijk gericht is op rake schoten in het schaken, de desbetreffende contactstop uit de splijtstof haalt.

Papadidokolos heeft het monopolie van prentbriefkaarten. Hij is kolonel op non-actief, en een plezierige, aanmerkelijk zachte man met een onbepaalde glimlach. Meermalen in de jaren zestig had hij bij moeilijkheden met personeel een neiging naar haakkruisen, en een drang tot het bestrijden van een verwrongen beeld.

86a Serie anekdoten

Verflucht in hotel schiller

Die arme ziel in Hotel Schiller was leider der lustige dichters die enge novellen bedenken (Achterberg, Herzberg, Buch, Montag, Schneiders, Schmidt, Ruebsamen).

Onder 'Boers' lezen we: 'k Stao krek aon de halte of die tram komt 'r al aonschiet'n. Affijn,...' waarvan ik niet weet of hij op enig dialect is gebaseerd, of een abstractie is van wat stadssprekers onder een dialect verstaan.

Allerlei Nederlandse dialecten kennen, vaak kortstondige, Opperlandse ervaringen, dikwijls met typische standaardwoorden of zinnen. Zo is het Gronings sjibbolet 'Mathinithoorn'. Wim Sonneveld en Rijk de Gooijer zorgden voor Utrègs. Uit het Mokums zijn klassiek: om de z te laten horen 'de son in de see (soms de suidersee) sien sakken', ('Sou m'n suster Sientje seggen'), en om de ei te laten horen: 'Hullepsène sène sène om te sène as de echte sène kapot sène' (ook een hypergram in 44).

Indiaans onderscheidt zich, in jongensboek en strip, door de merkwaardige werkwoordsvorm; de geleerden twisten nog of het een onbepaalde wijs zijn of een meervoud (ik denken het eerste). Het lijkt op de taal die men tegen gastarbeiders spreekt.

Zweeds: 'kneukebreud'

Spaans: 'los spatadéros' (spataders) en: 'Soches è savez sachies belle, senue pasièn'.

Hongaars: het klassieke vers van Scheltema.

Russisch is het vers (zie IJmuidens in 88):

*'Si t roovijb si t roovijb
tad ki oemra ijl
tnaw ed goerksaab
tee doorbsej tem saak
ijh ta rekkel raad nav
raam cho ki emra nam
tam saw ki chot nee saawd'.*

Russisch is vooral vanwege de lettervorm van belang (14). Het woordje kak (zo) wil nog al eens in pseudo-Russisch voorkomen.

Verliefds wordt in 87a besproken.

Chinees: 'Tsjoen en Lai kunnen niet tegen Mao op'; 'Hoe lang is een Chinees.'

Diers, zoals het voorkomt in kinderboeken is nog onontgonnen terrein. Voor volwassenen onthulde Koolhaas hoe spin, varken en meeuw spreken.

In een stukje in de New Yorker werd voor een groot aantal talen de - steeds verschillende - woordenboekvertaling van 'kukeleku' weergegeven. Voor 'Dutch' was de hanenschreeuw: 'Victoriegekraai!'

In niet minder dan drieëndertig talen werd aan Hitler een naam gegeven (87b).

.....

Hongaarse rhapsodie Rika Csardas

J.W.M. Scheltema

(Wijze: Ritka buza, ritka arpa)

Aszick vamme werc komcseggic
szunne menou

rika, rika,
laane menou.
Evve nochwa tetegec kerd
toenoula melos
mal legec, mal legec
toenoula melos.

Em ma proppe, etep proppe
Em ma szèchela melos
Tottic nedde crantep emme
leckurre segret, danszeg tse
kanapee, kanapee
toenoutyn ustoe.

Aszick csavus im melyche mostap
seggictoe
rika, rika,
laane menou.
Evve nochwa pittetyn us
toenoula melos
szotterick, szotterick,
toenoula melos.

Em ma pitte, maffup pitte
Em ma szèchela melos.
Tottic evvelec kursellef
noggetuc kydoe, danszeg tse
szoë menou, szoë menou,
toenoutyn ustoe.

.....

In Hotel Schiller waren diverse koks: knabbelkoks verzinken rolladen in bier, gaskoks grillen rolladen in champagne, maar huttenkoks dopen die rolladen in vier teilen gekochte limonade.

Verflucht was sein turflucht. Programmoften motten rennen. Ziel der dichterschare viel.

Vogelkasten in Indische land

Indien je wilde bedenken welke vogelkasten er in Indische stulpen waren, verlustig je je in vier kasten:

Beste was familie Specht, immer linkshandig in tempel gebracht. Nummer 2 was familie Pinguin, die ex-heredieren. Nummer 3 was familie Kolibri, echte kardieren. Geringste was familie Libelle, die überhaupt niet echte vogelfamilie was, maar vogelzucht in hut vermindert.

Welk ei eisen die?

Welk ei lust Guus? Osterei. Welk ei lust Keetje? Tippelei. Welk ei lust Ferry? Lisperlei. Welk ei lust Max? Streberei. Welk ei lust Jim? Kipperei. Welk ei lust Marcel? Pimpelei. Welk ei lust Han? Orgelei. Welk ei lust Hans? Kellerei. Welk ei lust Gerrit? Stotteri. Welk ei lust Grimm? Fabelei. Welk ei lust Haars? Turkei.

Radiointerviewfolter-instrumenten '27-'41

Revolverheldtraumatherapeut, Zigeunervolkpathospersiflage,
Petroleumbootkontrakthistorie, Giraffehalsfotografiemethoden,
Juwelenhandelarbitrageinstituten, Lederwarenindustrieproduktenmarkt,
Antilopenhuttentransporthypotheseniveau,
Volksfilmkunstpropagandadienstbericht,
Sportveteranenschelmenromanhetzekosten,
Gendarmerieregimentverbandkistenbesteller.

Acht tiraden

1. Tante bericht: 'Mieten worden enkel vetter, niet nicht?' (Nicht: 'Gut-gut'.)
2. Lyrische garderobeexpert: 'Die das der hippe dame was extra passend, met haar beige lippenstift. Haar passabel verandert alle pantoffeleisen.'
3. Jager liegt in tafelrede: 'Wolfslager wilde steppewolf scheren.'
4. Bittere Libanese tot slechte Bataillonskommandant: 'Wie man legt, die man nam; met soldatenzucht!'

5. Opa tot kleinkind: 'Tollen?' Mal kleinkind: 'Mieters.' Opa: 'Popel je?'
Kleinkind, monosyllabisch: 'Ja.'

6. Retrogade dichter: 'Neger, mannen, nam regen/Krokodil, mannen, nam Lido-kork/Rot man, die meid nam tor.'

7. These: Staatsrat sarde heirat: 'Je heimat was stinkend, heirat.' Antithese: Volksrat wilde heirat sollen. Synthese: Ministerrat ging heirat automat als rattengift verschaffen.

8. Signalement namens wicht Hagen: 'Zotte lok, pittoreske knie, los wollen hemd, gummi pak, rose kapsel, mauve wimper, brutale lust sierde pikante mond, exhibitionistische clown.'

87a Pseudo-kinders

Er is een vreemde taal die we allemaal eens konden spreken maar nu verleerd hebben. Wij verstaan de mensen die die taal spreken best, maar als we tot ze spreken doen we dat in hard en gearticuleerd Nederlands, want we vinden dat ze dat eigenlijk maar moesten gaan spreken. Die taal is de kindertaal. Het Kinders is door veel taalgeleerden nauwkeurig onderzocht en beschreven omdat de proefpersonen gemakkelijk in de buurt zijn en niet betaald hoeven worden. Over die taal wil ik het verder niet hebben, maar wel over een versie ervan die uitsluitend door volwassenen gesproken wordt. Ik bedoel niet het Kinders dat volwassenen wel eens tegen kinderen gebruiken, want dat is te vergelijken met het slechte Frans dat wij in Frankrijk spreken. Nee, ik bedoel het pseudo-Kinders zoals verliefde volwassenen dat vaak tot elkaar bezigen. Zinnen als

- (1) Zulle wijtjes piekiefijnje slaapjes doen?
- (2) Jij ben de alderlekste met je lekke bekje.

zijn voor een kind onbegrijpelijk, maar een verliefd persoon reageert er in soortgelijke taal op. De bestudering van het pseudo-Kinders heeft als ernstige belem-

88 Geheimtalen en -schrift

Een geheimtaal is niet een andere natuurlijke taal zoals het Frans dat ouders voor hun kinderen spreken, of de Indianentaal die het Amerikaanse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog gebruikte, maar een taal die rechtstreeks is geënt op de eigen taal. Elk beroep heeft zijn geheimtaal, maar ik ben geïnteresseerd in eenvoudige recepten om Nederlandse boodschappen te verduisteren, zodat kenners de geheimtaal eenvoudig spreken en verstaan, en buitenstaanders niet.

In de zes voorbeelden die ik heb, gaat de versluiering steeds per lettergreep. In vijf van de zes gevallen wordt aan de Nederlandse lettergreep iets toegevoegd, met als gevolg dat er twee lettergrepen ontstaan. De bekendste van deze is de p-taal. Elke klinker wordt herhaald met een p ervoor: 'lang zal ze leven' - 'lapang zapal zepe lépévepen'.

De A met een ABA-taal van Queneau en Kousbroek zet achter elke beklemtoonde lettergreep een rijmende met een b ervoor: 'Opbop eenbeen dagbag rondbond hetbet middagbiddaguurbuur zagbag ikbik opbop'...

Voor de lettergrepen die met een klinker eindigen zijn deze twee talen parallel, na verwisseling van b en p: 'Hij wou mee' - 'hijpij woupou meepee', 'hijbij woubou meebee'.

Bij de b-taal, waar ik alleen in het Duits een geschreven voorbeeld van heb, maar die ik als kind heb gesproken, zeg je achter elke klinker bie: 'Ich habe dich, Lotte, so lieb' → 'Ibich habibebi dibich Lobittebi sobi liebib'.

Dit gaat parallel met 'kedietje vedielen' van Queneau-Kousbroek: 'Odiep edien dadieg rodiend hediet middiedadiegudier zadieg idiek odiep dediet adiechedierbadielcodien...'.

Uit Belgische bron komt de rwie-taal: 'Ik ga naar de stad' → 'irwie garwie naarwie derwie starwie', waarbij medeklinkers aan het slot van de lettergreep sneuvelen. Helaas bevat het voorbeeld geen meerlettergrepig woord.

Het IJmuidens is ook gebaseerd op het verminken van lettergrepen (behalve de onbelangrijke als ge- en -en), maar daar worden geen letters toegevoegd. De lettergreep wordt eenvoudig omgekeerd! Mensen - de taal werd gesproken door vissers en voetballers die concurrenten in vishal en op voetbalveld niet wijzer wilden maken - zijn dus in staat elke lettergreep bij spreken en horen om te keren. Dat omkeren gebeurt natuurlijk niet per letter (oe blijft oe), maar er is wel invloed van de schrijfwijze, als ik het enige opgeschreven voorbeeld mag geloven ('jong' wordt 'gnoj'). Het is niet altijd duidelijk, vooral bij eigennamen, hoe de oorspronkelijke tekst was. Soms kunnen medeklinkercombinaties niet omgedraaid, zoals in 'veld', en dan wordt er gesmokkeld. Dit maakt dat de IJmuidense vertaling van IJmuidens niet weer Nederlands wordt.

[vervolg van 87a]

mering dat proefpersonen veelal weigeren hun taal in aanwezigheid van derden te gebruiken, ja zelfs het bestaan ervan ontkennen! Iedere onderzoeker heeft dus alleen de beschikking over het materiaal dat hijzelf met zijn partner(s) heeft ontwikkeld,

een weinig objectieve situatie. Toch heeft een Nijmeegse promovendus het onlangs klaargespeeld een beschrijving van het pseudo-Kinders te geven in zijn dissertatie *Pseudo Child-Language Communication between Adult Lovers* waaraan ik al mijn wijsheid en de voorbeelden (1) en (2) ontleen. De dissertatie is opgedragen ‘aan Liesje, Wiesje, Giesje en Miesje die met mij de werkgroep vormden’ en behandelt achtereenvolgens de intonatie, de toonhoogte, het fluisteren, de extra-orale elementen, de woordvorming (de verkleinvorm is de normale vorm, van lange woorden worden alleen de eerste lettergrepen gebruikt), de persoonlijke voornaamwoorden (vaak vervangen door de eigennamen in deze tweepersoonstaal), de zinsvorming (waarbij de werkwoorden er armoedig afkomen: ‘eten’ wordt ‘eetjes doen’), de geheime betekenissen van voor ons zinledige klankreeksen, de invloed van populaire songs enzovoort enzovoort.

De Nijmeegse dissertatie zwijgt over de redenen dat verliefden in een eigengemaakt Kinders gaan spreken. Een reden lijkt me direct duidelijk: kinderen zijn bij uitstek de aangehaalde en bezoende wezens, andersom zal men iemand die men aanhaalt en zoent al gauw als een kind beschouwen, vergelijk het Engelse ‘baby’ (dat voor beide geslachten gebruikt wordt) en het Nederlandse ‘kindje’ (dat tegen vrouwen wordt gezegd). Een twee meter lange, honderd kilo zware man lacht niet als zijn ‘meisje’ hem ‘jongetje’ noemt. Een stap verder is het elkaar als huisdieren beschouwen, wat koosnaampjes als ‘hondje’ en ‘poesje’ oplevert, maar in toeblassen en miauwen is niet die informatie te leggen die het pseudo-Kinders toelaat.

Er zijn drie omgevingen waarbij nietverliefde volwassenen eveneens pseudo-Kinders spreken. De eerste begint uit te sterven. Het was de manier waarop in jongensboeken, maar ook daarbuiten, de spraak van de gekoloniseerde werd weergegeven. Fransen noemen dat ‘petitnègre’ waarmee de band met het Kinders al is aangeduid. De inlander, de Indiaan, de kannibaal sprak, zelfs tegen soortgenoten, een Kinders-achtig taaltje. (In hoeverre het Zuidafrikaans ook pseudo-Kinders is, laat ik nu even liggen.) De

dekolonisatie maakt dat men niet vaak meer leest:

(3) Bleekgezicht nu slapen doen!

De tweede plaats is het ziekbed. Ik heb onlangs een verpleegster tegen mij horen zeggen (ik ben 35 jaar):

(4) Hebben we lekker slaapjes gedaan?

(5) We gaan nu eventjes mooi rechtop zitten.

Ook hier is de verklaring weer de regressie naar de kinderjaren die het verblijf in bed onder vrouwelijke verzorging met onzinnige leefregels aan je opdringt. Sommige patiënten verwarren dit pseudo-Kinders met de verliefdentaal, wat tot allerlei misverstanden aanleiding kan geven.

De derde plaats is de kerk. Vooral de Roomse gebeden en spreuken hebben een karakteristiek pseudo-Kinders vormgeving. Het gebruik van Latijn als 'taal van vroeger' wijst er ook al op. Er zijn hier twee onafhankelijke oorzaken. De eerste is dat gelovigen, net als verliefden, inlanders en zieken in een afhankelijke positie staan en zich dus weer kinderen voelen. De tweede oorzaak is dat geen gezond mens boven de zeven jaar enige religie zou aanvaarden, zodat de propagering van het geloof altijd plaats moet vinden op een leeftijd waarbij het Kinders nog de omgangstaal is. De hele kerk is trouwens op deze regressie ingesteld: wie hem binnenloopt doopt zich als een kind, zakt op de knieën om zich klein te maken, en wordt gevoed zonder dat hij zijn handen hoeft te gebruiken. Geen wonder dat je een volwassen Brabander kunt horen zeggen:

(6) Ons lieve Heertje

Geef mooi weertje.

Zoals het niemand opvalt dat hij in een restaurant een menu in pseudo-Frans krijgt, dat hij op het tennisveld in een antiquarisch Engels hoort tellen, en dat de dokter zijn recept in potjeslatijn schrijft, zo is het pseudo-Kinders de taal in de koloniën, het ziekbed, de kerk en de liefde. Het wordt gesproken door de onderdrukte, de zieke, de gelovige, de verliefde, kortom door de nietcomplete mens. Pseudo-Kinders is de taal der vernederden waarbij de verliefdheid dan de aangename zijde heeft dat men, als alles goed is, twee gelijkwaardig vernederden heeft. Als ik een kind was zou ik in opstand komen tegen het feit dat mijn taal werd misbruikt als de taal der vernederden. Ik zou een revolutie ontketen die eerst als doel had het verbieden van pseudo-Kinders, en als dat niet lukte, de emancipatie der kinderen door Volwassen te gaan spreken. Die revolutie is een permante omdat er steeds weer nieuwe kinderen komen, en die emancipatiedrang is de reden dat wij allemaal het Kinders als een dode taal achter ons gelaten hebben.

87b Hitler heette...

in Abessinië: Halope Sebassie

in Amerika: Reuzefielt

in Amsterdam: Janssje

in Arabië: Slahem Aleiki
in België: Manneke Plons
in Brits-Indië: Mahatum Pahatum
in Bulgarije: Slarottimof
in China: Hang Kreng Hang
in Egypte: Fare Homaar
in Engeland: Cheffielt
in Finland: Helsbinkie
in Frankrijk: Fureur
in Friesland: Jatstra
in Griekenland: Odyzee
in Ierland: O'Brajum
bij de Indianen: Winnetoe-titochni
in Italië: Slavoraldi of Alverotti
in Japan: Foetsji Moeti
bij de Joden: Salli Swem
in het Maleis: Nassi Goorkreng
in Nederland: Haalmeier
in Nederlands-Indië: Strondjong
in Noorwegen: Olav Beck
in Perzië: Kelem
in Polen: Pikinsky
in Portugal: Lopez de See-in
in Rusland: Moldimof
in Spanje: Don Derop
op het toneel: Adolf Engerd
in Turkije: Satan Halum
in Zuid-China: Kwoutie Hing
in Zweden: Zwem Heden
en bij de kaffers natuurlijk: Führer.

‘Tè IJduimen naf roof et roogol saw et gnoj mô nee gijen iatkelt et bèhen. Tè dà lew nee gijen laat (môgereekt taarpen). Iet laat drew joelvend egkooorpsen’...

De Opperlandse opdracht bij elke geheimtaal is duidelijk: een boodschap construeren die in die geheimtaal weer als gewoon Nederlands klinkt, of, in het IJmuidens geval, onveranderd is gebleven.

Eenlettergrepige palindromen als ‘pap’ en ‘paap’ blijven in het IJmuidens onveranderd. Voor dit geval moeten we een speciaal palingram hebben, dat in hoofdstuk 2 niet aan de beurt kwam: woorden waarin elke afzonderlijke lettergreep een (geluids)palingram is. Men zou in IJmuiden begenadigde palindroommakers verwachten, maar ik heb er niets van gemerkt.

Geheimtaal heet ook wel cryptogram, maar die term gebruik ik niet want de verwarring met het kruiswoordraadsel voor volwassenen zou dan te groot worden.

Bij een eenvoudig geheimschrift wordt elke letter door een andere vervangen, zodat een parallelogram ontstaat. Mulisch vroeg zich af of die vervanging zó kan, dat er uit een Nederlandse tekst een uitspreekbare tekst ontstaat, terwijl alle letters veranderen. Het antwoord is: nee, dat kan niet, want de s moet s blijven.

Een marginale manier om een boodschap te verbergen is het chronogram. De letters waar het om gaat, zijn dan meestal groot gebeiteld of gedrukt, zodat verbergen hier niet de bedoeling is. Die letters vormen samen een jaartal in Romeins schrift. Ik citeer het vers van Hooft op 1568, het jaar dat Don Carlos werd vermoord, naar werd gezegd door zijn vader Philips II:

De zoon VIIt LVst tot hoogh gezagh
Haakt naa zIIIns VaaDers sterref Dagh

een vertaling van de voorspelling die Ovidius zestien eeuwen eerder in de Metamorfosen deed:

fILIVs ante DIeM patrIos Inq VIrIt In annos.

Bij het zwart maken van letters in een tekst wordt daarin ook een andere boodschap onthuld.

89 Glossolalie

In Nederlandse boeken kan men veel on Nederlandse woorden en zinnen vinden, die ook in bekende talen niets betekenen. Het zijn nabootsing van nabootsing van locomotieven, exotische talen door een Hollander uitgesproken, orgastische teksten, droomzinnen, het woord ‘jazz’ of ‘meisje’ in veertig verschillende talen, en niet te determineren laltaal.

Uit mijn beperkte boekenkast koos ik zes fragmenten, die, natuurlijk uit ieder verband gerukt, in 89a prijken. Als ik verraad dat de drie linkerfragmenten van Nederlandse schrijvers komen, die achternamen bezitten die met dezelfde letter beginnen, en dat de drie rechterfragmenten eveneens afkomstig zijn van drie schrijvers met dezelfde (andere) beginletter, kunt u dan iets raden?

Glossolalie negatief gezien: logorrhoea, of woordkakerij.

Positief: volgens het Lettrisme (Isidore Isov) kan alles in de geest verletterd worden. De Opperlander sluit zich daar van ganser harte bij aan, al zou hij niet weten hoe iets in de geest dal niet verletterd kan, ooit tegen het Lettrisme ingebracht zou kunnen worden.

89a Glossolalie

zo zo po po nee bo nee fo
 nee lo nee ko nee ho nee so
 nee fo nee poe nee soe
 nee toe nee foe nee fo nee lo
 jes jats zjaaz jok ach jamma
 assani llats joz jos joel ahh
 err ahha ahhra chees
 njesnja versteuidheed

Ab, Ai, Ba, En, Fo, Ge, Io,
 Og, Ra, Ré, Ur, We

tltltltltltltltltltltl
 paars hik rusfims
 opik opiksgrbrixwu
 tukhulpikpikprsseretta
 teerttetpaarsereet
 gfkigtffjik
 rutsgkd
 aaaaajjjjoooga, brult i
 Gewel. Gewel. Gewel. Geweldige
 proppoppooppo go Go pap
 Kakiekokiekakoeakakikoekika-kakie-kakoe-kakie-kakoe
 Hihihihihihihihihihihih!
 Pl-pl-pl-pl-pl-pl-pl-pl-mm
 Boeoeoeoeoeoeoeoeoeoeo
 Takakatakakakatak!! Hupsakee
 Pfoeoeoeoeoeit!! romme bomme bom Oooooo!!
 hahahahahahahahaha
 lailai

$39r = 2\pi g$
 kitserdebitsie

FYKUND, LUB, YOVVOY, YIC, ULPZ,
 TUTTI, HYSS, BYNX, PUZE, CLEZE,
 ILI, ZEKKE, ATAR, ORRE, BEKER,
 SZA, H, W-KEES, BOZO, VOIS, GEUK,
 TULLU, CYO, FAAF, SORRO, SIWID, NARK
 pike stulka dziewczyna deuce
 devojka leany tytto kiz
 gadis knabino dyevushka
 koritsi bint naarah maidel
 onnanoko mscichana

Hoofdstuk 9 Epigram

90 Volgorde

Ligt Abcoude niet bij Afghanistan?
aabcefhilst

De zesentwintig letters zijn in de voorafgaande negen hoofdstukken aan alle kanten gemaltraiteerd, maar twee eigenschappen bleven nog ongebruikt: ze hebben een volgorde, en ze hebben een naam.

Je kunt de letters ordenen op klank, op vorm, op gebruiksfrequentie, en daarmee op een efficiënt toetsenbord, maar wij ordenen ze nu eenmaal op een volstrekt onlogische manier van a tot en met z. Alle talen met onze letters doen het net zo, en de talen met ongeveer dezelfde letters doen het ongeveer net zo.

Ook bij woorden is de volgorde van belang. Dat heet grammatika. Bij constructies van het type A en B staat die volgorde net zo vast als het abc; het mag niet B en A zijn.

M.C. Escher maakte een houtsnede 'Dag en Nacht' (1938). Tom Stoppard schreef een toneel stuk Night and Day (1978). Stoppards stuk heet bij ons Dag en nach, maar Eschers prent heet in Amerika 'Day and Night'. Nu staal in die tekening de dag links en de nacht rechts, en bij het beschrijven van foto's en schilderijen is er voorkeur voor de volgorde van links naar rechts.

90b toont een nieuw soort beginlipogram: de woorden in de zin hoeven niet met dezelfde letter te beginnen, maar hun eerste letter wordt door het alfabet gegeven. Hoewel zesentwintig woorden een doodgewone zinslengte is, doen de voorbeelden vreemd aan. Zulke zinnen zijn uit de aard der zaak ook isogrammen.

De zesentwintig woorden in 90c voeren ons tot de paragraaf waarin de naam van de letter wordt gebruikt:

91 Letterrebussen

Dat schrijf je met de t van Van Nelle

Letters hebben namen, Zo'n naam bevat meestal de letter zelf, aan begin of eind, behalve in de 'Griekse ij', en je kan je ook de 'korte ij' en zelfs de 'lange ei' voorstellen.

In de echte kabbalistiek tel je niet de getalwaarden van de letters in een woord, maar de getalwaarden van de letters in de namen van de letters in een woord, bij elkaar op. Voor het Nederlands maakt dat weinig verschil.

Door de letters te gebruiken als plaatjes in een rebus, waar ze met hun naam moeten worden aangeduid (in gewone rebussen staan ook veel letters, maar daar wordt niet de naam mee bedoeld) kunnen we toch rebussen in dit boek opnemen (91 a en b).

De letter t klinkt niet alleen bij ons, maar ook in veel andere talen als de drank thee. In het Frans wordt hij altijd in de constructie 'sans t' begrapt. De twee letters ID zijn in Nederlands, Duits, Engels en Frans het respectieve woord voor 'idee'.

In de oorlog was populair: AH xit ffff zzzzz, wat op een cryptoscheldpartij leek tegen de man die het in 87b al zo te verduren had. Maar het betekent slechts: 'Aha, ik zie thee! Effen zetten!'

Andersom spelde Remco Campert in Tjeempie! Of Liesje in Luilekkerland een drie-letterwoord als: 'Essay Iks'.

Ivans en Havank zijn gedeeltelijk letternaampseudoniemen. Frederik van Eeden had als pseudoniem Lieven Nijland, en maakte daar het tweedegraads letternaampseudoniem Ellen van.

De letternamen zijn, door de telefoon, niet duidelijk genoeg. Vandaar internationale afspraken hoe elke letter aangeduid moet worden, die niemand kent. Zojuist, het is nu 26 augustus 1979, hoorde ik op de VPRO-televisie Piet Schreuders zijn naam in Amerika spellen met 'D of divorce', ondertiteld als 'E van Echtscheiding'.

90a Gordevol

Moeder en vader. Zoon en vader. Meisjes en jongens. Vrouw-Man-maatschappij. Hermien en Gert. Serge en Saskia. Andres en Sandra. Slecht en goed. Koud en warm. Blauw en bont. Dun en dik. Nacht en dag. Boog en pijl. Tak-tik. Olieverversen en doorsmeren. Drinken en eten. Melk en suiker. Thee en koffie. Peren en appels. Vuur en water. Licht en gas. Katten en honden. Hond en kat. Geschiedenis en aardrijkskunde. Schande en schade. Neer en op. Keizer en Cruijff. Janssens en Janssen. Portugal en Spanje. Handelsblad-NRC. Nu en hier. Rijk en Johnny. Snap en Snip. Muyselaar en Walden. Hardy en Laurel. De Dunne en de Dikke. Wim en Kees. Kees van Kooten en Wim de Bie. Nebel und Nacht. Roll and rock. Jim et Jules. Duits, Engels en Frans. Dans, zang en muziek. Oor, neus en keel. Noorwegen, Finland en Zweden. Rood, blauw en wit. Te water, in de lucht en te land. De vader, de heilige geest, en de zoon. Kaas, eieren en boter.

Dat kan allemaal niet. Sommigen doen zelfs pijn aan je verstand. Waarom? Ik kan er niet veel lijn in ontdekken. Het goede en het grote staan meestal voorop. Als er een man en een vrouw is staat dus de man voorop, zelfs bij *Man-Vrouw-Maatschappij*. Alleen sommige zangduo's zetten *Saskia* of *Sandra* voorop. *Dag en nacht* en *pijl en boog* zijn in het Engels *night and day* en *bow and arrow*, dus erg logisch kan het systeem niet wezen. Waarom is het *honden en katten*, maar leven als *kat en hond*? Het merkwaardigste zijn de komische duo's; *Johnny en Rijk* en *Walden en Muyselaar*: de grootste gek lijkt voorop te staan. Maar *Snip en Snap* zijn net andersom! Met alleen voornamen zegt iedereen *Kees en Wim*, maar met de achternaam erbij zijn het *Wim de Bie en Kees van Kooten*. *(Stan) Laurel* en *(Oliver) Hardy* heten in het Nederlands *de Dikke en de Dunne*. In Joegoslavië zijn het *Olio i Stanlio*.

90b Alfabetische zinnen

Aangezien beider chanson de eerste februari goed had ingeslagen, juichte klarinettist Louis: 'Mooi, nu op partijtjes quelen. Richard, songs tellen uiteraard voor waardeloze xylofoons ijzig zuinig!'

Algebra baart constant de eerste fase geweldige hoofdpijn, inzoverre jongens klakkeloos leuterden, maar naarstig oplettende puzzelaars - qua rekenkunst schrander - tonen uitermate veel wetenschappelijke $x + y$ -zaken.

Al blijven citrusvruchten duur eersterangs fruit, grote huizen importeren jaarlijks kolossale ladingen meestal nooit overjarige peperdure quantum, ruikende steevast tot uw verrukking, waartegen Xantippes ijveren zowaar.

Aangezien bedoelde commissie door een fout geen hoger inkomengrens jegens kleine luiden met normale omzetten propageerde, quadrilleerden rechtsgeleerden schijnbaar treuzelend uit verveling; wonderlijke xenofilie; ijzige zelfverzekerdheid.

Acht boosaardige centauren doen een fel gehinnik horen, in jammerend koor luid misbarend, nemend ongelooflijke paardesprongen, quasi razend steigerend; treffend utopisch vertonend wonderlijke xanthinekleuren: ijzingwekkend zwavelgeel!

Als behaarde chimpansees door een fantastisch gelukkig huwelijk idyllische jongen krijgen, laat ma na over pa's quotum ruzieachtige stekeligheden te uiten, vermits wederzijdse x-chromosomen ijverig zijn.

Alle Benficaspelers concludeerden dat elf Feijenoorders geen houterige imbeciele Jan Klaassens leken maar nijvere, ongeëvenaarde, prettige kwalitatief rustige spelers, tegelijk uitstekende voetballers wier x-benen ijverig zwoegden.

90c Alfabet rebus
Ingeborg von Eugen

A vond
 B de
 C sar
 D gelijk
 E ventjes
 F fusie
 G ven
 H peren
 I der
 J zus
 K pen
 L lende
 M meren
 N teren
 O penen
 P gel
 Q biek
 R bij
 S kader
 T gen
 U ren
 V te
 W ver
 X benen
 IJ veren
 Z ten

1 drachtig
 2 spalt
 3 kleur
 4 endelen
 5 ling
 6 daagse
 7 klapper
 8 erhoek
 9 oog
 10 gemeten
 11 tal
 12 uurtje

90d Wie a zegt moet b zeggen

Het is weinig bekend dat de KLM een rol heeft gespeeld bij de inpoldering van de Noordoostpolder. Waterstaat had de N.O.P. in quadranten verdeeld, en had van de KLM de PH-OEI gehuurd om de hele dag boven de denkbeeldige lijnen te vliegen, zodat de werkers beneden zich oriënteren konden. Voor de piloten was dit saai werk. Vooral de legendarische ex-Rus Smirnoff had de pest aan het quadrantje vliegen. Hij vloog liever op Goudkust of South Carolina, of, zoals hij zelf zou zeggen ‘Gdkust en Sth Carolina’ want Smirnoff kon de ou niet uitspreken.

Van Flip Gortzak, die in die jaren de financieel gemachtigde van de KLM op het vliegveld Eelde was, de thuishaven van de N.O.P.-piloten, hoorde ik daar een mooi verhaal over. F.G., zoals iedereen hem noemde vanwege zijn initialen, zijn beroep, en zijn voorliefde voor florijnen en guldens, had tegen Smirnoff gezegd dat Plesman van plan was om een zelfde dienst te gaan verlenen boven de werkzaamheden aan het Amsterdam-Rijn-kanaal bij Abcoude. Smirnoff reageerde daarop met; ‘Als boven Abcde, F.G., hij KLM N.O.P.-quadranten laat vliegen, dan ga ik terug naar Mosk.’ ‘Wat zeg je nu?’ vroeg F.G. en Smirnoff herhaalde: ‘Als boven Abcde, F.G., hij KLM N.O.P.-quadranten laat vliegen, dan ga ik terug naar Mosk.’

91a Een plaatje van een ree die een bus trekt

WIJ schrijven Nederlands, met Nederlandse letters. In China, dat weten jullie wel, daar schrijven ze Chinees. Ze willen daar nu onze zesentwintig letters gaan gebruiken. Mao Tse Tung is dood, leve Mau Zedong. Ze vinden, die Chinezen, dat we Peking voortaan Beidjing moeten noemen, maar daar komt niets van in. Peking heet nu eenmaal Peking zoals Parijs Parijs, Turijn Turijn, Berlijn Berlijn, Milaan Milaan, Lissabon Lissabon en Kopenhagen Kopenhagen heet. Een beetje grote stad krijgt van ons een eigen Nederlandse naam, en hoe de inwoners van zo'n stad het zelf uitspreken doet niet ter zake, want met hen spreken wij niet.

Toen de oude Romein zijn Wet van de Remmende Voorsprong (Londen had als eerste gaslicht, en daarom pas laat elektrisch licht) formuleerde, verzuimde hij helaas om die wet ook op zichzelf toe te passen. Want dan had hij de Tweede Wet van Romein kunnen vinden. Deze luidt:

Op het moment dat A toch maar besluit om het betere systeem van B over te nemen, zal B er juist toe gaan neigen om het systeem van A te adopteren.

Het beste voorbeeld van de Tweede Wet vormt het verpleegstersuniform. In de eerste helft van deze eeuw bestond dat uit een zedig schort met zwarte kousen. Tegen die zwarte kousen is jaren felle strijd gestreden. Net op het moment dat de victorie was binnengehaald, kwamen de zwarte kousen als pikant been-

kleedsel in de mode. Menig zuster tje dat voorheen in haar tas een paar blanke kousen meenam om die na dienst aan te trekken, vervoert daar nu een paar zwarte kousen in mede.

De strijd werd nu gericht op de rok lengte. In 1970 - weet u het nog, dames, dat gymnastiekbroekje; en weet u het nog, heren, de 'hot pant'? - werd de rok lengte niet meer opgegeven in het aantal centimeters onder of boven de knie, maar in het aantal millimeters onder de beenkruising. De verpleegsters wonnen: hun schortjurkje reikt thans tot op een derde der dij, en als zij zich bukken geven zij een anatomische les, waar Tulp bij zou verbleken. Intussen is volgens de Tweede Romeinse Wet, de zoom van het onverplegend personeel gezakt als de dollar. Hij bevindt zich nu tussen knie en enkel.

Een andere illustratie van de Wet van Systeemuitwisseling zou men kunnen zoeken en vinden in het feit dat een land, dat als republiek wereldvermaard werd, in een tijd dat overal de kronen kraakten, besloot om op niets af een koning te nemen, maar over dat onderwerp leest u elders genoeg, en wij achten ons niet geheel onbevooroordeeld.

De Tweede Wet verordonneert dat op het moment dat de Chinezen onze zesentwintig letters nemen, wij dezelfde letters zullen loslaten.

Het was al lang gebruik om op een boek dat 'Een vlucht regenwulpen' heet, een vlucht regenwulpen af te beelden als een dubbele garantie dat de koper niet met een vlucht sneeuwkoninkjes thuiskwam.

Maar wat zagen wij hedenmiddag in de toonzaal van een boekenwinkel? Er zat een banderolle om die vlucht regenwulpen met de inscriptie 'Bekroond met de J. Greshoffprijs', maar de vijf letters 'kroon' waren vervangen door de tekening van een liggend kroontje. Bij de volgende druk zullen we het nog mogen beleven dat de auteur van de regenwulpen wordt aangegeven als Maarten 't □. Om het tekeningetje dat de vorige zin besloot te laten aanbrengen, moesten wij een brief naar de drukker van dit boek zenden, die de lengte van dit artikeltje benadert.

Daar zijn wij op het zwakke punt aangeland van de poging om in tekeningen te schrijven (voor de goede orde: de Chinezen doen dat ook niet, maar wij denken dat zij dit wel doen, en het is dus het tekeningensysteem dat wij zullen adopteren). Er is zeker veel vóór te zeggen. Zo wordt het schelden aanzienlijk verbeterd als het bestaat uit het aanbrengen van krassen op de foto der scheldeling, zodat deze langzaam onzichtbaar wordt. Maar er is een gewichtig ding tegen: het drukproces wordt te omslachtig.

Vandaar mijn voorstel om slechts zesentwintig plaatjes toe te staan voor de rebi waarin wij voortaan zullen schrijven. Als zesentwintig basisplaatjes kiezen wij natuurlijk de zesentwintig lettervormen.

U kent de beladen zin 'Emma zet thee' uit Polls ongebanderolleerde 'Emma Kwartier'. Deze zin wordt in pseudo-Chinees opgeschreven als 'MAZT'. Ook u kent de schrijfwijze OQ. Uit het rapport van een studiegcommissie over de afschaffing der schrijftaal op de lagere school dat nog geheim is, maar dat wij krachtens onze functie mochten inzien, lichten wij nog de zin 'Xibaahp' die staat voor het wijdlopije 'Ik zie Bea's Haagse Post'. En uit het meesterwerk

‘Leed... Vermaak’ van Piet Burger lichten wij nog deze twee vondsten: KZK (kaasomzet) en XO (keerkring).

Men kan ook de cijfers er nog bij nemen, zodat het oeroude ‘777’ mogelijk wordt, misgaders het minder bekende zinnetje ‘12 dwergen en 1 11je 4den feest 8er een 100eden geen mensen mee’.

Curieus vinden wij om de getalnamen slechts indirect in de rebus te betrekken, zoals in de vraag die bij ons laatste voorbeeld aansluit: ‘Waarom dendingdenden ze feest rrrrrrrr een hond?’

91b De rebus niets dan goeds

WIJ hebben het geweten! Tassen vol post kwam de post door de sneeuw, genant want afstand, naar onze bus brengen. Onze Copia Reborum is tot 1984 gevuld. Hoewel de opzet juist was om met de gewone drukpers uw rebussen weer te geven, gebruikte u toch weer scheve, omgekeerde, cursieve, griekse, gotische

92 Opsterlands

Doe kaam it ynienen by him op, dat se har allegeare mei de mûle sa skoan rede koene, mar dat it op 't papier wie fan homar. OPSTERL. BODE

Nederlands staat tot Opperlands als Opperlands tot Opsterlands. De Opsterlander neemt een loopje met het Opperlands. Hij doet dat door het gram in het kwadraat, door parodie, of door het bijna-goed-verschijnsel.

Op een aantal plaatsen heb ik een gram in het kwadraat laten zien, zoals het elegendige palindroom. Een verfijning hiervan is om aanvankelijk de indruk te wekken dat je het ene gram maakt (bijvoorbeeld een e-legende) en dat er ineens een storing komt (de letter a), waarna het een ander gram (een palindroom) blijkt te wezen.

Ideaal lijkt mij een doelverhaal, waarbij de lezer denkt: 'de schrijver gaat daar-en-daar op af', en bedrogen wordt.

De parodie zagen we bij de palindromen die samen het versleten 'mooie zeden in Ede zei oom' doen verbleken van schaamte.

De keerwoorden 'Grebbeberg', 'Sèvres-servies', 'paaschschaap' zijn net-niet-goed. Dubieuze gevallen als 'tongg'not' zijn interessanter dan keerwoorden als 'pap' of 'paap'.

Opperlands ontstaat waar men de mazen van het Nederlands tracht te ontzwemmen. Opsterlands kan pas ontstaan als het boek, waarvan ik nu de laatste loodjes tik, is verschenen.

93 Echt gevonden

Schandalig verwaarloosd in dit boek is het genre van de ontdekking van een Opperlandse parel in een Nederlandse oesterschaal. Het is razend moeilijk om een bepaald Opperlands verschijnsel in gewoon proza te signaleren. Dat komt door de vervloekte eigenschap van gewoon proza dat je het om de betekenis leest, hoe onbenullig die meestal ook is. Zelfs een simpele opdracht als 'tel het aantal e's op deze bladzij' is voor iemand die de taal kent, nauwelijks uitvoerbaar. We zullen er een computer voor moeten huren. Des te meer eerbied voor wie bij Vestdijk (schrijver van De kellner en de levenden) het woord 'prachtsymboliek' als isogram wist te spotten.

Er is nog nooit van Beatrijs tot Beatrix een naïef-Nederlandse volzin gevonden die een palindroom was! In buitenlandse literaturen is het aanwijzen van rijmende of ritmende stukken in proza een oude en aardige traditie - bij ons ken ik er niet één voorbeeld van. Ook hier geldt dat een Opperlandse opvoeding vereist is, alvorens Opperlandse wonderen in echt-naïef Nederlandse geschriften ontdekt kunnen worden.

94 Fossielen en doodoeners

As is verbrande turf
Wat? Zwarte kat

Het lijkt of het Opperlands schatplichtig is aan en parasiterend op de Nederlandse taal. Maar omgekeerd vallen er ook Opperlandse vruchten in de Nederlandse taaltuin. Het combinatiegram 'plotsklaps' is gewoon Nederlands aan het worden. Duizenden uitdrukkingen die eens door duizenden spirituele gebruikers van de Nederlandse taal gesmeed werden zijn nu platgewalst.

Elk van de door Inez van Eijk verzamelde dooddoeners is op zich beschouwd prachtig. Maar hun eindeloze opsomming, en de wetenschap dat wie ze gebruikt, ze niet heeft bedacht, stemt treurig. Er zijn mensen die werkelijk menen dat het 'in Como liggen' en 'accoustiek' is, in plaats van 'coma' en 'artistiek'. En soms weet ik het zelf ook niet meer. Wat is 'voor de volle achttien procent'?

Al eerder wees ik erop dat de zogenaamde volksetymologie minder vaak gebaseerd is op taalkundige onwetendheid dan op Opperlandse baldadigheid. 'Peterolie' (toevallig ook nog de juiste etymologie) klinkt aardiger dan 'petroleum'.

U klaagt wel over de 'clichés' waarin iemand zich uitdrukt. Maar vergeet niet dat elk woord een cliché is. Alleen de Opperlandse lamp kan zo'n cliché in een nieuw licht zetten.

Spreek gerust in clichés, ze zijn ervoor. Maar kijk er ook eens naar, en word zo Opperlander.

(a) BB80
IO II II II II I2

(b) WW WYY, W8 U UW E: HYY I o

(c) oJ6! 1003ZRNNMRNUG2NEUN8R1

(d) I Ior = I f(1)I, I fix

(e) j, D CCC yy ui Bh?

(f) sTRsSTST¹
P

(g) I/I ID
I I D II xIII/IYRN L LL vIII R i/ivR ZZ

(h) I M_E L_I^E P_L^I E_P

ST h A e D t 2

W IN AS HIJT ^G N:

IK BEN
WEG NAAR ^G N

S^T M_E TAAG U

TIS^T TIJD DATGU 8

AL I *door* ZULT UNK

ANDHVEN UR DNR

(i)

1	2	3	4
5			
6			
7			

HORIZONTAAL

1 zonder ouders

5 lokvoer

6 meisjesnaam

7 plaats in Duitsland

VERTIKAAL

1 Oostenrijkse dans

2 Oostenrijkse dans

3 Oostenrijkse dans

4 Oostenrijkse dans

en gekantelde letters, vaak ook nog in een Ostaijaanse schikking.

De oplossingen, alsmede de bekroonde inzenders, vindt u omgekeerd er bij afgedrukt. U weet toch hoe die traditie is ontstaan om oplossingen omgekeerd af te drukken? Bij de allereerste krant, uit 1492, luidde de kop ‘Wattister ghebeurt?’ en het antwoord op die vraag werd omgekeerd afgedrukt. Bij de kranteverkoper las men alleen de vraag, maar wie het antwoord wou weten moest de courant zelf aanschaffen. Later werd het dagbladzegel ingevoerd, een belasting op de oppervlakte van een krant, en toen werd, om de prijs laag te houden, de steeds weerkerende kop van de krant erafgeknipt. De pagina die u nu leest houdt u dus eigenlijk op zijn kop. Houdt u hem normaal dan leest u de opgeloste rebussen.

OPLOSSINGEN

(a) Beestachtig / Elfen paren tussen tien en twaalf. (C.W.F. Kort)

(b) Wees wijs, wacht u voor uw naaste: hij's een nul. (V.B.)

- (c) O jezes! Duys en Dries etteren en emmeren nu getweeën eeuwen achtereen.
(P.v. Hoek)
- (d) Een tiener is een fenomeen, een fenix. (Mevr. Hoffmann)
- (e) Jeetje, dee Cees twee eitjes uit je behaatje? (Mevr. Piso)
- (f) Ministersplicht: onderste steen boven. (W.v.d. Wal)
- (g) Een eende-idee. / Een eend deed twee der tien eendeeieren vijftig ellen achter
een eendevijver zetten. (Nel Weggelaar)
- (h) Een meneer liep op en neer /door het grotestadsverkeer / Intussen was hij aan
't zingen / Ik ben op weg naar Scheveningen / Stop meneer, U gaat verkeerd /
't is hoog tijd dat g'U bekeert / Alleen doorlopend zult u komen / Aan de haven
uwer dromen. (W.H. Overbeek)
- (i) Kruiswoordraadsel: wees, aas, Ellen, Essen. (F.v.d. Harst)

95 Wensen

Eén wijze kan meer vragen dan duizend dwazen kunnen beantwoorden.
ERASMUS *in brief aan J. BATTUS, 10-1-1503.*

Ik heb in dit boek het Opperlandse kunstbezit willen vastleggen, en alleen als er gaatjes waren die eenvoudig te vullen waren, heb ik dat geplombeerd.

Er blijft nog veel te wensen over. Drie wensen wil ik uitschrijven, waarbij de laatste de mogelijkheid voor het doen van nieuwe wensen insluit.

Mijn eerste wens betreft paragraaf 77. Daar moet nog veel meer in zitten, en ik zou willen dat u over het parallellogram diep nadacht.

Mijn tweede wens is dat de vooruitgang in het Opperlands niet zal gebeuren door het steeds mooier invullen van oude procédés, maar door het uitvinden van nieuwe procédés. In de volgende druk, van 1991, moeten niet alle paragrafen tweemaal zo dik zijn, maar moeten er tweemaal zoveel paragrafen zijn.

Ik geef een voorbeeld van een nieuw procédé: het 'ritsgram'. Goede voorbeelden daarvan heb ik dus niet.

Een ritsgram is een rij grammen die samen een bovengram vormen, maar waarvan de oneven exemplaren achter elkaar gezet óók een bovengram vormen, en de evengenummerde grammen eveneens.

Zijn de grammen letters, en vormen ze samen een woord, dan is het te gemakkelijk.

Zijn de grammen letters, en is het bovengram een zin, dan heb ik vier voorbeelden (95a), die, en dat tekent hun zwakte, uitleg behoeven.

Zijn de grammen woorden, dan staat hier het enige mij bekende voorbeeld. In modern toneel hoort men wel eens twee mensen door elkaar heen praten, maar dat levert samen zelden een geslaagde zin op.

.....
Het goed was bij Jan zijn vader; is die meegenomen, agent?

Het was Jan, vader, die agent.

Goed bij zijn is meegenomen.

.....
Zijn de grammen kranteregels, dan is er in 95b weer één voorbeeld.

In de Vaderlandse literatuur zijn een aantal voorbeelden waarin de grammen versregels zijn. In het opgenomen gedicht van C. Tuinman is de linkerhelft vóór, en de rechterhelft tegen het pausdom, terwijl het geheel ook tegen is.

Gold voor dubbelgram en palingram: 'twee halen, één betalen', voor het ritsgram geldt: 'drie halen, één betalen'. Een nog gunstiger verhouding tussen de uitgave van letters en de ontvangst aan boodschappen, zie ik niet verschijnen.

Mijn derde wens is dat er een stoet van Opperlandse publikaties komt. Nodig zijn allereerst deze drie:

Een Opperlands Woordenboek, waarin je kunt opzoeken wat ook al weer het bijzondere van het woord 'bijzonder' was, en of een bepaalde bijzonderheid al eerder was ontdekt. Voor de meeste Nederlanders bevatte dat woordenboek de woorden

‘angstschreeuw’, ‘Lord’ en misschien ‘zoeven’. Dit boek voegt er een paar duizend woorden aan toe. Uiteindelijk moet het Opperlandse woordenboek boven Van Dale uitgroeien.

Een boek met alle palindromen in alle talen. Dan pas wordt vergelijkende palindromiek mogelijk: is het in de ene taal makkelijker dan in de andere? Zijn palindromen te vertalen? Zijn er gemeenschappelijke handigheidjes?

Van Dale door de computer gedraaid. Alle woorden van de Nederlandse taal getest op ana-, palin-, homo- en heterogrammatikaliteit. Er zullen dan zeker vondsten worden gedaan die niet in dit boek staan, waar we immers principieel geen computer bij gebruikten; maar ook het omgekeerde is waar.

Wanhoop niet. Toen omstreeks 1100 met het Nederlands werd begonnen, zag het er ook niet naar uit dat miljoenen mensen die taal eens zouden lezen en schrijven, en dat er wereldliteratuur in zou verschijnen. Voor het Opperlands is ook een gouden toekomst weggelegd.

Over tien jaar verschijnt de derde, aangevulde en herziene, druk van dit boek. Tot dan!

95a Ritsen**Roemer Visscher en Piet Burger**

(Stien en ik praten over de vraag of Eva of Seth een slang doodde):

‘Goed, Eef overreed een adder’. ‘Nee, Stien, net nog at Seth hem’.

(Gestoorde palaeontoloog:) ‘O, de oereenden eten toast, hm’.

(Overspannen pacifist:) ‘Geef vrede-adres in engte, hé’.

(Huisvader aarzelt tussen dessert en oppas):

‘Ik, satraaptoetje? Oey, kijk 'es: oppas bloost!’

(Verliefde apotheker:) ‘Is 't apoteekje op slot?’

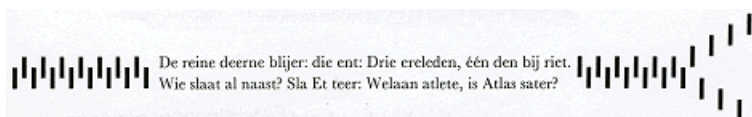
(Zoon van Dick Bos:) ‘Karate joy? Iks, pa Bos!’

(Aanzetten tot medeplichtigheid van inwoner van Togo):

‘Een regel nam men nog. U steelt mee: 'n eg, Togoër’.

(Verdrietige eter:) ‘Erg lam nou, 't eten goor’.

(Deftige scheikundeleraar:) ‘En een mengsel meet ge’.

De reine deerne blijer: die ent: Drie ereleden, één den bij riet.

Wie slaat al naast? Sla Et teer: Welaan atlete, is Atlas sater?

95b 1, 2, 3

Albeda heeft 't kabinet gelijmd en
verlakt. Daar zijn we allen erg blij
mee. Maar het lag natuurlijk vooral
revolutionair Aantjes die van de sym-
bolische en onzinnige uitspraken ge-
daan over abortus voor maagden, ont-
bloot was. En toen dit artikel
fijn op drie verschillende manieren -
van leestechiek - een stukje!

Den Uyl heeft hem aardig
om. Die V.A.D. viel nogal
zwaar op de maag van de anti-
pathieke vicepremier - zijn dia-
logen tegen de televisie die ont-
dekte dat de man volkomen
getikt was, vormde het
toppunt

Anti-christendom**Tuinman**

De roomsche kerk is wis,
Daar Christus zetel is,

Vol dwinglandij en list
Heerscht nu de tegenchrist,

De paus op zijnen troon
Vertoont Gods eigen zoon,
Men knielt en kust zijn voet,
Wijl elk hem hulden moet.
Die ketters zijn verklaard?
Verdelgt zijn vuur en zwaard.

Met stedehouders macht,
Wordt hij als God geacht,
Die 's keizers nek betrad.
Wat hovaardij is dat?
't Is tegen 's Heeren woord
Maar wacht, God ziet en hoort!

96 Bronnen

Ik vermeld hier de bronnen voor zover ik ze ken. Als er alleen een naam staat betreft het een bijdrage in een brief aan mij.

Bronnen Letterkunde

- 02a a6, 12-5-79
- 03a a7
- 06b a3, 31-7-76
- 06c *Hollands Maandblad*, december 1966
- 06d Kousbroek in a16
- 06e *Propria Cures*, 4-5-57
- 11a Des Amorie van der Hoeven in a1
- 11b a16
- 11c C.H. Bos-Everts in a20
- 11d Groenbeek Kruiming in a17
- 11e Van Lennep in a1
- 11f Everts a16
- 11g Mulier a17
- 11i Jongeneel, *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 17-1-25 en 3-6-71
- 11j Breemen in a5
- 11l a16
- 11o Bosscha in a1
- 11p a16
- 11q Woerkom in *Het Vrije Volk*, 6-3-71
- 11r P. Grijs in *Zinnig tuig*
- 11u a17
- 11v a11
- 11ij Breemen in a5
- 12a Kousbroek a16
- 12b a3 12-2-77
- 13b Van Caldenborgh in a20
- 13c en 13d Burger
- 13r a18
- 13s a15
- 14a a6
- 14b j17
- 14c Burger
- 14v uit b6
- 15c a11
- 15d Piet Grijs, *A is een letter*
- 15k a11
- 15l Mulier in a17
- 15m en 15s a11
- 15v Verschuyt
- 15w Van den Berghe
- 15z Burger
- 16a G. van Gelder

16b Drs. P. in a20
 16c a6 2-12-78
 16d Bos
 16e Vondel in b12
 17a a6 26-8-78, 30-9-78, 7-10-78
 17b Van Caldenborgh
 17c Verschuyt
 18a *Het Parool*, 21-1-78 en a16
 18e NRC-*Handelsblad*, 23-1-78
 12b a6 30-6-79
 22c Burger
 22d Roemer Visscher
 24a a6 1979
 25 Burger
 26 Burger (26c a20)
 27a Burger
 30a a12
 31a Roemer Visscher
 31b Drs. Bert v. Hanecoot in *Propria Cures*, 27-11-76
 31c Roemer Visscher in a17
 32a Vereende krachten
 32f E. Werkman in *Het Parool*
 33a de 'parkietjes' uit *Mandril*, 1947
 35a a6 7-79
 35e *Rotterdams Nieuwsblad*, 28-4-77
 37 Burger
 39a G. Komrij, NRC-*Handelsblad*, 31-1-79
 39b a6 18-11-78
 39c Battus, *De Encyclopedie*
 39d j19
 39e b8
 39f a3 18-11-78
 40a a6 10-5-79
 40b a6 later in 1979
 41a a16
 41e en 43e *Het Parool*
 44a a16, a17
 44b Simplistisch Verbond, 24-9-78, Nederland 1
 44c Burger
 48a j17
 50a a3 9-4-77
 50b Raoul Chapkis in *Barbarber*, 1963
 50c h2, h3
 51c h3
 51l H. de Flines in b12
 52a a6 18-1-78
 52b Burger
 52c h3
 52d H. Brandt Corstius in *Informatie*, maart 1971

52e a3 14-1-78
53a a6 9-6-79
53b Krol in a20
53c h3

- 54b Krol in a16
- 55a a6 25-8-79
- 55b Krol in a20
- 55d j18
- 56a J. Spier in a17
- 58a J. Revijs in b12
- 58b a3 28-10-78
- 58c Burger
- 58d persoonlijke mededeling drs. Van Buren
- 58f Uit den Boogaard in a17
- 59a a17
- 59b P. Verstegen e.a.
- 61a a6 17-3-79
- 62a a6 3-3-79
- 63a a17, a10
- 63b a17
- 64a Renkema in a17
- 64b a6 7-7-79
- 64c Burger
- 65a a6 29-7-78
- 66b a6 12-79
- 69a a6 31-3-79
- 70a b7
- 71a a6 12-8-78
- 71b a6 9-9-78
- 72a a6 2-6-79
- 72b o.a. Roemer Visscher en Schippers
- 73a a6 8-7-78
- 77a j17
- 77b Burger
- 78a a3 20-1-79
- 79a a6 20-1-79
- 79b Vormaat
- 80a a12
- 81a a6 28-4-79
- 82a Blokker in *de Volkskrant*, 17-4-71
- 83a a6, a8
- 84a a12, 7-4-79
- 84b j19
- 84c Lama in *Propria Cures*, 1957
- 85a a6 14-4-79
- 85b j18
- 86a a6 21-4-79
- 86b a6 5-8-78
- 87a *Algemeen Handelsblad*, 1970
- 87b G.L. van Lennep in *NRC-Handelsblad*, 6 en 20-10-79
- 90a j18

- 90b *Onze Taal*, mei 1963
- 90c Von Eugen in a17
- 90d a17
- 91a a6 16-12-78
- 91b a6 13-1-79
- 95 Burger, Roemer Visscher, Tuinman (1728) in b12

Bronnen taalkunde

- 00 citaat Gardner in e2, Le Lionnais in f2, Van Lennep in a1.
- 03 Opperlandse bulletins in 1976, 1977, 1978, 1979: a16, a20, a17, a2.
Kousbroek-Queneau a13. Inez van Eijk b9. Van Buren a6.
- 11 Kousbroek b11 (6-3-71 en 29-5-71); Frese a7. Breemen a5. Uklucht met Rus uit a11.
- 12 b11 (5-6-71).
- 13 Kronkel in *Parool*, 21-3-78. Scharp a15. over Scharp j10. r-lipotraditie d3.
Bilderdijk a18.
- 15 Verkijk-Hemert j11. Kerdijk a11 (volgens uitgever: 1944). Gezelle b6.
- 17 Duits record d5.
2 b11 (5-6-71), b1.
- 21 Over Becanus: *Hermeneus*, januari 1972.
- 23 *Vrij Nederland*, 16-6-79.
- 25 Borssele a4. Kousbroek a12 (7-8-78). Kluyver i7. *Natuur en Techniek* b15.
Parool, april 1973. Guiraud f1.
- 27 Drs.P. b16.
- 29 b2 geeft *dop-zoz*.
- 30 b11 (12-6-71).
- 31 Hersenbreker h6, kabbalistiek j16.
- 35 b18, Hanlo a9.
- 56 Welling b17.
- 57 b3, b4.
- 58 b11 (1-12-71).
- 60 Bloem in *Vrij Nederland*, 16-12-78.
- 65 Bernlef in j4, Buddingh' in b4.
- 66 Blokker in *de Volkskrant*, 13-2-72, Koot in *Haagse Post*, 30-6-79.
- 70 Kunststukjes b13, Beijck b12, Duijzer b7.
- 76 Hermans in *Paranoia*.
- 81 *Scientific American*, February 1977.
- 88 Duitse zin d1, Belgisch b6, IJmuidens j9, Mulisch: *De Verteller*. Hoofd uit b12.
Over zwartmaken van letters: b11 (12-6-71).
- 89 Hanlo, Hermans, Hiddema; Van Kooten en De Bie, Koolhaas, Krol.
- 91 Kabbalistiek j16.
- 92 Haast goed: b8.

97 Bibliografie

De bibliografie is verdeeld in tien delen, ieder voorzien van een letter.

- a - primair: Opperlandse letterkunde
- b - secundair Opperlands; taalkunde en geschiedenis
- c - *Recreational Linguistics* in het algemeen. Speciale talen:
- d - Duits
- e - Engels
- f - Frans
- g - andere talen
- h - hulpmiddelen voor Opperlands
- i - vindplaatsen van Opperlandse vondsten in Nederlands
- j - andere gebruikte publikaties

a Primair: opperlandse letterkunde

- a1 *A-saga, E-legende, O-sprook*, Amsterdam, 1879.
- a2 Battus, 'Spreekt u Opperlands?', *Margriet* 3-8-79.
- a3 Battus, *Vrij Nederland*.
- a4 Ph. van Borsselen, *Den Binckhorst*, Amsterdam, 1613.
- a5 B.H. van Breemen, *I-dicht, IJ-rijm en eenige andere rijmen*, Amsterdam (1880).
- a6 Drs. G. van Buren, *NRC-Handelsblad*, zaterdagbijvoegsel.
- a7 A.F. (Frese), *Proeve van vyf klinkdichten*, Delft, 1784.
- a8 Hanecroot, *Propria Cures*.
- a9 J. Hanlo, *In een gewoon rijtuig*, Amsterdam, 1966.
- a10 *Het goed is beter in Best*, Haarlem, 1978.
- a11 F. Kerdijk, *Speels alfabet voor grote kinderen*, Utrecht (1944).
- a12 R. Kousbroek, *NRC-Handelsblad*.
- a13 R. Kousbroek, *Raymond Queneau Stijloefeningen*, Amsterdam, 1978.
- a14 J. O'Mill, *Lyrical Laria, Rollicky Rhymes, Curious Couplets, Tafellavetrijm, Bony Ballads, Apologische spreekwoorden, Op deuren en glazen, Louter leuter, Puure Piffel, Popsy Poems, Literary Lunacy*, Laren z.j.
- a15 J. Müllner en J. Scharp, *Eene Kers-preek met volkomene uitlating van de letter r*, Amsterdam, 1858⁵ (eerste druk 1795).
- a16 *NRC-Handelsblad*, 27 augustus 1976, Cultureel Supplement.
- a17 *Onze Taal* juli/augustus 1978, Opperlands nummer.
- a18 H. Riemsnijder en W. Bilderdijk, *Galante Dichtluimen*, Amsterdam 1870 (Oosterbeek 1979).
- a19 K. Stip, *De dierkundige dichtoefeningen van Trijntje Fop, Beestachtigheden, Vis à vis, Zoo zoo, De peperbek en andere beesten*, Den Haag z.j.
- a20 *Vrij Nederland*, 27 augustus 1977 (met een rectificatie 3-9-77), 'Opperlands'.
- a21 Th. van Woerkom, 'Oe-clou', *Het Vrije Volk*, 6-3-71.
- a22 D. Zonderland, *Volksliedjes uit Zaandonderland*, Bilthoven, 1971.

b Secundair opperlands; taalkunde en geschiedenis

- b1 Battus, 'mooi dit idioom!', *Hollands Maandblad*, dec. 1978.

- b2 E.E.M. Beijk en H.J. Duijzer, 'Opperlandse Taal- en Letterkunde; een eerste verkenning', *'t Krantje* (Stadsbibliotheek Haarlem) 6, 1978.
- b3 H. Brandt Corstius, 'Lange woorden', *Spektator*, 1977.
- b4 C. Buddingh', *Lexicon der Poëzie*, Amsterdam, 1968.
- b5 P. Burger, *Cryptogrammen. Leed...vermaak...*, Amsterdam, 1978.
- b6 A. de Cock en Is. Teirlinck, *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*, Gent, 1908.
- b7 H.J. Duijzer, 'rimram', *'t Krantje* 7, 1979.
- b8 H.J. Duijzer en E.E.M. Beijk, 'Bollandse Nieuwe', *'t Krantje* 7, 1979.
- b9 I. van Eijk, *Ik zeg maar zo, ik zeg maar niks*, Utrecht, 1978.
- b10 M. van Haaften, 'Een E-vertelsel betreffende verzekeren, en ander letterkundig spel', *De Verzekeringsbode*, 19-7-55.
- b11 R. Kousbroek, *NRC-Handelsblad*, 1971.
- b12 *Letterkundige Kunststukjes*, Amsterdam, 1874.
- b13 *Letterkundige Kunststukjes (proza)*, Amsterdam, 1875.
- b14 *Mooi dit Idioom*, nummer 1, augustus 1978.
- b15 *Natuur en Techniek*, maart 1957, februari 1968.
- b16 Drs. P., *Maak thuis uw eigen tekst in uw vrije tijd zonder schroeven*, Bulkboek 31, 1977.
- b17 J. Welling, 'taalcuriosa', *Yang*, 1975.
- b18 J. van der Woude, 'Pijpetuitjes' *MCPapier*, 1979/2.
- b19 J. van der Woude, 'Tobberijen over taal en topologie', *MCPapier*, 1979/3.
- b20 L. Straus, 'Taaltrucjes', *Levende Talen* 102 (en 104), 1938 (en 1939a).

c Recreational linguistics in het algemeen.

Zie ook bij afzonderlijke talen d, e, f en g.

- c1 S. Hart, *Jeux Graphiques*, Paris, 1976.
- c2 H. Schultink, 'De linguistische grondslagen van het woordspel', *Nieuwe Taalgids* 57, 1964.

d Duits

- d1 K.P. Dencker, *Deutsche Unsinnspoesie*, Stuttgart, 1978.
- d2 A. Liede, *Dichtung als Spiel*, Berlin, 1963.
- d3 E. Schulz-Besser, 'Deutsche Dichtungen ohne den Buchstaben R', *Zeitschrift für Bücherfreunden*, 1909.
- d4 H. Weiss, *Spiel mit Worten*, Bonn, 1965.
- d5 'Wortdsjunglekampf', *Der Sprachdienst* 23, 1979.

e Engels

- e1 H.W. Bergerson, *Palindromes and Anagrams*, New York, 1973.
- e2 C.C. Bombaugh (M. Gardner Ed.), *Curiosities of words and literature*, New York, 1961.
- e3 D.A. Borgmann, *Language on Vacation*, New York, 1965.
- e4 W.R. Espy, *An almanac of words at play*, New York, 1975.
- e5 W.R. Espy, *The game of words*, London, 1971.
- e6 R.M. Estrich and H. Sperber, *Three Keys to Language*, New York, 1952.
- e7 P. Hammond and O. Hughes, *Upon the Pun*, London, 1978.
- e8 J. Newton Friend, *Words: Tricks and Traditions*, New York, 1957.

f Frans

- f1 P. Guiraud, *Les jeux de mots*, Paris, 1976.
- f2 *Oulipo, la littérature potentielle*, Paris, 1973.
- f3 G. Perec, *La disparition*, Paris, 1969.

g Andere talen

geen andere talen

h Hulpmiddelen voor opperlands

- h1 H.J. Verschuyl, *Grote Puzzel Encyclopedie*, Laren, 1975.
- h2 E.R. Nieuwborg, *Retrograde woordenboek van de Nederlandse taal*, Antwerpen, 1969 (met *supplement* door W. Smedts, Leuven, 1974).
- h3 J. van Berckel e.a., *Formal Properties of Newspaper Dutch*, Amsterdam, 1963.
- h4 P.C. uit den Boogaart (red.), *Woordfrequenties in geschreven en gesproken Nederlands*, Utrecht, 1975.
- h5 E.D. de Jong (red.), *Spreektaal, woordfrequenties in gesproken Nederlands*, Utrecht, 1979.
- h6 J. van Schenk Brill-Parmentier, *Hersensbrekers Woordenboek*, Naarden, 1974.

i Vindplaatsen van opperlandse vondsten

- i1 *NRC-Handelsblad*.
- i2 *Het Parool*.
- i3 *Intermediair*.
- i4 *Thorbecke Journaal*, Alphen aan den Rijn.
- i5 *Gesprekken met Kafka*, Amsterdam, 1965.
- i6 *Algemene Winkler Prins*, Amsterdam.
- i7 *Handelingen van het 26ste Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres* (1937).

j Andere publikaties waar naar verwezen wordt

- j1 L. de Vriese, *Metamorphosis*, Brugge, 1711.
- j2 R. Campert, *Hel leven is vurrukkulluk*, Amsterdam, 1962.
- j3 R. Campert, *Tjeempie*, Amsterdam, 1968.
- j4 J. Bernlef, *Rondom een gat*, Amsterdam, 1971.
- j5 *Het Indisch familiearchief*, Den Haag.

- j6 Nabokov, *Despair*.
- j7 C. Hamans, 'Waarom is *piel* geen *pijl* geworden?' GLOT 1979.
- j8 Veering, 'U', *Onze Taal*, 1970.
- j9 H. Brandt Corstius, *Computer-taalkunde*, Muiderberg, 1978.
- j10 W.C. de Vletter, *Levensschets J. Scharp*.
- j11 D. Verkijk, *Radio Hilversum 1940-1945*, Amsterdam, 1974.
- j12 M. Bellah (bewerking Han G. Hoekstra), *Waf waf! Miauw!*, Amsterdam, z.j.
- j13 W.F. Hermans, *De God Denkbaar, Denkbaar De God*, Amsterdam, 1956.
- j14 W.B. Rombouts, 'De Ablaut als middel tot woordvorming', *Levende Talen*, 1957.
- j15 C. van Bruggen, *Hedendaagsch fetichisme*, Amsterdam, 1925.
- j16 F. Weinreb, *Zahl-Zeichen-Wort*, Hamburg, 1978.
- j17 P. Grijs, *Televisie, psychiaters, computers en andere griezelverhalen*, Amsterdam, 1978.
- j18 P. Grijs, *Piet Grijs is gek!*, Amsterdam, 1975.
- j19 P. Grijs, 'Blijf met je fikken van de luizepoten af!', Amsterdam, 1972.

98 Opperlanders

- A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN JR. (1821-48), schreef in 1841 de *O-sprook*.
- I. BECANUS (Jan van Gorp van der Beken) (1519-1573), Opperlandicus die er in ging geloven.
- J.D. BELTMAN, Opperlands observator te Castricum.
- E. BEIJK, Opperlandicus geïnfiltreerd in de redactie van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*.
- W. DEBIE, zie K. van Kooten.
- W. BILDERDIJK (1756-1831), was óók taalgek.
- H. BOS, anagrammaticus en contaminist.
- J. BOSSCHA (1797-1874), schreef in 1841 de *A-saga*.
- B.H. VAN BREEMEN (1852-geëmigreerd 1897), publiceerde in 1880 een ij-rijm en een i-dicht.
- DRS. G. VAN BUREN (1908), achter deze schrijfster in het zaterdags bijvoegsel van *NRC-Handelsblad* verschuilt zich een dame van zéér hoge komaf.
- P. BURGER (1929), palindroomkoning te Andijk. Puzzelmedewerker van *Denksport* en *Elseviers Weekblad*, schreef *Cryptogrammen. Leed...vermaak...*
- P. VAN CALDENBORGH, pan-, iso-, lipo- en palingrammaticus; tevens maker van driedimensionale kruiswoordpuzzel.
- CHARIVARIUS (G. Nolst Trenité) (1870-1947), taalzuiveraar en -spotter. Publiceerde *Charivaria* (3 delen, 1913-18) en *Ruizerijmen* (5, 1914-18).
- H.J. DUIJZER, hier-Haarlems Opperlandicus.
- C.H. EVERTS (1851-1923), Amsterdams zakenman, schreef omstreeks 1880 de E-legende, thans in het bezit zijner al even Opperlandse dochters. Verloren ging zijn speech bij het huwelijk van zijn neef Allard met Ada, Javalaan 8, Baarn.
- A. FRESE, taalkundige, publiceerde in 1784 als 'A.F.' de vijf klinkerlipogramsonnetten.
- B. GROTHUES, bij de revisie van dit boek naar voren tredend Opperlander, auteur van 'Anna sust SusannA', uitgeverij Zelen, Maasbree 1979.
- J. JONGENEEL (1831-87), dominee die het *i-dicht* schreef, dat in 1925 in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* werd afgedrukt.
- R. KAT (alias John Bartok, Adri Vormaat, Kees Historie), bizarrolinguïst.
- G. KOMRIJ, graver naar en schepper van Opperlands.
- K. VAN KOOTEN, zie W. de Bie.
- R. KOUSBROEK (1929), Opperlands auteur (transformationalist), herintroduceerde in 1971 het lipogram en andere taalwonderen in Nederland.
- J. VAN LENNEP (1802-68), schreef in 1841 de *E-legende*, en schreef de *Vermakelijke Spraakkunst*.
- W. MULIER (alias Pim Pernel) (1865-1954), uitvinder van het Nederlands voetbal.
- JOHN O'MILL (1915), Angloöpperlandicus.
- H. POLZER (alias drs. P.), rijmkeizer en Opperlandicus.
- J. RENKEMA, redigeert het maandblad *Onze Taal* (postbus 140, De Lier), waar *Onze* ook wel eens Opperlands kan zijn.
- J.P. ROEMER VISSCHER, apotheker, grammaturg, alfabeet.
- J. SCHARP (1756-1828), publiceerde in 1795 een leerrede, en in 1834 een kerst-preek (vertaald uit het Duits!?), zonder de letter *r*.

N. SCHEEPMAKER, woordgolver, anagrammist en Opperlander in algemene dienst.

KEES STIP, Opperlandicus die de rijke fauna in deze wereld rechtvaardigt.

P.C. UIT DEN BOOGAART, Nederlands woordenteller, Opperlands woordenteler.

H.J. VERSCHUYL (1938), hierachter verschuilt zich een hoogleraar in de *Nederlandse taalkunde*.

L. DE VRIESE, Brugs Opperlatinist, die in 1711 3100 anagrammen maakte van een Latijnse gebedsregel.

J. WELLING, Bests Opperlandicus.

E. WERKMAN, Amsterdams journaalhouder en Opperlands boekhouder.

99 Van aardbei tot zuurkool

Getallen van één cijfer verwijzen naar het betreffende hoofdstuk; twee cijfers verwijzen naar een paragraaf. In deze index zijn geen verwijzingen opgenomen naar de paragrafen 96, 97, 98 en 99, zelden naar de Letterkunde. Voor individuele woorden moet maar eens een Opperlands Woordenboek verschijnen. Bij *gram* vindt men de eenenvijftig grammen die in dit boek voorkomen. Getallen zijn na de *z* gezet. Tussen de 1 000 en de 2 000 verschaffen ze een Opperlands jaartallenlijstje.

aardbei 24
 Abba 29
 abc-gram 70
 acrostichon 16
 Agt 31
 alfabet 08, 19, 90
 Alice 56
 alliteratie 15
 A met een ABA 88
 Amorie van der Hoeven 11
 Amsterdams 87
 anaclept 30
 anagram 3
 anakoloet 65
 Anglicismen 84
 angstschreeuw 05, 42
 Antistrofen 32
 Aristophanes 57, 76
 Aristoteles 39
 A-saga 10, 11, 14
 au 11
 Baarns 86
 basalt-woord 72
 Battus 40, 95
 Becanus 21
 beginrijm 15
 Beltman 22
 Bergh, G. van den 18
 Berghe, G. van den 15
 Bernlef 65
 Beukenootje 32
 Bever, Willem 66
 Beijk 70
 Bie 44, 66, 89
 Bi(e)belebons 44
 bigram 52
 Bilderdijk 13
 Bloem, Rein 60
 Blokker 66, 82

Boers 87
Boot 33
Borgmann 19
Borsselen 25
Bos 48
Bosscha 11, 14
Breemen 11
Bruggen, C. van 60
Brugghen 18
b-taal 88
Buddingh' 31, 44
Buren, drs.G. van *passim*
Burger, Piet *passim*
Burgess, Anthony 29
cadavre exquis 77
Caldenborgh, P. van *passim*
Camel 29
Campert 02, 33, 91
carmen figuratum 56
Carmiggelt 13
Carroll 59, 66
cento 30
Chapkis 33
Chaplin 86
charade 02
Chlebnikov 26
Chomsky 70
chronogram 88
cirkelwoord 70
collectiefnaam 74
combinatiegram 66
concrete poëzie 32
contaminatie 33, 66, 99
contrepèterie 32
Corte, J. de 66
Creftvers 25
cryptogram 02, 88
Cyrillisch 14
damesnaam 78
dekagram 58
Deventer 03, 47
dialect 87
Diers 87
digram 52
Disparition 12
Doe Mee 03
doelproza 06
Drees 70
Drs.P. 16, 27

drukfout 75
dualiteit 77
dubbelacrostichon 16
dubbelgram 3
Duits 17, 25, 86
Dutch 64, 88
Duijzer 70
e 12, 59
echo 16
eenlettergreep 58
Eekfeen 25
Eindhovens Dagblad 18
eindrijm 16
E-legende 11
e-lipogram 12
Elsevier 11, 77
endogram 70
Engels 84
engram 50
enkelvoud 62
epenthesis 76
eponiem 73
Etrurisch 35
Eijk, I. van 03, 94
ezelsbrug 59
Flines, H. de 51
Fop, Trijntje 02
Frans 21, 85
Frese 11
Freud 31, 70, 75
Fries 92
Furore 18
Gadsby 12
Gardner 00, 81
geheimschrift 31, 88
geheimtaal 88
George II 40
Germaans rijm 15
germanismen 86
Génestet, de 48
getal 17, 22, 31
gezegde 67
Goedbloed 83
Goeverneur 30, 60
Goldwater 52
Gooijer, Rijk de 87
Graecismen 87
grafologie 02
gram 08

gram

- abc-gram 70
- anagram 3
- bigram 52
- bovengram 08
- chronogram 88
- combinatiegram 66
- cryptogram 02, *niet*: 88
- cyclogram 70
- dekagram 58
- diagram 51
- digram 52
- dubbelgram 3
- e-lipogram 12
- endogram 70
- engram 50
- epigram 9
- gringram 40
- hectogram 52
- hellenogram 87
- hexagram 58
- homogram 3
- hypergram 4
- isogram 17
- kilogram 53
- lipogram 1
- metagram 16
- miragram 7
- monogram 51
- myriagram 55
- n-gram 5
- onanagram 31
- ondergram 08
- ongram 6
- orthogram 76
- palingram 2
- pangram 18
- paragram 76
- parallelogram 77
- paranagram 76
- pentagram 55
- program 0
- psychogram 25
- repeteergram 40
- ritsgram 95
- stapelgram 40
- tautogram 51

- telegram 38
- tetragram 54
- trigram 53
- variagram 58
- variogram 56
- xenogram 8

grimgram 40
 Groene Boekje 61
 grondwet 01
 Gronings 84, 87
 Guépin 04
 Guinness 57
 Guiraud 25
Haagsche Post 18
 haakje 21
 haan 87
 Haars 71
 half alfabet 14
 halve spatie 81
 handelsreizigerstaal 34, 39
 Hanecroot 31
 Hanlo 02, 35, 41, 89
 hellenogram 87
 Hemert, W. van 15
 Hermans, Toon 02, 80
 Hermans, Willem Frederik *passim*
 Herodotus 40
 hersenbreker 31
 hexagram 58
 Hiddema 89
 Hitler 31, 88, 91
 Hollands 08
 homogeen 06
 homogram 3
 homoniem 39
 Hooft 88
 Hopper 30
 Huygens 44
 hypercorrect 60
 hypergram 4
 Indiaans 87
 Indisch familiearchief 21
 infinitief 49
 innerlijke tegenstelling 72
 innerlijk rijm 71
Intermediair 57

isogram 17
Isov, Isidore 89
Ivens 31
ja 10, 16, 39
Janus 25
Jongeneel 11
Joyce 23, 57
k 18
kabbalistiek 31, 91
kaboutervoetjes 14
Kafka 57
Kan, Wim 44, 80
Katholieke Illustratie 25
kedietje vedielen 88
Kelere 44
Kerdijk 15
kettingrijm 65
klinker 08, 11, 18, 41
klinkklank-woord 70
Kloos 06, 11, 12, 80
Kluyver 25
Koenen 31
Kok, Ada 22
komma 35, 38
Komrij 39, 72
kont 32
Koolhaas 87, 89
Kooten 44, 66, 89
Kousbroek *passim*
Krantje, 't 19
Krol 11, 44, 5, 89
Kruyskamp 41
Kurhaus 32
labiodentaal 35
La Disparition 12
Landell 35
Lap 44
Larousse 31
Laval 22
Lekkerkerker... 43
lengte 50
Lennep 11
Le Lonnais 00
lettergrepen 23, 58
letternaam 91
lettervorm 14
lettrisme 89
lidwoord 12, 49
lipogram 1

logogrief 56
Lon Nol 22
Lubbers 32
Mach 44
manlijk 14, 16, 64
marinistisch 05, 31
Marino 31
medeklinker 08, 42
mee *zie* pee
meervoud 62
metagram 16
metathesis 32
Mill, O' *passim*
miragram 7
Molen *zie* Mill
monogram 51
Motten 40
Muir, Frank 06
Mulier 15
Mulisch 02, 88
Müllner 13
Multatuli 28, 51
Mussolini 61
myriagram 55
Nabokov 26, 70
Natuur en Techniek 25
nee *zie* ja
Nelli 25
Nelson 73
Nescio 51
Neukebootje 32
New Yorker 87
n-gram 5
Nicodemus 36
Noël, Léon 22
Norden, Denis 06
NRC 03, 11, 25
oe 11
Oldenbarnevelt 31
on- 64
onanagram 31
ondergram 08
ongram 6
onomatopee 41, 89
Onze Taal 03, 11, 86
Oosthoek 31
Opperlands *passim*
orthogram 76
O-sprook 11

Otten 57
ou 11
oudjaar 06
Oulipo 03
Ovidius 88
P. *zie* drs.
palindroom 25
palingram 2
palletje 35
paltal 22
pangram 18
Panorama 25
panty 44
paragoge 76
paragram 76
parallellogram 77
paranagram 76
Parechesis 15
parkietjes 33
Parool 18, 25
pee 14
pentagram 55
Perec 12
persoonsnummer 52
pi 22, 58, 59
piel 48
pikketanussie 33
ping-ping 24
plagiaat 25
plat 14
pleonasme 69
poef 25
poesmiepoeljoe-woord 24
Politiekeling 35
Polyptoton 44
Pompwater 24
Ponds-pakken 35
pons- 14
Pootje 35
pop-art 25
potjeslatijn 83
prachtsymboliek 17
pretogen 35
Prins Willy 11
prosthesis 76
pseudoniem 91
psychogram 25
p-taal 88
PTT 08

Pijpetuitje 22, 35
qwert 14
r 13
raadsel 02
Raaij 57
Rabelais 57
Razin 26
rebus 01, 91
Recreational Linguistics 03, 81
rederijkers 03
repeteergram 40
retrograde 25
retrospectief 06
Revijs 58

rhopalisch 56
 Riemsnijder 13
 ritsgram 95
 Roemer Visscher 22, 48
 rompslomp 71
 rondloper 70
 Roussel, Raymond 06
 Russisch 14, 87
 Ruyslinck 35
 rwie-taal 88
 rijm 15, 16
 Rijmer, Jan de 60
 Sandwich 73
 Scharp 13
 Scheffer 44
 Scheveningen 32
 Schippers 02
 Schopenhauer 25
 Schreuders, Piet 72, 91
 schrijfmachine 14
 schrijfrichting 20
 Schultink 02
 Schüttelform 32
Schwere Wörter 86
 Scrabble 02
 Shakespeare 31
 Sietsma 74
 Simplistisch 68
 Simplistisch Verbond 44
 sjibbolet 80
 sjwa 12
 slagrijmvers 16
 slissen 77
 Snellen 22
 Solange 85½
 Sonneveld 87
 Spaans 76, 87
 Spark 35
 spatie 08, 81
 Spiegel 03, 25
 Spooner(isme) 32
 spreekwoord 67
 staand 16
 staartbijter 70
 stafrijm 14
 14 stapelgram 40
 Steen, Eric van der 65

Stekel 31
-ster 35
Stip, Kees *passim*
stopwoord 44
stottervers 15, 43
stront 32
syllepsis 65
symmetrie 08, 2
synoniem 39
tafeltennistafel 45
tautogram 51
Telegraaf 57
telegram 38
Tesselscha(e)de 31
tetragram 54
Thorbecke- 57
Tollens 13
Toonder 83, 86
topwoord 70
transformatie 06
trap van vergelijking 63
trekpotje 39
trema 79, 83
trigram 53
Tuinman 95
typewriter 14
u-klucht 11
Utrechts 87
Van Dale passim
variogram 56
Vat, D.G. van der 02
Veldhoven 57
Verhoef 76
verkeerd 54
verkleinwoord 61
Verkijk 15
verliefs 87
verpleegsters 87
Verschuyl 17
Verstegen 70, 84
verzamelnaam 74
Vestdijk 93
visitekaartje 31
Vloten, van 13
volgorde 90
volkorenbrood 35
volksetymologie 33, 94
Vondel 16, 31
Vondeling 31

Vormaat 79
 Vriese 31
 Vroman 02
 vrouwelijk 14, 64
Vrij Nederland 03, 11, 57
 vijfje 55
 Welling, J. 56
 wet van Hoyle-Boyle 71
 wet van kont en stront 32
 wet van mee en pee 13
 wet van wit en wat 48
 Willem Spark 35
 Willy, Prins 11
 Winkler Prins 57
 Wittgenstein 00
 woordaantal 58
 woordgolf 59
 woordlengte 50
 woordsoort 49
 woordspeling 02, 85
 Woude, van der 18
 Wright, E.V. 12
 Wijngaarden, A. van 57
 xenogram 8
 IJ 08
 IJmuidens 23, 88
 IJ-rijm 11, 14
 Y 08
 zeeëgel 41
 zelfnoemfunctie 44
 zinskoppeling 44
 Zonderland, Daan 02, 15, 36, 43
 zuurkool 24
 303 22
 666 31
 1100 begin Nederlands 83
 1568 chronogram Hooft 88
 1584 palindroom Spiegel 25
 1613 palindroom Borsselen 25
 1711 3100 anagrammen 31
 1728 Tuinman 95
 1780 r-lipogram Bilderdijk 13
 1784 klinkerlipo's Frese 11
 1795 r-lipo Scharp 13
 1841 e-legende Van Lennep 11
 1879 woordgolf Carroll 59
 1880 ij-rijm, i-dicht 11
 1881 Snellens poolloop 22
 1909 Drs. G. van Buren geboren

1925 I-dicht, Jongeneel 11
1937 Slevens Nevels 25
1939 Gadsby 12
1944 Kerdijks abc 15
1945 Laval-Léon Noël 22
1947 volkorenbrood 35
1949 hoerenbekje *Mandrill* 32
1957 Treue Familie N&T 25
1960 Oulipo 03
1963 Eekfeen opgeschreven 25
1965 42-woord 57
1969 *La Disparition* 12
1976 Opperlands NRC *Algemeen Handelsblad* 03
1977 Opperlands *Vrij Nederland* 03
1978 Opperlands *Onze Taal*, Queneau 03
1979 Opperlands *Margriet* 03
1981 *Opperlandse Taal- en Letterkunde*
1991 derde druk 09
1999 e-loze roman? 12
192000 *Van Dale*-woorden 58
1000000 Van Buren-woorden 58